

หนังสือชุดกวีนิพนธ์

เรื่อง

วาสีฏฐี ภาคสวรรค์

ตัวอย่างแบบเรียน

๘๘๑

กองตำรา กรมวิชาการ

ของ กระทรวงศึกษาธิการ

November 2013

กระทรวงศึกษาธิการ
หนังสือขุดกวีนิพนธ์
วาทวิจิตร ภาคสวรรค์
เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป
เรียบเรียง

พิมพ์ครั้งที่แปด ๓,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๑๓

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๓.๕๐ บาท
(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

จัดพิมพ์โดยองค์การคำของคุรุสภา
พิมพ์ที่ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
๕๒ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ พระนคร
มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

106311 N 2 00 25/13

ก 01513 3.1

8827

บัญชีเรื่อง

วาติฏฐี ภาคสอง บนสวรรค์

๒๒	ภูมิสุขาวติ	๑
๒๓	การต้อนรับแห่งชาวสวรรค์	๖
๒๔	ต้นปาริชาติ	๑๒
๒๕	บัวบาน	๑๖
๒๖	สร้อยแก้วตาเสือ	๒๒
๒๗	สังกิริยา	๒๘
๒๘	บนฝั่งกองกาสวรรค์	๓๖
๒๙	ท่ามกลางกลิ่นหอมแห่งดอกปาริชาติ	๔๒
๓๐	มีเกิดก็มีตาย	๔๘
๓๑	ปีศาจที่บนลาน	๕๒
๓๒	สาตาเคียร	๖๔
๓๓	องค์อุมาล	๗๓
๓๔	นรกกะ	๘๐
๓๕	การบูชาอันบริสุทธิ์	๙๒
๓๖	พระพุทธและพระกฤษณ์	๑๐๓
๓๗	ดอกฟ้าเหี่ยว	๑๑๔

๓๘	พรหมโลก	๑๒๐
๓๙	ความมืดมัวแห่งโลกานุโลก	๑๒๒
๔๐	ในสุขุมทุมพุ่มไม้พระกฤษณ์	๑๒๗
๔๑	โอวาทอย่างง่าย ๆ	๑๓๙
๔๒	ภิกษุณีอาพาธ	๑๔๗
๔๓	มหาปรินิพพาน	๑๕๘
๔๔	พินัยกรรมวาสิฏฐี	๑๗๘
๔๕	กลางคืนและรุ่งเช้าในสกลจักรวาล	๑๘๗

วาลิภูลี ภาคสอง บนสวรรค์

ยสิบสอง

ภูมิสุขาวด

ขณะเมื่อพระศาสดาเจ้าตรัสถ้อยคำเหล่านั้น อยู่กับ พระ
สาวก ณ หอนงนายช่างหม้อจังหวัดราชคฤห์นั้น, กามนิตชาย
อาคันตุกะผู้จารึกแสงบุญดับจิตแล้ว ไปขึ้น ณ สวรรค์
สุขาวดี.

อันว่าสุคติภูมิที่สำคัญยิ่งนัก คือ มหาสระปทุมทิพย์สถาน
เป็นอุบัติภพสำหรับรับรองรับวิญญาณแห่งบรรดาสาธุชนผู้ประกอบ
กุศลจรรยามีใจมุ่งแผ้วสุจริต ให้ถือเอาซึ่งปฏิสนธิจิต เป็น
อุปะปาติกะชาติย์โดยธรรมเนียม แล้วและเสวยสุขารมย์เกษม-
ศานต์โสมนัส เป็นศุภผลสนองกัลยาณสมบัติที่ประพฤติไว้ใน
ไตรทวาร.

จึงกามนิตผู้ขึ้น ณ สระมโหฬาร รุจิราลัยนี้ บังเกิดมี
สรีราพพห่อหุ้มด้วยรัตตัมพลวิภูษิต มีเชิงชายระบายวิจิตร
รุ่งเรืองระยับตา ห้อยย้อยเป็นระย้าระยาบอยู่รอบตัว สีสดชื่น
แจกกลีบบัวบานและอ่อนละมุนเป็นอันดี ส่วนอาการวิธีมีผิดแผก
จากกรรมไศยกะสัตว์ กล่าวคือกำลังนั่งขัดสมาธิบัลลังก์อยู่บน

ดอกบัวอันสง่าสรวกับผากมพลงน ชุก้านลอยเด่นเป็นสำคัญ
กลางสระใหญ่กว้างขวาง. ก็และดอกบัวอย่างทีคามนิตสถิต
นีสัทนาการ ย่อมมีอยู่ไสวในสระไพศาลเหลือคณนา ทรงสี
สัณฐานต่างกันตามเวลาช้าหรือเร็วที่บังเกิด เพราะเป็นผลบุญ
อันประเสริฐแห่งกัลยาณชน ชนไปอุบัติคอยท่าเจ้าของเมื่อถึง
คราว บ้างแดง บ้างเขียว บ้างขาว ที่เพ็งผลิแต่ยังตูมอยู่ก็
มากมี, ชนคชยายกลีบเต็มทีแล้วเหมือนอย่างดอกชงคามนิต
นั่งอยู่ ก้นบไม่ถ้วน, แต่ละดอกล้วนมีสุขุมสรีระทรงพัสตราภรณ์
งดงามอร่ามตา ปรางภูอินทรีย์โผล่ ออกมาจากกลีบบัวที่
เบิกบาน.

ณ พนชานตลิ่งอันลาดเอนชันไป เป็นลานหญ้าผืนใหญ่
ราบรื่นขจีเขียว ระตะดาษด้วยไม้ดอกบ้าง กอบ้าง ชะลุตเรียว
สารพัดพรรณ ชูช่อบุปผชาติเป็นชน ๆ สลับสัสดชดช้อยอรชร
เสมือนรัตนกรกฏก่องแก้วมณี บรรดาสีหลากประหลาดในมนุษย์-
โลกทั้งใหญ่น้อย และมาลอยชันไปรวมสลอน ณ ลานนนแล
สร้าง แต่ทว่าความแซนแซงกระต้างแห่งดอกไม้ดุกุลักษณะที่
มนุษย์รื้อยไ้เดิมที มาเป็นของอ่อนละมุนแมนสำลันมนมนาสัมผัส
ส่งกลิ่นอบอวลหวานหอมจดยิ่งกว่าความหอมแห่งนาหอมวิเศษที่

บรรจुไว้ในภาชนะแก้วเจียรระโน และทรงความหอมตามธรรมชาติดอกไม้อันสดชื่นบริบูรณ์ทุกประการ.

ถัดชายตลิ่งปานว่าเนรมิตไว้^๕ และมองเลย^๕ขึ้นไปก็ทวีความเพลิดเพลิดไม่รู้เบื่อ มีป่าไม้เป็นชนิดไปทางเหนือสะพรั่งด้วยพฤกษชาติดาดา มียอดเยียมฟ้า บ้างใบหนาเป็นพุ่มใหญ่ บ้างสูงเรียว มีใบเขียวอย่างมรกตสดสะอาดเย็นนัยน์ตา บ้างแตกดอกออกช่อตามสาขาตุงตวงมณิ เชิดเด่นเป็นช่อ ๆ บางทีก็โน้มเข้ารวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ แล้วก็แหวกเป็นช่องเป็นแนวทางในกลางวันคร แลเห็นโล่งโปร่งตลอดตอนไปกระทั่งถึงภูเขานางมยวนตายวนใจเหลือพรรณนา กอปรด้วยแก้วมณิศิลาอ่อนขาวสะอาด มีพรรณไม้ต้นเตี้ย ๆ ขึ้นเป็นพืดเพียงว่าอากาศเป็นฝนผ้ามาน^๕เนอบาง มีบุปผชาติเป็นดอกตวงปกคลุมอยู่ แต่ในที่ตอนหนึ่ง อันเว้นว่างจากสุมทุมพุ่มไม้และหินผา ปานว่าจะแหวกทางไว้ให้แก่นก, ที่ตอนนั้นคือแม่น้ำมกระแสนไหลเอื่อย ๆ เป็นทางไป คล้ายแสงดาวเตียรดาษในท้องฟ้าทอดลาลงไปสู่สระมหามณฑล.

เบืองบนแดนอันตระการ เป็นท้องฟ้าโค้งคล้ายครอบไว้ด้วยเพดานสีน้ำเงิน ซึ่งคอยจกเข้าเมื่อถึงตอนขอบฟ้า. และภายใต้ฟ้าครอบนั้น มีก้อนเมฆสีขาวสะอาดเป็นเงินยวงก้อนน้อยๆ

ห้อยย้อยเป็นกลุ่ม ๆ เกล่อนคั่นมพร แต่ละก่อนมีอัปสรทรง
โฉมวิลาสสถิตเอนอิงขับสังคีตทิพยดนตรี, เสียงไพเราะเสนาะ
มี หวานชานกะกรมไปทงแดนนั้น.

อันบนท้องฟ้า หามีดวงสุรย์ส่องแสงไม่, อันที่จริงก็ไม่
จำเป็นต้องมี. เพราะที่ก่อนเมฆ, ที่เทพอัปสร, ที่ภูเขาคะ
ดอกไม้, ที่นาและดอกบัว, ที่พิสดราภรณ์ของผู้อยู่ในแดนนั้น,
ตลอดจนดวงหน้าเทพบุทคล, ล้วนมีรัศมีฉายแสงสว่างรุ่งเรือง
ยิ่งกว่าแสงสุรย์แต่ว่าไม่บาดตา. ทงอากาศที่อบอุ่น ก็มีละออง
น้ำอันหอมชื่นมาปรุงโปรย โขยให้สดชื่นรื่นเริงสำราญใจ, ซึ่ง
ในมนุษย์พิภพหาที่เปรียบไม่ได้.

เมื่อกามนิตค่อยรู้สึกคุ้นกับอารมณ์ในสุคติภูมิอันสง่า
งามนี้สร้างความพิศวงงงงวย มีความรู้สึกเป็นปกติแล้ว, มองดู
เหล่าผู้นอนอนมีลักษณะคล้ายกับตน ซึ่งนั่งอยู่บนบัลลังก์ใน
ดอกบัวที่ลอยอยู่, ก็สังเกตเห็นว่าผู้ทมเครื่องนุ่งห่มแดงเป็น
เทพบุตร ส่วนที่นุ่งห่มสีขาวเป็นเทพธิดา พวกที่นุ่งห่มเป็นสี
นางเงินกมบางแต่ว่าเป็นชายกมใหญ่กมมาก: ทิพยบุทคลเหล่านี้อยู่
ในวัยหนุ่มสาวทงนั้น และดูเป็นผู้มีใจดีทวไป.

ผู้อยู่ใกล้กามนิตผู้หนึ่งสวมเครื่องสนาเงินมีกิริยาอาการ
แสดงว่าน่าจะปราศรัยเป็นมิตรกันได้. กามนิตก็เกิดความ

กระหายที่จะสนทนาควย, จึงคิดว่า “นี่เราควรจะได้ถามผู้มีสุข
คนนั้นหรือไม่หนอ? เพราะอยากรู้เหลือเกินว่าเวลานี้เรา
อยู่ที่ไหน.”

ทันใดนั้น กามนิท เกิดความประหลาดใจเป็นที่สุดเพราะ
มีคำตอบ ซึ่งไม่ปรากฏเสียงหรืออาการเคลื่อนไหวแห่งริม
ฝีปากของผู้สวมเครื่องสำราญเงิน ว่า

“ดูก่อนผู้มฤตูกษ, ท่านนั้นอยู่ในสวรรค์สุขาวดีแดนบรม
สุข.”

กามนิท เผลอตัวนี้ก็ถามต่อไปว่า “ดูก่อนท่านผู้ทรง
บริสุทธิ์ยิ่ง, เมื่อข้าพเจ้าลงมาตานั้น ก็ได้เห็นท่านที่นั่งอยู่ในที่นั่ง
แล้ว, ท่านลงมาตานั้นในคราวเดียวกับข้าพเจ้า หรือว่าอยู่ที่นั่น
นานมาแล้ว?”

“ข้าพเจ้าอยู่ที่นั่นมานานจนจำไม่ได้. ถ้าไม่ได้เห็นดอกบัว
บานและมีผู้เกิดมาใหม่อยู่เนืองๆ และถ้าไม่ได้กลิ่นหอมแห่ง
ดอกปาริชาติ, ข้าพเจ้าก็คงเชื่อว่าได้มาอยู่นับเวลาเป็นอนันต-
กาลแล้ว.”

“กลิ่นหอมอะไรนะ ที่ท่านกล่าว?”

“ท่านจะพบและทราบเองในไม่ช้า. ปาริชาติ เป็นต้นไม้
นำพิศวงยิ่งใหญ่ มีอยู่ในสวรรค์นี้.”

เสียงดนตรีทพยแห่งนางอัปสร ซึ่งฟังเหมาะเจาะเข้ากับ
การสนทนาที่ปราศจากปากพูดนิจจริง ๆ เป็นเสียงที่คอยผสม
รับเข้ากับจังหวะสนทนาทุกประโยค กระทำให้การไต่ถามและ
ตอบมีความหมายเข้าใจได้ลึกซึ้ง: อันวาจาสามัญสามารถจะ
ทำได้. เป็นเหตุให้กามนิตน์ก็สาวถึงความหลังได้เงา ๆ แต่
ก็ไม่สามารถจะระลึกได้ตลอดอยู่ที่, ได้หยุดนึกไปครู่หนึ่ง แล้ว
ก็นึกพูดว่า “สิ่งที่น่าพิศวงยิ่งใหญ่อคือสิ่งไหน? ข้าพเจ้าคิดว่า
บรรดาสิ่งน่าพิศวงทั้งหมดซึ่งมีอยู่ที่นี่ อะไรไม่น่าพิศวงที่สุดเท่า
กระแสน้ำธารอันงามที่ไหลลงสู่สระของเรา.”

เทพบุตรครองน้ำเงิน— “คงคาสวรรค์.”

กามนิตน์ นึกพูดคล้อยตาม คล้ายความฝันว่า “คงคา
สวรรค์,” แล้วเหมือนจะนึกถึงความหลังขึ้นได้, แต่แล้วก็
เงือกกลับหายไปหมดนึกไม่ออก. เสียงดนตรีทำให้ซาบซึ้ง
คล้าย ๆ จะนึกได้, แต่แล้วก็เลื่อน ๆ ไป

ยี่สิบสาม

การต้อนรับแห่งชาวสวรรค์

ขณะนั้น กามนิตน์ อ้าปากค้างตกตะลึง ด้วยเห็นกายทิพย์
ซึ่งสวมเครื่องชาวอยู่บนดอกบัวไม่สู้ห่างไกลนั้น ดูเหมือนเจริญ

สูงชนทันท, พัสตราภรณ์ซึ่งพบซ้อนกันเป็นกลีบเป็นมุม ค่อย
เลื่อนลงจากบ่ามากองอยู่จนถึงขอบชายที่เป็นทอง, ส่วนร่างใน
เวลานั้นไม่กระทบถูกต้องกับกลีบบัวอีกต่อไป ค่อยเลื่อนลอย
ออกจากสระไปสู่ฝั่ง หายไปในระว่างหมู้ไม้.

กามนิท นึกว่า “ช่างน่าดูจริงหนอ! ดู ๆ ก็ยังไม่เห็น
มีอะไรติดขัด แต่ว่าทำเข้าจริงเห็นจะยากไม่ใช่หน่อย. ไฉนเรา
จะเรียนรู้วิธีไปอย่างนั้นได้บ้าง?”

เสียงเทวดาเครื่องนาเงินที่เคยพูดกัน บอกว่า “เป็นอยู่
แล้วนี้ ถ้าท่านผู้หนักทุกขปรารภนาถสำเร็จผล.”

ทันใดนั้น กามนิทรู้สึกเหมือนมีอะไรยกตัวให้ลอยขึ้น
แล้วลวกว้าง ๆ ข้ามสระไปสู่ฝั่ง ในไม่ช้าก็ถึงท่ามกลางแดน
ต้นไม้. กามนิท มองไปดู ไม่ว่านึกอยากเห็นในทางใด ตัว
ก็ลอยไปทางนั้น จะให้เร็วหรือช้าได้ตามประสงค์. ได้เห็นสระ
บัวอื่น ๆ มีความงามสมเสมอกับสระที่ตนได้เห็นมาแล้ว, ได้เ
ร่อนไปตามสุมทุมพุ่มไม้ที่น่าเที่ยว. มีนกสีต่าง ๆ จับอยู่ตามกิ่ง
ส่งเสียงร้องวิเวกหวานประสานกับเสียงกระเส้าเบาๆ ของยอดไม้
เมื่อลมโยก กามนิท ลอยเลื่อนไปตามหุบเขาอันเขียวชอุ่มด้วย
ดอกไม้มัน มีเนื้อทรายลำพองกระโดดโลดเต้นตามสบายไม่ตื่นกลัว
กามนิทเลย กามนิท เลื่อนลอยต่อไป ในที่สุดลดตัวลงยัง

ไหลเขาที่ลาดแต่น้อย ๆ ระวังต้นไม้กับพุ่มไม้ซึ่งกำลังมีดอก
กามนิต เห็นสระมีน้ำส่องแสงเลื่อมพรายอยู่รอบดอกบัวขนาดใหญ่.
บนดอกบัวมีผู้เสวยสุขสถิตอยู่ก็หลายดอก, แต่ที่บ้าน
เต็มที่แล้ว ก็มาก ซึ่งมีผู้สถิตประจำอยู่ในนั้น.

ขณะนั้นเห็นได้แจ้งว่าเป็นความบันเทิงสุขอยู่ทั่วไป. พอ
เวลาสายง่วงในกิมหฤศเปลี่ยนเป็นค่ำมืดลงแล้ว, เหล่าหิงห้อย
บินวับ ๆ แวม ๆ อยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ บ้างบินรอบ ๆ ตามพุ่มไม้
แลพราวตา. ณ บริเวณเหล่านี้ผู้เสวยสุขเตร่จเตร่แต่ลำพังบ้าง
จับคู่หรือรวมกันเป็นหมู่บ้าง ไปตามสุมทุมพุ่มไม้หรือขอบไหล
เขา. ในขณะเดียวกันนี้ สามารถจะมองดูกิริยาหน้าตาของพวก
เหล่านั้น ว่ากำลังสนทนารำเรงกันโดยมีต้อออกเสียง.

กามนิต มีอาการชุ่มชื้นใจแต่กระดากอาย คล้ายความ
ฝัน ในขณะที่ยอดทัศนาการภาพอันบันเทิงเหล่านั้น จนรู้สึกขน
เป็นลำดับ ใครจะสนทนาปราศรัยกับผู้เสวยสุขเหล่านั้นบ้าง.

พอนกกทนต์ผู้พากันมาปราศรัยทักทาย กามนิต ด้วย
กิริยาอาการอ่อนอ่อนหวาน ในฐานะที่เป็นผู้มาใหม่และเพิ่งต้นชน
จากวงศ์.

กามนิต ประหลาดใจมาก, สอบถามว่าเป็นไหนในเรื่อง
ที่ตนมานี้ จึงทราบได้ทั่วไปในแดนสุขาวดี.

“ก็เพราะ เมื่อบัวดอกโตบาน ดอกบัวอื่น ๆ ที่ในสระแห่ง
สุขาวดีก็เคลื่อนไหว. พวกที่อยู่แล้วทั้งปวงก็รู้สึกกันทั่วว่า มี
ผู้ตนขึ้นมาเสวยสุขอยู่ด้วยผู้หนึ่ง.”

“ก็ท่านทราบได้อย่างไร ว่าข้าพเจ้าเพิ่งมาใหม่?”

เหล่าผู้ทลอยร่อนอยู่รอบตัว กามนิต ก็มออย่างน่ารักใคร่
ตอบว่า —

“เพราะท่านยังไม่ได้เป็นผู้ที่ตนแล้วอย่างสมบูรณ์ เหตุ
ด้วยท่านมองดูพวกเรา มีอาการคล้ายผู้เห็นรูปในความฝัน
หวนเกรงว่าสิ่งที่ได้เห็นจะสูญหายไปในที่ที่ทันใด แล้วจะ
กลับเห็นแต่สิ่งอันเป็นสฤตสรีระที่เคยเห็นมาแต่ก่อนอีก.”

กามนิต สิ้นศรัทธา— “ข้าพเจ้ายังไม่เข้าใจ: รูปในความ
ฝันคืออะไร?”

เทพธิดาเครื่องขาของผู้หนึ่งตอบว่า “เพราะยังไม่ได้ไปที่
ต้นปาริชาต.”

“เปล่า, ยังไม่ได้ไปที่นั่น. แต่ก็ได้ยินมาแล้ว เพื่อน
ในสระที่อยู่ใกล้ข้าพเจ้าเคยบอกถึง ว่าปาริชาตนั้นเป็นต้นไม้
ประหลาด. มีอะไรหรือที่ต้นไม้?”

พวกเหล่านันทางยมมีอาการเป็นนัย มองดูกันแล้ว
สิ้นศรัทธา

“ข้าพเจ้าอยากไปที่นั่นเสียทันทีจริง ๆ จะไม่มีใครชี้ทางให้ไปบ้างหรือ?”

“เมื่อถึงเวลาแล้ว ท่านก็หาทางไปถูกเอง.”

กามนิต เอามือทาบหน้าผาก หวนถึงความหลังและพูดทวนซ้ำๆ:

“ยังมีสิ่งประหลาดที่ผู้คนได้บอกออกอย่างหนึ่งอยู่แต่นั้น— อ้อ! निकออกแล้ว คือ คงคาสวรรค์ซึ่งมีกระแสไหลลงมาเลี้ยงสระของเราอยู่. ของท่านก็เช่นเดียวกันมิใช่หรือ?”

เทพธิดาครองราชย์ไปที่แม่น้ำน้อย แลเห็นน้ำใสขาวไหลลดเลี้ยวไปตามไหล่เขา แล้วหักวกไปสู่สระ:

“ที่นั่นแหละเป็นที่เลี้ยงน้ำในสระสายน้ำอย่างนมจันทน์ นับไม่ถ้วน ผ่านระกะไปในแดนเหล่านั้น. และที่ท่านเห็นอยู่นี้ก็เป็นกระแสสายหนึ่ง แต่ว่าเป็นสายขนาดใหญ่สักหน่อย. ส่วนคองคาสวรรค์สายใหญ่นั้น โอบรอบแดนสุขาวดีทั้งหมด”

“ท่านเคยเห็นเหมือนกันหรือ?”

เทพธิดาครองราชย์สนิษระ

“ถ้าเช่นนั้น ไปดูไม่ได้หรือ?”

“อ้อ! ไปก็ได้. แต่พวกเรายังไม่มีใครไป. นอกจากนั้นก็อาจจะไปทำไมกัน? เพราะคงไม่มั่งคั่งมั่งมีไปกว่าที่นี่. ผู้ที่เคย

ไปแล้วก็มีหลายท่าน แต่ไปหนหนึ่งแล้ว ก็ไม่ติดใจ
ไปอีก”

“เพราะอะไร?”

เทพธิดาเครื่องขาวซ้ไปทางสระ— “ท่านที่ทรงเครื่อง
แดงนั้น อยู่เกือบทางฝั่งโน้น เคยไปครั้งหนึ่งแต่ไม่นานมาแล้ว.
ลองถามดูหรือว่า ได้ไปถึงฝั่งคงคาอีกหรือไม่.”

เทพบุตรเครื่องแดงตอบทันทีว่า “ไม่ได้ไปอีกเลย.”

“เพราะอะไร?”

“ก็ไปเองเถิด, แล้วก็ทราบเอง.”

“เราพากันไปหรือ? ข้าพเจ้าจะลองไปกับท่าน.”

“ข้าพเจ้าก็อยากไป แต่ไม่ใช่เวลานี้.”

ตรงสู่หม่อมดัดไป มีผู้เสวยสุขเล่นลอยมาอีกหมู่หนึ่ง
ลอยกันมาเป็นแถวเลี้ยวพุ่มไม้ที่ในทุ่ง ผู้ที่อยู่สุดท้ายทรงเครื่อง
สีน้ำเงินอ่อน ยื่นมือมาจับเทพธิดาเครื่องขาว. ส่วนเทพธิดา
เครื่องขาวยื่นมือมาเชิญให้ กามนิต จับอีกต่อหนึ่ง.

กามนิต ยิ้มแสดงความพอใจ แต่สั่นศีรษะน้อย
ตอบว่า —

“ข้าพเจ้ายังต้องการเป็นผู้คอยก่อน.”

“ก็จริง จะได้พักผ่อนและตนให้สนิทเสีย. เวลานี้ขอลา
ไปที” ว่างแล้วเทพธิดาเครื่องขาวก็เล่นลอยตามเทวดาเครื่องสี

น้ำเงินอ่อนเป็นลำดับรับทอดต่อ ๆ กันไป.

ส่วนผู้อื่นที่ไม่ได้เข้ารับทอดด้วย ก็แสดงอาการลาอัน
ร่าเริง แล้วเลื่อนลอยไป เพื่อปล่อยให้กามนิมิตมีความสงบใจ
แต่ลำพังผู้เดียวไปก่อน.

◎

◎

◎

ยลยล

ต้นปาริชาติ

กามนิมิต มองตามพวกเหล่านั้น และเลื่อนลอยไปแล้ว
ก็ให้พิศวง ในสิ่งที่น่าพิศวง:

“สิ่งต่าง ๆ ทุกอย่างณที่นั่น ซึ่งดูรู้สึกว่แปลกประหลาด
มาก เกิดขึ้นได้ด้วยเหตุผลเป็นไฉนหนอ? ถ้าว่าเราเป็นผู้อยู่ใน
ที่นั่น, ก็เหตุไรสิ่งต่างๆ ทุกอย่างจึงดูไม่เหมือนธรรมดา? ได้
เห็นสิ่งใดขึ้นใหม่ทุกคราวไป ก็ทำให้ประหลาดใจจนสนทน่ให้
เสมอ, เช่นกลิ่นหอมอะไรที่ผ่านมาเดี๋ยวนี้ หอมผิดกว่ากลิ่น
ดอกไม้อื่นซึ่งมีอยู่ในที่นั่น? กลิ่นหอมยิ่งชวนให้สุขแต่จะทำให้
ปั่นป่วนใจ. กลิ่นนั้นมาจากอะไรหนอ? และตัวเราเล่าก็มาจาก
ไหน? รู้สึกว่าเพิ่งมาอยู่เป็นเวลาได้ครู่เดียวเท่านั้น. หรือว่า
มีชีวิตชน, แต่ทว่ามาจากไหน? และเพราะอาการอย่างไรจึง
มาอยู่ที่นี่?”

ขณะกามนิทคติถึงปัญหาเหล่านี้ ร่างกายเลือนลอยไป
โดยตนเองไม่สังเกตเห็น. เลือนลอยชนจากทุ่ง ลอยสูงชนทุกที่
แต่ไม่ไ้ไปในทางที่ผู้อื่นไป. ครนลอยขึ้นไปในช่องระวางยอด
เขาแห่งหนึ่ง ได้กลิ่นหอมอย่างใหม่และอย่างแรง. แต่กามนิท
ยังเลือนลอยขึ้นสูงต่อไป. ผ่านพันธุ์เขาไป, รู้สึกว่าภูมิประเทศ
ทราความงามลงไปบ้าง ดอกไม้ที่เคยรดาชกันอยลง สุ่มทุม
พุ่มไม้แน่นหนาที่บเข้า หินผาไม่สั้หน้าดูสูงเก้งก้างกว่าเก่า
มเนื้อทรายกำลังกินหญ้าเป็นฝูง ๆ. แต่ผู้เสวยสุขในที่นี้ มีน้อย
จำนวน และมักจะอยู่โดดเดี่ยว.

หุบเขาที่กามนิทผ่านไปค่อยแคบเข้า ในที่สุดเป็นซอก
ผา, ถึงตรงนั้นกลิ่นหอมยิ่งจดชน. ล้ว ๆ ลอยต่อมาโดยเร็ว. หิน
ผาที่ผ่านมากลุ่นโล่งและสูงชนทุกที่คล้ายกับเป็นกำแพงกันไว้
จนมองไม่เห็นช่องทาง.

ครนแล้วช่องเขากลายเป็นหุบเขาสามแห่งและในทันที
นั้นเป็นช่องว่างชน. ดุบริเวณรอบตัว เห็นเป็นหุบเขาลึก มี
หินผาสกดกนไว้ด้วยยอดสูงลวดดูเหมือนจดขอบสวรรค์. กลาง
หุบเขามีไม้ประหลาดต้นหนึ่ง ลำต้นและกิ่งเรียบร้นเป็นสีแดง
ดั่งแก้วประพาฬใบแกมเหลืองแกมดอกแดงเข้มส่งสีรุ้งโรจน์ราว
กับจะลุกไหม้.

เหนียวยอตะชะง่อนผาและยอดต้นไม้เป็นท้องฟ้าสีน้ำเงิน
แก่ จะหาเมฆสักก้อนก็ไม่มี เสียงทักทายคนตรึมไม่แล่นมาถึงได้
พอ. แต่ว่าในอากาศยังสะท้อนอยู่ประหนึ่งว่าเป็น กระเซ็น
กระสายของกลิ่นเสียงดนตรีที่เคยได้ยินมานานแล้ว แต่ระลึก
เสียงไถร้าง ๆ

ในหุบเขานั้น มีสีสันก็เพียงสาม คือ สีน้ำเงินแก่ของ
ท้องฟ้า สีเขียวของหิน และสีแดงประพาดของต้นไม้. และมี
กลิ่นหอมเป็นกลิ่นเดียว กลิ่นหอมอันน่าพิศวงไม่เหมือนกลิ่น
หอมอื่น ๆ เป็นกลิ่นมาจากดอกไมสีแดงจัด ซึ่งเท่ากับดึงดูด
ให้กามนิตมา.

ในทันใดนั้นลักษณะประหลาดแห่งกลิ่นหอมก็เริ่มสาดแดง
อาการ กล่าวคือขณะกามนิตสูดกลิ่น ซึ่งคลบฟุ้งอยู่ทั่วหุบเขา
นั้น, ความรู้สึกกระลึกเรื่องหนหลังได้ถูกลั่นพรูเข้ามาสู่ใจโดยเร็ว
ทำลายทะลุผ้ามดมัวที่กำบังไว้ ตงแต่ตนชนในสระจนบัดนี้

กามนิต ระลึกถึงความเคยเป็นไปในอดีตได้ตลอด:

เห็นห้องในบ้านชายบันหม้อ ซึ่งตนเคยนั่งสนทนากับ
พระภิกษุองค์หนึ่ง. เห็นตรอกในกรุงราชคฤห ซึ่งตนกำลังวิ่ง
รีบเร่งไป. เห็นโคมาชีวิต. เห็นภาพของคนทีตกใจมามุ่งดูตน
รวมทั้งเหล่าพระภิกษุหนึ่งหมื่นสี่หมื่น. เห็นป่าและถนนหนทาง

ในละแวกบ้านที่ตนผ่านจวริกมา เห็นคฤหาสน์อันโอฬารของ
ตน. เห็นภริยาทั้งสอง. เห็นเหล่านางคณิกาในกรุงอุชเชนี.
เห็นพวกโจร เห็นสุมทุมพุ่มไม้พระกฤษณ์. เห็นลานอโศก และ
วาสิฏฐี เห็นบ้านบิดา และเห็นห้องของลูก.

ถัดจากชาติที่ติดต่อมา^๕ ระลึกเห็นชาติเหนือ ๆ ขึ้นไป
โดยลำดับ ในชาติใกล้ ๆ พอเห็นชัดเจนนิด แต่ที่ห่าง ๆ ออกไป
เห็นรัว ๆ เลือน ๆ ลงทุกที จนใกล้ลบก็เห็นเป็นกลุ่มเดียว ไม่
สามารถนับเป็นชาติ ๆ ได้ เปรียบเหมือนต้นไม้สองฟากถนน
นอกเมือง ที่ใกล้ก็เห็นจะแจ้งที่ละต้น ที่ถัดไปก็เห็นจางออกไป
จนในที่สุดเห็นเป็นทิวพืดติดกันหมด.

ตอนนั้น ความติดกามนิทกัหมุน^๖วุ่น. และในทันใดนั้น^๗
รู้สึกตนมาอยู่ในซอกหินอีก. มีลักษณะดังใบไม้ที่ลมพัดลอย
กว้าง ๆ เพราะกลิ่นหอมแห่งดอกปาริชาติไม่มีใคร ๆ ทนสุดใน
ครั้งแรกได้นาน. ความนึกที่จะรักษาทน ในขณะที่รู้สึกวิงเวียน
ในคราวแรกเป็นเครื่องช่วยให้พ้นจากที่นั้นไป.

สักครูหนึ่ง เมื่อกามนิทเลือนลอยเจียบ ๆ มาในหุบเขาที่
กว้างใหญ่ ก็รำพึงว่า “บัดนี้เข้าใจแล้วว่า ทำไมเทพธิดา
เครื่องขาวจึงได้กล่าวเป็นท้าว เราเห็นจะยังไม่ได้ไปที่ต้น
ปาริชาติ และเวลานั้นจึงยังไม่เข้าใจคำที่เขาพูดถึง ‘รูปที่คล้าย

ความฝัน' แต่บัดนี้รู้แล้ว เพราะเรารู้ได้เห็นเป็นเช่นนั้นในชาติ
ก่อน. และก็ยังรู้ด้วยว่า เพราะเหตุอะไรเราจึงมาอยู่ที่นี่. เรา
ปรารถนาจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่สวนมะม่วงจังหวัดราชคฤห-
แต่ความปรารถนานั้นไม่สำเร็จประสงค์เพราะต้องเสียชีวิตไปใน
ปัจจุบันทันด่วน. อาศัยกุศลเจตนาที่มีความปรารถนาดี จึงส่ง
ผลขึ้นมาในแดนบรมสุขนี้ เสมอได้เฝ้าอยู่แทบพระบาทมุล
พระพุทธเจ้า. และเมื่อตายก็ได้ยึดเอาพระคุณไว้แล้ว. เหตุ
ฉะนั้น การที่เราจรรีกแสวงบุญก็เป็นอันไม่ไร้ผลเลย.

ในไม่ช้า กามนิต กลับมาถึงสระลงสู่ดอกบัวแดงอัน
เป็นที่สถิตของตน เสมือนนกคืนมาสู่รังฉะนั้นแล.

๐

๐

๐

ยศิบหา

บัวบาน

ทันใดนั้นกามนิตรู้สึกดูเหมือนว่ามีชีวิตขึ้นทริยอย่างหนึ่ง
เคลื่อนไหวอยู่ใต้พณสระ มองดูน้ำซึ่งใสปานแก้ว เห็นอะไร
เป็นเงา ๆ ขยับเขยื้อน น้ำเดือดพล่านพลุ่งเป็นฟองปุดโต ๆ
ปรากฏดอกบัวแดงขนาดใหญ่ พุ่งสูงลอยอยู่เหนือหน้า ตั้งว่า
ปลาผุดแล้วกระโดดขึ้นมาว่ายลอยอยู่. ที่ผวนาเป็นลูกคลื่นลง
ขยายปริมาตรแผ่กว้างออกไปทุกที แล้วก็สงบลงเคลื่อนไหว

เพียงรว ๆ เป็นแสงแวววาวราวกับน้ำเพชร, ฉายเอาเงาแห่ง
ดอกบัวเสือด่าและวงพักตร์ของผู้เสวยสุขลงไปเป็นรูปจำลองเห็น
วาบ ๆ แวม ๆ.

ส่วนกามนิตเองก็ให้หัวใจตื่นเต้นวับ ๆ วาบ ๆ ราวกับจะได้
พบปีติสุขของวิเศษ, ได้หันไปถามเทวดาเครื่องนำเงินที่อยู่ใกล้
ว่า “นี่เกิดอะไรกัน?”

“ลึกลงไปข้างล่าง ในมนุษยโลกอันมีตกรรม มีมนุษย์
ผู้หนึ่งตั้งจิตปรารถนามุ่งมาเกิดในแดนสุขาวดีที่นอก. เราควร
คอยดูว่าดอกบัวนั้น จะงามค้อยู่จนกระทั่งบานบริบูรณ์หรือไม่.
เพราะมีมนุษย์หลายคนมุ่งแดนบรมสุขอันบริสุทธิ์ แต่มี
สามารถจะอยู่ได้ตั้งปรารถนา, ซ้ำตรงกันข้าม เข้าไปติดอยู่ใน
ในบ่วงตัณหาความร่ำนกระหายซึ่งถอนไม่ออก ตกเป็นเหยื่อ
ในกามคุณ มีกิเลสมลทินเครื่องเศร้าหมองในโลกร้อยรัดไว้.
เป็นเช่นนั้นแล้ว ดอกบัวนั้นย่อมเหี่ยวแห้งไปในที่สุดก่อนอันตรธาน.
ครั้นตามที่ท่านเห็นอยู่ เป็นวิญญานผู้ชาย จะถือปฏิสนธิ. แต่
วิญญานของเพศนั้นมักจะมาปฏิสนธิในทางสวรรค์ได้น้อยเพราะ
เมื่อมีชีวิตอยู่ในโลก มักประพฤติดนไปในทางอบายมุขทุจริต
ล่วงเบญจเวรเป็นอาทิ เหตุผลในข้อนี้ มีอยู่ที่จำนวนผู้ทรงเครื่อง
ขาวและแดง ซึ่งท่านจะสังเกตเห็นได้ว่า แม้มีจำนวนไล่เสีย

กัน, แต่ในหมู่ผู้ทรงเครื่องสนาเงินอ่อนนน จำนวนผู้หญิงมากกว่าจำนวนผู้ชายหลายเท่านี้."

กามนิต ได้ฟังคำอธิบายอย่างนี้ รู้สึกใจสั่นผิปรกติ ดูประหนึ่งว่าความสุขและความทุกข์เข้ามาระดมกัน. ตาเพ่งดูดอกบัวซึ่งยังไม่โตบาน คล้ายกับจะตีข้อปริศนาอะไรฉะนั้น, แล้วถามว่า "เมื่อดอกบัวตูมที่ข้าพเจ้าถือปฏิสนธิ กำลังโผล่ขึ้นมาเหนือหน้าในครั้งแรก, ท่านจำได้หรือไม่ว่ามีอาการอย่างไรบ้าง?"

"จำได้ดี เพราะโผล่ขึ้นมาพร้อมกับดอกขาวซึ่งท่านกำลังเหม่อมองอยู่เดี๋ยวนี้. ข้าพเจ้าได้เฝ้าดูดอกบัวกุ่มตลอดมา บางครั้งก็ใหม่ใจหัวน ๆ เพราะเมื่อดอกบัวของท่านโผล่ขึ้นมา ในไม่ช้ามีอาการเหี่ยว แทบว่าจะกลับจมลงไปอีก, แต่ครั้นแล้วกลับพ้นขึ้น คราวนี้สดใสดีกว่าคราวแรก, แล้วเจริญขึ้นเป็นลำดับจนบานอย่างงดงาม, ส่วนดอกขาวนั้นเจริญช้า ค่อยเจริญทีละน้อย, พอจวนจะถึงเวลาบาน ก็เหี่ยวลงคล้ายกับถูกหนอนบ่อนไส้, แต่แล้วก็กลับพ้นขึ้นโดยเร็วและบานงามดังที่ท่านเห็นอยู่ต่อหน้าบัดนี้."

กามนิต ได้ฟังดังนั้น บังเกิดพิศบาบช้านดูเหมือนว่าแต่เดิมมาตนได้อยู่ในท่อนเต็มไปด้วยทุกข์ ครั้นหลุดมาบัดนี้

ความเบิกบานเฟื่องฟูใจอยู่รอบข้าง. เมื่อเพ่งมองดอกบัวขาว
ซึ่งกำลังขยายกลีบออกทุกที จนกลีบนอกห้อยลงมาเรี่ยนา
บานแผ่แลดูงดงามอยู่รอบด้าน, ขณะนั้น ได้เห็นรูปวาสิฏฐี
สถิตอยู่กลางดอกบัว ดวงตาลืมโต มีดวงหน้าอันเปล่งปลั่งยม
แย่มน่ารัก ชมายตามาประสบตา กามนิต.

ในเวลาเดียวกัน กามนิตและวาสิฏฐี ก็กำมือเข้าหากัน,
แล้วจูงมือพากันเลือนลอยออกจากแดนสระไปสู่ฝั่ง.

กามนิตสังเกตเห็นวาสิฏฐีว่ายังระลึกความหลังจำตนไม่ได้,
ที่หันมาหาตนก็มาทงไม่รู้สีกตัว เท่ากับดอกทานตะวันที่
หันหาดวงตะวันจะนั้น. วาสิฏฐีจะจำได้อย่างไร เพราะผู้ถือ
ปฏิสนธิในแดนนี้ เมื่อมีความรู้สึกขึ้นในครั้งแรก ก็จะระลึกจำ
ความหลังได้ทันทีนั้นไม่ได้. ถึงแม้จะเห็นหน้ากัน ก็ระลึกได้
ราง ๆ จับไม่ได้มัน เพียงแต่เลือน ๆ แล้วก็หายไป คล้ายกับที่
กามนิตเองได้ยินพูดถึงแม่คงคาสวรรค์ในครั้งแรก.

กามนิตชี้ให้วาสิฏฐีดูแม่น้ำที่เห็นสกา วาวและไหลลงสู่
สระอย่างเจียบ ๆ—

“อันนาชาวตงเงินยวงของแม่คงคาสวรรค์นั้น ย่อมหล่อ
เลี้ยงสระต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในแดนอันบรมสุขน.”

“คงคาสวรรค์” วาสิฏฐี ออกอทานตงน เป็นที่จะชัก
ถาม, แต่แล้วก็เอามือแตะหน้าผากนั่งเอง.

“เราพากันไปที่ต้นปาริชาติเถิด.”

“แต่สุ่มทุมพุ่มไม้ที่ตรงนั้นงดงามมาก เขากำลังมีการ
เล่นรื่นเริงกันอยู่.” วาสสิฐี^๕ไปเสียอีกทางหนึ่ง.

“แล้วค่อยไปที่นั่นทีหลังก็ได้. ในชั้นแรกเราควรจะไปที่
ต้นปาริชาติ เพื่อจะได้สูดกลิ่นหอมอันแปลกประหลาดให้ชุ่ม
ชื่นใจเสียก่อน.”

वासสิฐี ยอมไปโดยดี คล้ายกับเด็กที่ผู้ใหญ่ให้สัญญา
ว่าจะให้ตุ๊กตาอย่างใหม่ ในเมื่อยังไม่ต้องการให้ไปเข้าฝูงเล่น.
ขณะกลิ่นหอมเลื่อนลอยมา, ดวงหน้า วาสสิฐี^๕ อัมเอมยิ่ง^๕จน
ทุกที.

กำลังพากันมาถึงหัวเลี้ยวชอกเขา, วาสสิฐี^๕ ถามว่า
“นี่ท่านจะพาไปไหน ไม่เคยรู้สึกตื่นเต้นใจเหมือนคราวนี้เลย.
เมื่อก่อน ๆ ^{๕๔}นักเคยตื่นเต้นใจอยู่บ่อย ๆ ได้เห็นท่านยอมทำให้
ระลึกความหลังได้เงา ๆ คล้ายกับเมื่อต้นชนในทีแรก. นี่เห็นจะ
ไปผิดทางเสียแล้วกระมัง เพราะดูเหมือนจะไม่มีทางไปได้
ต่อไป?”

กามนิท^๕ ยิ้ม “ไปได้ ไปได้อีกไกล, วาสสิฐี^๕ยอดที่รัก.
บางทีความที่พูดเมื่อก่อนจะระลึกชนได้บางกระมังในเวลา^๕?”

พอพูดขาดคำ ก็มาถึงหุบเขากว้างท่ามกลางหินผา. มี

ต้นปาริชาติสีแดง และท้องฟ้าเขียวเป็นสีน้ำเงินแก่. ครันแล้ว ก็ไต่กลิ่นหอมกลบอบอวลอยู่รอบตัว วาสสิฐี.

वासिฐी เอมืออกคทรวงอก กล้ายกบ้จะผ่นลมปราณที่ หัวใจเต้นแรง ดวงหน้าเปลี่ยนจากปรกติอย่างรวดเร็ว. กามนิต สังเกตเห็นว่า ถึงคราวที่นางจะระลึกความหลังในชาติก่อน ๆ อยู่แล้ว.

ทันใดนั้นนางยกแขนขึ้น แล้วโผตัวลงแนบอุระ กามนิต, ปากก็พูดว่า “กามนิต ยอตรัก.”

แล้วกามนิตก็ประคองพาवासिฐีกลับไปทางซอกเขาโดย เร็ว.

ครันมาถึงทุ่งกว้างที่ร่มรื่นมีฝูงเนื้อทรายโลดเต้น, แต่จะ หามนุษย์สักคนเดียว เพื่อทำลายความวิเวกก็ไม่มี. ทั้งสอง ลอยลงหาที่พักอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่.

वासिฐี เริ่มพูดขึ้นก่อนว่า “กามนิต ยอตรัก, น้า สงสารเธอจริงที่ได้รับความทุกข์มาแล้ว ครังที่ใดทราบว่ ฉัน ตกไปเป็นภริยาสาตาเคียร. เธอจะรู้สึกคิดเห็นเป็นอย่างไร บ้าง ?”

กามนิตเล่าให้वासิฐีฟังว่า เรื่องที่นางตกไปเป็นภริยา สาตาเคียรนั้น ไม่ใช่ทราบจากคำบอกเล่า, แท้จริงได้ไปเห็น

ด้วยตาเองที่ในถนนกรุงโกสัมพี. ขณะกระบวนแห่ผ่านมา ได้เห็นดวงหน้าวาสิฏฐีมีแต่ทุกข์แสนสาหัส กระทำให้รู้สึกเชื่อมั่นว่า วาสิฏฐี คงยอมตามเพราะถูกผู้ใหญ่บังคับไม่สามารถจะขัดได้.

วาสิฏฐี พูกว่า “ถ้าฉันไม่ถูกหลอกโดยได้รับหลักฐานเป็นพยานแน่นแฟ้นบังคับให้ต้องเชื่อ ว่าเธอได้ถึงแก่ความตายเสียแล้ว, ก็เป็นไมยอมให้ใครในโลกบังคับได้.”

ครั้นแล้ว วาสิฏฐี เริ่มย้อนเล่าเรื่องความหลัง

ยลบท

สร้อยแก้วตาเสือ

เมื่อเธอผู้เป็นสหายไปทางโกสัมพีแล้ว, ฉันครองตนอยู่ด้วยความเดือดร้อนลำเค็ญตลอดทั้งคืนวันอย่างเดียวกับหญิงสาวๆ ที่ตกอยู่ในคราวไข้หนักแห่งการครุ่นคิดถึงคู่รักจนอัดแน่นในหัวใจ ชาวเวททุกชนชั้นในอันตราয়อนจะมีแก่คู่รักต่าง ๆ นานา ดังรอยฝันอย่างฉะฉาน. เมื่อเธอจากไปแล้ว ฉันก็รู้ไม่ได้ว่าเธอยังจะมีชีวิตอยู่ร่วมโลกหรืออย่างไร เพราะได้ทราบว่าการที่เดินทางไปเช่นนั้น ย่อมมีอันตราয়มากอยู่, จนถึงในเวลา

นี้ ฉันก็ยังไม่กล้าติโทษตนเอง ว่าที่เธอคือต้องไม่ไปพร้อมกับ
ท่านราชทูตอันเป็นการปราศจากภัย เป็นเพราะตัวฉันเองเป็น
ต้นเหตุห่วงเหินยวเธอไว้, เพราะถ้าไม่เช่นนั้น ฉันจะได้
ยึดถือเอาซึ่งความจำความระลึกอันหาค่ามิได้ครั้งกระนั้น ให้
เป็นสมบัติทั้งหมดติดตัวต่อมาถึงปานนี้ ?

ครั้งกระโน้น เมื่อนี้จะได้โลมเล้าเอาใจให้หายความโศก
ระทมได้ ก็ชั่วครั้งคราวเท่านั้น. สหายที่สนิทที่สุดและซื่อตรงที่สุด
ของฉันในเวลานั้นคือต่นอโศกซึ่งเราทั้งสองเคยอยู่ควงกันใน
คืนเดือนหงายคืนหนึ่ง. เชื่อว่าเธอยอดเยี่ยม รัก คงไม่ลืมถ้อยคำ
ของนางทมยันตี ที่ฉันซักเอามากแล้วในขณะครั้งกระนั้น. ฉัน
เงี่ยโศรตรคอยฟังเสียงใบอโศก ที่สั่นไหวนับครั้งไม่ถ้วน
พยายามจะดูโชคลางจากใบไม้ที่ร่วงหล่นและจากเงาและแสง
สว่างที่เกิดขึ้นในเวลานั้น. ถ้าปรากฏเป็นอย่างที่ฉันคิดนึกไว้
เองอย่างวิเศษมหาดูเถื่อน, ก็ทำให้สบายใจไปชั่วเล่นหนึ่ง; ครั้น
แล้วก็กลับเป็นทุกขมีความวิตกกังวล: คิดเห็นเป็นกลางร้าย
ต่าง ๆ นานา ตามแต่จิตที่คิดหวาดไป.

ในลักษณะอาการที่เป็นอยู่นี้ นับว่าเกือบเป็นประโยชน์
ได้ตัวอย่างหนึ่ง. เพราะความรักที่มีอยู่มิได้เด่นอยู่ตามลำพัง
ย่อมมีความทุกข์เป็นเพื่อนกระชั้นอยู่ด้วย. ซึ่งหนุนให้กำลัง

วังชาต่อต้านศัตรูอื่นได้เป็นอย่างดี ตลอดจนบิตามารดาญาติพี่น้อง ซึ่งเกือบจะถึงแตกหักกันเสียหลายหน.

เรื่องเป็นดังนี้ คือ สาดาเคียรบุตรมนตร์ได้พยายามทอดสนิทในตัวฉันยิ่งขึ้น จนฉันไม่กล้าไปเที่ยวที่อุทยาน. เพราะไปคราวใดก็ต้องพบสาดาเคียรเสือกหน้าเข้ามาทอดสนิทด้วยทุกครั้ง. แต่ฉันหันหลังเมินเสียไม่รับรู้ด้วยแม่แต่นิดเดียว ซาดงซอรงเกยจให้เห็น. แต่สาดาเคียรไม่ถือเป็นอารมณ์ ยังคงต้านหน้าเหมือนเจ้าชู้ที่หน้าด้านอยู่เสมอ. ต่อมาไม่ช้าสาดาเคียรเปลี่ยนทางไปเข้าหาบิดาฉัน. ในชั้นต้นเลียบเคียงประจบประแจงแล้วค่อยลามเข้าทุกที ถึงที่สุดก็ขอต่อบิดาฉัน. บิดาท่านตกลงยินยอม. ฉันถึงร้องให้ คิดแค้นเป็นที่สุดว่าฉันไม่มีความรักสาดาเคียร. แต่ท่านก็ไม่ยอมถ้ายเคียว: ไม่รู้สึกว่าการเคียดรอนของฉันนั้นเป็นอย่างไร. ได้ปลอบอ่อนวอนฉันก็แล้ว ชูก็แล้ว. ฉันคงตอบกับบ่นอยู่. ในที่สุด ฉันหมดหนทาง ได้บอกออกไปตรง ๆ ให้ท่านบิตามารดาทราบ ว่าฉันมีความรักใคร่อยู่กับเธอ ซึ่งท่านก็ทราบเรื่องจากสาดาเคียรมาบ้าง. และว่าได้ให้สัตย์ปฏิญาณกันไว้แล้ว จะไม่ยอมเสียสัตย์สัญญาเป็นอันขาด ถ้าจำเป็นหนไม่พ้นก็จะทำลายชีวิตตัวเองเสีย โดยอดอาหารตาย

บิดามารดาฉัน ถึงจะมีความโกรธเท่าไร ก็รู้ดีว่าฉัน
อ้อมค้อมที่จะทำตามที่ถูกใจได้, เป็นอันเลิกพูดในเรื่องที่คิด
ไว้. และสาตาเคียรก็ดูเหมือนหมดความเพียร แพ้แต่สงคราม
แห่งความรัก, หันไปหาความมีชัยในสงครามชนิดอื่น ที่ถึง
กับเลือดตกยางออก.

ในระวางคราวเดียวกันนี้ มีข่าวลือมาหลายครั้งหลายหน
จนหนาหู ว่าองค์อุลิตมาลกับพวกได้ปล้นสะกดฆ่าผู้พันคน เผา
ผลาญบ้านช่องรุนแรงยิ่งขึ้น จนไม่มีใครกล้าเดินทางผ่านมา
กรุงโกสัมพี. ข่าวลือที่ได้ยินมานี้ ทำให้ฉันวิตกหวั่นหวาดยิ่งขึ้น
เกรงว่าเมื่อเธอมาหาฉัน มาตามทางจะพบโจรโจรร้ายเข้าได้
บ้าง. เรื่องเป็นอยู่อย่างนี้ พอได้ข่าวในปัจจุบันทันด่วน ว่า
สาตาเคียรได้รับตำแหน่งเป็นหัวหน้าคุมกองทหารไปปราบโจร
ให้จับองค์อุลิตมาลและหัวหน้ารอม ๆ ลงมาให้ได้. ตามที่ได้ฟัง
คำบอกเล่า ว่าสาตาเคียรปฏิบัติแล้วถ้าไปไม่สำเร็จผลไม่
มีชัยกลับมา ก็จะยอมตายไม่ขอกลับ.

ความจริงฉันเกลียดชังบุตรมนตรี. แต่ในคราวนี้อด
ภาวนาไม่ได้ ที่ขอให้ไปมีชัยชนะพวกโจรกลับมา. ประมาณ
เวลาล่วงมาได้ราวหนึ่งสัปดาห์ ฉันกำลังอยู่ในสวนกับเมทินี.
พอดีได้ยินเสียงออดจากถนน เมทินีวิ่งออกไปดู สักครู่ได้

ความกลับเข้ามาบอกว่าสาตาเคียร์มีชัยกลับมา จับตัวองคุลิมาส และพวกได้หลายคน นอกนั้นฆ่าตายหมด เมื่อนั้นชวนฉันออกไปดูพร้อมกับเขาและโสมทัตต์: ไปดูทหารที่มีชัยคุมโจรมาตามถนน. แต่ฉันไม่ต้องการตากหน้าไปให้สาตาเคียร์เห็น จึงไม่ออกไป. แต่รู้สึกดีใจอย่างหนึ่งว่าหนทางที่รักของฉันจะผ่านมา บัดนี้ราบคาบไม่มีภัยอันตรายแล้ว. ทั้งนี้เพราะความเข้าใจของมนุษย์ผู้เป็นปฤชณ บางทีก็อาจเป็นอื่นไปจากที่คิดเห็นไว้ได้, เช่นในคราวนี้ ฉันนั้นกว่าจะเป็นเหตุการณ์อันมงคลสำหรับเรา แต่กลับเป็นตรงกันข้าม.

รุ่งเช้า บิดาฉันเข้ามาในห้อง ยืนสรวอยแกวรูปตาเสียให้ดู แล้วถามว่าจำได้บ้างหรือไม่.

ฉันใจหวิวแทบจะชว่นล้ม, แต่แข็งใจทรงกายไว้ได้ตอบว่า สรวอยเส้นนั้นคล้ายกับที่เธอคล้องคอ.

บิดาฉันตอบว่า “ไม่ใช่คล้ายเท่านั้น เป็นสรวอยเส้นเดียวกัน. เมื่อองคุลิมาสถูกจับตัวมาเห็นคล้องสรวอยเส้นนี้ ซึ่งสาตาเคียร์จำได้ทันที. ตามที่สาตาเคียร์เล่าให้ฟังว่าได้เคยปล้ำแย่งลูกกลิ้งกับกามนิตในอุทยาน และยังได้กระชากสรวอยนี้จากคอกามนิตขาดตกมาอยู่ในมือ จึงจำได้แม่น ว่าเป็นเส้นเดียวกัน. สาตาเคียร์ซักถามองคุลิมาสถึงได้รู้ว่า เมื่อ

สองปีล่วงมานี้ กองเกวียนกามนิตผ่านไปทางแดนเวทิส จะกลับไปกรุงอุชเชนี ถูกพวกองคฺุลิมาลปล้นและจับตัวกับคนใช้คนหนึ่งไป. กามนิตได้ส่งให้คนใช้ไปนำเงินค่าไถ่มา. แต่จะด้วยเหตุอย่างไรไม่ทราบไม่ได้เงินค่าไถ่มา, องคฺุลิมาลจึงต้องฆ่ากามนิตเสียไม่ให้ผิดกรรมเนียมโจร.

พ่อไต่ยีนเรื่องน่าตกใจดังนี้ จนแทบสิ้นสติ. แต่ยังไม่หมดหวังทีเดียว คงตอบคัดค้านว่า ‘สาตาเคียรเป็นคนเจ้าเล่ห์ เจโอง มันต้องการลูกไปเป็นภรรยา. ถ้าหากมันจำสร้อยเส้นนั้นได้, จะไปทำปลอมมาสักเส้นหนึ่งก็ได้. ลูกเข้าใจว่ามันคงปลอมมานานแล้ว ตั้งแต่ไต่ยีนข่าวเรื่องความชั่วร้ายแห่งองคฺุลิมาล. ถึงว่าจะจับองคฺุลิมาลไม่ได้, มันก็คงบอกว่าได้มาจากโจรคนหนึ่งก็ได้ ที่จับตัวมาได้ และโจรนั้นอาจอ้างว่าเป็นผู้ฆ่ากามนิต ก็ได้.

บิดาฉันสนธิ์ระชะตอบว่า “เห็นจะเป็นไปไม่ได้ดอกลูกเอ๋ย ! สำหรับตัวลูกอาจไม่ทราบได้ว่าเป็นจริงหรือไม่. แต่สำหรับพ่อซึ่งเคยเป็นช่างทองที่ชำนาญ ย่อมมีความรู้ที่จริงหรือปลอม. ถ้าเจ้าพิจารณาดูตรงที่เชื่อมแก้วไว้จะเห็นว่าเนื้อทองเป็นสีแดงมากกว่าสีทองของเมืองเรา เพราะช่างทองเมือง

เราประสมเงินมากกว่าทองแดง, ทั้งฝีมือช่างก็หยาบกว่า แสดงว่าเป็นฝีมือช่างชนิดที่เป็นเมืองอยู่ไกลๆเขา."

คำขู่แรงของท่าน ซึ่งคนอื่นย่อมเชื่อเห็นจริงได้สนิท, แต่สำหรับตัวฉัน เห็นเป็นกลอุบายไปหมด ไม่ยอมเชื่อจนบิดา มารดาและญาติใกล้ชิด. แต่อย่างไรก็ดี ฉันพูดต่อบทเสีย ที่เดียวว่า ทำอย่างไรเป็น ไม่ยอมเชื่อความที่เธอได้ตายไปแล้ว เพราะด้วยสรว้อยเส้นนั้นเป็นพยาน.

บิดาโกรธกลับออกไป. เป็นอันว่าฉันได้อยู่แต่ลำพัง จะ ได้คิดถึงได้โศกเศร้าคนเดียวให้สมใจรัก.

◎

◎

◎

ยศิบเจติ

สัจจกริยา

ในเวลาตอนหัวค่ำ ฉันมักไปอยู่บนลานอโศกเสมอตาม ลำพังหรือบางทีกับแม่ทนิ. ในเย็นวันที่เล้ามานั้นฉันไปอยู่บนลาน อโศกแต่คนเดียว, เมื่อจิตใจไม่เป็นปรกติเช่นนั้น อยู่ตามลำพัง เป็นการดีกว่าอะไรหมด พระจันทร์กำลังเต็มดวงฉายแสงลงมา สว่างเหมือนกับคืนครึ่งกระโน้นที่ไม่สิ้นเลย. และขณะนั้นอยู่ใต้ ต้นอโศกซึ่งมีช่อดอกออกเต็ม ฉันคิดหาทางเสี่ยงทายพอให้

คลายความทุกข์ที่วิตกอยู่วาบ ๆ ใจ. ยืนอยู่สักครู่ก็นึก
อธิษฐานว่า ถ้าระหว่างที่ฉันยืนอยู่นี้กับต้นอโศก มีดอกอโศก
สีเหลืองแดงอย่างหนาฝั้น ร่วงลงมาภายในเวลาที่ฉันยังไม่
ถึงร้อยแล้ว ก็เป็นอันว่ากามนิครุฑก็ยังมีชีวิตอยู่.

เมื่อฉันนับไปได้ห้าสิบ ดอกอโศกก็ร่วงลงมาหนึ่งดอกแต่
เป็นสีเหลือง, ครื่อนับไปถึงแปดสิบ ฉันก็ค่อยนับให้ช้าลงทุกที,
ยังไม่ทันถึงร้อย เสียงประตูที่อยู่ตรงมุขมดง, เหลียวไปดูทาง
บันได ที่สำหรับคนสวนและคนงานขึ้นมา เห็นบิดาฉันมี
สาตาเคียวตามมาข้างหลัง, ถัดไปเป็นทหารหลายคนมีอาวุธ
ครบ, แล้วถึงชายคนหนึ่ง รูปร่างสูงใหญ่กว่าคนเหล่านั้นมาก
ต่อไปก็มีพวกทหารกำกับมาข้างหลังด้วย ทหารสองคนหยุด
เฝ้าอยู่ที่ประตู, นอกนั้นเดินเข้ามาที่ฉันยืนอยู่. ฉันสังเกตดูใน
ที่มืด ดูเหมือนคนที่รูปร่างสูงใหญ่นั้น เดินไม่ค่อยสะดวก.
เวลาก้าวย่างไปก็มีเสียงฉิ่งฉ่าง.

ขณะนั้น ดอกอโศกสีเหลืองแดงก็ร่วงลงมาตกอยู่ที่เท้า
ของฉันทันที ซึ่งในเวลานั้นกำลังตกตะลึงลึมนับเสียแล้ว
เพราะเหตุนี้ จึงไม่แน่ใจว่าเมื่อเวลาร่วงลงมา จะถึงเวลาที่นับ
ครบร้อยหรือยังก็ไม่ทราบ.

พวกที่มาเวลานั้น พอออกพ้นเงาผนังมาถึงตอนที่แสง
เดือนฉายสว่าง จันก็ตกใจเยือก เพราะเห็นคนที่รูปร่างใหญ่โต
ถูกจำโซ่ตรวนทั้งเท้าและมือ มีโซ่ล่ามไปติดอยู่กับพวงคอเป็น
สองเส้น และมีโซ่ล่ามออกจากพวงคออีกสองเส้น สำหรับ
ทหารสองคนถือกุมไว้ ที่คอมีพวงคอกยี้โต* สีแดงคล่องห้อย
ลงมาถึงอกทิมขนรุงรัง บนศีรษะรอยอิฐผงสีเหลืองแดง.
ลักษณะต้งเป็นนักโทษประเภทที่จะถูกพาตัวไปประหารชีวิต.
ส่วนผงนั้นยู่เพียงหลุบลงมาปิดหน้าประจบกันกับหนดและ
เครา มองเห็นแต่ลูกตาทำให้ดูร้ายน่ากลัวยิ่งซน. ดวงตามี
แสงวาวมองดูฉนั้นแวบเดียวแล้วก็เหลือบไปมองทางโน้นทางนี้,
ไม่ผิดอะไรจากสัตว์ร้าย.

ผู้ที่ยืนอยู่ต่อหน้าฉนั้นเป็นใคร เป็นอันไม่ต้องถามถึง แม่
พวงคอกยี้โตแดงจะปกคลุมพวงมาลาจนคนอันเป็นเครื่องหมาย
แห่งชื่อเขา ก็ยอมจะเดาถูกว่าเป็นใคร.

สาตาเคียรพูดชนก่อนว่า “นแน องค์กรีมาล,* จงเล่าซ้ำ
ให้ฟังอีกครั้ง เรื่องที่เอ็งได้สารภาพไว้ในคราวที่ถูกทรมานซัก
ปากคำถึงที่เอ็งมาพอกำหนดคนหนึ่งชื่อกามนิต ชาวกรุง
อุซเซิน.”

* คูบันทักท้ายบทนี้

* องค์กรีมาล แปลว่ามีนิ้วมือเป็นมาลัย

เสียงตอบดังโศกฮากว่า “กามนิทไม่ได้ถูกฆ่า, เป็นแต่ถูกจับตัวไป แล้วเราจัดการตามวิธีของพวกเขา”

ต่อไปนักเลาเรื่องย่อๆ ให้ฟัง เหมือนที่บิดาฉันเล่าให้ฟัง
ครั้งหนึ่งแล้ว.

ระวางนั้น ฉะนั้นฟังทนอโคก เอามือทั้งสองเหนี่ยวกิ่ง
พยุ้งตัว จับยึดเสียแน่นจนเล็บจิกเข้าไปในกิ่งเพื่อไม่ให้ล้ม.
เมื่อองคฺลิมาลเล่าจบลง, รู้สึกว่าสิ่งต่าง ๆ หมุนไปหมด; ถึง
กระนั้น ก็ยังมีมานะไม่ยอมแพ้.

ฉันพูดว่า “เอ็งเป็นโจรและเป็นผู้ร้ายชั่วชาติ. ใครจะ
เชื่อในคำพูดของเอ็ง ? ทำไมเอ็งจะพูดตามที่ถูกบังคับให้พูด
ไม่ได้หรือ ?”

ในทันทีที่นั้น รู้สึกคล้ายจะมีอะไรมาสังหารณ เห็นมี
ความหวังชนบางราย ๆ, จึงพูดว่า “ดูแต่ดวงตาของเอ็งซิ-
ดวงตาที่ใครเห็นก็ตกใจกลัว. แต่เอ็งไม่กล้ามองตรงมาดูข้า
ซึ่งเป็นแต่ผู้หญิงอ่อนแอเท่านั้น. ทงนก็เป็นพรุส่อให้เห็นว่า
เอ็งเป็นชาติขาลาด ถูกบังคับไม่ให้พูดความจริง.”

องคฺลิมาลมึงเยหนาชนดู คงกมอยู่แต่หัวเราะหึๆ ตอบ
เสียงดังคล้ายเสียงคำรามของสัตว์ที่ถูกล่ามโซ่ว่า “ประโยชน์
อะไรที่จะต้องจองจำเจ้า? นั่นเป็นหน้าที่ของชายหนุ่มพวกเจ้าซู้.
ไม่ใช่คนอย่างเรา ดวงตาของโจรใจทมิฬ เจ้าก็ไม่มี ความ

เชื่อ, วาจากที่พูดก็ไม่เชื่อ. เช่นนั้น ถ้าจะให้ปฏิญาณก็เห็นจะไม่เชื่ออีกซี ? ”

พูดแล้วเดินเข้ามาสองสามก้าว กล่าวต่อไปว่า “ถ้าอย่างนั้น, แม่สาวน้อย, จงดูพิธีสักการีฯ ซึ่งจะทำในขณะนี้.”

ขณะนั้น จันได้เห็นดวงตาขุ่นเขียวอีกครั้งหนึ่งเหลือบแลเข้าไปจับอยู่ที่ดวงจันทร์. เห็นใบหน้าซึ่งผมและหนดเครารุงรังบังคลุมหมด นอกจากดวงตาขาววาว. หายใจเฮือก ๆ จนตอกไม้ที่คล้องอยู่เด่นขึ้นเด่นลง. แล้วองค์อุลิตมาล ก็กล่าวคำปฏิญาณตามลัทธิพิธีที่เรียกว่าสักการีฯ มีเสียงดังกระหึ่มคล้ายเสียงฟ้าลั่นไปตามเมฆ ว่า—

“ข้าแต่พระแม่เจ้าผู้บารบเสื่อให้ช่อง เทวแห่งราตรี มีงูเป็นนักษัตร ผู้เดินร่าในท่ามกลางเดือนหงายบนชะง่อนผา มีมัลลาร้อยด้วยกะโหลกคนแกว่งไปมาแยกเขี้ยวเคี้ยวฟัน, ข้าแต่พระแม่เจ้ากาลผู้เป็นนายิกาของมหาโจร, พระองค์ผู้ทรงนำข้าพเจ้าฝ่าอันตรายมาแล้วนับต่องพันครั้ง ขอได้ทรงสดับคำข้าพเจ้า, อันว่าข้าพเจ้ามิได้เจตนาจากการปลื้มบูชาพระองค์มิได้ประพฤตินผิดแผกไปจากกฎซึ่งพระองค์ได้ทรงกำหนดไว้ดังนี้ เป็นความจริงปานใด. ข้าพเจ้าก็ได้จัดการแก้กามนิตตามกฎของเราที่กำหนดไว้ คือ กฎของผู้ส่ง ถ้าคำใดไม่มา

ตามกำหนดเวลาก็ต้องจัดการกับนักโทษ คือ ตัดสินสินมือผ่า
แล่นนักโทษนั้นแล้วทิ้งไว้ในย่านหนทางเดิน. ความขอนกยอม
เป็นความจริงปานนั้น. ด้วยอำนาจความจริงที่สุดนี้ ขอให้
พระองค์ซึ่งเสด็จมาอยู่ใกล้ข้าพเจ้า ขณะที่ได้รับความเดือดร้อน
สาหัสอยู่ จึงได้กระชากโซ่ตรวนที่ร้อยรัดข้าพเจ้า บันทาลให้
ข้าพเจ้าหลุดจากเครื่องพันธนาการของศัตรู โดยประจักษ์
เทอญ.

องคุลิมาลทาสจำราชฐานถึงนั้นแล้วกตสันสรวทวกระชาก
โซ่ตรวนให้ขาดออกเต็มกำลังแรง จนทหารสองคนที่คุมตัวลม
กระแทกลงบนพื้น ทหารอีกคนหนึ่งถูกองคุลิมาลเอาโซ่ที่ล่าม
ข้อมือฟาดลงไปสลบ. และก่อนที่คนอื่นจะทันรู้สึกตัว องคุลิมาล
ก็กระโดดข้ามกำแพงไป มีสาตาเคี้ยวร้องเอ็ดอึงไล่ตามไปด้วย
ประพาศเหตุที่ฉันได้เห็น และรู้เรื่ององคุลิมาลครอง
หลังที่สุดเพียงเท่านั้น.

ภายหลังจึงได้ทราบว่า องคุลิมาลกระโดดลงไปหาหัก.
ถูกจับตัวได้แล้วไปตายที่ในคุกเพราะต้องทรมาน. เจ้าหน้าที่
ตัดเอาศีรษะไปเสียบประจานไว้ที่ประตูเมืองด้านตะวันออก ซึ่ง
เมทินีและโสมทัตต์ได้ไปเห็นมา.

เมื่อเห็นองคุลิมาลกระทำสัจกริยาสำเร็จจริงชัดเจนแล้ว,
ความสงสัยและความหวังที่ยังมีเหลืออยู่ก็เป็นอันหมดไป, เลย

ทอดอาลัยไม่ยินดีความบันเทิงสุขในโลกอีกต่อไปแล้ว, หวังจะพบกันอีกก็แต่ในแดนสวรรค์สุขาวดี. ตัวเธอล่วงหน้าไปอยู่แล้ว และส่วนตัวฉันก็ปรารถนาจะตามไปด้วยในไม่ช้า ณ ที่นั้นความสุขของเราก็คงจะผลิผลบริบูรณ์ : เรื่องอื่นเป็นอันเลิกพูดกัน.

ต่อจากนั้น สาดาเคียรเพียรมาขอตัวฉันเรื่อยไป. มาที่ไร มารดาฉันก็เอาแต่ร้องไห้ร้องห่ม่ว่าท่านเห็นจะต้องตายลงเพราะตรอมใจ มีลูกเต้าเขาทั้งหกไม่ได้ปลุกฝังมีเหย้าเรือน, ทำให้เป็นที่อับอายขายหน้าเพื่อนบ้าน. ท่านรำพันต่าง ๆ นานา หนักเข้าใจฉันอ่อนลงทุกที ก็เกิดความคิดเห็นว่า สาดาเคียร มีคุณอยู่ที่ใดแก่ฉันแทนเธอ, ทั้งเห็นว่ามีความรักใคร่จริง ๆ, จนวนล่งต่อมาอีกปีหนึ่ง จึงได้ยอมเป็นภริยาสาดาเคียร.

๖.๕ บนทุก

ยี่โก แปลจากศัพท์ว่า กณเวร สัสกฤตเป็น กรวีร ในวรรณคดี สัสกฤตและมคร กล่าวถึงร่วมกันในที่ซึ่งใช้ ดอกกร้อย เป็นพวงมาลัยสวมคอ เป็นเครื่องหมายนักโทษอุกฉกรรจ์

ในวรรณคดี สัสกฤต คือบทละครเรื่องมฤจฉกฏิกองกัที่สิบ โศลก ๒๑ จารุทัตต์ถูกตัดสินประหาร ใช้พวงดอกกรวีรสวมคอ

ในวรรณคดีมกรคือ (๑) กณเวรชาดก ปุณณิพนทวรรค จตุกกนิบาต หน้า ๒๕๕, (๒) มหาปทุมชาดกทวาทสนิบาต หน้า ๑๓๕, และ (๓) มโหสถชาดกมหานิบาต หน้า ๓๔๗, นักโทษอุกฉกรรจ์ต้องสวมพวงมาลัยดอกกณเวรสีแดง และรอย ธิฐนงบนศีรษะ.

ในบาลีอังกฤษดิกชนารี และสังสกฤตอังกฤษดิกชนารี แปลศัพท์ทั้งสองนั้น คือ กณเวร และกรวีรรวมกันว่า Oleander

ในอภิธานปิปปิก้า ไม่มีศัพท์ กณเวร, แต่ในคาถา ที่ ๕๗๗ มี กรวีร และอัสสมารก, ให้คำแปลว่า พุด ทั้ง สองศัพท์. ศัพท์ว่า อัสสมารก ในบาลีดิกชนารีกิตติ, อัสวมารก ในสังสกฤตดิกชนารีกิตติ, คงแปลว่า Oleander

รวมความว่า กณเวร หรือ กรวีร, และอัสสมารก มีที่ แปลในดิกชนารีอย่างเดียวกันว่า Oleander (Nerium Odorum)

ชาดกที่แปลสู่ภาษาไทยเราแล้ว เฉพาะที่นำมาอ้างอิงไว้ สามชาดกนั้น (๑) ในกณเวรชาดก แปลว่า ดอกชบา. พัง ถูกเข้าที่ตี เพราะเคยได้ยินว่านักโทษที่ถูกประหารชีวิตต้องตัด ดอกชบา. (๒) ในมหาปทุมชาดกแปลข้ามดอกกณเวรไป เสีย. (๓) ในมโหสถชาดก แปลว่าดอกยี่โถ. ข้าพเจ้าไม่สู้

สนิทใจเท่าดอกชบา เพราะเห็นว่าดอกยี่โถนั้นเรานิยมกันว่า
เป็นนิมิตบอกมงคล รวมอยู่ในพวกดอกดาวเรือง และดอก
พุทธรักษา โฉนจึงเอามาใช้เป็นนิมิตบอกโทษประหาร?

เพื่อให้ทราบคำแปลให้แน่นอนข้าพเจ้าได้ถามพราหมณ์
ป. สุพรมณียศาสตร์ แห่งราชบัณฑิตยสภา. ท่านพราหมณ์
ว่ารู้จักต้นไม้ชนิดนี้ แต่ไม่ทราบว่าไทยเรียกอะไร. ได้แสดง
หลักฐานต้น ใบ ดอก ผล ซึ่งดูก็เหมาะจะเป็นยี่โถมาก. ภายหลัง
มาค้นบัญชีพรรณไม้สามัญในสยาม ของพระยาวันพฤกษ-
พิจารณาพบต้นยี่โถ (หน้า ๒๒๖) ให้คำแปลว่า *Nerium*
Odorum เมื่อเห็นว่าส่วนต่างๆ นั้นกันในทางที่จะเป็นยี่โถแล้ว
จึงหักกิ่งยี่โถพร้อมด้วยดอกไปสอบที่พราหมณ์. ท่านรับรอง
ด้วยความดีใจว่า นี่แหละกรวীর.

จึงสันนิษฐานกันว่า กณเวร หรือ กรวীর, อัสสมารก,
คือ ยี่โถ แน่แท้แล.

ยี่สิบแปด

บนฝั่งคงคาสวรรค์

เมื่อกามนิตรูสึกเห็นว่า แม้แต่ในสถานอันเป็นบรมสุขอัน

ยังมีเหตุกระทำให้คู่รักของตนรับความเศร้าระทมใจ เมื่อมา
ระลึกถึงความหลัง จึงจูมมือคู่รักออกเสียจากทนน เลื่อนลอย
ไปสู่เขานังาม ซึ่งตนเคยนอนพักผ่อนที่ลาดไหล่และมองดู
ผือนราเรียงเล่นรำกัน.

ถึงทนนแล้ว ทั้งสองก็หาที่พัก. เห็นตามสุขุมและ
สนามหญ้า มีผุ้อื่น ๆ เลื่อนลอยไปมาอยู่แล้ว นับจำนวนไม่
ถ้วน ทรงพิศตรารมณ์ บ้างแดง บ้างเขียว ขาว. พวกเหล่านั้น
เป็นหมู่ ๆ เข้ามาทักทายปราศรัยผู้บุคคิใหม่ทั้งสองซึ่งคงเพิ่ง
ทันชน. ผู้บุคคิใหม่ทั้งสองก็เข้าร่วมเล่นรำปนไปกับพวก
เหล่านั้น.

เลื่อนลอยเยื้องไปกรายมาเป็นเวลานาน เจียดสุขุม
แล้วร่อนเวียนรอบเขา ผ่านทุ่ง ด้ดละเมาะ ข้ามสระบัว สด
แล้วแต่ว่าหัวหน้าแถวจะนำไปทางไหน. ทันใดนั้นกามนิตไป
พบเทพธิดาพิศตรารมณ์ขาวที่เคยรู้จักมาแต่ครั้งแรก และเคย
ชวนกามนิตไปที่แม่คงคา. เมื่อได้จับมือเล่นรำกันแล้ว. เทพธิดา
พิศตรารมณ์ขาวผู้นั้นก็ถามกามนิตมีอาการยั้ม ๆ ว่า—

“นี่ท่านไปที่ฝั่งคงคาแล้วหรือยัง? อ้อ! มีเพื่อนแล้ว”

กามนิตตอบว่า “ยังไม่ได้ไป.”

วาสิฏฐี— “อะไรกัน!”

กามนิทเลาเรื่อง.

วาสิฏฐี — “อย่างนั้นก็ไปกันสักทีจะดี. เมื่อครั้งยังอยู่ในมนุษยโลกอันเต็มไปด้วยทุกข์ทรมาน, ฉันได้เคยแหงนดูกองดาววรรคกันอยู่บ่อย ๆ และยังนึกถึงแดนอันเป็นบรมสุขที่แม่คงคาไหลผ่านไปว่า ทำไฉนเราจะได้อันไปอยู่ด้วยกันบนนั้นสักวันหนึ่ง เวลานี้ฉันรู้สึกมีอะไรบังคับหัวใจให้อยากไปขึ้นไปเล่นลอยอยู่กับเธอที่ฝั่งนั้น.”

ทั้งสองออกจากกลุ่มผู้เล่นรำ เล่นลอยไปทางห่างไกลจากสระที่ตนอยู่, มาได้สักครู ก็ไม่เห็นสระบัวหรือดอกบัว ซึ่งมีผู้เกียดอยู่ในนั้นอีกต่อไป, ยิ่งมาไกลดอกไม้อื่นต่าง ๆ ที่เคยผ่านมานี้เองแน่นค้อยเบาบางลงไป, ผู้สวดยบรมสุขที่ได้พบก็มีน้อยลง, คงเห็นแต่ฝูงเนื้อทรายพลุกพล่านอยู่ในทุ่ง. ตามสระมีหงส์ลงว่ายน้ำเล่นลอยล่อง, เห็นน้ำแหวกเป็นทางมีแสงประกาย. ส่วนภูเขาก็กว้างตระหง่านชนทุกทิศ และมีหินล้วน. ครั้นแล้งถึงที่เว้งว่างไม่มีเขาเลยทีเดียว.

กามนิทกับวาสิฏฐี ลอยมาถึงที่ราบแห่งหนึ่งดูราวกับทะเล มีแต่หญ้าหนามดำเตี้ยเป็นพง, ถัดไปทางหน้าเป็นป่าตาล และดูเป็นรูปโค้งอยู่ระกะ เห็นเป็นฟืดไป. ลอยมาถึงบ้านนี้, รู้สึกความเงานั่งกรรมชนทุกทิศ. ลำต้นตาลมีแสงคล้ายโลหะ

บนยอดมีเสียงคล้ายโลหะกระทบกัน. มองไปข้างหน้า เห็นแสงสว่างฉูดฉาดเป็นลำๆพุ่งปลายแหลมเด่นส่ายอยู่ปลายแปดบจนเกือบถึงตาต้องเอามือปิด, คล้าย ๆ กับว่าที่ในบ้านนี้มีเสาเงินมหึมาถูกแสงสุริย์ในตอนเช้าแผดมากระทบแล้วสะท้อนแสงแทงตาแปดบ ๆ. ภายหลังเมื่อทั้งสองตั้งใจเปิดหน้า ก็เห็นตนกำลังเลือนลอยออกจากเขตป่าตาลมาแล้ว, เห็นคงคาสวรรค์อยู่ข้างหน้า มีกระแสน้ำแผ่ไปตั้งเงินยวงจนจดขอบฟ้า. ริมฝั่งมีละลอกน้อยๆ เป็นประกายราวกับดาวร่วงลอยมาติดบนหาดทรายฉายแสงพร่างพร่าเป็นประพาศ. ส่วนท้องฟ้าอันเล่า ตามปรกติควรจะแจ่มใสจนเมื่อจวนจะถึงขอบฟ้า, แต่ในที่ตรงกันข้าม: ในชั้นต้นเป็นสีครามอ่อนแล้วเข้มเข้าทุกทีจนในที่สุดถึงตอนขอบฟ้าเลยก็บเป็นสีดำสนิท จดกับสายน้ำซึ่งมีแสงขาวเห็นเป็นแนวชัด.

กลิ่นหอมแห่งดอกไม้ ในที่นี้ไม่มีเลย, ไม่เหมือนกับในหุบเขาซึ่งมีต้นปาริชาติ อันมีความหอมอบอวลอยู่ทั่วไป. แต่ว่าในที่นี้มีแม่น้ำแห่งสกลจักรวาลซึ่งประกอบด้วยอากาศเย็นสดชื่น กลิ่นเอากลิ่นหอมไปเสียสิ้น คงเหลือแต่ความบริสุทธิ์อันแท้เท่านั้น. วาสิฏฐีพยายามตั้งหน้าสูดอากาศอันสดชื่นเสียจริง ๆ. ส่วนกามนิทรรู้สึกว่าหายใจแทบไม่ทัน.

อีกอย่างหนึ่ง ในสถานที่นั้น เสียงดนตรีชาวสุวรรณภูมิ ได้ยินมาถึงแม่แต่น้อย, มีแต่เสียงกระแสน้ำที่ทอดลงหลังไหล กังวาลกับฟ้ากระหึ่ม.

วาสิฏฐียกมือขึ้น และกระซิบว่า “ฟังซิ.”

กามนิธ— “แปลกจริง. ครึ่งหนึ่งเมื่อฉันเที่ยวจาริกไป, ได้พบที่พักเป็นกระท่อมน้อยอยู่ปากช่องหุบเขา. ถัดกระท่อม เข้าไปหน่อย มีลำธารน้อยน้ำรั่วอยู่สายหนึ่ง น้ำใสไหลริน ๆ ฉันได้ลงไปล้างเท้า. ถึงเวลากลางคืน ฝนตกท่าใหญ่, ฉันนอน ลืมตาอยู่ในกระท่อม ได้ยินเสียงน้ำในลำธาร ซึ่งเมื่อตอนเย็น ยังไหลริน ๆ กลายเป็นเสียงไหลพุ่งพล่านโครมครามหนักขึ้น ทุกที. และในคราวเดียวกัน ได้ยินเสียงอะไรกระแทกดังราว ฟ้าผ่าไม่ทราบว่าเป็นเสียงอะไร. รุ่งเช้า ได้เห็นลำธารน้อยนั้น กลายเป็นโกรกธารที่เดือดพล่าน, น้ำไหลตื้นก้นมาราวกับเท ตรงลงจากฟ้ากระทบถูกแก่งผาแตกกระจายเป็นฟองขาว. มี กำลังแรงดันก้อนหินมหึมาลงกระทบกัน นี่เอง คือเสียงที่ ดังเป็นฟ้าผ่า เมื่อได้มาเห็นทันที อันมีเสียงดังเช่นเดียวกัน, ทำให้ระลึกถึงที่ได้เห็นในคราวนั้นได้ทันที; ดึงจะว่ากระไร?”

วาสิฏฐี— “เป็นเพราะมีเสียงอย่างเดียวกัน. แต่ว่า เสียงที่ได้ยินครั้งโน้น เป็นเสียงหินกระทบกัน ส่วนเสียงที่

ไฉนในแม่มกดาบสวรรณ เป็นเสียงจักรวาลต่างๆ ที่หมุน
ลอบไปแล้วกระทบกัน จึงต้งเป็นฟ้าผ่า."

กามนิตแสดงกิริยาตกใจ—“จักรวาลหรือ?”

วาสิฏฐียัม, ทันทัตถักเลอนลวยไป. กามนิตตกใจคว่ำ
วาสิฏฐีไว้ แล้วพูดว่า “วาสิฏฐีระวังให้ดี. ชื่นเลอนลวยไป
จะไปตกอยู่ในอำนาจอะไรก็รู้ไม่ได้ ออกวิตกกอกสน้อยอยู่แล้ว
ไม่อยากจะให้พลัดกันไป.”

วาสิฏฐี—“ก็อย่างนั้น, เธอจะตามฉันมาไม่ได้หรือ?”

กามนิท—“ขอยอมตามไปจริง ๆ แต่จะรู้ได้อย่างไรว่า
ไม่มีเหตุเภทภัยทำให้เราต้องพลัดกัน? ถึงว่าเราจะอยู่ต่อไปใน
๗๕ ทน, ก็ยังรู้ไม่ใ้ว่าอาจจะต้องพรากกันไกลจากแดนบรมสุข^{๗๕}
ไปสู่แดนอันหาเขตมิได้. แล้วจะได้รับทุกข์ทรมานสักปานไร?”

วาสิฏฐี— “แดนอันหาเขตมิได้.” แล้วนางเหม่อมอง
 คุไปทางแม่งกาจนสุดสายตาเห็นเป็นเส้น เขตจำกัดขอบฟ้า
 มีอาการดังว่าจะคิดช้าแรกเลยเขตนนั้นเข้าไปดูอีก. แล้วพูดว่า
 “อันบรมสุขในสวรรค์จะมีเขตสุดบ้างไหมหนอ?”

กามนิต—“วาสนุวิที่รัก, ฉันทัก ๆ ก็ไม่อยากพาเธอมา
๗๕
ทน: ทำให้คิดยุ่งไปต่าง ๆ นานา. กลับกันเถิด”

ทั้งสองปากก็ผ่นตงตาลกลับมา แดงฮาลยเหลียว

ไปดูกลางคองคาสวรรคอกครั้งหนึ่ง.

เมื่อทั้งสองกลับสู่ที่สถิตดอกบัวกลางสระอันใสปานแก้ว
แล้ว ก็เลือนลอยไปอีก สู่บริเวณหมู่ไม้ซึ่งออกดอกล้วนเป็น
มณีนีลันต์. เข้าร่วมเล่นร่ำราเริงอยู่ในหมู่ชาวสวรรค์ เสวยความ
สุขวิเศษ มีความรักอันปราศจากเครื่องกีดขวางเหมือนแต่ก่อน.

ครั้งหนึ่ง ขณะเล่นร่ำกันอยู่ ได้พบเทพธิดาพัสดราภรณ์
ชาวสหายเก่า. นางผู้นั้นปราศรัยว่า “อ้อ! นี่ไปที่ฝั่งคองกา
สวรรคมาแล้ว?”

“ไหนจึงทราบจะไป?”

“ง่ายนิดเดียว, เพราะถ้าใครเคยไปแล้วก็มีวงหน้า
แสดงแก่ความทุกข์ความวิตกติตมา เพราะเหตุนี้ตนจึง
ไม่อยากไปอีก. และท่านทั้งสองคงไม่ไปเป็นครั้งที่สอง, ใครๆ
ก็ไม่ไปเป็นครั้งที่สองเลย.”

ยัสีบเกา

ท่ามกลางกลิ่นหอมแห่งดอกปาริชาติ

อันความจริง ผู้อุปปะปาติกะใหม่ทั้งสองมิได้ไปเยี่ยมฝั่ง
คองคาสวรรคอันไม่น่าดูน่าชมอีกต่อไป, เป็นแต่เลือนลอยไปสู่

หุบเขาต้นปาริชาติเนืองๆ ได้ไปนั่งพักผ่อนนอนเล่นอยู่ควงปาริ-
ชาติอันแผ่กิ่งก้านราชา, สูดเอากลิ่นหอมอันตลบมาจากดอก
แดงดั่งแสงชาด, กระทำให้ระลึกถึงชาติก่อน ๆ แจ่มแจ้งขึ้น
เป็นลำดับ ย้อนหลังล่องไปในอดีตชาติอันไกลแสนไกล.

ได้เห็นตนบางชาติอยู่ในปราสาทบางชาติอยู่ในกระท่อม
ไม่ว่าจะไปเกิดเป็นกษัตริย์หรือเชลยใจ ก็เห็นความรักทั้งสองได้
มีต่อกันเสมอ ในชาติหนึ่งทั้งสองมีความรัก และความสุขอัน
เต็มเปี่ยมตลอดกาล, แต่อีกชาติหนึ่งต้องตายจากกันไปตาม
กรรมที่ทำไว้ แต่อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะเป็นชาติใด จะได้รับสุข
หรือตกทุกข์ ความรักของทั้งสองคงมีน้ำหนักเท่ากันเป็นอย่าง
เดียวทุก ๆ ชาติ

๐

๐

๐

ในชาติที่เหนือขึ้นไป ครึ่งเมอมนุษย์ยังมีฤทธิ์เดชและ
กำลังมากกว่าเวลานี้ ในสมัยมีวีรบุรุษแก้วกล้าสามารถ คือ
ครึ่งมหาภารตะ, กามนิตเกิดเป็นวีรบุรุษคนหนึ่ง ได้ผละจากนาง
ที่ยอดรัก ชนช่างศึก, ยกทัพไปสู่หิมาลัยประเพณีช่วยกษัตริย์
ปราบทพผู้สหายรบกับพวกเการพ ขณะกามนิตเข้าสู่สงคราม
อยู่ข้างพระอรชุนและพระกฤษณะ ณ ท่งกูรุ, ได้ต่อสู้ศัตรูจนตัว
ตายลงในสมรภูมิในวันที่สิบแห่งมหาสงครามครั้งนั้น; ฝ่ายนาง

ผู้ชายา ทราบว่ากามนิตถึงแก่ความตาย, ก็เข้าสู่กองเพลิง
พร้อมกับนางบริวาร, และนางเป็นผู้จุดกองเพลิงนั้นด้วยตนเอง.

๐

๐

๐

ครั้งหนึ่งทั้งสองได้เห็นคน ไปเกิดอยู่ในแดนอันแปลก
ประหลาด มีภูมิประเทศเป็นอีกอย่างหนึ่ง, กล่าวคือ ไม่ได้
ไปเกิดในแดนอันเป็นลุ่มน้ำแม่คงคาหรือยมุนา ซึ่งมีปราสาท
ราชมณเฑียรและบ้านเมือง มีวีรบุรุษสวมเกราะอยู่ชวักไขว่ มี
พราหมณ์^{๘๘}ทพวงผายมีเศรษวิ^{๘๙}และมีพวกศูทร, แต่ว่าไปเกิดอยู่
ในแดนอันเป็นลำเนาไพร มีความเป็นไปแห่งแสงอัสดงอัสดงกัณดาร.

ณ แดนนี้ ในฤดูร้อนแสงแดดแผดเผาจนน้ำในลำธาร
แห้งเหือดหญ้าตายเกรียน, ควันตฤกฤกหนาวก็เย็นเฉียบแทบ
เท่ากับตกอยู่ในหิมะ, เพราะเป็นทุ่งกว้างใหญ่โล่งโถงเปลี่ยว
เปล่าใจ จะหาบ้านเมืองสักแห่งหนึ่งก็ทงยาก, จะมีก็แต่
หมู่บ้านห่างไกลระยะกัน นานๆจะพบสักหย่อมหนึ่ง, ประชาชน
ที่อยู่ตามหมู่บ้านเหล่านี้ เป็นพวกเลี้ยงปศุสัตว์ มีใจร้ายเป็น
ชาติกันกรบ. ถัดออกไปในราวไพรมีฝูงสุนัขป่าอยู่ชุกชุม. ถัด
ไปอีกผู้เดินทางไกลจะได้ยินเสียงสืห์คำราม. กามนิตซึ่งใน
ชาตินั้นเกิดเป็นนักขับร้องเดินท่องเที่ยวไปในแดนต่างๆ เรียก

สหญาเจ้าสทวรายเรอณคูปานากลวียง มีสำนักในภูเข.

กามนิตเดินทางเมื่อยล้ามาเป็นเวลานานจนลุ่มบ้านแห่งหนึ่ง, ชาวบ้านเหล่านั้นไม่รู้จักกามนิต, แต่ว่ายินดีรับรอง เพราะนักขบร้อมยอมเป็นผู้ทักคนพอใจต้อนรับอยู่ทั่วไป. เครื่องมือกามนิตมีขนาดเล็กสะพายบ่ามากันหนึ่งเท่านั้น, แต่ว่าเรื่องราวตำนานต่าง ๆ อันเป็นมรดกตกทอดมา ย่อมมีอยู่ในความทรงจำของกามนิตมากมาย เช่น บทบูชาพระอัครี พระอินทร์ พระวรุณ และพระมิตรผู้เป็นเทพ สมัยพระเวท, บทขับว่าด้วยสงครามและวีรบุรุษ, บทขับเรื่องรัก และเรื่องอื่นๆอีกมาก. เมื่อมีความรู้เป็นคลังก็มิสามารถขับบรรยายเรื่องให้ฟังได้มากมายดังนี้, ใครเล่าจะไม่ยินดีต้อนรับผู้เป็นนักขับ?

กามนิตเดินทางไปถึงหมู่บ้าน เป็นเวลาเย็น ชาวบ้านกำลังต้อนรับสทวเลียงกลับ. ที่ข้างหน้าฝูงสัตว์หมู่หนึ่ง มีสวาน้อยร่างระหงเดินตามโคเชื่องตัวหนึ่ง. เสียงกระดิ่งที่คอโคตัวนั้นดังเป็นจังหวะให้โคตัวอื่นเดินตามมา, ช้าๆนานๆ โคเชื่องตัวนั้นก็แลบลิ้นเลียมือนายสาวของมัน. กามนิตชายพเนจรปราศรัยกับสวาน้อยตามธรรมเนียม. สวาน้อยตอบรับด้วยอาการยิ้มแย้ม. ทั้งสองก็สบตากัน, มีลักษณะอาการไม่ผิดจากที่ได้เคยพบกันในสวนกรุงโกสัมพีเมื่อในชาติหลัง.

พันชาติ^{๕๘๘}เห็นชาติ^{๕๘๙}ถัดกันไป คราวนี้ไม่ใช่เกิดอยู่
ในแดนแม่น้ำทางหาหรือในลุ่มแม่คงคา, แต่เป็นแดน^{๕๙๐}อนัน
มีประชาชนและขนบธรรมเนียม^{๕๙๑}ทราบดีแล้ว.

เห็นภาพเป็นทุ่งกว้าง มีคน^{๕๙๒}ขี่ม้า กองเกวียนและคนเดิน
มาเป็นแถวไม่ขาดสาย. ภูมิประเทศ^{๕๙๓}ชาวส้างด้วยหิมะ, ใน
อากาศมีละอองเป็นปุยขาวอยู่ทั่วไป, ภูเขาสูงตระหง่านแลดูมี
หิน. ในเกวียนเทียมโคเล่มหนึ่ง มีผ้าคลุมเป็นหลังคาคล้าย
กระโจม. สาวน้อยคนหนึ่งผลุนผลันชะโงกหน้าออกมานอก
เกวียน^{๕๙๔}เร็วจนหนึ่งแกะที่คลุมร่างกายไว้ตกเลื่อนลงมาเห็นผม
สยายยาวลงมาประกระทั่งอุระ, มีอาการวิตกกังวลมองและยก
มือ^{๕๙๕}ไปทางที่คน^{๕๙๖}อื่นก้มองและชนวเช่นเดียวกัน. เห็นเป็นพวก
คน^{๕๙๗}ขี่ม้าวิ่งหอก^{๕๙๘}ระบวนหนึ่งตรงมายังที่ตนอยู่, แต่สาวน้อยมอง
ไปที่ชายหนุ่มคนหนึ่งซึ่งโค^{๕๙๙}ดำอยู่ในพวกเดียวกัน, มีอาการยิ้ม
เป็นเชิงไว้ใจในชายหนุ่มคนนั้น. อาการมองแห่งสาวน้อย
กระทำ^{๖๐๐}ให้ชายหนุ่มนั้น^{๖๐๑}มีน้ำใจและเหิมกำลังยิ่งขึ้น, แก้วขวาน
ที่ถือเป็นอาวุธ ร้องเสียงดังแล้วเข้าพวก, ตำนานศัตรู^{๖๐๒}ที่ขมา
ยกเข้ามาตีปล้น, ได้ต่อสู้จนถูกลูกธนูเหล็กของชาติ^{๖๐๓}ตากศักดิ์^{๖๐๔}
ปราบ^{๖๐๕}ถึงแก่ความตาย.

อาศัยกลิ่นปาริชาติทำให้ระลึกชาติเหนือ ๆ ขึ้นไปได้ใน
อดีตภพนานไกล คราวนั้นเห็นตนทั้งสองเกิดเป็นกวางสองตัว
ผิวเมีย อยู่ในป่ากว้างใหญ่แห่งหนึ่ง อันความรักของทั้งสอง
ในชาตินั้นเป็นไปในความรัก เพียงทางนัยน์ตาเท่านั้น: จะ
แสดงกันด้วยวาจาหาได้ไม่. แต่กระนั้นความรักที่เคยมีอยู่ใน
ชาติหลังนั้นคงเพียงใด ก็ย่อมมีอยู่ในชาตินั้นมั่นคงปาน ๆ กัน.
กวางทั้งสองแสวงหาหญ้ากินเป็นอาหารด้วยกัน, ลุยข้ามลำธาร
อันใสเย็นที่ในป่าก็ด้วยกัน, เวลาพักผ่อนอยู่บนหญ้าอ่อนที่ชน
สูงระหงก็ด้วยกัน, มีความสุขสำราญ หรือตกใจหวาดหวั่นต่อ
ภัยอันตราย เมื่อได้ยินเสียงเกรกกรากก็ด้วยกัน เป็นดังนี้มา
ช้านานหลายปี. จนวันหนึ่งถึงคราวจะต้องพรางจากกันไป นาง
กวางเข้าไปติดขายนายพราน, กวางผิวพยายามเอาเท้าเขี่ยเพื่อ
ให้ขายหลุด: พยายามแล้วพยายามเล่าไม่สำเร็จผล. จนนาย
พรานมา, กวางผิวก็มีไต่หวาดกลัว เข้าเผชิญหน้ากับมีศรชะลง
จะขวัก. แต่ในไม่ช้าก็ต้องหอกของนายพรานถึงแก่ความตาย
ไปทั้งคู่.

◎

◎

◎

ถัดขึ้นไปอีก ทั้งสองเกิดเป็นนกอินทรีผิวเมียมีรังอยู่บน
ยอดเขาอันสูงตระหง่านแสนกันดารยากที่ใคร ๆ จะขึ้นถึง. เมื่อ
มองลงมาจากที่นั้น จะเห็นเป็นเหวลึกลงมา นกทั้งสองได้

ร้อนรุ่มไปในอากาศด้วยความบั่นทึงใจ จนจบกาลอายุขัย

๐

๐

๐

ทั้งสอง อาศัยอำนาจแห่งกลิ่นดอกปาริชาติ ได้เห็น เหตุการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่แก่ตนในภพที่แล้วมาอเนกชาติ, บังเกิด ความเบิกบานสำราญใจ พร้อมด้วยความพิศวงไม่น้อย. แล้ว วาสิฏฐีจึงพูดว่า “เราทั้งสองนี้มีอายุไม่น้อยไปกว่าอายุของ โลก”

๐

๐

๐

สามสิบ

มเกิดกมตาย

กามนิต พูดว่า “เรามีอายุเท่ากับอายุของโลกนั้นเป็น ความจริง, แต่ว่าต้องเร่ร่อนอยู่ในโลกเรื่อยไปไม่หยุดหย่อน. เมื่อตายไปแล้วก็มาเกิดใหม่อยู่ในโลกอีกเล่า. มาบัดนี้เรา ได้ถึงสถานที่ดีอันเป็นอมฤตแล้ว และมีความสุขความบั่นทึง อยู่เป็นนิรันดร์.”

เวลาที่กามนิตพูดดังนี้ เป็นคราวที่ทั้งสองเพิ่งกลับจาก ต้นปาริชาติมาสู่สระแห่งตนแล้ว. กามนิตกำลังจะเลื้อนลอยลง สู่ดอกบัวของตน, ทันใดนั้น ก็สังเกตเห็นสีดอกบัวแดงของตน

แสดงอาการเศร้าหมองผิดปรกติไป. กามนิตลอยอยู่เหนือดอกบัว พิจารณาดูโดยละเอียด, ก็ตกใจที่เห็นกลีบดอกจะดำคล้ำคล้าย ถูกอะไรไหม้ ที่ปลายที่เดียวก็จะเหี่ยวจนม้วนกลับ.

ส่วนดอกบัวขาวของวาสิฏฐีก็มีลักษณะเป็นเช่นเดียวกัน. วาสิฏฐีเลื่อนลอยอยู่เหนือดอกบัว, มีอาการพิศวงอย่างเดียวกับกามนิต.

กามนิตเหลียวไปดูเพื่อนที่อยู่บนดอกบัวเขียว, ก็เห็น ดอกบัวนั้นมีอาการเปลี่ยนแปลงเหมือนกัน, สังเกตหน้าตาผู้ เป็นเจ้าของไม่เบิกบานเหมือนกับคราวที่เคยปราศรัยด้วยในครั้ง แรก: มีอาการตกใจอย่างเดียวกับตนและวาสิฏฐี มิใช่แต่ เท่านั้น มองไปดูดอกอื่นๆก็มีอาการวิปริตตลอดจนตัวเจ้าของ. คราวนั้นหันมาดูดอกของตนอีก ก็เห็นกลีบหนึ่งมีอาการจะพันตัว ค่อย ๆ คลายทิ้งอับอยู่ให้กินตัว, แต่แล้วก็หลุดออกจากดอก ร่วงไปลอยอยู่ในสระ. ลักษณะอาการเช่นนี้ไม่ใช่แต่ดอกบัว ของตน, ถึงดอกบัวอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกันหมดตลอดไป. กลีบ บัวซึ่งร่วงไถ่ลงไปลอยสลับอยู่ในสระ. เสียงผู้เป็นเจ้าของ ต่างปริเวทนาการ ถอนหายใจอยู่ระงมแทน.

กามนิต คว่ำแขน วาสิฏฐี ไว้ด้วยอาการตื่นเต้น พูดว่า “วาสิฏฐีที่รัก, หล่อนได้เห็นและได้ยินอะไรไหมเล่า? นี่เป็น

เรื่องราวอะไรกันหนอ ? แปลไม่ออก.”

วาสิฏฐีมองดูกามนิต, เมื่อสงบกิริยาเป็นปรกติแล้ว, ตอบว่า “เรื่อง^๕นี้พระองค์ทรงทราบอยู่แล้วจึงได้ตรัสว่า —

“มีเกิดก็มีตาย ถึงแก่ความทำลายไปจนสิ้น;

เหมือนกับสวนในโลก และดอกฟ้าในสวรรค์ย่อมร่วงโรยไป.”

กามนิต — “ใครเป็นผู้กล่าวความ^๕นี้ อันทำลายความหวังเสีย ?”

วาสิฏฐี — “ก็ใครเล่า นอกจากพระองค์พระผู้มีพระภาคเจ้า, พระผู้ทรงทราบแจ้งแล้วซึ่ง^๕สมภาวะความเกิด และญาณภูตญาณ ความรู้จริง? พระองค์ผู้ทรงพระกรุณาแก่นมนุษย์ได้ทรงแสดงหลักธรรมไว้ชัดแจ้ง เพื่อให้เรา^๕คนลืมตาเห็นความจริงทุก ๆ คน ว่าโลกและสัตว์ที่มีอยู่ในโลกทั้งนี้แล้ว เทวดามนุษย์หรือปีศาจ ก็ตกอยู่ในอำนาจลักษณะความไม่คงที่. พระองค์เป็นผู้ทรงนำทางให้ออกจากโลกอันไม่คงที่^๕นี้ไป. พระองค์คือ พระผู้^๕มีพระภาคสมมาสัมพุทธเจ้า.”

กามนิต — “นับว่าพระพุทธเจ้า^๕ตรัสดังนั้น? ฉันยังไม่เชื่อ, วาสิฏฐี. คนเรามักจะเข้าใจผิดในคำ^๕ตรัสต่างๆ ของพระศาสดาอยู่บ่อยๆ. ครึ่งหนึ่งในกรุงราชคฤห์ นั้นไปพักแรมกันอยู่

ในห้องโถงชายบันหมอกกับภิกษุองค์หนึ่ง. ภิกษุนั้นก็พูดคล้ายๆ
เช่นนั้น ซึ่งฉันเชื่อว่าผิดทรงนั้น: ไม่ใช่คำตรัสของพระพุทธองค์
เลย.”

วาสิฏฐี— “ที่ฉันกล่าวนี้ไม่ใช่สืบต่อแต่ใคร ๆ เป็นถ้อย
คำที่ฉันได้ฟังมาจากพระโอรสผู้พระองค์ที่เดียว.”

กามนิต— “เอ๊ะ ! นี่หล่อนได้เฝ้าพระพุทธองค์ด้วยตนเอง
มาแล้วอย่างนั้นหรือ ?”

วาสิฏฐี— “เช่นนั้น, ได้เฝ้าอยู่แทบพระบาท.”

กามนิต— “นับว่ามีบุญแท้ๆ. เพราะผลบุญนั้นจึงได้
มีความสุขสืบมาจนบัดนี้. ส่วนตัวฉันเกือบจะได้เฝ้าพระพุทธ-
องค์เหมือนกัน. หากบันดาลอกุศลเกิดขึ้นตัดรอนโอกาสเสีย
ไม่ให้ได้รับสุขเช่นนั้น ต้องถึงแก่ความตายเสียก่อน ในขณะที่
จวนจะได้เฝ้าอยู่แล้ว. แต่บัดนี้ทราบว่าหล่อนได้เฝ้าแล้ว ก็นับ
ว่าทำให้ฉันรู้สึกสบายใจขึ้นอีกมาก. ขอได้เล่าเรื่องที่ว่าอย่างไร
จึงได้ไปเฝ้าพระพุทธองค์ให้ทราบโดยละเอียดด้วย. บางทีจะ
เป็นเหตุให้ฉันได้รับความสว่างขึ้นบ้าง ในข้อที่ฉันเห็นว่าเป็น
ลัทธิที่สอนให้คนหมดหวัง เพราะคงจะมีอะไรๆเป็นความลึกซึ้ง
ซ่อนเร้นอยู่ ที่ฉันยังไม่ทราบ”

วาสิฏฐีรับว่าดีแล้ว. ทั้งสองลงสู่คอกบัวแห่งตน. วาสิฏฐี

เริ่มเล่าเรื่องอันเป็นประวัติของนางต่อไป.

๐

๐

๐

สามสิบเอ็ด

๑๒ บศาทบนลาน

เมื่อสาตาเคียร์ไถ้ฉันเป็นภริยาสมประสงค์แล้ว ความรัก
หม้อยู่ไถ้จจางไปโดยเร็ว ซ่าจะเร็วยังชนเพราะฉันไม่มีความ
รักตอบเสียเลย. ฉันยอมสัญญาว่าจะเป็นภริยาที่ภักดี, และ
ซ้อ้นสาตาเคียร์ยอมรู้ดีว่าฉันประพฤติกามสัญญา. ส่วนในข้อ
อื่น ๆ นั้น ไม่อยู่ในอำนาจฉัน. ถึงจะทำอย่างไรที่จะให้เป็นไป
ตามใจนั้น ไม่ได้เลย.

ฉันมีลูกหญิงตัวยสาตาเคียร์คนหนึ่ง แต่พออายุได้
สองขวบก็ตายไป. แล้วต่อมาสาตาเคียร์มีภริยาอีกคนหนึ่ง
ซ้อ้นไม่มีใครเห็นว่าแปลก. ยิ่งสำหรับตัวฉันก็ยังไม่เห็นว่าไม่
แปลกเลย เพราะความรักทั้งสองไม่มีอยู่แก่กัน. ภริยาคน
ใหม่เกิดลูกชายคนหนึ่งเป็นที่สมปรารถนาสาตาเคียร์ที่ต้องการ
อยู่แล้ว. ทั้งนี้เป็นเหตุให้ภริยาคนนั้นได้เป็นใหญ่ในบ้าน. ทั้ง
นางคนนั้นก็สมารถหาทางให้สาตาเคียร์คลายความรักในตัวฉัน,
ฝ่ายฉันก็เต็มใจยอมให้เป็นดังนั้น อีกอย่างหนึ่ง. ต่อมา

เมื่อบิดาสาทาเคียร์ถึงแก่กรรมไปแล้ว, สาทาเคียร์ได้รับตำแหน่งแทน มีฐานะหน้าที่ซึ่งจะต้องจัดทำมากจนทุกที. การติดต่อกับในส่วนตัวฉันจึงยิ่งเห็นห่างออกไป.

เรื่องราวได้เป็นไปอย่างนี้ล่วงมาหลายปีไม่มีเหตุการณ์พิเศษ ส่วนตัวฉันโดยมากอยู่ตามลำพังสมแก่ที่ตั้งใจไว้เช่นนั้นด้วย ฉันมอบจิตใจไว้กับทุกข์โศกนั้น หวนเอาความจำแต่ครั้งหลังมาเป็นเพื่อน และมีชีวิตอยู่ด้วยความหวังที่จะได้พบกันนั้นถึงสุขเสวยสรวรรคกัน, และก็มีความหวังที่ฉันมุ่งไว้ไม่เหลวเปล่า.

ปราสาทสาทาเคียร์อยู่ที่หุบเขาเคียงกันกับที่เธอเคยเป็นหน้าผาชนบนลานอโศกอยู่บ่อยๆ ในครั้งกระโน้น แต่ว่าหน้าผาที่จะขยั้งปราสาทสาทาเคียร์นั้นชันกว่า. ส่วนลานบนปราสาทนั้นคล้ายคลึงกับลานที่บ้านบิดาฉัน. ณ ที่นั้น เวลาเย็นอากาศโปร่งในฤดูร้อน ฉันมักจะมานั่งเล่น บางทีก็อยู่จนกระทั่งกลางคืนตลอดไปจนสว่าง นอนบนแท่นที่ยกไว้, ซึ่งไม่มีทางที่น้ำกริ่งเกรงว่า จะมีใครกล้ำปิ่นขึ้นมา เพราะหน้าผาชันช้ายังก่อเป็นกำแพงสูงกั้นออก, ทงหน้าผากลับไม่มีใครๆ สามารถปิ่นขึ้นมาได้.

ครั้งหนึ่ง เป็นเวลากลางคืนเดือนหงายปลอดโปร่ง ฉัน

นอนอยู่บนแท่นแต่ไม่หลับ กำลังนึกถึงเธอ นึกมากที่สุดก็คือ
คนแรกซึ่งได้พบปะกัน; นึกถึงขณะที่ฉันนั่งอยู่กับเมทินีที่แท่น
หินอ่อนบนลาน ตั้งตากอยเธอมาหา, นึกเห็นตึกตาเอาจริงๆ,
แล้วเห็นเธอโผล่เหนือชนมาก่อน โสมทัตต์ เพราะอำนาจความ
รักอันแรงกล้า ทำให้ป้ายป็นขึ้นมาได้เร็ว.

กำลังนึกผลิตเพล็นเจริญใจอยู่อย่างนั้น ตาเหม่อมองไป
ทางช่องปลายกำแพง. ทันใดนั้นเห็นรูปคนโผล่ขึ้นมา.

ฉันเชื่อแน้อยู่แก่ใจว่า ถ้าเป็นมนุษย์คงไม่สามารถปีน
กำแพงตอนนั้นขึ้นมาได้ อย่างไรก็ตามเป็นวิญญาณเธอลอยชน
มาหาเพราะอำนาจความนึกของฉันแล้วจะได้นำข่าวจากสถาน
บรมสุขซึ่งเธอไปอยู่คอยท่าแล้วมาบอกเล่า เพราะเหตุฉะนั้น
ฉันไม่รู้สีกตกใจเลย ชาลุกชนอำมือเดินเข้าไปรับ.

ครั้นเมื่อรูปที่เห็น ป็นขึ้นมาถึงบนลานแล้วกรบสาว
ก้าวเดินมาที่ฉัน. สังเกตดูรูปร่างมีขนาดสูงกว่าเธอมากนัก
สัณฐานออกจะใหญ่โตปานยักษ์เสียด้วย. ฉันได้สติขึ้นว่ารูป
ที่เห็นคงเป็นวิญญาณหรือปีศาจองค์ลึกลับ, หาใช่เธอไม่ ตก
ประหม่าเป็นกำลัง ผงะแทบหงาย ค่อยถดถอยไปเกาะอยู่
มุมแท่นเพื่อไม่ให้ชวนตัว.

รูปปีศาจอันน่ากลัวเดินรีเข้ามาใกล้หยุดทักว่า "หล่อน

ต้องการพบใคร ?”

ฉันตอบว่า “พบปีศาจคนอื่น, ไม่ใช่ท่าน.”

“ปีศาจกามนิทกระมัง ?”

ฉันผงกศีรษะ.

ปีศาจนั้นพูดต่อไปว่า “เมื่อฉันเห็นกิริยาต้อนรับแห่งเธอเมื่อตะกน, เข้าใจว่าเธอคงมีคู่รักที่ขมมาหาเธอหนึ่งในเวลากลางคืน. ถ้าเป็นเช่นนั้น, เธออาจช่วยฉันด้วยบ้าง. เพราะฉันต้องการความช่วยเหลือจากเธอ ไม่น้อยไปกว่าที่เธอต้องการจะให้ฉันช่วยด้วยในเวลา^{นี้}. ”

เมื่อฉันได้ฟังเสียงที่พูดแปลกหูเช่นนั้น ก็แข็งใจจึงดู, รู้สึกว่าผู้ทყนอยู่ตรงหน้ามีลักษณะเป็นคนจริง ๆ หาใช่ผีปีศาจไม่. เวลานั้นพระจันทร์ขึ้นอยู่ข้างหลังชายคนนั้น, ประกอบกับความตกใจกลัวด้วย, จึงทำให้มองดูหน้าตาเห็นไม่ทันชัด นอกจากเห็นรูปร่างตัวดำทว่า ซึ่งเลยเป็นปีศาจไปได้.

ผู้นั้น อ่านความคิดของฉันถูก จึงบอกว่า “ตัวฉันไม่ใช่ปีศาจองกุลิมาล, แต่ว่าเป็นตัวของกุลิมาลจริง ๆ ยังมีเนื้อหนังเป็นมนุษย์เหมือนอย่างเธอบริบูรณ์.”

ฉันสั่นระร่วไปทั้งตัว ไม่ใช่เป็นเพราะความกลัว, เป็นเพราะรู้สึกว่าได้มายืนเผชิญหน้าอยู่กับผู้ร้ายฆ่า คู่รักของตน

อย่างใจคำอำมหิต.

องคฺุลิมาล พุคต๋อไปว่า “นางผู้เจริญ, อย่าไ้วิตกสะทกสะท้านเลย, เธอไม่มีอะไรจะต๋องเกรงฉนั้น. ฉนั้นเสียอีกรู้สึกว้าเธอคนเดี่ยวเท่านั้น ที่ฉนั้นเคยกลัวฉนั้นไม่กลัวมองหน้าอย่างว้าเธอเคยพุคไว้ เพราะว้าฉนั้นเป็นผู้ลวงเธอจริง.”

ฉนั้นตกตะลึง ออกอุทานว้า “แกหรือเป็นผู้ลวงฉนั้น?” แล้วรู้สึกปีติใจ กล้ายกับมีความหวังฉนั้นอีกว้าครักยังคงมีชีวิตอยู่. องคฺุลิมาล พุคสืบไปว่า “เรื่องเป็นเช่นนั้น. และเพราะเหตุฉนั้นประโยชน์ของเราอยู่รวมกัน เพราะเราทั้งสองมีเรื่องว้าจะต๋องทำการแก้แค้นด้วยกัน. และคนที่เราจะแก้แค้นก็เป็นผู้คนเดียวกัน คือ อ้ายสาตาเคียร.”

ครั้นแล้ว องคฺุลิมาล มหาโจรผู้มีกิริยาทำทางเป็นสง่าผ่าเผย ก็ยกมือเป็นสัญญาณให้ฉนั้นนั่งลง ดูประหนึ่งว้ามีเรื่องจะพุคจากกันมากมาย. อันที่จริง ฉนั้นยืนตรงตัวอยู่ต๋อไปไม่ค้อยไหวอยู่แล้ว จึงทรุดลงนั่งเอง. ฉนั้นจ้องมองดู องคฺุลิมาล มีอาการกระหายอยากจะฟังเรื่องถึงครักเป็นกำลัง.

องคฺุลิมาลพุคต๋อไปว่า “กามนิตและกองเกวียนตกมาอยู่ในเงอมมือฉนั้นที่ในแดนป่าเวทิส. เขาได้ต๋อสู้ฉนั้นอย่างกล้าหาญ, แต่ถูกจับตัวได้ไม่มีอันตรายอย่างว้าไร, เมื่อฉนั้นได้

ถ้าได้ตัวตามกำหนดเวลาแล้ว, ก็ปล่อยตัวไปไม่ได้รับกวน
อะไรอีก: และได้ไปถึงอุชเชนีโดยสวัสดิภาพ."

เมื่อฉันฟังมาถึงตอนนั้น ก็ถอนหายใจยาวอย่างโล่งใจ
เพราะรู้สึกว่าการที่ยังมีชีวิตอยู่, ที่จริงคิดเช่นนั้นกับเท่ากับเป็นบ้า
เพราะแม้มียังมีชีวิตอยู่, ก็นับว่าอยู่ห่างไกลจากกันยิ่งเสียกว่าที่
ตายไปแล้ว.

องคุลิมาล เล่าสืบไปว่า "เมื่อฉันตกไปอยู่ในเงื้อมมือ
สาตาเคียร, มันเห็นสร้อยแก้วตาเสือของกามนิต คล่องคอ
ฉันอยู่ ก็จำได้ทันทีว่า เป็นของใคร ในเวลาเย็นวันรุ่งขึ้น
มันเข้าไปในคุกตามลำพัง และให้สัญญาต่อฉันว่า ถ้าฉัน
กล้าปฏิญาณสาบานต่อหน้าหญิงสาวคนหนึ่งว่า ฉันเป็นผู้ฆ่า
กามนิตตาย, มันจะปล่อยตัวให้ฉันไปได้. ฉันรู้สึกประหลาด
ใจ. แต่สาตาเคียร พูดต่อไปว่า ถ้าจะสาบานอย่างเดียว หญิง
สาวคนนั้นคงไม่เชื่อ. จะต้องทำสักการีяд้วยจึงจะสำเร็จผล.
แล้วมันแนะนำอุปายให้ว่า ในเวลาตอนหัวค่ำ จะคุมตัวไปที่
ลานแห่งหนึ่ง ซึ่งจะได้พบหญิงสาวคนนั้นอยู่ที่นี่. มันจะ
จัดการตะไบตรวนไว้ให้เกือบขาด. เมื่อฉันกระซาก็จะขาด
สะบัดออกได้ง่ายตาย. แล้วต่อไปก็โดดทางหน้าผาลงไปถึง
หุบเขาหนีไปได้สะดวก. แล้วลงลำธารน้อยล่อท่าแพงเมือง

ออกไปได้ถึงแม่กงคา มันได้ให้สัตย์ปฏิญาณว่าจะไม่กิดขวาง
การหนีแห่งนี้ที่จะออกจากกรุงโกสัมพีไป.

“ที่มันให้สัตย์ปฏิญาณ. จริงอยู่ ฉันไม่สู้จะเชื่อถอ
นัก, แต่ก็ไม่เห็นทางอื่นที่จะรอดไปได้. ส่วนการกระทำสัจ-
กิริยา แต่ว่ากล่าวเท็จ เป็นตายอย่างไรฉันก็ทำอย่างนั้นไม่ได้
เพราะเท่ากับเตือนให้เจ้าแม่กาลสิโรธลงโทษฉัน ในฐานะที่
สบประมาทต่อพระองค์. แต่ฉันเห็นอุบายที่จะเลี่ยงกล่าวคำ
ปฏิญาณไปเสียอย่างหนึ่ง คือ กล่าวกล่อมเกล้ามด้วยโวหารอัน
ล่อให้คนผู้ฟังเข้าใจว่าฉันได้ฆ่า กามนิท จริง. และฉันหวังอยู่
ว่าเจ้าแม่กาลสิโรธโปรดต่อการเป็นเจ้าเล่ห์เจ้าอุบายหลีกเลียงให้
พ้นภัยคงจะทรงช่วยเหลือ ให้พ้นจากบ่วงบาปของสาตาเคียร
ที่อาจตกไว้.

เหตุการณ์ต่อไป ก็เป็นเหมือนอย่างที่ได้ตกลงกันไว้
และเธอได้เห็นฉันกระซุกตรวนขาด. แต่ว่าจนกระทั่งทุกวันนี้
ยังทราบไม่ได้ว่าที่กระซุกตรวนขาดเป็นเพราะสาตาเคียรได้
ปฏิบัติตามสัญญา คือ ตะไบสำรองไว้ หรือว่าเจ้าแม่กาลสิโรธ
โปรดเป็นพิเศษ. เมื่อฉันหลุดออกจากเครื่องจองจำ หนีลงไป
ข้างล่างแล้ว, วายนาลอดออกไปถึงแม่กงคาไม่ทันไร, ก็ไป
พบคนเต็มลำเรือมีอาวุธครบคอยดักจับ: ดังนั้นจะเห็นได้ว่า

สาตาเคียร เล่นหักหลังฉันในตอนนั้น. เตชะพระกรุณาเจ้าแม่
กาลิ, โซซึ่งติดอยู่ที่ข้อมือเพียงเส้นเดียวก็ได้ใช้เป็นอาวุธ
ฆ่าพวกเหล่านั้นหมด เพราะเรือดมในระหว่างต่อสู้กัน. และ
เป็นคราวเคราะห์ที่ฉันหนีชนบททางฝั่งเหนือได้ แต่ได้รับบาดเจ็บ
แผลฉกรรจ์อยู่หลายแห่ง ต้องนอนเจ็บอยู่ตั้งปี. ระวังที่ป่วย
อยู่ได้สาบานไว้ว่าจะแก้แค้นอายสาตาเคียรให้มันใช้โทษทรยศ
ของมันจงได้. และบัดนี้ ก็ถึงเวลาแล้ว”

เมื่อฉันได้ฟังเรื่องทองकुลิมาลเล่า, ในใจให้โกรธ
แค้นจนเดือดพล่าน เพราะรู้สึกถูกหลอกหลวงเอาซึ่งหน้า. จะ
ติเตียนนายโจรก็ไม่ถนัด เพราะเป็นการรักษาชีวิตตนให้พ้นภัย,
ทองकुลิมาลก็ไม่ได้เป็นผู้ฆ่าคู่รักเลย. สมนึกถึงการทารุณ
ที่ทองकुลิมาลทำแก่คนอื่น ๆ มาแล้วมากมาย, กลายเป็นรู้สึก
ไม่เกลียดไม่กลัวองकुลิมาลเสียแล้ว เพราะเห็นเป็นผู้นำ
ข่าวสารเรื่องคู่รักมาบอกว่ายังมีชีวิตอยู่. แต่ในคราวเดียวกัน
ให้เกลียดชังจนเฉียวต่อผู้ที่ทำให้เราต้องพลัดพรากจากกันไป,
และเมื่อได้ยิน องकुลิมาลพูดจามีท่าทางกิริยาจะทำร้ายผู้นั้น
ยิ่งให้นึกสนใจโดยไม่รู้สึกตัวว่าดีช่วยอย่างไร ด้วยได้ยิน
องकुลิมาลพูดมีอาการตื้นตัน. เขาพูดต่อไปว่า—

“ดูก่อนนางผู้เจริญ, สังเกตดูกิริยาเห็นว่าเธอกระหายที่จะแก้แค้น. ความกระหายนั้นก็จะได้สมประสงค์ในไม่ช้า. เพราะด้วยเหตุอันนั้น จึงจึงมาหา. นั้นได้คอยดัก สาคาเคียรที่นอกกรุงโกสัมพีมาหลายสัปดาห์แล้ว. บัดนี้ได้ข่าวมาแน่นอนว่า อีกสองสามวัน มัน จะ ออก กรุง ไปทางหุบเขาทิศตะวันออก เพื่อไปตัดสินศตพิพาทกันด้วยเรื่องที่ดินในระวางหมู่บ้านทั้งสอง. ความคิดเดิม ที่จะไว้ก่อนทราบเรื่องนี้ ก็จะปล่อยให้มันออกมาจับนั้น. แต่เมื่อมาทราบเรื่องที่มันจำเป็นจะออกจากกรุงอยู่แล้ว. เห็นว่าง่ายขึ้น. ที่จริงเมื่อมันหลุดจากที่คุมขังมา ก็ไม่ได้ไปบังคับใคร: ได้กระทำการปล้นสะดมให้เห็นกันเองว่าเป็นฝีมือของใคร: เวลาที่กลอกกันกระหน่อมานานแล้ว ว่ามันเกิดมีตัวชนอีก.”

“ถึงแม้คนโตขมมากจะถือว่า คงมีใครคนหนึ่งรับสมอ้างเป็นองคฤมาลชนใหม่, กระนั้น ประชาชนก็ยังเกรงขามไปตาม ๆ กัน. ถ้าใครจะเดินทางไปในป่าทางทิศตะวันออก ซึ่งนั้นมีสำนัก, ก็ต้องไปกันมาก ๆ และมีอาวุธครบ. เรื่องนี้สังเกตดูเห็นว่าเธอกองไม่ทราบ. บางทีจะเป็นเพราะว่า ธรรมดาสตรีผู้สนความสุขความอาลัยในตัวแล้ว ก็ไม่อยากจะคิดถึงอะไรอย่างอื่น นอกจากหมกมุ่นอยู่แต่ความทุกข์ความเสียใจ.”

ฉันตอบ องค์กุลิมาลว่า “ที่จริงก็ได้ยินเรื่องโจรใจกล้า
อยู่เหมือนกัน, แต่ไม่ได้ยินออกชื่อท่าน. เพราะฉะนั้นเมื่อ
ได้เห็นตัวในคราวแรก, จึงเข้าใจว่าเป็นปีศาจ.”

องค์มูล ทอบวว่า “แต่สาตาเคียรได้ย็นช้อฉนอยู่แล้ว,
และต้องเข้าใจว่ามั้นรู้ยู่ติ ๆ ว่าเป็องคูลิมาลจริงหรือไม่
เพราะจะนนเป็นอันเชือได้ว่าเมื่อมันจะไปไหนเป็นต่องมี
บริวารไปด้วยเป็นจำนวนมาก และคงหาอุปายระวังตัว ร้อย-
อย่างต่างวิธ เพื่อไม่ให้จับเคาเงอนทม่นงำไว้ได้. คนของ
ฉนที่อยู๋เตียวนมจำนวนไม่มากมายนัก, แต่ไม่เป็นไรขอให้
รู้ว่ามันจะไปทางไหนและเวลาเท่าไรนั้นเป็นพอ เพราะจะนน
ทมาน ก็เพอจะมาขอทราบทางเธอ”

แม่ฉันจะนั่งฟังมาตังแต่ตอนจนบัดนี้ มีอาการตกตะลึงจน
พูดไม่ออก เพราะเห็นว่าถลำตัวยอมฟังมาเสีย นานแล้วก็คิด
แต่กระนั้นยังอดโทสะไว้ไม่อยู่ ลูกปลุน^๕ชนถามว่า มีสิทธิ์อย่าง-
ไรที่^๖มาเข้าใจว่าฉันเลวทรามถึงกับร่วมคิตกับโจรวายร้าย.

องคฺุลิมาลตอบอย่างหน้าตาเฉยว่า "ในส่วนที่เป็นผู้ร่วม
คิดกัน ข้อสำคัญอยู่ที่ต้องไว้วางใจกันได้. และฉันเชื่อว่าเธอคง
เห็นแล้วว่า เธออาจมอบความไว้วางใจแก่ตัวฉันได้. อีกประการ

หนึ่ง ฉันต้องการความช่วยเหลือจากเธอจริง ๆ เพราะเป็น
ทางเดียวที่ฉันอาจรู้ในสิ่งที่ต้องการรู้ได้แน่นอน. จริงอยู่ ฉัน
มีทางอื่นที่จะทราบเรื่องได้แน่นอนเหมือนกัน, แต่ถ้าสาตาเคียด
กลับใจเปลี่ยนทางเสีย ก็ยากที่จะทำอะไรได้ทันการ: จึงมี
ทางจะสอบให้แน่นอนได้ก็กับเธอ ผู้ซึ่งมีใจอันสูงส่งคงจะทำ
การแก้แค้นคนทรยศอยู่เหมือนกัน. หากว่าเธอเป็นผู้ชาย
บ้านเธอคงต้องฆ่ามันเสียเองแล้ว, แต่เธอเป็นผู้หญิง จึงจำ
ต้องอาศัยมือฉันแทน."

ฉันนึกฉัน ขยับทำอะไรได้ให้ไปเสีย แต่องค์ลีมาด
โบกมือห้ามด้วยอาการผิงผาย บอกว่ายังพูดไม่หมดกระแส
ความ. ส่วนตัวฉันถึงจะไม่เต็มใจ ก็ต้องฝืนฟังต่อไป.

องค์ลีมาดพูดว่า "นางผู้เจริญ, ฉันได้พูดเรื่องแก้แค้น
มากี่มาแล้ว, แต่มีเรื่องที่สำคัญกว่าซึ่งจะต้องเล่าให้ฟัง,
สำหรับตัวเธอ ก็เพื่อประโยชน์ความสุขที่จะได้รับในภายหน้า,
ส่วนตัวฉัน ก็เพื่อล้างบาปที่ทำมาแล้ว. ที่เชื่อว่าฉันเป็นคนด
ร้ายไร้กรุณาต่อสัตว์และมนุษย์ เป็นความจริงโดยแท้. ฉันได้
ทำกรรมไว้มากแล้วทั้งปวง, กรรมกรงหนึ่งเขาว่า จะต้องใช้โทษ
บาปในนรกกันบ้างถึงร้อยปีพันปี. จริงอยู่ฉันมีสหายนักปราชญ์

อยู่แต่เดิมคนหนึ่ง ชื่อ วาเชศรพ ซึ่งประชาชนในเวลานั้นนับถือ
บูชาว่าเป็นผู้สำเร็จคนหนึ่ง, และฉันได้ไปเช่นบูชาที่ปากหลุม-
ศพออยู่เสมอ. เขาเคยอธิบายให้ฟังว่านรกนั้นไม่มีจริง ข้าบอกว่า
ผู้เป็นโจรก็คือเป็นพราหมณ์อย่างวิเศษเป็นยอดของสิ่งที่พระ-
เป็นเจ้าทรงสร้างขึ้นไว้. ความข้อนั้นยังไม่สนิทใจนักที่จะลง
เนื้อเห็นด้วย. แต่จะอย่างไรก็ตาม นรกจะมีหรือไม่ ขอยกไว้ที.
แต่ขอหนึ่งนั้นเป็นของมีแน่ คือ ในบรรดากรรมทั้งหมดที่ฉัน
ได้ทำไว้แล้ว ไม่มีกรรมใดที่ทำให้วิตกต่อความผิด เท่ากับครัง
กระทำสักการียาด้วยเล่ห์หลวงเธอ. ถึงว่าในครังนั้น ยังไม่กล้า
มองหน้าเธออยู่แล้ว. และต่อมาก็นึกถึงความผิดมีรู้หาย
คล้ายมีหนามยอกอยู่ในเนื้อ. เพราะฉะนั้นความผิดที่ฉันได้ทำ
แก่เธอไว้. ก็อยากจะแก้ตัวเพื่อลบล้างให้หมดไปตามแต่จะ
สามารถ. เธอต้องพราจาก กามนิต คู่รัก ก็เพราะฉันเป็นผู้
ทำผิดไว้ให้เธอเข้าใจว่า กามนิต นั้นตายเสียแล้ว จึงจำใจ
ยอมตนเป็นภริยา สาดาเคียร ชายทรยศ เท่ากับถูกกล่อมโซ่
ตรวนไว้. โซ่ตรวนนั้นแหละนั้นประสงค์จะปลดให้หลุดจากเธอ
เพื่อจะได้สมสู่อยู่กับคู่รัก. ฉันจะไปกรุงอุชเชนีเอง และจะไป
พาตัวกามนิตมาให้ได้ ไม่ให้มีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง.

บดิน ขอให้ทำหน้าที่ของเธอ. ส่วนตัวฉันก็ทำหน้าที่ในส่วน
ของฉัน. สำหรับผู้หญิงที่ทรงความงามย่อมจะไม่มี
ลำบากยากเย็นอะไร ในอันที่จะลวงเอาความลับจากสามี.
พรั่งพร้อมตกลง ฉันจะกลับมารับข่าวอันจำเป็นจากเธอ."

องค์ลีมาล กล่าวถึงนั้นแล้ว ก็มิควรจะคำนับจนตา. กว
ฉันจะหายตกใจตะลึง องค์ลีมาล ก็อันตรธานลับไปจากลาน
เหมือนอย่างทีไพล่แวบขึ้นมาให้เห็นตัวในครั้งแรกจะนั้น.

๐

๐

๐

สามสิบสอง

สาตาเคียร

ฉันอยู่บนลานนั้นตลอดคืน ในใจเกิดความकुเม่กันแสน
ที่จะอดกลั้น ซึ่งแต่ไหนแต่ไรมาไม่เคยเป็นเช่นนั้น. แต่มา
คราวนี้เปรียบเหมือนความकुเม่กันนั้น ได้หลุดไปพร้อมกับออก
จากเครื่องจองจำแล้ว, กำลังจิตใจรู้ว่า เหมือนใบไม้ที่ถูก
ลมหวนพัดกวัดแกว่งอยู่ไปมาจะนั้น.

กามนิทของเรายังอยู่. เขาอยู่ในแดนอันไกล แต่เข
คงได้ยินเรื่องที่เรามีสามี, ไม่เช่นนั้นเขคงไม่เงิบไปนาน
อย่างนี้. เขาคงนึกว่าเราเป็นหญิงไร้สตัยใจอ่อนแอได้ง่าย.

ที่เราต้องเป็นหญิงชั่วเข้าไปในสาตาเคียรคนเดียวเป็นผู้ผิด. ยิ่งคิดยิ่งชังหน้าหน้าสาตาเคียรรุนแรงขึ้น. ยิ่งคิดยิ่งเห็นจริงในคำอธิบายขององคุลิมาล ทว่าถ้าเราเป็นชาย ก็คงฆ่าสาตาเคียรเสียแล้ว.

ครั้นแล้ว เห็นทางองคุลิมาลจะเป็นผู้ช่วยเหลือให้ตนกลับมีอิสระ ได้อยู่กินกับผู้ที่รักได้ต่อไป. เมื่อนึกอย่างนั้นให้ตนเห็นทิวสรรพางค์กาย, โลหิตชั้นหน้า, ไม่สามารถจะทรงตัวยืนและเดินไปที่มันั่งได้ ต้องทรุดลงบนพนักกระเบื้องหินอ่อนสนสมณฤดีไป.

เวลารุ่ง อากาศเย็นชุ่มชื้นทวยน้ำค้างในตอนเช้าจึงพบนกินสู่ความทุกข์และความเดือดร้อนรวนเรใจอีก. นึกอยู่ว่าจริงหรือที่ตนเต็มใจไป สมคบกับผู้ร้าย นายโจรผู้ฆ่าคนมาแล้วนับไม่ถ้วน เพื่อร่วมมือกันประหารชาย ผู้ครองหนึ่งเคยร่วมการวิวาห์กัน. ส่วนเรื่องสามีจะออกจากเมืองไปในวันใด จันไม่ทราบเลยสักนิด. ไฉนจึงจะทราบเวลาและลู่ทางที่จะไป, ถ้าเขาต้องการปิดบังเรื่องนี้เป็นความลับ? “สำหรับผู้หญิงที่ทรงความงาม ย่อมจะไม่มี ความลำบากยากเย็นอะไรในอันจะล้วงเอาความลับจากสามี;” ถ้อยคำเหล่านี้ออกจากปากโจร ยัง

คงก้องอยู่ในหู. ทำให้รู้ได้แจ้งว่าการที่จะทำเช่นนั้น ย่อมเป็นกรรมอันชั่วร้าย, นั่นคงไม่สามารถจะตกลงใจ ใช้มายาย่วยวน เพื่อลวงเอาความลับของสามีไปให้ศัตรูร้ายได้ลงคอ. ถ้าหากได้รู้ความลับอยู่ก่อนแล้ว หรือว่ามีเป็นหนังสือลายมืออะไรไว้แล้ว ก็อาจจะแข็งใจบอกหรือมอบความลับนั้นให้ไปได้ แต่ที่จะใช้เล่ห์หลอกลวงลวงเอาความลับดังนี้ ให้รู้สึกสยงใจจริง ๆ.

เมื่อนึกเห็นแจ้งความชั่วตึงนี้, ให้สั่นสะท้านไปทั่วตัว เพราะเกิดความกลัวเท่ากับทำความผิดฆ่าสาตาเคียรแล้ว. นั้นนึกชอบใจตัวเอง ว่าคงไม่สามารถทราบความลับของสามีได้, ถึงหากว่านั้นจะได้ทราบกำหนดเวลาที่เขาจะไป แต่คงไม่ทราบทางที่จะไปเป็นแน่ เพราะเขาคงไม่บอกใครให้รู้. ถ้าจะมีคนรู้ก็คงเป็นคนสนิท, อย่างมากคงเป็นคนเดียวเท่านั้น.

แลไปในฟ้าเห็นพระอาทิตย์ชน แสงจับหอคอยและยอดซุ้มต่าง ๆ ในกรุงโกสัมพีราวกับทองคำ. ความสวยงามในยามเช้าอย่างนี้ ได้เคยเห็นจากลานอโศกมาแล้วหลายครั้ง, แต่ความรู้สึกเมื่อได้เห็นภูมิภาพอย่างนี้ เมื่อครั้งมนานโน้นกับครั้งนี้ช่างผิดกันเหลือเกิน: ครองนคบแค้นรำเคียดใจจริง ๆ

เวลานั้นเดียวเท่ากันว่าทำให้แก่ไปไ้ตั้งสิบปี ในที่สุดพยายาม พยุงตัวลุกชนลงไปห้อง.

ทางที่จะไปห้องต้องผ่านระเบียบยาว ทะลุห้องต่างๆ ไป หลายห้อง ห้องเหล่านมหน้าต่างกรุลูกกรง. เมื่อฉันผ่านห้อง เหล่านไปห้องหนึ่ง ได้ยินเสียงคนพูดกัน เสียงหนึ่งจำได้ว่า เป็นสาม ซึ่งขณะนั้นได้ยินดังว่าดังนี้—

“ดีแล้ว ตกลงเราไปคินนี้ ไปก่อนเที่ยงคินสักชั่วโมง หนึ่ง.”

ฉันหยุดชะงัก เป็นอันรู้เวลาที่เขาจะไปแล้ว แต่จะไป ทางไหนหนอ, รู้สึกโลหิตชนหน้าเพราะความละอายที่มาเป็นคน แอบฟัง; ได้ยินเหมือนมีใครมากระซิบที่หูว่า “ไปเสีย ไปเสีย ยังมีเวลาพอ.” แต่ฉันก็ยังยืนจ้งจ้งอยู่.

อย่างไรก็ดี สาทาเคียร์มิได้พูดต่อไป, บางทีจะได้ยิน ฝีเท้าคนเดินมา แล้วมาเงยบหายที่ตรงประตู, เพราะในทันใด นั้นก็มีผู้เปิดประตูบ้งออกมา, สามฉันมายืนอยู่เฉพาหน้า.

ฉันมีสติดี พุดออกไปทันทีว่า “ได้ยินเสียงเธอเมื่อผ่าน มาทางนี้, นึกจะเข้าไปถามว่าต้องการเครื่องว่างอะไรบ้างจะได้ นำมาให้ เพราะเห็นมีธุระแต่เช้าเช่นนี้. แต่ฉันไม่กล้าเข้าไป

เกรงว่าจะเป็นการรบกวน, จึงผ่านเลยไป ก็พอดีเธอเปิดประตูออกมา.”

สาตาเคียร์มองดูฉัน ไม่มีอาการบอกว่าสงสัย, ข้าแสดงเมตตาเสียอีก พูดว่า “ชอบใจมาก. ยังไม่ต้องการกินอะไร. และไม่เป็นการรบกวนเลย. ที่จริงก็อยากจะให้ไปเชิญตัวมาพบ. แต่เกรงว่าเวลาจะยังไม่ตื่นนอน. ที่มาได้ในเวลานี้นับว่าประจวบเหมาะ เพราะต้องการความช่วยเหลืออยู่.”

สาตาเคียร์เชิญให้เข้าไปในห้อง. ฉันประหลาดใจเป็นที่สุด ที่เขาว่าจะต้องการความช่วยเหลืออะไรจากฉันผู้มีใจกุศล แน่นนอนอยู่เต็มอก. เมื่อเข้าไปในห้อง, เห็นชายคนหนึ่งซึ่งจำได้ทันทีว่าเป็นนายมาและคนสนิทที่ไวใจของสาตาเคียร์กำลังนั่งอยู่บนม้านั่ง. เมื่อฉันเข้าไปถึง, ชายคนนั้นลุกขึ้นแสดงเคารพ. สาตาเคียร์บอกให้ฉันนั่งลงข้างตัวเขา, แล้วบอกให้ชายคนสนิทนั่งลงตามเดิม, แล้วหันมาพูดกับฉันว่า—

“วาสิฏฐีที่รัก, เรื่องเป็นดังนี้: ฉันจำเป็นจะต้องออกไปชำระคดีพิพาทที่เกิดขึ้นในระหว่างหมู่บ้านทางมณฑลตะวันออก, จะต้องรีบไปจัดการ. เดียวนี้ได้ข่าวว่ามีผู้เห็นพวกโจรชุมนุมกันอยู่ในป่าทางตะวันออกของกรุงมาหลายสัปดาห์แล้ว

อันที่จริงเขาว่าอยู่ใกล้ ๆ เมืองนี้เอง มีผู้ลอกกันเหลวไหลว่า
หัวหน้าโจรพวกนี้ไม่ใช่คนอื่นไกล คือองค์อุลิตมาลนั่นเอง ช่าง
หาญพุดโดยไม่เกรงกลัวว่า องค์อุลิตมาลแหกคุกหนีไปได้ และ
นั้นจึงเอาคนที่มึนหน้าตาคล้ายคลึงไปตัดศีรษะเสียไว้ที่ประตู
เมืองแทนองค์อุลิตมาล. เรื่องอย่างนั้นใคร ๆ ก็รู้ว่าเหลวไหลถือ
เอาเป็นแก่นสารไม่ได้. แต่ทว่าโจรคนใหม่นี้ ดูเหมือนมี
ความกล้าบ้าระห่ำไม่แพ้ องค์อุลิตมาล. และถ้าแม่ตงตัวใช้ชื่อ
องค์อุลิตมาลที่ลืออยู่แล้ว ก็คงมีพวกเหล่าร้ายไปสมทบด้วยเป็น
อันมาก. และคงประสงค์จะทำการร้ายให้ได้ชื่อสักอย่างหนึ่ง
เป็นแน่. เพราะฉะนั้น จะต้องระวังตัวรอบคอบให้ตีสักหน่อย.”

มีโต๊ะกลมผั่งด้วย แก้วหิน มีคำตงอยู่ข้างตัว สาดาเคียร
บนโต๊ะนั้นมีผ้าเช็ดหน้าแพรวางอยู่.

สาดาเคียรหยิบผ้าเช็ดหน้าผืนนั้นขึ้นเช็ดหน้าผากปากก็
พูดขบถลอย ๆ ว่า วนันเพ็งจะรุ่งเช้ากรอนเสียแล้ว. แต่ฉัน
สังเกตว่า ที่สาดาเคียรมเหง่อออกมาทุกชุมชน เป็นเพราะครัน
กร้ามองค์อุลิตมาลมากกว่าอน. ทงนควรทงนจะเกิดความสงสาร
กลับเห็นหน้าหมิ่นไสยงชน: เห็นได้ว่าสาดาเคียรไม่ใช่ชายชาติ
ชาติ, ถึงกับฉันนึกถามตนเองด้วยความประหลาดใจว่า เป็น
เพราะเคราะห์โชคไหนจึงประจวบให้สาดาเคียรจับองค์อุลิตมาลมา

ได้. เพราะองค์อุลิตมาลโจรสาคัญ มีความทร้ยใจกล้าหาญไม่
ผิดกับพระภิมะในยุคมหาภารตะซึ่งเธอเคยไปเกิดเป็นชาตินี้กรบ
อยู่ในสมัยนั้น และได้ทำการสู้รบอยู่ข้างพระภิมะที่กรุงเกษตร.

สามิฉน์พูดต่อไปว่า “เรื่องเป็นอย่างนี้: การจะไปยังหมู่บ้านนั้นโดยยกทหารไปด้วยตั้งทัพตั้งกองเป็นกองที่ไม่น่าดูและ
ทำไม่ได้, จะต้องการเอาติดตัวไปด้วยอย่างมากก็ไม่เกิน
สามสิบคน, แต่จะต้องใช้อุบายระไวระวังเป็นดีกว่าอย่างอื่น.
ฉันกำลังปรึกษาหาอุบายกับบัณฑิตทุกะ. เขามีความเห็นเข้าที่
อยู่ซึ่งฉันจะบอกให้หล่อนทราบ เพื่อจะได้ไม่วิตกวิจารณ์ถึง
ฉัน, ในระหว่างเวลาที่ฉันเดินทางไป”

ฉน์พูดอะไรอุบอุบออกมาสองสามคำ เป็นที่แสดงว่า
ขอบคุณ ที่ยังเป็นห่วงคิดถึงฉน์อยู่.

เขาได้พูดต่อไปว่า “เพราะฉะนั้น บัณฑิตทุกะจะเป็นผู้เตรียม
การที่จำเป็น และทำเป็นว่าฉน์จะออกเดินทางไปตะวันออกใน
เวลาเช้าตรู่พรุ่งนี้ มีกองทหารคึกคักจะไปจับโจร ให้ข่าวแพร่
กระจายไป. ฉน์เชื่อว่าโจรคงมีพวกอยู่ในเมือง: ขอนเป็นของ
แน่นอน. มันคงคอยสืบข่าวนำไปบอกกัน มันก็จะหลงอุบาย
ตายใจ. ในระหว่างนั้นฉน์จะออกเดินทาง มีทหารขี่ม้าไปด้วย
เพียงสามสิบคน ไปในเวลาเที่ยงคืนวันนั้น ออกไปทางประตู

กันไว้ แล้วเดินอ้อมผ่าน หุบเขาวงไปทางตะวันออกอีกที่ ถึงกระนั้น ก็จะไม่ไปทางถนนใหญ่ จนกว่าจะออกไกลจาก กรุงโกสัมพีนครไปหลายร้อยเส้นเสียก่อน. เรื่องที่ต้องการจะ ให้ช่วยเหลือเป็นดังนี้ คือหนทางที่จะผ่านไปทางบ้านพักเรือน ของบิดาหล่อน. หล่อนคงรู้จักถนนหนทางแถวนี้ได้ดีมาตั้งแต่ เด็ก ฉันเชื่อว่าหล่อนคงสามารถช่วยเหลือเรื่องนี้ให้แก่ฉันได้ มาก”

ฉันยินยอมช่วยเหลือทันที. ในขณะที่อธิบายแผนที่ ให้ฟัง ได้ให้เขาเอากระดานเข้ามา, แล้วขีดแผนที่ในสแวก นั้นให้ดูอย่างละเอียด, ซึ่งให้สังเกตทางแยกซึ่งจะต้องจดจำไว้ ฉันแนะนำให้ไปทางที่ตัดไปทางซอกเขา, ทางนั้นไปๆ จะสอบ เข้าทุกที, จนในที่สุดเป็นช่องแคบ คนขี่ม้าเพียงสองคน ก็ เรียงเดินไปพร้อมกันไม่ได้ แต่ละระยะไม่ยาวนานนัก. อีกประการหนึ่ง ถนนหนทางนั้น ไม่ค่อยมีใครรู้จัก ถึงว่าพวกโจรจะสงสัยว่า เดิน อ้อมค้อมไปทางนั้น ก็คงไม่นึกฝันที่จะไปดักทางนั้น. ที่ใน หุบเขานี้ เมื่อฉันยังเด็กๆ อยู่ ได้เคยวิ่งเล่นกับพวกพี่ๆ น้องๆ รวมทั้งแม่ทูนและเต็ก ๆ บุตรผู้เฒ่าของบิดาด้วย.

สาตาเคียรสังเกตเห็นมือที่ฉันวาดแผนที่อยู่สั้น, ก็ถาม ว่าเป็นไข้ไปหรือ, ฉันตอบว่า เปล่า แต่ว่าอ่อนใจเพราะนอนไม่

กลับมาทั้งคืน. เขาจับมือฉันไปกำไว้ และคงได้รับความรู้สึก
สัมผัสว่าเย็นชืด. จึงได้บอกเป็นการเตือนสติให้อุตส่าห์รักษา
ตัวหน้อยจะเป็นไข้มั้สบาย.

ตามอาการกิริยาที่เขา มองดูและพูดกับฉันให้รู้สึกเกลียด
ชังน่าหน้าและขยะแขยงเหมือนเมื่อครั้งแรกที่ตกไปเป็นภริยา.
ฉันถือโอกาสรีบบอกว่า ที่จริงรู้สึกครั่นเนื้อครั่นตัวอยู่ อยาก
จะรีบกลับไปนอนเสีย.

สาตาเคียรอนุญาต แต่เดินตามไปส่งถึงระเบียบง. เมื่อ
อยู่กันระหว่างสองต่อสอง เขาก็เริ่มขอโทษฉัน บอกว่าเขาได้
ละเลยฉันมาช้านาน มัวไปอยู่กับมารดาของลูกชาย, และ
ว่าเมื่อกลับมาจะขอใช้โทษ จะไม่ยอมให้ฉันนอนเปลี่ยวเปล่า
อยู่คนเดียวที่บนลาน.

เขาแสดงความเมตตาปรานีและความรักใคร่ ซึ่งดู
เหมือนว่าเพิ่งจะมีขึ้นในคราวนี้เป็นคราวแรก, กระทำให้ฉันซึ่ง
ใจแข็งก้ออก ๆ จะมีความสงสารขึ้นมาอยู่บ้าง. แต่อย่างไรก็ดี
ความรู้สึกอย่างนี้จะเกิดมีขึ้นก็ชั่วแล่น, เพราะเมื่อเวลาเขากลับ
ไปแล้ว, ความแค้นที่เขาเป็นผู้พรากความสุขไป ก็กลับคืนเข้า
ที่อดแน่นอยู่ตามเดิม.

๗๓

สามสิบสาม องคุลิมาล

เมื่อนั้นกลับมาถึงห้องแล้ว รู้สึกงีบหลับอย่างไรพูดไม่ถูก. เป็นอันว่าไม่มีอะไรจะต้องคิด, ไม่มีข้อควรสงสัยสรวนเรใจที่จะต้องต่อสู้, ไม่มีปัญหาจะต้องแก้ต้องถามอีก: เพราะได้ตกลงปลงใจเด็ดขาดแล้ว. กรรมที่สาตาเคียดก่อไว้อย่างใด ก็ต้องส่งผลสนองอย่างนั้น. สาตาเคียดเป็นผู้คดโกงถึงสองต่อ ก็จะต้องเอาชีวิตเข้าแลกใช้โทษแทนตัวฉัน และองคุลิมาล

ความงีบหลับที่กล่าวนข้างสงบเสียจริงๆพอฉันล้มตัวลงบนที่นอน ก็หลับทันที ดูเหมือนว่าร่างกายต้องการความพักผ่อนเพื่อรอเวลาพักผ่อนไว้

ตกมีฉันไปที่ลาน เดือนยังไม่ขึ้น ฉันคอยอยู่ไม่นาน เห็นร่างใหญ่หิมมาขององคุลิมาลขึ้นกำแพงตรงเข้ามาอย่างมาซึ่งฉันนั่งอยู่ ฉันไม่ได้เคลื่อนไหวกาย ไม่ได้ยกหางตาขึ้นดู, เป็นแต่พูดว่า “สิ่งที่ท่านประสงค์จะทราบนั้น ฉันไปทราบมาดีแล้ว: ทุกข้อ ทุกอย่าง รู้ตลอดกระทั่งเวลาไปมีคนไปด้วยก็คน ไปทางไหน ถนนไหน. ผลกรรมของเขาส่ง บันดาลให้เขามอบความลับความไวใจให้บริบูรณ์. มิฉะนั้นฉันคงรู้ไม่ได้ เพราะ

“ไม่สมควรจะใช้อุบายย่วยวนลวงถามเอาความลับ.”

ทณัณพุกกับองคุลิมาลนั้น พุกตามที่ใคร่ครวญไว้ดีแล้ว ด้วยไม่ต้องการจะให้เห็นว่าฉันมีใจเลวถึงปานนั้น, แม่แต่ที่มา สมคบเป็นเครื่องมือของผู้ร้ายเท่านั้น ก็รู้สึกว่เลวเสียเหลือเกิน แล้ว.

วาทณัณได้กล่าวต่อไป ก็ได้ไตร่ตรองไว้ดีแล้วอย่างเดียวกัน ก็ได้พุกต่อไปว่า “แต่เมื่อจะบอกเรื่องนี้ จะต้องเอาคำมั่นสัญญาจากท่านเสียก่อน ว่าท่านจะฆ่าเขาคนเดียว แต่จะไม่ทรมาน ส่วนคนอื่น ๆ ที่ไปด้วยจะไม่ฆ่า เว้นเสียจะเพื่อป้องกันตัว. ถ้าไม่ให้สัญญาสาบานอย่างนี้ จะไม่ยอมบอกสักคำเดียว. แล้วฉันจะแนะนำสถานที่ให้ว่าตรงไหนเหมาะซึ่งท่านอาจประหารให้ตายได้ทันที. โดยไม่ต้องสู้รบตบมือกัน. เพราะฉะนั้น ขอให้ท่านให้สัตย์ปฏิญาณ. มิฉะนั้นก็ฆ่าฉันเถิด; ฉันจะไม่ยอมบอกจนคำเดียว.”

องคุลิมาลให้ปฏิญาณว่า “ข้าพเจ้าเป็นทาสผู้มีภักดีในพระแม่เจ้ากาลสินคงตลอดมาจนทุกวันนี้เพียงใด, ข้าพเจ้าขอไม่ฆ่าคนของสาตาเคียรที่ไปด้วย หรือทรมานสาตาเคียร เป็นความสัตย์จริงเพียงนั้น.”

ฉันพูดว่า “ดีแล้ว, ฉันจะเชื่อ. เชิญฟังแล้วกำหนดข้อความไว้ให้ถนัด. ถ้าท่านมีผู้สมรู้ร่วมคิดอยู่ในเมือง, ก็คงจะได้ทราบถึงเรื่องที่เขาคิดเจตเตรียมทหารจะยกออกไปจับโจรในวันพรุ่งนี้. เรื่องนี้เป็นกลอุบายที่จะลวงท่านทั้งสนที่จริงสาตาเคียรมีทหารม้าไปด้วยเพียงสามสิบคน, จะออกจากกรุงไปทางประตูทิศใต้ในคืนนี้ ก่อนเวลาเที่ยงคืนสักชั่วโมงหนึ่ง, จะออกจากตงประตูลายไปทางขวา แล้ววกอ้อมไปทางใต้เพื่อหักไปทางตะวันออก ไปทางถนนเล็กในหุบเขา.”

แล้วฉันได้ชี้แจง แสดงภูมิประเทศให้ฟังอย่างละเอียดตลอดจนทางซอกเขาที่สาตาเคียรจะผ่านเข้าไปซึ่งเป็นระยะทางตอนนี้อาจมาได้ง่ายดายและแน่นอน.

ฉันพูดแล้วก็หยุดนิ่ง, รู้สึกว่าช่างเจียบเขียบอดีตจิตใจเสียนี้กระไร, ไม่ได้ยินเสียงอะไรหมด นอกจากเสียงหายใจแรงของตัวเอง ครั้นเสร็จเรื่องแล้วตั้งใจว่าจะกลับ แต่ให้รู้สึกว่าไม่มีกำลังจะลุกขึ้นลงจากลานไปห้อง.

ครั้นแล้วองค์อุมาลพุดชนด้วยเสียงสุภาพมีกระแสร่า ๆ ผิดปรกติ กระทำให้ฉันตกตะลึงประหลาดใจสะดุ้งชะงักขึ้นมาเอง, คือพูดว่าตงน —

“แท้จริง เรื่องจะต้องเกิดเช่นนี้นะ เธอซึ่งเป็นภริยาที่

เสียงมหิมาใจบุญสุนทร ไม่เคยทำร้ายแม้แต่สัตว์ที่เล็กน้อย
ต้องมากบด้าสมาคมกับมนุษย์หยาบช้าสามัญ มือเบือนเป็น
มลทินด้วยเลือดมนุษย์. เมื่อเป็นผู้ฆ่าสามีของเธอเอง ก็จะต้อง
ทนทุกข์ทรมานใจ ทายไปแล้วผลอกุศลกรรมจะตามสนองให้
ไปตกไหม้อยู่ในนรก. ถ้าเธอได้พุดอยู่กับองค์อุลิตมาลมหาโจร,
ผลจะต้องเป็นไปตามนี้. แต่เดี๋ยวนี้องค์อุลิตมาลเป็นอีกคนหนึ่ง
ต่างหากแล้ว.”

เมื่อฉันได้ยินดังนี้ แทบจะไม่เชื่อหูของตนเองว่าถ้า
เช่นนั้นเป็นใครเล่าที่ฉันกำลังพุดอยู่. ความจริงเสียงที่พุดกับฉัน
ก็เป็นเสียงของอุลิตมาล, ถึงว่าลักษณะน้ำเสียงจะเปลี่ยนแปลงไป
ก็เป็นสำเนียงของอุลิตมาลอยู่ชัด ๆ. ขณะนั้นเงยหน้าจ้องพิศดู
องค์อุลิตมาล ก็ยังเห็นเป็นองค์อุลิตมาลนายโจรอยู่นั่นเอง, ทำให้
ประหลาดใจอยู่ครัน ๆ ผิดจากคราวก่อนซึ่งฉันเคยตกใจกลัว.

องค์อุลิตมาลพุดต่อไปว่า “นางผู้เจริญ, เรื่องที่พุดนี้ไม่ต้อง
วิตก เพราะจะไม่เกิดขึ้นเลย, และไม่เกิดเลยอย่างแน่นอน;
ไม่ยิ่งไปกว่าจะบอกแก่ท่านไม.”

ถ้อยคำเหล่านั้นฉันเกิดงุนงงสนเท่ห์ไม่น้อยไปกว่าที่ได้ฟัง

มาตอนต้น เป็นอันเข้าใจรว ๆ ว่า จะเป็นด้วยเหตุผลอย่างใด
อย่างหนึ่ง องคุลิมาลจึงกลับใจเลิกความคิดในแผนอุบายที่จะ
แก้มือสาตาเคียร.

ฉันทหรือ ได้คิดถึงโครงการแก้แค้น เพราะถูกรับความ
ทุกข์เดือดร้อนใจมาสาหัส และก็มาอันตรธานล้มละลายไปใน
ทันที เมื่อไม่ได้อย่างหวัง ก็เกิดความน้อยใจขึ้นเป็นธรรมดา
ถึงกับกล่าวบริภาษอย่างรุนแรงใส่หน้าองคุลิมาล เรียกเขาว่า
เป็นผู้ร้ายหน้าด้านสัญชาติสืบปล้นไม่มีความสัตย์ความจริงและ
อะไรต่ออะไรล้วนสรรเอามาว่าอย่างร้ายให้สมแก่น เจตนาจะ
ให้องคุลิมาลเกิดความโกรธยังโทสะไว้มืออยู่ แล้วฆ่ามันให้
ตายลงที่นั่นเสียรู้แล้วไป.

ครั้นเมื่อฉันทเห็นเข้าต้องหยุดหอบ, องคุลิมาลกลับ
พูดอย่างสุภาพปรกติ เลยทำให้ฉันทนึกละอายใจว่า —

“ ๕ ๕ ๕ ๕ ” เพราะฉันทก็ควรได้รับผลสุภาพจากเธอ.
แต่ฉันไม่เชื่อว่าเธอจะสามารถทำให้องคุลิมาลเกิดโทสะเหมือน
แต่ก่อน แล้วฆ่าเธอเสีย ซึ่งสังเกตดูก็เหมือนเธอจะมีความ
ประสงค์เช่นนั้น ยิ่งกว่านั้น ถึงจะกล่าววาจาให้เผ็ดร้อนแซบซน
ไปกว่านั้น ฉันทก็คงวางเฉยอยู่ได้เป็นปรกติ, และข้าจะรู้สึกขอบ

คุณผู้ค้าเสียด้วย เพื่อมีโอกาสพิสูจน์ความมั่นใจในครั้งแรก.
 เพราะพระบรมศาสดาได้ประทานอนุศาสน์แก่ว่า พนพสุธา
 ถูกคนขวางกั้นดินที่สะอาด หรือโสโครกลงไปก็รู้สึกกำเริบ
 หรือชุ่มของฉ่ำใด, ท่านจงข่มจิตตนให้สมาธิเหมือนจะนั้น.
 วาสัญญ์, ที่เธอพูดอยู่นี้ไม่ใช่พูดกับใจ; แต่ว่าพูดกับองค์กุศล
 ผู้เป็นสาวกพระบรมศาสดา.”

“สาวกอะไร? พระบรมศาสดาอะไรกัน?” นี่เป็นคำถาม
 ของฉันที่หลุดออกมาเองโดยค่อยฟังไม่ทันใจ. แต่ว่าถ้อยคำ
 อันแปลกของชายผู้ซึ่งฉันคิดไม่เห็นว่าเป็นคนชนิดไหน ทำให้
 รู้สึกอยากฟังต่อไปอีก.

องค์กุศลตอบคำถามของฉันว่า “พระองค์ซึ่งเขาขนาน
 พระนามว่า พระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธเจ้าฉันแหละเป็นพระ
 บรมศาสดาของฉัน. ในเวลานี้เธอกำลังได้ยินพระนามมาบ้าง
 แล้วกรรมัง?”

ฉันสั่นศีรษะ

องค์กุศลกล่าวต่อไป “ฉันถือว่าฉันได้บุญมาก คือ
 ได้เป็นผู้กล่าวพระนามพระผู้มีพระภาคเป็นครั้งแรกแก่ตัวเธอ.
 ถ้าองค์กุศลครึ่งหนึ่ง เปรียบเป็นโจรผู้ร้าย ได้ทำบาปไว้ให้

แก่เธอมากเพียงใดก็ดี, แต่บันทึกในฐานะที่เป็นสาวก ก็จะได้ทำบุญแผ่กุศลแก่เธอให้สมกันจะนั้น."

ฉันทามองกุลิมาล มีอาการตั้งใจฟังจริงๆ ว่า "ที่เธอเรียกว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า^{๕๕} คือใคร? ท่านทำประการใดให้เธอกลายเป็นผู้มีกิริยาวาจาเปลี่ยนแปลง อย่างคิดไม่เห็นดั่งนี้? และบุญกุศลอะไร ที่จะมาได้แก่นั้น เมื่อได้ยินถึงนามนั้น?"

องกุลิมาลตอบว่า "แม่แต่ได้ยินพระนามซึ่งมีผู้ขานว่า พระตถาคต, ก็ประหนึ่งว่าได้บังเกิดแสงสว่างในครั้งแรกแก่ผู้อยู่ในที่มืด. แต่ฉันทจะเล่าเรื่องให้เธอฟังทั้งหมด ที่พระพุทธเจ้าทรงพบฉัน และได้ทรงเปลี่ยนวิถีทางเดินในชีวิตของฉันทเป็นประการใด. ถ้าหากว่าเรื่องไม่เกิดขึ้นในวันนั้นแท้ๆ แล้ว, การต่อไปก็จะเป็นเหมือนอย่างที่เป็นใหม่อยู่เดี๋ยวนี้"

ถึงแม้ว่ารูปร่างองกุลิมาลยังมีลักษณะคร่ำคร่าอยู่ก็ดี. แต่ว่าการเปลี่ยนแปลงกิริยาเรียบร้อยนานับถือทำให้ฉันทประหลาดใจไม่น้อยทีเดียว. ทั้งยังเห็นกิริยาทำทางสงบเสงี่ยม เมื่อนั่งลงข้างตัวฉันท คล้ายกับว่าเป็นผู้ร่วมวรรณชนเดียวกัน ดูสง่าผ่าเผยเห็นเด่นสมเป็นชายชาติวีร.

สามสิบสี่

นรกหอก

องค์อุมาลเริ่มเล่าเรื่องให้ฟังว่า —

วันนั้นเวลารุ่งแล้ว ล่วงมาสักสองสามชั่วโมง ฉันยืนอยู่ที่ราวป่าจ้องดูไปทางหอคอยกรุงโกสัมพี ในใจก็อ้วนบ้วนบั่นอยู่ด้วยการคุมแค้นพยาบาทสาตาเคียด. นึกถามตนเองว่า เธอจะนำข่าวที่ต้องการมาให้ทราบได้หรือไม่หนอ. ขณะนั้น ตามทางที่แล่นออกจากประตูเมืองด้านตะวันออกมาสู่บ้าน มีชายคนหนึ่งนั่งห่มผ้าสีเหลือง เดินสาวก้ามมาโดดเดี่ยว สองข้างทางมีพวกเลี้ยงปลุกสัตว์ และชาวบ้านนอกกรุงกำลังสาละวนทำงานหาเลี้ยงชีพกันอยู่. ฉันสังเกตเห็นคนเหล่านั้นที่อยู่ใกล้ถนนตะโกนบอกอะไรแก่ชายสัจจจรโดดเดี่ยวคนนั้น. ส่วนผู้ที่อยู่ห่างถนนลึกเข้าไป ก็หยุดทำงานเอามือชี้และมองดูชายคนนั้น. พวกที่อยู่ใกล้เห็นชายโดดเดี่ยวยังเดินต่อไป ก็วิ่งไปบอกให้หยุด, บางคนถึงกับยึดชายผ้าไว้ไม่ให้ไป ทำท่าตกใจไม่ยอมไปทางป่า. ฉันเกือบจะอ่านกิริยาอาการแห่งพวกนั้นออกว่า “อย่าไป, อย่าเลยเข้าไป, อย่าเข้าไปในป่า: องค์อุมาลโจรร้ายมีช่องอยู่ในนั้น.”

แต่ชายสัจจกรก็ยังเดินต่อไปไม่มีกิริยาหวั่นหวาดมุ่งตรงไปทางป่าท่าเดียว. บัดนั้นเห็นรูปร่างไถ่ถนัดเป็นนักบวชโกนผมศีรษะโล้น อยู่ในนิกายที่เรียกว่าศากยบุตร เป็นคนมีอายุ แต่ท่าทางผ่องผาย.

ฉันคิดว่า แปลกจริง ๆ บนถนนนี้ ยอว่าแต่คนเดียว, ต่อให้สิบคน สามสิบคนหรือยิ่งขึ้นไปตั้งห้าสิบคน รวมกันมา มีอาวุธครบตัว ขึ้นเดินมาทางนี้เป็นต้องตกอยู่ในอำนาจเราทั้งสน. แต่ในใจนั้นหนอนักบวชรูปนี้จึงถือถักลาเดินมาแต่ผู้เดียว คล้ายกับเป็นผู้มีชัยชนะ ?

ฉันเห็นว่าทั้งอาจุบฏกรุกมาอย่างทะนงตัวนท่อกับลอบคมตู่ถูกกัน จะต้องให้เห็นฝีมือเสียบ้าง, และยังนึกอยู่ว่า อาจเป็นคนสืบข่าวที่สาตาเคียดแค้นมากได้. เมื่อคิดตกลงใจ ก็คว้าหอกหยิบคันธนูและแสงสะพายบ่าออกจากป่าขึ้นไปบนถนน ต่อมตามนักบวชรูปนั้น ซึ่งในขณะนั้นเข้าไปถึงป่าแล้ว.

ครั้นมาถึงที่เหมาะแห่งหนึ่ง ไม่มีต้นไม้กีดกันฉันก็ปลดคันธนูออกจากบ่า ขนลุกจ้องเล็งให้ถูกตรงสนหลังด้านซ้ายให้ทะลุถึงหัวใจ. ลูกธนูลั่นหวอข้ามศีรษะนักบวชไป.

เมื่อลูกธนูไม่ผิดที่หมาย จึงเลือกลูกใหม่ให้เห็นว่าได้ส่วนสัด มีชนนกแผ่กระจายงาม. จ้องยิงให้ถูกคอ. แต่ลูกธนู

กลับแล่นไปปักติดต้นไม้ข้างซ้ายของนักบวช. ชักลูกยิงใหม่
ที่^๕แทงไปทางขวาไม่ถูกที่หมาย: ผิดไปพลาดมาอย่าง^๕นั้นจน
ลูกธนูหมดแล่งเปล่า.

ฉันเห็นผิดใจ แปลกประหลาดเหลือเกิน เคยยิงไต้แม่น
ย้า, จะพลิกแพลงยิ่งอย่างไรไม่เคยผิดพลาด, ถึงนกอินทรีบิน
เร็วที่สุดก็ยังยิงถูก. วัน^๕นั้นมอไม่เป็นอะไรไปหนอ ?

ระวาง^๕นั้น นักบวชเดิน^๕ขึ้นหน้าไประยะไกล, ฉันต้องวิ่ง
ไล่ตามหมายจะฆ่าเสียด้วยหอก. ครันไล่เข้าไปทันใกล้กับระยะ
เพียงห้าสิบก้าวเข้าไปใกล้อีกไม่ได้: จะวิ่งให้เร็วที่สุด ก็ไม่
เลยระยะนั้นเข้าไปได้. ส่วนนักบวชรูป^๕นั้น ถูกเดินตามปรกติ
อย่างสบายไม่ได้รับแรงอะไร.

ครันแล้วฉันจึงนึกว่า น่าประหลาดจริง ๆ, เกิดมาไม่
เคยเห็นเช่น^๕นี้. เคยไล่ช้างไล่กวางที่วิ่งหนีไปอย่างรวดเร็วก็
ทัน. แต่นักบวชรูป^๕นั้นเดินตามปรกติ และเราวิ่งเต็มฝีเท้า
ด้วย^๕ช้า ทำไม่จึงไล่ไม่ทัน. แท้เป็นอะไรไปหนอในวัน^๕นั้น ?

ฉันหยุด แล้วตะโกนสั่งนักบวชรูป^๕นั้นว่า

“หยุดนา ! พระ, หยุด !”

นักบวชยังเดินเฉยเรื่อยไป แต่หันมาบอกว่า

“องค์ุณามาล, เราหยุดแล้ว. ท่านควรหยุดนิ่งเสียด้วย.”

ฉันประหลาดใจซ้ำลงไปอีก นึกว่า ศิรายนักบวช^๕ คงอาศัยสักการียาอะไรอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ยังไม่ถูกตัวแล้วคลาดไปหมด วังโล่งไม่ทัน. แต่ฉันเ็นหนอจึงแสวงกล่าวเท็จซึ่งๆ หน้า ว่าตนหยุดหนึ่งอยู่^๕ ที่เราเห็นกับตาว่า แยกังเดินคุ่ม ๆ อยู่—. ส่วนตัวเราสียหยุดยืนหอบอยู่กับที่ เข้าคู่กับต้นไม้นั้น เห็นอยู่โต้ง ๆ. ยังมีหน้าพูดว่าเราไม่ได้หยุด. คิดดูเหมือนนกที่บินอยู่บอกต้นไม่ว่า “ต้นไม้, เราหยุดหนึ่งแล้ว, แต่สุทธานยังไม่ได้หยุดหนึ่ง.” แปลกจริง! คงมีอะไรลึกลับสักอย่างหนึ่งในคำพูด^๕ นั้น. บางทีจะมีประโยชน์แก่เรา ที่จะได้ชำระห้สกลาอาคมไว้ใช้บ้าง, ดึกว่าจะมาเสีย.

นึกแล้ว จึงร้องตอบว่า—

“ก็ท่านยังเดินอยู่ ทำไมจึงบอกว่าหยุดแล้ว? ส่วนตัวเราหยุดแล้ว, ท่านไพล่บอกว่ายังเดินอยู่. ดูก่อนพระ, โปรคอธิบายให้ฟังว่า ที่ว่าท่านหยุดหนึ่งอยู่นั้นเป็นอย่างไร, และตัวเราไม่ได้ยืนหนึ่งอยู่ดอกหรือ?”

นักบวชตอบว่า “เราผู้มีได้ทำเวรภัยในสรรพสัตว์คือหยุดแล้ว ไม่เร่ร่อนไปอีก. แต่ตัวท่านนั้น เป็นผู้มีใจมุ่งร้ายต่อสรรพสัตว์ทุกขณะจิต ต้องเร่ร่อนเพราะอกุศลกรรมไม่มี

เวลาหยุด รับทุกข์ทรมานจากที่หนึ่งแล้วต้องไปสู่อีกที่หนึ่ง
เรื่อยไป.”

ฉันตอบว่า “ที่ว่าเราเป็นผู้เร่ร่อนอยู่เป็นนิตย์ความช้อน
ก็เคยได้ยิน. แต่ว่าหยุดหนึ่งอยู่ ไม่เร่ร่อนไปอีกนั้น ยังไม่
เข้าใจ. เออท่านพระ. โปรดขจงเหตุผลที่ได้กล่าวรวบยอด
สองสามคำเมื่อก่อนให้เข้าใจแจ่มแจ้งด้วย. เชิญดู, ข้าพเจ้า
วางหมอกลงแล้ว, และขอปฏิญาณสาบานที่จะให้อภัยในชีวิต
ท่านเพื่อศานติสุข.”

นักบวชตอบว่า “องค์คุณมาล, ท่านได้กระทำปฏิญาณ
เป็นครั้งที่สองแล้ว.”

“เป็นครั้งที่สอง ?”

“ครั้งที่หนึ่ง เมื่อครั้งให้สัจกริยาอันเป็นเท็จ.”

นำพิศวงจริง ทนนักบวชนกแรงความลบครงนน; แต่
ฉันมีสติทันไม่หยุดชะงักพิศวงให้เป็นพิรุณ, ระวังกันการ
กระทำด้วยอุบายที่ฉันเห็นว่าเป็นอย่างฉลาดทันที, ได้ตอบว่า—

“ข้าแต่ท่านพระ, วาจาที่ให้สัตย์ปฏิญาณครงนนมีความ
เป็นสองนัย; ถ้าแปลกันตามคำที่กล่าวออกไป, ก็ไม่เป็นคำ
สาบานที่เป็นเท็จ, เป็นแต่ใช้โวหารที่ผู้ฟังไม่เฉลียวแล้วเข้าใจผิดเป็น
อย่างอื่นไปได้. แต่ข้าพเจ้าให้สัตย์ปฏิญาณครงนนเป็น

ความจริงทั้งแปดตามคำและแปดตามสำนวนทั้งสองประการ.”

“ไม่ใช่เช่นนั้น. เพราะท่านจะให้คานติสุขแก่เราไม่ได้. ถ้าเราจะให้คานติสุขแก่ท่านจึงจะเป็นการถูกต้อง.”

เมื่อนักบวชนนพุดตงนแล้ว ก็แสดงอาการเป็นมิตรภาพ บอกให้ฉันเข้าไปหา. ฉันเข้าไปด้วยความเคารพ,

เธอนั่งลงตรงร่มไม้ใหญ่ บอกให้ฉันนั่งแทบเบื้องบาท, แล้วกตงตนสั่งสอน ถึงเรื่องบุญบาปมีผลตามสนองเป็นอย่างดี. ได้ชี้แจงให้ฟังอย่างง่าย ๆ ชัดเจน และแจ่มแจ้งทุกแง่ทุกเงื่อน เท่ากับอธิบายแก่เด็ก ๆ. เพราะความจริง ตัวฉันไม่เคยเล่าเรียนอรรถธรรมมาเลย, ไม่เหมือนกับศิษย์นักบวชอื่น ๆ ซึ่งตามธรรมเนียมเป็นบุตรพราหมณ์ ย่อมได้รับการศึกษามีความรู้ในพระเวทมาแล้ว. ส่วนตัวฉันตั้งแต่เกิดมา เคยได้ฟังความรู้ที่จับอกจับใจไม่หายศครงเดียวคือ เมื่อครั้งนั่งอยู่ปลายบาทวาจาศรพทในป่าคันทหนึ่งและฟังคำสอนของท่านผู้ซึ่งดูเหมือนฉันได้เคยเอ่ยชื่อแก่เธอมาแล้ว, ครั้นมาได้ฟังคำสั่งสอนของนักบวชรูปนี้ รู้สึกขอความสุขุมกินใจทราบซึ่งเหลือเกิน. ท่านชี้แจงว่า ทุบทุกกลต้องไปเกิดที่นั่นที่นี่ ในโลกมนุษย์บ้าง ในสวรรค์บ้างและในนรกบ้าง เพราะกรรมเท่านั้น เป็นเหตุปรุงแต่งให้ไปเกิด; หาใช่เพราะอำนาจเด็ดขาดที่มาจาก

สวรรค์ไม่. คำอธิบายผิดกว่าทิวาชาศรพไตเกยสั่งสอน เป็น
การตรงกันข้าม วาชาศรพพิสูจน์ให้เห็นอย่างง่าย ๆ และอ้างอิง
พระคัมภีร์เป็นหลักว่าไม่มีนรก, ที่กล่าวถึงนรกในพระคัมภีร์
เป็นของคนขลาดแทรกเสริมเติมขึ้นใหม่ เพื่อขู่ให้ผู้มีใจเหี้ยม
หาญเกิดกลัวไม่กล้าทำร้ายตัว ซึ่งเป็นความคิดขลาดอ่อนแอ.
ทิวาชาศรพอธิบายอย่างนั้นเองก็ไม่สับสนสับสนเห็นจริงไปทั้ง-
หมด. จึงเกิดความสงสัยว่า นักบวชผู้นั้นจะสามารถทำให้ฉัน
เกิดสับสนสับสนได้ละหรือ? นักเห็นอยู่ทนโทะว่าเป็นความเห็นแย้ง
ความเห็น, ปราชญ์ต่อปราชญ์แย้งกัน. ถึงหากว่านักบวชน
จะเป็นสาวกสำคัญผู้ใดผู้หนึ่งของพระศากยบุตรก็ตามที, แต่
วาชาศรพ ก็มิศษยทนบถสับสนสับสนอยู่มาก. ถึงเวลานาวาชาศรพ
จะดับขันธไปแล้ว, สามัญชนก็ยังเชื่อบุชาถือว่า เป็นผู้สำเร็จ
ผู้หนึ่ง. เมื่อเช่นนั้นใครเล่าจะเป็นผู้ตัดสินว่าคำสั่งสอนของ
ฝ่ายไหนผิดและถูก?

กำลังนึกอย่างนั้น นักบวชผู้นั้นก็เตือนว่า “องค์คุณมาล,
ท่านมิได้ตั้งใจฟังคำที่เราพูด, กำลังไปนึกถึงวาชาศรพและ
ลัทธิที่เห็นผิดของเขา.”

ฉันทกตะลึง, ยอมรับตามความจริงที่บอกอย่างนั้น, และ
ถามว่า “ข้าแต่เอรียะ, ท่านรู้จักวาชาศรพสหายของข้าพเจ้า
ด้วยหรือ?”

“ผู้ช้ให้ดูหลุมศพที่นอกประตูเมือง. แต่ก็มีคนเดินทาง
ที่โง่เขลาไปเช่นให้อ่อนน้อมนับถือ ว่าเป็นผู้สำเร็จรหันต์”

“เช่นนั้น ไม่ใช่รหันต์ดอกหรือ ?”

“นั่นแหละ. ถ้าท่านว่าเขาเป็นรหันต์ผู้หนึ่ง. ก็ควรจะ
ไปเยี่ยมกราบดู ว่าในเวลานี้เสวยผลความเป็นรหันต์อย่างไร
บ้าง.”

ทนกบวชพูดเช่นนั้น ดูประหนึ่งว่าอาจไปเยี่ยมกันได้ง่าย
จากบ้านหนึ่งสู่บ้านหนึ่ง, ทำให้ฉันจึงงง มองตนกบวชนั้นอย่าง
ตะลึง, ออกอุทานว่า “ไปเยี่ยมวาทศรพ? ไปได้อย่างไรกัน?”

“กนิมมอมาให้เรา. เราจะเข้าฌานอันเป็นเครื่องช่วยให้
ถึงวิถึที่บังคับให้เทวดาและภูตปิศาจมาปรากฏร่างให้เห็นชั้นใน
ดวงจิต, แล้วเราจะได้เดินตามไปโดยวิถึนั้น จะได้เห็นสิ่งที่
ท่านต้องการเห็นด้วย.”

ฉันยินยอมให้ นักบวชผู้นั้นนั่งตาคงสงบนิ่งอยู่เป็นนาน
ตลอดเวลาที่ฉันเองยังไม่เห็นแปลกประหลาดอย่างไร. ทันใด
นั้นรู้สึกคล้ายกับว่าเย็น น้ำ ถูกผีพรายจุดแขนขาลงไป. ท้องฟ้า
อันเขียวและต้นไม้บนฝั่งที่เคยเห็นก็หายไป. มีคลื่นซัดมากลบ
ศีรษะ หนักเข้าๆ ทุกทีจนท่วมตัว. ซ้ำๆ นานๆ มีเปลวเปลบ
แลบสว่างเป็นคราว ๆ อยู่รอบตัว แล้วมีเสียงดังฟาดลนเปรี้ยง
ใหญ่จนซาห.

ในที่สุด รู้สึกว่าตัวตกอยู่ในที่แห่งหนึ่งคล้ายถ้ำมืดมืดไปหมด นอกจากมีแสงสว่างนับไม่ถ้วนสายฉายแวบ ๆ อยู่. เมื่อประสพขึ้นต่อลักษณะสถานนั้นแล้ว จึงสังเกตเห็นว่าแสงสว่างที่แวบ ๆ อยู่ นั้น คือแสงหอกเหล็กนับจำนวนไม่ถ้วน แกว่งไกวกระทบกันไปมาอยู่จาจดานเหมือนกองพลในสงคราม ผีมองไม่เห็นตัวผู้ถือ. ทังได้ยินเสียงร้องอ้ออิง ไม่ใช่เสียงบ้า เลือดเดือดดุร้ายของเหล่าผู้ที่สัประยุทธ์กัน แต่เป็นเสียงครวญครางด้วยรับความทุกข์เวทนา เพราะเจ็บปวด. เสียงเหล่านั้นเป็นของใครมองไม่เห็นตัว, และได้ยินมาข้างใต้พื้น ลั่นสะเทือนตรงที่ปลายหอกอันแกว่งไกว. ส่วนบนพื้นนั้นว่างเปล่าไม่มีอะไร.

ในสถานที่ว่างเปล่าอยู่นั้น ขณะนั้นมีคนพุ่งชนมาจากปากช่องมืดตกอยู่ทางขวาสามคน. คนอยู่กลางเป็นรูปวาชศรพ มีกายเปลือยสันเทิ่มคล้ายไขจับหรือถูกความหนาวอย่างแรงกล้า. ส่วนผู้คุมซ้ายขวาวาชศรพ กายเป็นมนุษย์แต่เท้าเป็นนก กรงเล็บแหลมโง้ง ตนหนึ่งหัวเป็นปลา อีกตนหนึ่งหัวเป็นสุนัข มือถือหอกยาว. ภูตหัวปลาแนะนำชนก่อนว่า—

“ข้าแต่พระอริยเจ้า, ทนคอนรกกหอกซึ่งผู้ทำบาปตกมา ต้องทนทุกข์ทรมานถูกแทงด้วยหอก ที่ชูแกว่ง ชุลมุนอยู่นั้นเป็น

เวลาหมื่นปี. เมื่อเสวยวิบากครบกำหนดแล้ว, ก็จะไปเกิดใหม่
ในภพอื่นตามควรแก่เศษผล.”

แล้วภูตหัวสุนัขพูดว่า—

“ข้าแต่พระอริยเจ้า, ถ้าปรากฏมีหอกเสียบหัวใจสองเล่ม
ก็แสดงการกำหนดว่าสัตว์บาปนั้นได้รับโทษกรรมมานล่วงหน้าแล้ว
สองพันปี.”

พอพูดขาดคำ นายนิรยบาลทั้งสองก็ชักหอกเข้าไปปัก
กายวาชศรพ ทันใดนั้นคล้ายกับว่าการชักหอกเล่มที่หนึ่งนั้นเป็น
อาณัติสัญญาณ. บรรดาหอกที่อยู่รอบตัวก็เคลื่อนไหวแปลบ
ปลาบพุ่งเข้าเสียบติดร่างกายวาชศรพซุลมุนทุกด้าน, และยังมี
ฝูงกาปากเหล็กพากันมาจิกเนื้อทงหนึ่งกินชำลงอีก.

เห็นแล้วให้ชนพองสยองเกล้า ทั้งสงสารวาชศรพที่ร้อง
ครวญครางเพราะความเจ็บปวดรวดร้าว เลยหมดสติไปด้วย.
ครั้นพ้นไต่สติแล้ว แลเห็นว่าตัวมานอนอยู่ในป่าต้นไม้ใหญ่
แทบเบอบาบทนกบวชนน. ท่านถามว่า—

“องค์อุลิมาล. เห็นแล้วหรือยัง?

“เห็นแล้ว, ผู้เจริญ.”

“เป็นอย่างนั้นแหละ เบื้องหน้าแต่ร่างกายท่านสลายตาย
ไปแล้ว, อกุศลกรรมที่ทำไว้จะสนองผลบังคับให้ตรงลงไปเกิด

ในนिरยโลก ถูกชำระสะสางลงโทษอย่างเดียวกัน: คือนายนิรยบาลจะเอาหอกชัတ်ตัวท่านให้ได้รับทุกข์ทรมาน. ดังนั้น จะสมควรแก้โทษบาปที่ท่านก่อสะสมไว้เพียงพอหรือไม่?”

“ไม่เพียงพอแก้บาปกรรมที่ข้าพเจ้าได้ทำไว้แล้วเลย, ท่านผู้เจริญ.”

“ก็เมอมองเห็นอยู่แล้วงั้น, องคุลิมาล, วิธีที่เป็นอยู่ของท่านในเวลานี้ จะควรดำเนินต่อไปหรือไม่?”

“ไม่บังควรเลย, ท่านผู้เจริญ. ข้าพเจ้าไม่ขอเดินทางที่ดำเนินมาแล้วต่อไป. ข้าพเจ้าขอเลิกความประพฤติอันหยาบช้า ทารุณและขอยึดเอาท่านเป็นที่พึ่ง.”

“องคุลิมาล, นานมาแล้วครั้งหนึ่ง พระยมเห็นความทุกข์ทรมานของสรรพสัตว์ ก็สลดใจรำพึงว่า แท้จริง ผู้ใดกระทำอกุศลกรรมในโลก ย่อมต้องได้รับโทษสนองหลายเท่า ทวีคูณ กระไรหนอ เราพึงไปเกิดเป็นมนุษย์ ในสมัยที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติในโลกด้วย. เราพึงได้เฝ้าพระพุทธองค์ เพื่อฟังพระธรรมเทศนา ให้บังเกิดความรู้แจ้งเห็นจริง. พระยมที่กล่าวคำประณิธานนี้, องคุลิมาล, คือตัวท่านนั่นเอง. ท่านได้มาเกิดเป็นมนุษย์ มาเกิดในมัธยมประเทศ ซึ่งมีทรมณีสถานน้อยแห่งนัก, แต่ว่ามีป่าเขาและลำธารอันเปลวเปลวกันดาร

ท่านมาพบเราแล้วทั้งใต้ฟ้าและรับรสพระธรรมนี้. มาเถิด,
องคุลิมาลผู้สาวก”

แล้วพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปในป่าประดู่ต้งนายพราน
ชั้นขึ้นหลังช้างสารชั้นมัน ซึ่งบารบให้เชื่องแล้ว. พระองค์
เสด็จออกจากป่าอีก ประดู่ต้งนายพรานช้างออกจากป่า มี
ช้างป่าซึ่งเขาได้ฝึกแล้วให้เชื่อง ติดตามมาด้วยโดยที่ฉะนั้น.

ด้วยประการฉะนี้ ฉันทมหาเชอวันนั้น ไม่ใช่เป็นองคุลิมาล
โจรร้าย, แต่เป็นองคุลิมาลสาวกพระพุทธเจ้า. จงดูเถิดว่า
ฉันทได้โยนทั้งหอกและกระบองเสียแล้ว. เลิกเว้นการทรมาน
ฆ่าฟันแล้ว, แม้ความศานติสุขแก่เพื่อนร่วมโลกเป็นเบื้องหน้า.

สามสิบห้า

การบูชาอันบริสุทธิ์

ฉันทรู้ไม่ได้ว่านานก็มากน้อยกว่าฉันทจะเปิดปากชนแต่
เชื่อว่านานมากอยู่. ฉันทนั่งฟังมิได้ปริปากออกสักคำปล่อยให้
องคุลิมาลเล่าเรื่องโดยลำดับ, สำนวนใจตรงตามไป ยิ่ง
ตรงก็ยิ่งเกิดความอัศจรรย์ใจ. จริงอยู่ ฉันทเคยได้ยินใต้ฟ้า
เรื่องราวอันเป็นของโบราณว่าทวยเทพกระทำปาฏิหาริย์พิลึกพิลั่น

เช่นเรื่องพระกฤษณ์^๕ครั้งอวตารมาในโลก. แต่ถาเอา^๖มาเทียบ
กับท้องคุลิมาลได้ประสมมาในป้าวัน^๗นั้น. รู้สึกว่าเรื่องของ
องคุลิมาลอัศจรรย์กว่ามาก.

ฉันมาร่ำฟังอยู่ว่า มหาบุรุษใด สามารถบาราบบรมโจร
แห่งมหาโจรทารุณหินชาติ ให้กลับเป็นผู้มีใจบุญสุนทรที่พูด
กับฉันอยู่นั้นสำเร็จในเวลาสองสามชั่วโมงเช่นนั้น. มหาบุรุษ
นั้นยอมจะบาราบ ^{๕๓}สิ่งชั่วร้ายของสิ่งชั่วร้ายที่สุดแห่งธรรมชาติ
ซึ่งมีในสกลจักรวาลได้ง่ายดาย. นั่นแปลว่า พระองค์จะ
สามารถบันดาลให้ดวงใจของฉัน ซึ่งเจ็บปวดร้อนรุ่มอยู่เสมอ
ให้สงบเย็นได้หรือไม่หนอ? จะทรงกำจัดเมฆในราตรีกาล
คือความกลุ้มกลัดเหี่ยวแห้งใจ ซึ่งผ่านมามากนับปะทะดวงจิต
ให้กระจายหายสูญไปเพราะแสงสว่าง คือพระโอวา^๘ทจะได้หรือไม่
หนอ? หรือว่าบางทีการกำจัดอารมณ์ร้ายให้เหือดหายไปนั้น
เป็นของยากกว่าการบาราบโจร ซึ่งที่จริงก็เป็นปัญหาที่ดูเหมือน
จะพ้นความสามารถแห่งนักพรตผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด จะแก้^๙ตกได้.

สำหรับฉันเองนึกท้อใจ คิดเห็นเสียว่าโรคอย่างฉันเป็น
สิ่งที่แก้ยาก, แต่ก็ยังอยากให้สบายใจเหมือนเขา จึงอดชัก
ไม่ได้ว่า นักบวชท้องคุลิมาลเรียกว่าพระบรมศาสนาน^{๑๐}อยู่นั้น
ไหน, จะไปขอความช่วยเหลือบางอย่างจะได้หรือไม่.

องค์ลีมาลตอบทันทีว่า “ถูกแล้ว. เธอควรจะไต่ถาม
 ความ^{๕๕}นั้นเป็นข้อแรกที่สุด. อัน^{๕๖}ที่จริงเมื่อไม่ถาม^{๕๗}ข้อ^{๕๘}นี้ ก็^{๕๙}จะถาม
 ข้อ^{๖๐}ไรเล่า? และเพราะเหตุ^{๖๑}ข้อ^{๖๒}เองที่^{๖๓}ฉันมาหาเธอ. เรา^{๖๔}ทั้งสอง
 ต่าง^{๖๕}เข้าใจ^{๖๖}กันว่า เป็น^{๖๗}ผู้^{๖๘}สม^{๖๙}รู้^{๗๐}ร่วม^{๗๑}คิด^{๗๒}ใน^{๗๓}เรื่อง^{๗๔}ก่อ^{๗๕}กรรม^{๗๖}ทำ^{๗๗}ชั่ว^{๗๘}.
 ก็^{๗๙}เป็น^{๘๐}การ^{๘๑}สม^{๘๒}ควร^{๘๓}ที่จะ^{๘๔}เป็น^{๘๕}ผู้^{๘๖}สม^{๘๗}รู้^{๘๘}ร่วม^{๘๙}คิด^{๙๐}กัน^{๙๑}ใน^{๙๒}เรื่อง^{๙๓}ดี^{๙๔}ๆ ^{๙๕}แต่^{๙๖}บัด^{๙๗}นี้.
 พระ^{๙๘}สม^{๙๙}มา^{๑๐๐}สม^{๑๐๑}พุ^{๑๐๒}ท^{๑๐๓}ธ^{๑๐๔}เจ้า^{๑๐๕}กำลัง^{๑๐๖}เสด็จ^{๑๐๗}พระ^{๑๐๘}ที่^{๑๐๙}บ^{๑๑๐}อยู่^{๑๑๑}ใน^{๑๑๒}ป่า^{๑๑๓}ประ^{๑๑๔}ด^{๑๑๕}ุ^{๑๑๖}ลาย^{๑๑๗}ซึ่ง^{๑๑๘}เธอ
 เคย^{๑๑๙}พ^{๑๒๐}ุด^{๑๒๑}ถึง^{๑๒๒}. รีบ^{๑๒๓}ไป^{๑๒๔}เฝ้า^{๑๒๕}เสีย^{๑๒๖}ใน^{๑๒๗}วัน^{๑๒๘}พร^{๑๒๙}ุ่ง^{๑๓๐}นี้, แต่^{๑๓๑}ควร^{๑๓๒}ไป^{๑๓๓}ใน^{๑๓๔}เวลา^{๑๓๕}เย็น^{๑๓๖}:
 เพราะ^{๑๓๗}ใน^{๑๓๘}เวลา^{๑๓๙}นั้น พระ^{๑๔๐}ภิก^{๑๔๑}ษ^{๑๔๒}สง^{๑๔๓}ฆ^{๑๔๔}ม^{๑๔๕}่อ^{๑๔๖}อก^{๑๔๗}จาก^{๑๔๘}ที่^{๑๔๙}เร^{๑๕๐}็น ^{๑๕๑}ประ^{๑๕๒}ช^{๑๕๓}ุม^{๑๕๔}กัน^{๑๕๕}อยู่^{๑๕๖}
 ที่^{๑๕๗}เทว^{๑๕๘}ส^{๑๕๙}ถา^{๑๖๐}น^{๑๖๑}เก^{๑๖๒}า^{๑๖๓}พระ^{๑๖๔}ภ^{๑๖๕}ก^{๑๖๖}ษ^{๑๖๗}ณ^{๑๖๘}เ^{๑๖๙}ื่อ^{๑๗๐}ส^{๑๗๑}ดับ^{๑๗๒}พระ^{๑๗๓}ธ^{๑๗๔}ร^{๑๗๕}ร^{๑๗๖}ม^{๑๗๗}เท^{๑๗๘}ศ^{๑๗๙}นา, แล้ว^{๑๘๐}ผู้^{๑๘๑}อื่น^{๑๘๒}ๆ
 ก็^{๑๘๓}พากัน^{๑๘๔}ไป^{๑๘๕}ฟัง. เพราะ^{๑๘๖}ใน^{๑๘๗}เวลา^{๑๘๘}นั้น มี^{๑๘๙}ส^{๑๙๐}ัต^{๑๙๑}บุ^{๑๙๒}ร^{๑๙๓}ษ^{๑๙๔}ท^{๑๙๕}ง^{๑๙๖}ห^{๑๙๗}ญ^{๑๙๘}ิง^{๑๙๙}ชาย^{๒๐๐}ชา^{๒๐๑}ว
 กร^{๒๐๒}ุง ^{๒๐๓}พากัน^{๒๐๔}ไป^{๒๐๕}เฝ้า ^{๒๐๖}เ^{๒๐๗}ื่อ^{๒๐๘}ส^{๒๐๙}ดับ^{๒๑๐}พระ^{๒๑๑}ธ^{๒๑๒}ร^{๒๑๓}ร^{๒๑๔}โม^{๒๑๕}ว^{๒๑๖}า^{๒๑๗}ท^{๒๑๘}่อ^{๒๑๙}น^{๒๒๐}ส^{๒๒๑}ว^{๒๒๒}าง^{๒๒๓}ร^{๒๒๔}ุ่ง^{๒๒๕}เร^{๒๒๖}ือง^{๒๒๗}ป^{๒๒๘}า^{๒๒๙}น
 ด^{๒๓๐}วง^{๒๓๑}ป^{๒๓๒}ระ^{๒๓๓}ที่^{๒๓๔}ป. ใน^{๒๓๕}เวลา^{๒๓๖}เช่น^{๒๓๗}กล^{๒๓๘}่า^{๒๓๙}ว^{๒๔๐}นี้ ย^{๒๔๑}ิง^{๒๔๒}นา^{๒๔๓}น^{๒๔๔}ว^{๒๔๕}น^{๒๔๖}ก^{๒๔๗}ย^{๒๔๘}ง^{๒๔๙}มี^{๒๕๐}ส^{๒๕๑}ัต^{๒๕๒}บุ^{๒๕๓}ร^{๒๕๔}ษ^{๒๕๕}ไป
 ฟ^{๒๕๖}ัง^{๒๕๗}กัน^{๒๕๘}มา^{๒๕๙}ก^{๒๖๐}า^{๒๖๑}ก^{๒๖๒}ษ^{๒๖๓}น, บาง^{๒๖๔}วัน^{๒๖๕}ช^{๒๖๖}ุ^{๒๖๗}ม^{๒๖๘}น^{๒๖๙}ุ^{๒๗๐}ม^{๒๗๑}ก^{๒๗๒}ัน^{๒๗๓}จน^{๒๗๔}ต^{๒๗๕}ก^{๒๗๖}ก^{๒๗๗}น. เร^{๒๗๘}ือง^{๒๗๙}เหล^{๒๘๐}า^{๒๘๑}น ^{๒๘๒}ฉัน^{๒๘๓}
 ท^{๒๘๔}รา^{๒๘๕}บ^{๒๘๖}มา^{๒๘๗}แต่^{๒๘๘}ก^{๒๘๙}่อน^{๒๙๐}ด^{๒๙๑}ย^{๒๙๒}า^{๒๙๓}ง^{๒๙๔}ถ^{๒๙๕}ฉ^{๒๙๖}ว^{๒๙๗}น. เพราะ^{๒๙๘}เม^{๒๙๙}ื่อ^{๓๐๐}คร^{๓๐๑}ง^{๓๐๒}ย^{๓๐๓}ัง^{๓๐๔}เป็น^{๓๐๕}คน^{๓๐๖}ม^{๓๐๗}ัด
 โ^{๓๐๘}ม^{๓๐๙}ห^{๓๑๐}ัน^{๓๑๑}ธ^{๓๑๒}์^{๓๑๓}ไ^{๓๑๔}จ^{๓๑๕}า^{๓๑๖}ป^{๓๑๗}ห^{๓๑๘}ยา^{๓๑๙}บ^{๓๒๐}ช^{๓๒๑}้า^{๓๒๒}อยู่ ^{๓๒๓}เคย^{๓๒๔}ค^{๓๒๕}ิด^{๓๒๖}กะ^{๓๒๗}การ^{๓๒๘}ไว้^{๓๒๙}ว่า ^{๓๓๐}จะ^{๓๓๑}ยก^{๓๓๒}พ^{๓๓๓}ว^{๓๓๔}ก^{๓๓๕}ไป
 ปล^{๓๓๖}้น^{๓๓๗}ส^{๓๓๘}ัต^{๓๓๙}บุ^{๓๔๐}ร^{๓๔๑}ษ^{๓๔๒}ที่^{๓๔๓}ไป^{๓๔๔}ช^{๓๔๕}ุ^{๓๔๖}ม^{๓๔๗}น^{๓๔๘}ุ^{๓๔๙}ม^{๓๕๐}ก^{๓๕๑}น^{๓๕๒}เพ^{๓๕๓}ระ^{๓๕๔}เห^{๓๕๕}็น^{๓๕๖}ว่า^{๓๕๗}ช^{๓๕๘}้า^{๓๕๙}ว^{๓๖๐}ของ^{๓๖๑}ต^{๓๖๒}่าง^{๓๖๓}ๆ ^{๓๖๔}ที่^{๓๖๕}พ^{๓๖๖}ว^{๓๖๗}ก
 ส^{๓๖๘}ัต^{๓๖๙}บุ^{๓๗๐}ร^{๓๗๑}ษ^{๓๗๒}น^{๓๗๓}ำ^{๓๗๔}ไป^{๓๗๕}ถ^{๓๗๖}ว^{๓๗๗}าย^{๓๗๘}พระ^{๓๗๙}ภ^{๓๘๐}ิก^{๓๘๑}ษ^{๓๘๒}สง^{๓๘๓}ฆ^{๓๘๔}ม^{๓๘๕} ^{๓๘๖}ก^{๓๘๗}ี^{๓๘๘}ร^{๓๘๙}า^{๓๙๐}ค^{๓๙๑}า^{๓๙๒}ไม่^{๓๙๓}น^{๓๙๔}อย^{๓๙๕} ^{๓๙๖}ซึ่ง^{๓๙๗}ไม่^{๓๙๘}คว^{๓๙๙}ร
 จะ^{๔๐๐}ละ^{๔๐๑}เล^{๔๐๒}ย^{๔๐๓}เส^{๔๐๔}ีย. แต่^{๔๐๕}ข้อ^{๔๐๖}ใ^{๔๐๗}ห^{๔๐๘}ย^{๔๐๙}ไ^{๔๑๐}จ^{๔๑๑}ความ^{๔๑๒}ม^{๔๑๓}ุ่ง^{๔๑๔}ห^{๔๑๕}มา^{๔๑๖}ย^{๔๑๗}ที่^{๔๑๘}จะ^{๔๑๙}ไป^{๔๒๐}ปล^{๔๒๑}้น ^{๔๒๒}คือ^{๔๒๓}
 ประ^{๔๒๔}ส^{๔๒๕}ง^{๔๒๖}ก^{๔๒๗}จะ^{๔๒๘}จับ^{๔๒๙}ตัว^{๔๓๐}คน^{๔๓๑}ส^{๔๓๒}ำ^{๔๓๓}ค^{๔๓๔}ัญ ^{๔๓๕}เร^{๔๓๖}ีย^{๔๓๗}ก^{๔๓๘}เ^{๔๓๙}อ^{๔๔๐}ค^{๔๔๑}ำ^{๔๔๒}ไ^{๔๔๓}ถ^{๔๔๔}เ^{๔๔๕}็น^{๔๔๖}จ^{๔๔๗}ำ^{๔๔๘}น^{๔๔๙}ว^{๔๕๐}น^{๔๕๑}มา^{๔๕๒}ก

ทั้งยังนึกหวังไว้ในคราวเดียวกัน ว่าเมื่อเกิดมีเหตุฉุกเฉินจริงชน
ในที่ใกล้ประตูเมืองเช่นนั้น คงจะเป็นทางให้สาตาเคียรต้องออก
มานอกเมืองเป็นแน่. ความที่คิดไว้นี้ คิดไว้เมื่อก่อนที่ยังไม่
ทราบว่สาตาเคียรมีราชการ จะต้องออกไปในเวลาไม่สู้ช้านัก.
ดูก่อนนางผู้เจริญ, เธอจงอย่าได้ละเลยไปสู่ทเวสถาน
พระกฤษณ์ในเวลาเย็นพรุ่งนี้ เพราะจะเป็นทางปลดเปลื้องความ
ทุกข์เธอได้. ฉันจะต้องรีบกลับไปเสียแต่เดี๋ยวนี้. นึกยังไม่แน่ว่า
จะไปทันฟังพระธรรมเทศนาบ้างหรือไม่. แต่กระนั้น ใน
กลางคืนเดือนหงายอย่างนี้ พระสงฆ์ท่านมักจะชุมนุมสนทนา
ปัญหาธรรมลึกซึ้งกันอยู่. และอนุญาตให้ชาวบ้านฟังได้.”

องคฺลิมาลกมฺลา แล้วรีบไปทันที.

รุ่งขึ้นก่อนเที่ยง ฉันชวนเมทินีซึ่งเวลานี้ไปอยู่กับโส-
มทัตต์ผู้สามี่ เมทินีรับปากว่าจะไปด้วย เหมือนที่เคยพา
กันไปเมื่อครั้งกระโน้น อันที่จริงเมทินีเคยขอให้สามี่พาไปที่
นั้นในเวลาเย็นสักวันหนึ่ง, แต่เกรงพราหมณ์ที่บ้านจึงไม่กล้า
ไป. คราวนี้มีโอกาส: เพราะภริยาเสนาบตีมาชวน, พวก
พราหมณ์ไม่กล้าขัดข้อง.

เราพากันไปที่ตลาด โสมทัตต์กอยอยู่ที่นั่นก่อนแล้ว
เพื่อจัดหาของที สมควรแก่สมณะบริโภคสำหรับถวายพระภิกษุ

และภิกษุณี, ได้ช้อยาแก้โรคไปด้วยเป็นอันมาก. จำของ
เสร็จแล้วกลับบ้าน, ค้นหาภาชนะสำหรับบรรจุน้ำมันเนยอย่าง
ดี นามวง นาคาลและของอื่นๆ อีกหลายอย่าง. แล้วจัด
เครื่องหอมมน้ำอบ ผงไม้จันทน์ กายาน, และเลือกสรรดอกไม้
ในสวนอย่างงาม. เตรียมเสร็จแล้ว, ถึงเวลาเย็นที่กำหนดไว้
ให้คนชนของถวายพระชนบนเกวียนเทียมด้วยลา. ส่วนเรานั่ง
ในเกวียนอีกเล่มหนึ่งมีหลังคาเทียมด้วยผ้าคู่พันธุ์ดินธุสีขาว
สะอาด ซึ่งเลียงด้วยข้าวเปลือกข้างสามปีด้วยมือของตนเอง:
แล้วเคลื่อนออกประตูเมืองไป.

พระอาทิตย์ตกต่ำถึงยอดหอคอยของเมืองแล้ว สองแสง
จับดวงธูลีที่ปลิวพุ่งไปตามทางเห็นเป็นปรมาณูทอง. ในทางตลอด
ไปมีผู้คนเป็นอันมาก พวกนั้นไปเฝ้าพระพุทธองค์อย่างเดียวกับเรา
ดวงมาไม่ช้าก็ถึงปากทางที่จะเข้าสู่สวนป่า, หยุดเกวียนลง
เดินไป; ส่วนข้าวของก็ให้บ่าวไพร่แบกตามหลัง.

จำเดิมแต่คืนที่เราต้องจากกันไป ณ ที่ตรงนี้ ฉันไม่ได้
ย่างเหยียบในบ้านอีก, ครนบดินไต่มากับผู้ที่เคยมาด้วยกัน.
เข้ามาถึงแดนอนัรมมณ วิสัฏฐัมชนชาบซึ่งเข้าไปในดวงใจ.
คล้ายกับว่าความหอมซึ่งอัดเก็บไว้อย่างนานมาแล้วจนกลั่นน
งวตชนเข้า เมื่อระเบิดออกมา ก็กลายเป็นกลิ่นมิพิช กระทำ

ให้ฉันหยุดนิ่งจั้งจั้ง. ดูเหมือนว่า ความรักของฉันจะกลับพัน
 ขนมาอย่างพรังพรุเต็มที่แล้ว มีศัตรู คือ ความระทมมาก
 ขวางไว้. ฉันยืนรอนแรมใจว่าจะเดินต่อไป หรือจะหันหลังกลับ
 เสียดี: เพราะที่มานี้ไม่ใช่มาพันความรักของเก่าแก่, แต่เพื่อ
 แก้ไขความรักนั้น กลับมีอาการวิ ฤ รอ ๆ เช่นนี้ กระทำให้
 เมื่อนี้เกิดความรำคาญใจ เพราะเห็นคนอื่นเข้ามาที่หลังชนหน้า
 ไปหมด.

อันภูมิภาพในป่า เวลาแดดตอนเย็นส่องมีสีดั่งแสงทอง
 อ่อน ๆ ลอดเข้ามาตามช่องต้นไม้, เสียงลมพัดตอใบไม้ดัง
 กระเส้าคล้ายคนกระซิบ, ประกอบทั้งผู้ย่างเข้ามาในเขต ก็
 สงัดเสียงมีกิริยาสงบเสียงยม, ตามโคนไม้ มีนกบวชนั่งห่ม
 เหลือง นิ่งขั้สมาธิเจริญภาวนาเนิ่นนึ่ง, ช้า ๆ นาน ๆ บาง
 รูปก็ลุกขึ้น มิได้เหลียวซ้ายแลขวา เดินมุ่งไปสู่ที่เดียวกัน:
 ลักษณะเหล่านี้ ยังปิติให้เกิดขึ้น เห็นความผิดปรกติดันเป็นไป
 ในทางศกดิ์สิทธิ์ บังเกิดความเลื่อมใสเกิดกำลังวังชาเดินต่อ
 ไปได้, ทั้งพระราชาที่พระบรมศาสดาตรัสกะองคุลิมาลว่า
 มนุษยชาติที่เกิดมาล่วงกาลหลายร้อยชั่วอายุคนนักที่ได้พบพระ
 พุทธเจ้าตรัสในโลก, และน้อยคนนักที่เกิดในสมัยพุทธกาลจะ
 ได้เห็นพระโฉมและฟังพระพุทโธวาทจากพระโอษฐ์โดยตรง;

๖๕ ดึงเข้าไปกรอกอยู่ในโศตประสาทของฉันทัง เหมือนระฆังตีในอาราม. ฉันทังรู้สึกว่าจะได้ประสบมงคลที่ผู้เกิดมาภายหลังนี้ภริยา.

๖๖ ครั้นมาถึงทวารกลางป่า ซึ่งมีเทวาลัยร้างตั้งอยู่, ก็เห็นพระภิกษุภิกษุณี และ คฤหัสถ์มาประชุมกันอยู่เป็นอันมาก ยืนเป็นหมู่อยู่ใกล้บริเวณเทวาลัยร้าง ซึ่งเห็นอยู่ตรงหน้า. ณ ที่ใกล้แห่งหนึ่งอยู่ในทางที่เราจะเข้าไป มีพระภิกษุหมู่ใหญ่. ในจำนวนนั้นมีองค์หนึ่งรูปร่างสูงอวบผิวดำปรกต เมื่อเห็นเข้าก็จำได้ทันทีว่าเป็นใคร. ขณะเรายืนหาโอกาสว่าจะเดินต่อไปทางไหนดี, ก็เห็นพระภิกษุสูงอายุองค์หนึ่งออกมาจากป่า ชวตทรงผิวงาม สมเป็นเชื้อชาติกษัตริย์ มีลักษณะสูง พระพักตร์อมด้วยศานติ. ทันใดนั้นฉันทังก็ทักขณทัณฑ์ว่าองค์นั้นกระมังหนอ คือพระมุนีศากยบุตร ซึ่งเขาขนานพระนามว่าพระพุทธเจ้า.

ในพระหัตถ์กำใบประดู่ลาย ทรงหันไปทางหมู่พระภิกษุ ซึ่งฉันทังกล่าวเมื่อก่อน, แล้วตรัสว่า—

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย, อันใบไม้ที่เราทำไว้ กับใบไม้ที่มีอยู่ในป่าโน้น ข้างไหนจะมากกว่ากัน?”

พระภิกษุเหล่านั้น กราบทูลว่า

“ใบไม้ในพระหัตถ์มีจำนวนน้อยกว่า ที่มีอยู่ในป่าโน้น.
พระเจ้าข้า,”

ณ บดิน ฉันทราบแล้วว่าผู้กล่าวนั้นคือพระพุทธเจ้า.
พระองค์ตรัสต่อไปว่า—

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความจริงก็เช่นนั้น. สิ่งที่เรา
ตกาศได้เห็นแจ้งแล้ว แต่มิได้แสดงแก่พวกท่านยังมีมาก
กว่าที่ได้แสดงแล้ว, มีอุปมาเหมือนใบประดู่ลายที่อยู่ในมือเรา
กับที่มีอยู่ในป่าฉะนั้น. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เป็นไฉนเราจึงไม่
แสดงให้ฟังทั้งหมด? ก็เพราะไม่เป็นสาระประโยชน์เพื่อความ
หลุดพ้น, ไม่เป็นเบืองต้นแห่งพรหมจรรย์, ไม่เป็นไปเพื่อ
ความหน่ายในโลกีย์, ไม่เป็นไปเพื่อจักษุความรักใคร่ยินดี,
ไม่เป็นไปเพื่อความเย็นใจ, ไม่เป็นไปเพื่อความสงบ, ไม่เป็น
ไปเพื่อความรู้อแจ้ง, ไม่เป็นไปเพื่อความสิ้นเต็มที, และในที่สุด
ก็ไม่เป็นไปเพื่อนิรพาณ.”

กามนิต ออกอุทานขึ้นว่า “อย่างนั้นแหละ: ตาขร้วแก่
ที่เคยอธิบายให้ฉันฟังก็พูดถูกแล้ว.”

วาสฏฐี— “ตาขร้วแก่ที่ไหน?”

กามนิต— “ก้นกบวชแก่ ที่ฉันเคยเล่าให้เธอฟังว่าเมื่อ
ครึ่งฉันยังมีชีวิตอยู่ในมนุษยโลก ได้สนทนากันในบ้านช่าง

หม้อไถ่กรุงราชฤทธิคันทน์หนึ่ง ได้เป็นผู้อธิบายหลักลัทธิของพระบรมศาสดาให้ฟัง. ถ้อยคำอธิบายมีหลายประการที่เหมือนกับเธอเล่า.

วาสิฏฐี—“บางทีจะเป็นพระสาวกองค์ใดองค์หนึ่ง แห่งพระองค์. แล้วพระบรมศาสดาตรัสต่อไปว่า—

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, สิ่งใดแล ที่เราได้แสดงแก่ท่าน, สิ่งนั้นคือความจริง. เราได้แสดงแก่ท่านแล้วว่า ความทุกข์ คือ อะไร เหตุแห่งทุกข์ คือ อะไร ความดับทุกข์ คือ อะไร และทางดับทุกข์ คือ อะไร. เหล่านี้เราได้แสดงแล้ว. ภิกษุทั้งหลาย, สิ่งใดเราได้แสดงแล้ว ก็เป็นอันแสดงจบแล้ว สิ่งใดเราไม่ได้แสดง ก็คงเป็นรายย่อยรวมอยู่ในความจริงสี่ประการ.”

เมื่อพระองค์ตรัสดังนี้แล้ว ก็แบพระหัตถ์ให้ไปไม่ร่วงลง. ไปไม่เหล่านั้ไปหนึ่ง ปลิวลอยลมหมุนตัวมาใกล้ตัวฉัน. ฉันรีบขมิ้มหน้าออกไปรับไปนั้นมาได้ยังไม่ตกถึงดิน เป็นเสมือนว่า ฉันได้รับตรงจากพระหัตถ์. ประคองเก็บแนบไว้ที่ทรวงอก นับว่าเป็นของที่ระลึกหาค่าเปรียบมิได้ ในการที่ได้ฟังพระธรรมเทศนาเฉพาะพระพักตร์. และไปนั้นจะเป็นเครื่องหมายที่ระลึกติดตัวอยู่สืบไปจนกว่าชีวิตจะออกจากร่าง.

อาการกิริยาที่ฉันได้กระทำไปนั้น เป็นเหตุให้พระบรม
ศาสดาทรงเหลียวมาทอดพระเนตร. ขณะนั้นพระภิกษุองค์ที่
สูงใหญ่ราวกับยักษ์ ลุกขึ้นถวายอภิวาทแล้วเข้าไปกราบทูล
กระซิบ. พระบรมศาสดาทรงหันมาทางฉันอีกครั้งหนึ่ง แล้ว
ประทานสัญญาณอะไรอย่างหนึ่งแก่พระภิกษุองค์นั้น. เธอก็ก้าว
มาหาฉัน พูดว่า “ดูก่อนนางผู้เจริญ, พระบรมศาสดาทรงคอย
ต้อนรับอยู่แล้ว.” เสียงนั้นฉันจำได้ทันที ว่าเป็นพระองค์อุลิตมาล

พวกเราทั้งหมดพากันเข้าไปเฝ้า ในระยะอุปจารสอง
สามก้าว ถวายอภิวาทโดยเคารพยิ่ง ด้วยเบญจางคประดิษฐ์
ในใจฉันเปี่ยมปีติจนทนออก.

พระองค์ตรัสว่า “ดูก่อนนางผู้เจริญ, สิ่งของที่น่ามา
บูชาเป็นของมีค่ามาก, ส่วนภิกษุสาวกของเราเป็นผู้มีกนน้อย
เป็นทายาทแห่งสังฆธรรม หาใช่เป็นทายาทแห่งทรัพย์สินสมบัติ
ไม่ แต่ทว่า พระพุทธเจ้าในปางก่อนทรงอนุเมตตรับเครื่อง
สักการบูชาจากสัตบุรุษผู้เลื่อมใสใญ่บุญ เพื่อจะให้เขาเหล่า
นี้มีโอกาสได้บำเพ็ญทานมัยการกุศล. เพราะถ้าสัตว์ทั้งหลาย
รู้แจ้งซึ่งผลทานอย่างที่เราแจ้งอยู่ไซ้, แม่มีชาวเหลือนอยู่
เพียงฟ่ายมือเดียว ก็ยอมแบ่งเป็นทานให้แก่ผู้ที่อดคดกว่า
หาได้บริโภคนเสียทั้งหมดแต่คนเดียวไม่ เมื่อรู้แจ้งและประพฤติก

อยู่อย่างนี้เป็นอาจณ. มัจฉริยะความตระหนักรู้ที่ตรงดวงจิตให้
เหนียวแน่นก็คลายหายไป. เพราะฉะนั้นสักการวรามิชที่นำมา
บูชา คณะสงฆ์ยอมรับไว้ด้วยดี. เราเรียกว่าเป็นการบูชา
อันบริสุทธิ์: เพราะทายกผู้บริจาคก็มีใจบริสุทธิ์และปฏิบัติ
ผู้รับกมชนธสนันดานบริสุทธิ์รองรับอุกส่วนกัน."

ครั้นแล้วหันไปตรัสกะพระองค์กุลิมาลว่า "ท่านจงนำ
สิ่งของเหล่านี้ไปมอบแก่ภิกษุเทศก์ (ภิกษุเจ้าหน้าที่แจกของ
สงฆ์) แต่ก่อนที่จะไป จงจัดหาที่นั่งให้แก่ พวกสัตบุรุษ เพื่อ
เราจะได้ธรรมโฆวาทแก่ผู้มาฟังวัน."

เมื่อพระองค์กุลิมาลพาเราไปหาที่นั่งได้. พวกเราลาต
อาสนะลงตรงขึ้นบันไดเทวาลัย แล้วเอาพวงมาลัยสวมตาม
เสาเชิงบันไดซึ่งประคองไว้แล้ว ครั้นแล้วฉันกับเมทินีหยิบดอก
กุหลาบที่บรรจุอยู่ในตะกร้า จนพูนล้น มากระจาย กลับไปรยลง
บันไดขั้นต้น ๆ ตอนที่พระบรมศาสดาจะเสด็จประทับยืนแสดง
พระธรรมเทศนา.

ระวางนี้ สัตบุรุษผู้มาฟัง ก็รวมพวกหนึ่งเป็นกลุ่ม ๆ ล้อม
กันเป็นวงอัมจันทร์. อุบาสกอุบาสิกาอยู่ทางซ้าย, พระภิกษุ
ภิกษุณีอยู่ทางขวาของเทวาลัย. พวกชาวบ้านที่มาใหม่อยู่ตอน

กลางน้ํงบนหญ้า, ส่วนเราอยู่ข้างเสาที่ปักหลักฝัง ห่างจาก
บันไดไปไม่กี่ก้าว

ผู้มาเฝ้าฟังพระธรรมเทศนา มีหมกด้วยกันประมาณห้า
ร้อย, ล้วนมีกิริยาสงบนิ่งตลอดไป เงียบเชียบปราศจากเสียง
ต่าง ๆ นอกจากเสียงลมที่กระพือมาเป็นคราว ๆ แล้วกระทบใบ
ไม้สนกระเส้าอยู่เท่านั้น.

๐

๐

๐

สามสิบหก

พระพุทธรและพระกฤษณ์

แสงแดดในเวลาเย็น ส่องเป็น ทาง ๆ เข้าตาม ช่องโหว่
ของหมู่ไม้ ประคุดว่าอํานวยสวัสดิ์จากสรวงสถาน มาสู่
สัตบุรุษซึ่งชุมนุมสงบเงียบ ตั้งใจคอยสดับพระธรรมเทศนาใน
ลำเนาป่าอันร่มรื่น แลลอดขึ้นไปทางช่องว่างระวางยอดไม้เห็น
ก้อนเมฆที่ต้องแสงแดดจับสลั้เป็นชั้น ๆ งดงามตา เลื่อนลอย
ไปในกลางฟ้าสีน้ำเงิน ปานว่าเทพบุตรเทพธิดามาชุมนุมกัน
เป็นอีกบริษัทหนึ่ง.

อันเทวาลัยซึ่งมีผนังดำคร่ำด้วยความชราประหนึ่งว่า
ได้รับเอาแสงแดดกำลังร้อน ๆ จวนจะเลื่อนหายไปจากฟ้าเปรียบ

ด้วยชายชราได้คมนาทัพแล้วกลับพินคณความกระชุ่มกระชวย
 ชนฉะนน. ภายหลังแห่งแสงซึ่งเรืองรองดั่งทองทาประสมกับเงา
 ไม่กลายเป็นสีม่วงแลดูเด่นระยับไปทุกแห่งหน ถึงเวลาตอนนั้น
 ที่ประชุมสงบเงียบยิ่งกว่าเก่า เงียบจนดูเหมือนใบไม้ที่เคยไหว
 ก็หยุดเงียบไปด้วย

ครั้นแล้ว พระพุทธองค์เริ่มแสดงธรรมเทศนา ประทับ
 ยืนบนชนบันไดเทวาลัย ซึ่งแต่กาลก่อนหลายร้อยปีมาแล้ว
 บรรพบุรุษของเราเคยพากันมาบูชาพระกฤษณ์ เพื่ออนุสรณ์
 ถึงกิจการที่พระกฤษณ์รับทุกข์ลำบากมาแล้วในโลกนี้. แล้วผู้
 บูชาจะได้มีใจต้านทานความตรากตรำโดยยึดพระองค์เป็นแบบ
 อย่าง เมื่อตายแล้วจะได้ไปสู่สวรรค์เสวยทิพย์สุข. แต่บัดนี้
 พวกเรา ซึ่งเป็นผู้สืบสายโลหิต จากท่านบรรพบุรุษที่กล่าวแล้ว
 ได้มาชุมนุมกันเพื่อฟังสัจธรรมของจริง จากพระโอษฐ์พระผู้
 มีพระภาคเจ้า แล้วศึกษาพิจารณาให้เห็นแจ้งทางดำเนินชีวิต
 อันหมดจดบริสุทธิ์, และในที่สุดให้มิชยชนะเหนือดำณษณา
 คือความดิรนทะยานอยากต่อสิ่งแปรปรวนไปเสมอไม่เป็นของ
 คงที่, บรรลุที่สุดแห่งทุกข์ถึงพระนิพพาน.

พระองค์ตรัสว่า “ท่านทั้งหลาย, จงมองดูรูปหินนั้น
 นายช่างฝีมือกรังโบราณนานมาแล้ว ได้สลักเป็นรูปพระกฤษณ์

ต่อสู้กับช้าง," พลาทรวงษ์ไปทูลรูปศิลาสลักแผ่นใหญ่ ห่าง
จากนั้นไปไม่กี่มายน้อย, ช้างหนึ่งจมลงในกอหญ้า อีกช้างหนึ่ง
มีเสาคาไว้ แสงตะวันครึ่งสุดท้ายในเวลาจวนจะค่ำฉายพุ่งตรง
ต่องแผ่นศิลานั้น ให้เห็นรูปสลักชัดและจำได้ทันที : คือ รูป
ชายหนุ่มเหยียบอยู่บนศีรษะช้างทลมลึง งาช้างหนึ่งถูกชายหนุ่ม
คือ พระกฤษณกระชากหักสะบั้น.

แล้วทรงเล่าย้อนถึงพญากงศ์ เจ้ากรุงมธูรา กษัตริย์
โหดร้ายทารุณ ออกอุบายชักชวนพระกฤษณ์ให้เข้าไปแข่งขัน
ฝีมือเพื่อชิงรางวัลในพระราชวัง, และบอกความลับแก่ควาญ
ช้าง ให้ปล่อยพลายศึกตัวดีที่สุดออกจากโรงเพื่อสังหารพระ
กฤษณ์ณทางจะเข้าไปสนามแข่งขัน. พระกฤษณ์ประหารช้างนั้น
หักงาเสียช้างหนึ่ง, ถือเข้าไปในสนามแข่งขันมีโลหิตอาบทั่ว
กาย, กระทำให้พญากงศ์ตกใจเป็นอันมาก.

พระพุทธรเจ้าทรงเล่าต่อไปว่า แม่พระองค์เองก็ถูกศัตรู
ออกอุบายให้ช้างที่ดุเดือดมาประทุษร้ายเหมือนกัน. เมื่อทอด
พระเนตรเห็นช้างเล่นแปรแปรนั้นปราศมา กลับทรงกรุณามันนัก
เพราะถูกมนุษย์ใจบาปกักขฬะเอาหอกทิ่มแทงตามตัว จนโลหิต
ไหลหน้าอก. มิใช่แต่เท่านั้น สัตว์นั้น ตามปรกตีย่อมกล้าหาญ
มีกำลังมาก มาต้องตกเป็นเหยื่อแก่โทษะบ้าร้ายไม่รู้จักผิดชอบ

เพราะชาติปัญญา, ครันถูกคนบาปหยาบซ้ำทำทารุณต่อมันเสมอ
จนเกิดปากถึงตึกเดือดแล้วไล่ตอนให้มาทำร้ายพระองค์, ดังนั้นควร
จะได้รับความสมเพชยิ่งขึ้น. เมื่อบังเกิดพระกรุณาธิคุณพรหม
วิหารเต็มในพระกมลสันดาน, พระองค์ก็ได้มีเหตุทยัสตั้งต่ออัน-
ตรายภายนอก, ทรงรำพึงว่า “ถ้าเราก็บั่นดาลให้แสงสว่างแผ่
แต่น้อยฉายเข้าไปทำลายความมืดมนอนธกาลในข้างนั้น, ก็จะเป็น
ปัจจัยเปิดช่องแก่ความสว่างทวชนโดยลำดับ จนได้มีโอกาส
ไปเกิดเป็นมนุษย์ และสดับพระธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรง
หนึ่งได้พยายามประหาร. และพระธรรมนั้น จะเป็นเครื่องช่วย
ให้มันพ้นทุกข์.”

เมื่อทรงพุทธดำริดังนี้, ก็หยุดพระดำเนินอยู่กลางทาง
ยกพระหัตถ์ประทานอภัยแก่ช่างซึ่งกำลังมุกเดือด และค่อย ๆ
ทรงเผยพระปิยวาจาอ่อนหวานประโลมใจ. ช่าง رأىได้ย็นก็
หยุดชะงัก สายศิระร้องโกญจนาทสองสามหน ชูวงแวร่อน
ไปมาเสมือนช่างที่ถูกอาวุธกำลังแสวงหาที่พงฉะนั้น. ครันแล้ว
มันค่อยอย่างช้า ๆ ตรงเข้าไปยังพระองค์, พอเข้าไปใกล้ในระยะ
สองสามก้าว, ก็เทาเขาลงเหมือนอย่างที่เคยขอให้เจ้าของชนหนึ่ง
แล้วเดินคุ่มโดยเสด็จเข้าไปในอุทยาน ซึ่งเป็นทางที่จะเสด็จไป
กระทำให้ศัตรูของพระองค์พริ้งเพริดแลดูตากัน.

พระพุทธเจ้าทรงยกเรื่องชนเปรียบเทียบกับประการฉะนี้
 เมื่อฉันได้ฟังเรื่องนั้น และนึกถึงเรื่ององค์มัลลที่เมื่อนาน
 นานเองมีเจตนาารายต่อพระพุทธเจ้า แต่กลับเป็นผู้สันทวยศถวายตน
 ออกบวรพชาเป็นพระภิกษุ และยังมีอาภักดิ์กิจริยาเคร่งครัด กลาย
 เป็นคนละคนอยู่ตรงข้ามฉัน, ดังนั้น จะให้ฉันนึกเห็นเป็นอย่าง-
 ไร? และดูเหมือนที่พระพุทธเจ้าตรัสจะมุ่งหมายโปรด
 ฉันเป็นพิเศษ เพราะถ้าพูดสำหรับผู้มาฟัง, ยกเว้นพระภิกษุ
 ภิกษุณีผู้พหุสัจแล้ว, ก็เห็นจะมีฉันคนเดียวที่เข้าใจใน-
 ประเด็นของเรื่องททรวงสาธก.

ครั้นแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องพระกฤษณ์ต่อไป ผู้มี
 ขาเป็นจำนวนหมื่นหกพันร้อยคน ที่บรรพบุรุษของเราเคย
 นับถือบูชาเช่นนน ณฑเวาลยณ. ดังไต่ถามมาพระกฤษณ์รับ
 ทรพยศถงการทงหมตจากปราสาททาวนรกาสุร. และถึงฤกษ์
 งามยามดี วันหนึ่งพระกฤษณ์ได้เหล่านางพรหมจารีทั้งหมด
 เป็นชายาและสมสู่อยู่ด้วยนางเหล่านั้น ในคราวเดียว ได้ทุกคน.
 นางพรหมจารีเหล่านั้น มีจำนวนได้หมื่นหกพันร้อยคน, อาศัย
 ที่พระกฤษณ์แบ่งภาคไปสมสู่อยู่ด้วยด้วยกัน, ต่างยอมเข้าใจว่า
 พระกฤษณ์โปรดไปสมัครสังวาสกับตนผู้เดียวเท่านั้น.

พระบรมศาสดาตรัสต่อไปว่า “และด้วยประการเช่นเดียว

กัน เมื่อเราได้แสดงสัจธรรม ต่อหน้าบริษัท คือภิกษุ ภิกษุณี
 อุบาสก อุบาสิกา, ล้วนจึงต่างฟังและต่างเข้าใจว่า พระพุทธเจ้า
 ได้แสดงธรรมนี้แก่ตนผู้เดียว” และพระพุทธเจ้าตรัสเรื่องพระ
 กุณฺโณต่อไป. ตามความเชื่อของบรรพบุรุษเรา นับถือว่า
 พระกุณฺโณคือ พระเจ้าทรงรักษาและถนอมสกลโลก ด้วยความ
 กรุณาใน สรรพสัตว์ พระองค์แบ่งภาคอวตารจากสรวงสถานมา
 ทรมาณพระกายในมนุษย์โลก. ฉะนั้นจึงดี ฝ่ายพระองค์ก็ได้ทรง
 ทรมาณพระกายแสวงหาวิโมกษธรรมจนได้บรรลุพระสัมมาสัม-
 โพธิญาณตรัสรู้เป็นองค์พระพุทธเจ้า. ในชั้นแรกที่เสวยวิมุตติสุข
 พระองค์ทอพระเหตุทอ พระจกแสดงพระธรรมอนาลกนแกผู้คน
 ด้วยทรงเห็นเหล่าประชากรมัวเมาจมลงในความบันเทิงโลกียสุข
 ยากที่จะกลับใจมาเห็นผลการข้ามพ้นจากสิ่งที่ติดใจในโลก เพื่อ
 ดับความกระหายตนรณอยากได้ใคร่มีคือ ความเกิด. ถ้าจะทรง
 แสดงหลักธรรมกถาพระสแลกเลสของเขา, จะไม่มีใคร ๆ ยอม
 ฟังเห็นแจ้งได้ง่าย. ครั้นแล้วทรงตรวจดูด้วยพระญาณวิถีก
 ครองหน้, ก็ทรงเห็นปานว่าดอกบัวในสระ บางดอกยังอยู่
 ใต้น้ำ บางดอกขึ้นมาปริ่มน้ำ บางดอกโผล่พ้นจากพินน้ำแล้ว
 สรรพพรรณในสงสารโลกก็มีลักษณะเหมือนดอกบัว: ที่ปัญญา
 ต่ำทราวมกม ที่พินฉลาดพอเข้าใจหนักมี ที่ปรีชาเฉียบแหลม

๔๘๘. ชาวนกม. ถ้านรชนเหล่านั้นที่พอโปรตได้ไม่ไต่ย่นไต่พังธรรม
ของพระองค์ ก็เลยหลงไปในทางที่ผิดหมดโอกาส ถอนตน
๕ ขึ้นได้ ถ้าไต่ทรงแนะวิธีทำให้, บางผู้ฝ่านำบังตา
๖ เบาบาง อาจเห็นแจ้งในพระธรรมได้เหมือนกัน. เนื่องด้วย
พระกรุณาเต็มเปี่ยมในชาวโลกทั้งนี้ จึงอธิฐาน พระหฤทัย
๗ เลิกจากความเป็นผู้ชวนชวายน้อย ปลีกพระองค์เสวยวิมุตติสุข
ทรงพระอุทสาหะเสด็จจาริกประกาศศาสนาธรรมแก่เวไนยนิกร.
๘ ที่พระพุทธเจ้าทรงสารกเรื่องพระกฤษณ์อวตารจากสวรรค์เสวย
๙ ชาติเป็นมนุษย์ทำความสวัสดิ์แก่โลก ด้วยความยากแค้นซึ่ง
๑๐ บรรพบุรุษเคยยึดหน่วงเป็นอนุสรณ์สำหรับกระตุ้นใจให้กำลัง
๑๑ อุตทนความลำบากต่าง ๆ จะได้ตั้งหน้าทำความดี; ก็เพื่อให้
๑๒ พุทธ-เวไนยผู้บุตรหลานบรรพบุรุษนั้น ๆ ได้รู้สำนึกความยาก
๑๓ แสนซึ่งเหตุที่ทรงเผยแผ่พระธรรมอัน สุขุมคัมภีรภาพและแล้วจะ
๑๔ ได้เกิดพลอินทรีย์ต้านทานความอ่อนแอจากอำนาจกิเลสต่าง ๆ
๑๕ พยายามบากบั่นบำบัตเพลิง ราคะ โทสะ โมหะ ให้ดับมอด
๑๖ ประสบแต่ความเย็นใจ คือ พระนิพพาน ด้วยวิโมกษธรรม.

๑๗. เมอพระองค์ตรัสต่อนัน ตัวฉนรู้สึกับต้อมเอมใจ, เพราะ
๑๘ นั้นคงเป็นผู้หนึ่ง ซึ่งทรงเห็นว่าเสมือนดอกบัวที่ผูกพันพนา

แล้ว และด้วยพระมหากรุณาคุณ จันทกปฏิบัติโมกษธรรม
บรรลุละมุลุดพ้นจากเพลิงทุกข์ได้สกว่นหนึ่งในภายหน้า.

ต่อไปพระบรมศาสดาทรงพรรณนากิจการแห่งวิบุรุษ
คือพระกฤษณ์ ที่ได้ปลดเปลื้องความเดือดร้อนลำเค็ญแห่งโลก
ให้พ้นทารุณกรรมจากสั้วบาป ยังความศานติสุขให้บังเกิด
แก่บรรดาสรรพสัตว์ แล้วทรงบรรยายเรื่องพระกฤษณ์ปราบนุ
น้ำ ชอกาลิยะ ฆ่าอริษฏาสูรผู้แปลงเป็นโค และเรณุกาสูรซึ่ง
แปลงเป็นลา และกำจัดท้าวพญาผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม มีพญา
กงศ์และพญาโปณทรกเป็นต้น; โลกจึงพ้นจากยุคเข็ญมิค-
สัญญ.

แต่ว่าในส่วนพระบรมศาสดา พระองค์มิได้ทรงต่อสู้
กำจัดศัตรูภายนอกด้วยเวรปติเวร, แต่ทว่า ทรงสั่งสอนให้กำจัด
ศัตรูภายใน ได้แก่ความโลภ ความโกรธ ความหลง. พระองค์
มิได้ทรงปลดเปลื้องความทารุณกัษพะอย่างโน้นอย่างนี้ แต่ทว่า
ทรงปลดเปลื้องทุกข์ให้หมดสิ้นเชิงเท่านั้น. แล้วทรงกล่าวถึง
ความทุกข์ซึ่งมีอยู่ทั่วสากลและติดตามตนไปเหมือนเงา. จัน
รู้สึก เหมือนมีใครคอยฉกฉวยเอาความหนักที่ท่วมทับหัวใจคือ
ความทุกข์ในความรักไปทิ้งเสีย, เหลืออยู่แต่ความเบาใจเป็น
ความสุข เกิดความเห็นว่ตัวฉันไม่ควรสงวนสิทธิ์รับความสุข

ในตลอดกาลแต่ผู้เดียว เมื่อคนอื่น ๆ ยังเพียบด้วยทุกข์อยู่
 สมควรแผ่แผ่แก่คนเช่นเมทินี ซึ่งมีอาการงงๆ ในกระแสพระ
 พุทธโอวาท. ว่าแต่สำหรับฉันได้เสพความสุขแล้ว. ความ
 สุขได้เกิดมีแก่น. ครนกลคลายขยายตัวแล้ว ก็คงจะลวง
 พ้นไป, ตามนัยที่พระองค์ทรงแสดงว่าสิ่งทั้งปวงย่อมมาแต่เหตุ
 เมื่อถึงกำหนดสิ้นเหตุก็กลวงไปๆ อันความแปรผันไม่คงทนคือ
 มายา, แต่ความหลงปีตบังมิให้บุคคลเห็นเลยเป็นเหตุก่อทุกข์
 เดือดร้อนใจ. ตราบใดความตณฺรณเพื่อความยากได้ใคร่เป็นอยู่
 ยังมีได้ถูกทั้งถอนจนกระทั่งราก, ตราบนั้นทุกข์ย่อมติดตามไป
 ด้วยทุกขณะ บุคคลจะหนีทุกข์ไม่พ้น ตราบใดยังปล่อยให้ความ
 ตณฺรณงอกงามอยู่เสมอชวนเกิดความปรารถนาต่อหรือยากใหม่
 เรื่อยไป, ตราบนั้นทุกข์ยังคงทับถมหนาแน่นอยู่. เมื่อบุคคล
 ยังติดใจในความเป็นโน่นเป็นนี่อย่างไม่จิตจาง, เขาย่อมชื่อว่า
 เป็นเครื่องมือเพิ่มกำลังความวิญญูตให้กระชับแน่นในสังสาร-
 วัฏ ยิ่งจมดิ่งในความทุกข์ลงทุกทีไม่มีทางไผ่พ้นขึ้นได้. เมื่อ
 ฉันเห็นแจ้งดังนี้, เลยไม่บ่นครวญความทุกข์ที่ได้รับอยู่. และ
 เมื่อได้ฟังพระพุทธโอวาทแล้ว, ก็เกิดความสุขชื่นในใจว่า
 แท้ไปสรรพสัตว์จะไม่จำเป็นต้องเสวยทุกข์อยู่เรื่อยไป: เพราะ
 ถ้าได้ชำระดวงจิตให้ผ่องแผ้วจากมูลเศร้าหมองพ้นความ

และพระพุทธเจ้า ทรงชี้แจงทางพ้นทุกข์จากสังสารวัฏ
ด้วยวิธีกาจัดภาพ คือ ความเกิด, กำจัดความตณฺรณเส้อยากและ
ความหลงผิดในมายา, ให้สิ้นแล้ว ก็บรรลุความดับรอบข้าง
คือ พระปรินิพพาน. เป็นคำชี้แจงอันอรรถจรรย. นิพพานเปรียบ
เหมือนเป็นเกาะโดดเดี่ยว อยู่ท่ามกลางมหาสมุทรอันเดือดร้อน
ด้วยความเกิดมา, มีหน้าผาศิลาแห่งชายเกาะนั้น ถูกคลื่น คือ
มฤตยูซัดสาดไม่เยือกไหว กับกระเจายต์ฟองคลื่นสู่ห้วงสังสารวัฏ
ตามเดิม. ในมหาสมุทรนั้นมเรือ คือ พระธรรมแห่งพระผู้มีพระ
ภาคเจ้า แล่นตัดไปสู่เกาะนั้นโดยปลอดภัยอันตราย แต่ต้องฝ่า
มรสุม คือ ตณฺหามานะทั้ง ๓. และที่ทรงกล่าวถึงสถานบรมสุขนั้น,
มิใช่ตรัสตามปรัมปรา หรือจากกวีผู้ร้อยกรองตามความนึก
ความฝันของตน, แต่ทรงแสดงตามที่ใดทรงประสบตรัสรู้มา
แล้วด้วยพระองค์เอง.

จริงอยู่ ธรรมชาติพระองค์ทรงปริยาย มีอยู่มาก แต่ฉัน
ไม่ได้รับการศึกษาทางธรรมมาก่อน ข้อผิดพลาดจึงไม่เข้าใจกัน
ไม่น้อย เพราะเป็นของแปลกทั้งสุขุมลึกซึ้ง. แม่ผมภักดิ์สูงส่ง ไม่
สามารถจะเข้าใจได้ง่ายในทันที. มีบางข้อบางความ ที่ฉันยัง
เข้าใจไม่ได้ เช่นว่า ความมีความเป็น และความไม่มีความไม่

เป็น ย่อมมีในคราวหนึ่งคราวเดียวกัน, ไม่ใช่ชีวิต แต่ก็ไม่ใช่
 ว่าเป็นชีวิต. แต่กระนั้นฉันยังรู้สึกเหมือนผู้ได้ฟังเพลงใหม่ ซึ่ง
 ไม่เหมือนกับเพลงที่เคยได้ยินมา แต่ว่าเป็นเพลงที่อาจเข้าใจ
 ความได้บ้าง. ส่วนรสไพเราะนั้น ข้าแรกแทรกซึ้งเข้าไปในดวง
 จิต กระทำให้เหมือนว่าเข้าใจความไต่หัดทุกข้อทุกประการ
 ก็เพลงนั้น เป็นเพลงอะไรเล่า? เป็นบทเพลงที่แจ่มใสบริสุทธิ์
 ปานดวงแก้วที่สะอาดหมดจด, ซึ่งเทียบกับเสียงอัน เสียงเพลง
 ที่ได้ยินนั้นคล้ายมธุรสที่ได้ยินวังเวงอยู่แต่ไกล มาจากสวรรค์
 เบื้องบนอันสูงลิบ, บังเกิดความปรารถนาอย่างใหม่ ซึ่งไม่ได้
 นึกฝันชนทนที่ เท่ากับคนหลับ ณ ที่เดิมและตื่น ณ ที่ใหม่
 รวมณสถานฉะนั้น

ขณะนั้น มืดกาลลงแล้ว พระจันทร์อันส่องแสงอ่อน ๆ
 โผล่เป็นดวงโตมาทางหลังเทวาลัย, ฉายเงาเทวาลัยนั้น พุ่ง
 เป็นทางยาวไปตลอดลำเนาป่า, ฉันคุกเข่าประคองอัญชลีสงบ
 ใจนี้ฟังพระธรรมเทศนา, นัยน์ตาแห่งนั้นชุ่มฟูากฟ้า ซึ่งมี
 ดวงดาวน้อยใหญ่ส่องแสงระยับแวม อยู่เหนือยอดไม้อันเป็นเงา
 ดำมืมึงทึบ, เห็นแม่คงคาในสวรรค์ผ่านไปในกลางหาเหมือน
 แม่เฒ่าอันเรื่องระยับไหลผ่านไปฉะนั้น ขณะนั้นกพลนกระหวัด
 ถึงวันที่เราทั้งสอง ได้มาพบปะ ณ ที่เดียวกันนี้ ได้ให้สัตย์

สัญญาทันต่อแม่มกในสวรรค์— ซึ่งเป็นที่หล่อเลี้ยงสรวัว
ที่เราได้มาพบกันอีกในแดนสุขาวดี^{๑๕} เป็นสวรรค์อันก่อปรด้วย
บันเทิงสุข ที่บรรพบุรุษของเราเคยอ่อนน้อมบูชาพระกฤษณ์
ขอให้^{๑๖}ได้^{๑๗}ขึ้นมาอยู่ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสมาแล้ว.

เมื่อนั้นหนนึกถึงความหลังถึงน กลับเกิดความเศร้าใจ.
แต่ความทะเยอทะยานที่ปรารถนาจะไปเสวยความสุขในแดน
สุขาวดี^{๑๘}นั้น^{๑๙}สน^{๒๐}ไปแล้ว, เพราะมีความปรารถนาที่พิเศษกว่าซึ่ง
เล็งเห็นด้วยจักขุญาณเป็นความสว่างแต่^{๒๑}ราง ๆ ^{๒๒}ขึ้นบ้างแล้ว.

ความโหม่นัสความคับแค้นใจ ในเหตุที่ความหวังใน
ความรักอย่างยอดเยี่ยมมากกระทบอุปสรรคพลันละลายไป ในบัดนี้
ไม่มีแล้ว เมื่อได้ยินพระบรมศาสดาตรัสว่า—

“มีเกิดมีตาย ถึงแก่ความทำลายไปจนสิ้น;”

เหมือนกับสวนในโลก และดอกฟ้าในสวรรค์ก็ย่อม
ร่วงโรยไป.

สามสิบเจ็ด

ดอกฟ้าเหี่ยว

วาสิฏฐีกเล่าเพิ่มเติมว่า “ดูสิเธอ. เมื่อนั้นได้ยินคำตรัส

ของพระพุทธเจ้าคงกล่าวมาแล้ว, ถ้าพูดสำหรับเธอ ก็ว่าเป็น
วาตะทำลายความหวังเสียหมด, ฉนฺรฺสูทกปิตฺยนิคฺคํ ที่เห็นว่า
ค่านนั้นเป็นของจริงแท้ เพราะถึงแม้ในสวรรค์ ก็เป็นมายา
ไม่คงที่ เราได้เห็นประจักษ์อยู่ในบัดนี้."

ระยะเวลาที่วาสิฏฐีเฝ้าอยู่นั้น ความทรุดโทรมในสวรรค์
ก็ยังเกิดเรื่อยไปไม่ขาดสาย ได้ดำเนินไปเจียบ ๆ ไม่มีหยุด
เป็นอันไม่มีข้อสงสัยแล้ว ว่าบรรดาสิ่งที่อยู่บนนั้น ตลอดจน
สรรพสิ่งที่แวดล้อมอยู่ย่อมมีความทรุดโทรมเข้าครอบงำในที่สุด
ก็จะย่อยยับศูนย์สลายไปไม่ผิดจากธรรมดาซึ่งมีอยู่ทั่วทุกแห่งหน

ดอกบัว ณ บัดนี้ มีกลีบโรยร่วงลงไปลอยอยู่ในน้ำมากกว่า
ครึ่งแล้ว; ยิ่งร่วงลงไปใหม่ก็มี. กระทำให้ผู้อยู่บนดอกบัว
ซึ่งบัดนี้เหลือแต่ฝัก บังเกิดสลดใจเห็นความอวสานพินาศจะ
มาสู่ตนอยู่ชัดแจ้งแล้ว. บางผู้นั่งคอพับ, บ้างก็เอียงคอตกลงไป
ทางไหล่, กายสั่นสะท้านกลายเป็นไข้. ทุกคราวที่มีลมหนาว
เจียบ เริ่มโชยมา, ดวงหน้าซึ่งเคยมีรัศมีรุ่งเรืองก็ค่อยจาง
แสงมัวัวไปทีละน้อย ดอกไม้ที่เคยหอมก็ค่อยคลายกลายเป็น
กลิ่นที่อึดอัดกังวายเป็น.

กวนนิคฺชํ ไปได้ทางสิ่งเหล่านี้ ที่มีอาการวิปริตไปหมด
และพูดว่า "วาสิฏฐี, เห็นอยู่แก่ตาอย่างนี้ใครเล่าจะยินดี?"

วาสิฏฐีตอบ “เพราะเหตุนี้ บุคคลจึงพอจะรู้สึกยินดี
ต่อสิ่งที่แลเห็นอยู่นี้ได้ ถ้าหากว่าสภาพที่เป็นอยู่นี้ไม่มีอาการ
ผันแปรต่อไป และไม่มีสภาพอื่นที่สูงกว่านี้. แต่ความจริงหา
เป็นอย่างนั้นไม่. ยังมีสภาพที่สูงขึ้นไปกว่านี้. เพราะสภาพที่
เป็นอยู่ย่อมมีความทรุดโทรม. แต่สภาพที่เหลือนั้นขึ้นไป หา
มีความทรุดโทรมหรือมูลเหตุแห่งความทรุดโทรมไม่. สภาพ
ที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ พระบรมศาสดาตรัสว่า เป็นสภาพแห่งความ
สุขอันไม่คงที่. และเพราะเหตุนี้ พระองค์จึงตรัสว่า ถ้าเห็น
แจ้งว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นย่อมมีความสลายในที่สุด. ก็เท่า
กับได้รู้ถึงสิ่งที่ไม่เกิด.”

กามนิทได้ฟังดังนั้น ดวงหน้าค่อยแจ่มใส เหมือนดอกไม้
ที่กำลังจะเหี่ยวเพราะขาดน้ำ ต้องผันไปรยลงมากลับสดชื่นฉะนั้น
ได้พูดว่า—

“วาสิฏฐี. ขอความสวัสดีจงมีแก่หล่อนเถิด ฉันจะพ้น
ความทุกข์ได้ก็เพราะหล่อน. เวลานี้รู้สึกในความจริงขึ้นบ้างแล้ว
เราหลงผิดมาแล้วแต่เดิมกตวายนอน คอขอที่ปรารถนาสุขสมบัติ
ชนิดที่ไม่สูงพอ. เรามัวแต่ปรารถนาแต่ความสุขในสวรรค์ ซึ่ง
ตามสภาพย่อมมีความทรุดโทรมและทำลายไป. สิ่งที่ยิ่งความ
เป็นอยู่คงที่ ก็เห็นจะเป็นจำพวกดาว ซึ่งโคจรไปตามวิถีแห่ง

กฎที่ยั่งยืน. กุช, วาสฏฐี, สิ่งทั้งหลายที่เห็นอยู่รอบตัวเรา
ปรากฏว่ามีความทรุดโทรมเข้าครอบงำ. แต่ว่าเมื่อนานอยู่นั้นซึ่ง
เป็นกิงฉำธารของกงคาสวรรค์ไหลมาสู่สระของเรา มีน้ำขาว
บริสุทธิ์รุ่งเรืองดังดวงดาว จำนวนน้ำก็ไม่บกพร่อง กงมี
สมบัติอยู่เสมอ ก็เพราะน้ำนั้นไหลมาจากโลกดาว. น้ำจะ
พยายามถึงความปรารถนาไปเกิดอยู่ในหมู่เทพประจำดาว เพื่อ
หนีให้พ้นจากโลกที่ตายได้”

वासฏฐี— “เหตุใดเราจะสามารถไปโลกนั้นไม่ได้ ?
เพราะฉันได้ยินมาแน่นอน ว่าพระโยคาวจรผู้มีเพียร ทำความ
บำเพ็ญโยคะเพ่งเล็งต่อพรหมโลก ย่อมไปเกิดในแดนนั้นได้. ถึง
เวลานี้ ก็ยังไม่ล่วงเวลาที่เราควรมุ่งหมายไปเกิดในโลกนั้น.
เพราะในบทสังคีตของพระภควัต(ภควัทคีตา)มีอยู่บทหนึ่งว่า”

“เมื่อปรารถนาภพหน้าใด ขณะจะตายจงเพ่งไว้ໃใจให้
แน่วแน่, จิตก็จะไปจุติในภพ ตามลักษณะที่ปรารถนาไว้.”

กามนิต— วาสฏฐี, หล่อนให้สติฉันให้มีกำลังใจกล้า
ยิ่งกว่าอะไรหมด. ขอให้เราตั้งดวงจิตเพ่งเพื่อให้ไปเกิดใหม่
ในพรหมโลกเถิด.”

เมื่อทั้งสองตกลงใจ ในทันใดนั้น มีพายุใหญ่พัดมา
ทางสุมทุมพุ่มไม้ และในสระกระทำให้ดอกไม้อะไรร่วง

หล่นปลิวว่อน. ผู้อยู่บนฝักบัว ก็ชักเครื่องนุ่งห่มซิดสนิทกาย มี
อาการ^๖สน^๕เทม.

กามนิทและวาสิฏฐีรู้สึกอึดอัดใจคล้ายถูกสาลักกลืนหอม
ที่อัดแน่นอยู่ในห้อง. ครั้นแล้วรู้สึกชุ่มชื้นใจ คล้ายลักษณะ
ที่เปิดหน้าต่างห้องให้อากาศใหม่เข้าไปสู่, เพราะได้กลิ่นอากาศ
อันบริสุทธิ์ที่มาจากผิงกองคาสวรรค์ ซึ่งเคยสูดมาแล้วครั้งหนึ่ง

วาสิฏฐี— “เธอสังเกตอะไรหรือไม่?”

กามนิท— “เป็นอาการ^๕เชอ^๕เชิญ^๕แห่งกองคาสวรรค์ ฟัง
ซิเธอ, มาเชิญเราแล้ว.”

ขณะที่กามนิทพูด เสียงโอดครวญของผู้อยู่ในสวรรค์ก็
หายไป เพราะมีเสียงกึกก้องมากลบไว้. เสียง^๕นั้น^๕เขา^๕ทั้งสอง
จำได้เป็นอย่างดีว่า เป็นเสียงกองคาสวรรค์.

วาสิฏฐีพูดว่า “ก็ดีแล้ว; เรา^๕รู้^๕ทาง^๕ไป^๕อยู่^๕แล้ว เธอ
ยังกลัวอยู่หรือ?”

กามนิท— “กลัวทำไม? เรา^๕ไป^๕กัน^๕เถิด.”

แล้วทั้งสองก็ลอยลี้ไป, ประจุนกคุ้มัวตัวเมียที่บินเล่น
ออกจากรั้วทวนลมไปจะนั้น.

บรรดาผู้^๕อยู่ใน^๕สวรรค์^๕ตะ^๕ลิ่ง^๕มอง^๕เขา^๕ทั้งสอง^๕ด้วย^๕ความ

ประหลาดใจ ที่เห็นว่าทั้งสองยังมีกำลังกล้าหาญเลือนลอยไป
ได้อีก.

ครั้นทั้งสองเลือนลอยฝ่าพายุไป, ทางด้านหลังเกิดพายุ
บรรลัยยุคหวนพัดหอบเอาสิ่งต่าง ๆ ในแดนสุขาวดี รวมทั้งผู้
อยู่ในนั้นถึงความสิ้นลง เพราะความทรุกโทรมเข้าครอบงำ
รุกเจียบๆมานานแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

ทั้งสองเลือนลอยแล้วๆ ไม่ช้าไม่นาน ผ่านคงคาลแล้วเลย
ไป เห็นทางข้างหน้า เป็นผืนน้ำแห่งแม่น้ำของแสนโกฏิ
จักรวาลชาวคังเงินยวง มีขอบเขตจดไปถึงขอบสวรรค์อันอยู่
ไกลแสนไกลเห็นเป็นเส้นสนาเงินแก่. แล้วทั้งสองลอยข้าม
น้ำนั้นไป, ในทันใดก็ถูกกระแสน้ำซึ่งมีอยู่แต่ในทันใด พัดพาไป
รวดเร็ว ด้วยความเร็วแห่งพายุที่พัดแรง.

เมื่อถูกความเร็ววับ เป็นเครื่องบังคับให้เล่นหลุดไปปาน
สายฟ้า ประกอบกับได้ยินเสียงอุ้งแห่งพายุ ซึ่งดังคล้ายเสียง
ฟ้าร้องระคนกับเสียงระฆังชนในทันทีทันใด ไม่ทันจะรู้ตัวฉะ
นั้น ทางกสนสมฤตกับปวตติจิตพร้อมกันทั้งคู่.

สามสิบแปด

พรหมโลก

กามนิต และวาสิฏฐี ก็ถือปฏิสนธิในพรหมโลกเป็นเทพประจำดาวแฝด. อาตมัยของกามนิต เข้าไปสิงสถิตรวมประสานกับคุณลักษณะแห่งดาวอันรุ่งเรืองสมส่วนสนิทสนม กระทำให้ดวงดาวนั้น^๕ เหมือนกับมีชีวิตขึ้น. อาตมัยโนมยฤทธิ์ของกามนิต ผู้มหัสถ์เป็นเครื่องบังคับ ดาวนั้นจึงหมุนรอบด้วยตนเอง. และอาการเคลื่อนหมุนไปใน^๕ คือ ลักษณะความเป็นอยู่แห่งกามนิตในพรหมโลก.

อีกประการหนึ่ง รัศมีวาสิฏฐีในดาวอีกดวงหนึ่งเปล่งมากระทบดวงดาวกามนิต และรัศมีกามนิตก็ฉายไปจับดาววาสิฏฐีถ้อยทีถ้อยอาศัยประสานกัน. ดาวแฝดก็หมุนตามกันไป ในจุดหมายแนวเดียวกัน จนแสงนั้นระคนปนกัน เป็นสัญญาณว่าทั้งสองมีความรักร่วมปฏิบัติต่อกันแน่นแฟ้นมิได้ออกจากกันไปเลย.

ด้วยทิพยานุภาพสมันตจักขุ^๕ ทั้งสองอาจมองดูรอบด้านได้ในคราวเดียวกัน. เมื่อมองดูไปในแดนวิศวากาศอันหาเขต

มิได้^๕ ก็เห็นดาวเทพส่องแสงอยู่พร่างพรามีจำนวนนับไม่ถ้วน.
 ในหมู่ดาวเทพเหล่านี้ ต่างรวมกันเป็นราศี ปรากฏเป็นทอด ๆ
 กันไป. ต่างมีทางเดินเป็นส่วน ๆ กันเฉพาะหมู่. กามนิค
 และวาสิฏฐีอาศัยดาวคู่แห่งตน ก็โคจรไปในวิถีแห่งหมู่ดาว^๕
 ทั้งหลาย เวียนกันไปรอบ ๆ โดยลำดับตามดาราคติ คล้ายกับ
 จัคนัดักันไว้ ต่างไม่เดินเข้าไปใกล้กันนัก หรือเดินห่างไกล
 กันนัก แลดูเหมือนจะมีสมานฉันท์อุทธร်บอกรู้ถึงกันโดยกระแสน
 มโนญาณ ว่าจะควรมีคติทางไหนจึงจะได้ระยะกัน.

อันทางโคจรที่หมู่ดาวหมุนเวียนกัน^๕ นัยอมมีจุดที่มุ่งหมาย
 ในการเวียนรอบ คือ ท้าวมหาพรหมผู้สถิตอยู่ท่ามกลางแสนโกฏิ
 จักรวาล มีรัศมีอันวัดไม่ถึงแผ่ชานไปส่งหมู่ดาวเทพทั้งปวง.
 หมู่ดาวเหล่านั้นเป็นดังแว่นฉายอันนับไม่ถ้วน ได้รับแสงจาก
 ท้าวมหาพรหม แลวกส่งสะท้อนกลับไปสู่ท้าวมหาพรหม คือ
 พระผู้ทรงพลฤทธิมหานุภาพ อันหาหมดเปลืองมิได้. อันดาว
 เทพเคลื่อนเวียนไป ก็ด้วยได้เตโชานุภาพมหิทธิพลาคัยมา
 จากพระองค์. เพราะฉะนั้นดาวเทพทั้งหลาย จึงได้เวียนรอบ
 ท้าวมหาพรหม ห่างเลยออกไปไม่ได้.

แม้ว่าดาวเทพทั้งหลาย อาศัยมหิทธานุภาพท้าว
 มหาพรหมบรมมหาत्मันเป็นจุดกลาง จึงสืบสร้างเรื่องนับด้วย

อสงไขยกัลป์ก็จริงอยู่. แต่พรหมโลก ซึ่งคู่ประหนึ่งว่าหาเขตมิได้ เมื่อปรากฏว่า ^{๔๕}มีชน ^{๔๖}แล้วก็ย่อมมีสุตสนลงตามธรรมดาวิสัย. และโดยเหตุที่ระยะกาลในพรหม ย่อมดำเนินไปเจียบ ๆ, เปรียบดั่งน้ำใสสะอาด ที่ไหลเอื่อยไปตามลำธาร โดยราบรื่นไม่มีสิ่งอะไรกีดกันให้ชาตระยะลงกลางคัน. เลยทำให้เห็นว่าพรหมโลกนั้น หากกาลกำหนดมิได้. แท้จริงลักษณะที่ว่าหากาลจะไม่ได้นั้น ก็ล้วนเป็นมายาทงเรื่อง.

สามสิบเก้า

ความมืดมัวแห่งโลกานุโลก

อยู่มากาลหนึ่งกามนิทบังเกิดความรู้สึกรำคาญใจ เพราะความกว้างแวงว่างเปล่าไม่มีอะไรทำ. ความคึกก็หวนไประลึกเองถึงท่าวมหาพรหม ซึ่งเป็นมูลแห่งบรรดาความบริบูรณ์. ความรู้สึกนั้นไม่ได้เป็นชนชั่วขณะหนึ่ง แล้วหายไป, แต่ว่าคงทวียิ่งขึ้นจนกาลได้ล่วงไปแล้วโดยลำดับนับได้หลายอสงไขยกัลป์

สมควรที่กามนิทจะรู้สึกต่อความเป็นอยู่ในพรหมโลกคงที่เรื่อยเสมอไป เสมือนกระแสน้ำอันไหลเจือไม่ขาดสาย. ก็กลับมากะทบกึก ประหนึ่งลำธารนั้นเกิดเกาะผูกชนกลางน้ำ

กระทำไห้กระแสน้ำไหลมาปะทะหาดตอน; สะดุดใจเห็นเงาเงื่อน
เป็นอดีต และอนาคต คือ เบื้องต้นและเบื้องปลายในกาละแห่ง
พรหมโลก ซึ่งเดิมเข้าใจว่าเป็นอนันตกาลหาเขตต้นปลาย
มิได้. แล้วกามนิตดูเหมือนจะแลเห็นท้าวมหาพรหมในบัดนี้
ไม่สองรศมีรุ่งเรืองเหมือนแต่ก่อน.

กามนิตสังเกตดูท้าวมหาพรหมมาเป็นเวลา ได้แก่ โกฎิปี
เห็นว่าความเป็นอยู่แห่งท้าวมหาพรหมจะคงที่ก็หาไม่, จึงหัน
ไปจะบอกวาสิฏฐี, ก็เห็นวาสิฏฐีสังเกตเพ่งดูท้าวมหาพรหมอยู่
ทำนองเดียวกัน. กามนิตให้หัวใจ และเกิดความรู้สึก มีความ
ตรึกนึกเป็นวิจสังขาร แล้วเกิดอาการกล่าววาจาออกมา
ได้, จึงพูดว่า “วาสิฏฐี, หลอนก็สังเกตเห็นด้วยหรือนี่ ท้าว
มหาพรหมเกิดเป็นอะไรไป?”

ล่วงมาสี่โกฏิปี วาสิฏฐี ย้อนถามว่า “ท้าวมหาพรหม
เกิดเป็นอะไรไป ดูรศมีมัวลง, ทุกที?”

ทันใดนั้น เป็นเวลาห้าโกฏิปี กามนิตจึงกล่าวรับว่า
“ฉันก็เห็นเป็นเช่นนั้น”

ครั้นล่วงเวลามาครุหนึ่งราวพันล้านโกฏิปี กามนิตพูดขึ้น
อีกว่า “ฉันดูเหมือนรศมีท้าวมหาพรหมกลับรุ่งเรืองขึ้นอีก.”

ล่วงมาเจ็ดโกฏิปี วาสิฏฐีจึงได้ตอบว่า “รศมีของท้าว

มหาพรหมหาโตทวิชฌนโม กัลป์จะมัวลงทุกที."

กามนิท จึงนั่งอนอยู่ครู่หนึ่งซึ่งเป็นเวลาสองพันล้านโกฏิปี แล้วกล่าวว่า "ฉันสนเท่ห์ใจกว่าที่เป็นอย่างนี้ จะหมายความว่าอย่างไร?"

วาสิฏฐี ถอนหายใจอยู่เก้าแสนโกฏิปี, ตอบว่า "หมายความว่า รัศมีของท่าวมหาพรหมกำลังตกอยู่ในอันตรายที่จะหมดไปโดยไม่มีเพิ่มเติม."

กามนิท ตกตะลึงไปเจ็ดแสนโกฏิปี, ได้สติขึ้นมาคิดว่า "เป็นไปไม่ได้, วาสิฏฐี, เป็นไปไม่ได้, ถ้าเช่นนั้น, ความสว่างรุ่งเรืองที่มีอยู่ในพรหมโลกนี้ทั้งหมดจะเป็นอย่างไรต่อไป?"

วาสิฏฐี หวนนึกถึงความเก่าอยู่แปดพันโกฏิปี, ค่อย ๆ เอ่ยคำละหมื่นปีว่า—"พระองค์คงจะทรงเห็นความจริงข้อนี้ จงตรัสว่า—

"ส่งผลไปจนถึงความสว่างอันล้ำเลิศแห่งสวรรค์ มีเกิดแล้วกมดบ."

จรรู้ไว้เถิดว่า ความเป็นไปในอนาคตนั้นเลยมดดับเสียจนกระทั่งรัศมีมหาพรหม."

ล่วงมาเป็นเวลาอีกเล็กน้อย ราวสองสามพันโกฏิปี กามนิท ถามด้วยอาการวิตกว่า "ใครเป็นผู้กล่าวคำอันน่ากลัว

ทำลายความหวังของโลกนั้น ?”

วาสิฏฐี ตอบโดยเร็วในเวลาสามโกฏิปี “ก็จะมีใครอีก
นอกจากพระบรมศาสดาพระสัพพัญญูสัมมาสัมพุทธเจ้า ?”

ครั้นแล้ว กามนิท ก็บังเกิดความตริกนึกในคำตรัสของ
พระพุทธเจ้า และพิจารณาอยู่เป็นเวลาช้านานราวแปดแสนโกฏิ
ปี ก็ระลึกถึงเรื่องต่าง ๆ ได้หลายอย่าง, จึงพูดว่า—

“วาสิฏฐี, ครึ่งหนึ่ง เมื่อเรายังอยู่ในสวรรค์สุขาวัตติ,
หล่อนได้นำพระพุทธรวณะข้อหนึ่งมากล่าวให้ฟัง. ความก็สมจริง
ดังที่ตรัสไว้. และเราก็ได้เห็นอยู่กับตาเราเอง; และฉันยัง
จำได้ทุกประการ ซึ่งคำตรัสของพระพุทธเจ้าที่หล่อนนำเอามา
เล่า. แต่ก็ไม่ปรากฏว่า หล่อนได้นำประโยชน์อันมีข้อความ
ทำลายความหวังของโลกนี้ มากล่าวไว้ด้วยนี้หล่อน. ได้ยิน
คำตรัสของพระพุทธเจ้ามากกว่าที่ได้เล่ามาแล้วหรือ ?”

สักเจ็ดสิบห้าโกฏิปี วาสิฏฐีตอบว่า “มากที่สุดทีเดียว เพราะ
ฉันได้ไปเฝ้าพระพุทธองค์ทุกวันเป็นเวลาว่าครึ่งปีมนุษย์ ย่อม
ได้ยินได้ฟังจนกระทั่งคำตรัสของพระองค์ในครั้งสุดท้าย.”

กามนิท จ้องมองดูวาสิฏฐีด้วยความประหลาดใจ และด้วย
ความเคารพอยู่สองแสนโกฏิปีแล้วกล่าวว่า—

“ถ้าเช่นนั้น และเพราะเหตุตนเอง ที่ฉันเชื่อว่าหล่อนเป็น

ผู้มีปัญญาความรู้สูงส่งยิ่งกว่าใคร ๆ ในพรหมโลกนี้. เพราะดาวเทพที่อยู่รอบตัวเรา มีแสงหลัว ๆ ลง, แม้แต่ทำมหาพรหมเองก็มึนงงออกจะกำเริบ ๆ ไป: เป็นลักษณะให้เห็นว่าสิ่งทั้งปวงก็จะต้องถึงแก่ความเสื่อมทำลายไป. ฉันเชื่อแล้วว่าที่หล่อนกล่าวเป็นอันถูกต้องแท้. โปรดเล่าเรื่องพระพุทธเจ้าที่หล่อนยังจำได้ เพื่อฉันจะได้รู้แจ้งความจริง บังเกิดจิตตญาณเป็นปกติ แน่วแน่เหมือนหล่อน. หล่อนได้เล่าถึงเรื่องที่ องคคุลิมาล ได้บรรพชาเป็นภิกษุ, แต่เรื่องที่องคคุลิมาลไปหาฉันถึงกรุงอุชเชนี เพราะอะไร ฉันยังไม่ทราบ. ที่องคคุลิมาลไปปรากฏตนให้เห็นในกรุงอุชเชนีครั้งกระนั้น เป็นเหตุให้ฉันถือเอาซึ่งสัญญาจาริกแสวงการบุญ ไม่ตกไปในทางผิด จนได้ขึ้นไปเกิดอยู่ในสวรรค์สุขาวดี. และอาศัยความช่วยเหลือของหล่อนจึงได้ขึ้นมาอยู่บนพิภพชั้นสูงสุด เสวยความสุขในความเป็นมเหสักข—เทพนับเวลาได้หลายอสงไขยกัลป์. ฉันมีสังหรณ์อยู่ว่าที่ฉันสละเกหะสถานถือเอาพรตสัญญาจาริก ก็คงเพราะหล่อนเป็นต้นเหตุ, เพราะฉะนั้น จึงอยากรู้ความจริงในเรื่องนี้นัก. และเพราะเหตุในหล่อนเองเป็นผู้ช่วยฉันให้ขึ้นอยู่บนสวรรค์สุขาวดี และตัวหล่อนก็ขึ้นมาอยู่ด้วย, จึงไม่ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นที่สูงไปกว่านั้น?”

เพียงแปดแสนโกฏิปี วาสิฏฐีก็นำเรื่องเมื่อครั้งยังเป็น
มนุษย์อยู่ ต่อไปดังนี้-

๐

๐

๐

สลับ

ในสุมทุมพุ่มไม้พระกฤษณ์

นับแต่เย็นวันแรกที่ได้อุปะการะบูชาพระพุทธเจ้า ฉันไม่ละเลย
ที่จะไปยังเทวสถานพระกฤษณ์, ยิ่งได้ฟังพระธรรม ซึ่งพระองค์
เทศนาโปรดหรือพระสาวกองค์ใดองค์หนึ่งแสดง ความเลื่อมใส
ก็ยิ่งเพิ่มพูนขึ้น.

ระวางที่สามมีฉันไม่อยู่ ความที่ประชาชนในกรุงโกสัมพี
หวาดสะดุ้งกลัวองค์อุลิตมาลจอมโจรก็ยิ่งทวีขึ้น. เมื่อไม่ได้ข่าว
คราว องค์อุลิตมาล ว่าได้ไปปล้นสะดมขึ้นใหม่ที่ไหนแล้ว
ประชาชนก็ประจวบทุกซีกกันจ้อกแจ้กคิดไปต่าง ๆ นานา. ขณะนั้นมี
ข่าวกระจายมาว่า องค์อุลิตมาล จะไปปล้นที่สุมทุมพุ่มไม้พระกฤษณ์
ในเย็นวันหนึ่ง ต้องการจับเอาคนสำคัญที่ไปประชุมกัน รวมทั้ง
พระพุทธเจ้าด้วย. ถึงตอนนั้นราษฎรตื่นตกใจเป็นอลหม่าน,
ต่างเป็นทุกข์ร้อนอย่างยิ่งว่าถ้ามีเหตุภัยอะไรขึ้นแก่พระพุทธเจ้า

ปล่อยให้โจรใจหมิพเข้าไปทำร้ายถึงบริเวณใกล้ประตูเมืองได้
แล้ว. เทวดาจะพิโรธลงโทษคนในกรุงวินาศหมด.

ประชาชนเป็นจำนวนมากพากันไปอออยู่ที่ลานหน้า
หน้าพระราชวัง ร้องทุกข์ขอให้พระเจ้าอุเทนทรงบำบัตเหตุร้าย
นั้นให้จงได้ และกำจัด อองคุลิมาล อย่าให้มีความเดือดร้อน
อุกฉกรรจ์อีกต่อไป.

ในวันรุ่งขึ้น สาดาเคียร์ กลับมา พอถึงกียกบุญย่อ
คุณฉันเสียขนานใหญ่ ว่าได้รับคำแนะนำอย่างวิเศษจากฉัน
เขาจึงพ้นภัยอันตรายมาถึงบ้านได้โดยสวัสดิ. นางวชิรา ภริยา
คนที่สองอุ้มบุตรชายน้อยมาต้อนรับ, แต่สาดาเคียร์พูดด้วย
สองสามคำ บอกว่ามีธุระสำคัญที่จะต้องพูดกับฉัน.

ครนอยู่ด้วยกันสองต่อสอง สาดาเคียร์ ก็เริ่มพูดถึง
ความรักความใคร่อีก ซึ่งกลับให้ฉันรำคาญขยะแขยงใจ, ได้
บอกว่าต้องแต่จากไปให้คิดถึงตลอดทาง พอกลับมาเห็นหน้าก็
แสนจะปลื้มใจที่ได้อยู่ร่วมกันอีก.

กำลังฉันจะบอกข่าวที่เกิดขึ้นเด่นชัดในกรุงเพื่อให้เขา
เปลี่ยนเรื่องพูด, ก็พอดีคนใช้น้ำจางวางมหาดเล็กเข้ามาหา
บอกว่าพระเจ้าแผ่นดินมีโองการให้เข้าไปเฝ้าเดี๋ยวนี้.

ล้วงมาสักชั่วโมง สาทาเคียร์ กลับมีอาการกิริยา
เป็นคนละคน: หน้าสีตบุงเข้ามาหาฉัน กระแทกตัวลงบน
เก้าอี้ตัวเก่า ถอนใจใหญ่คร่ำครวญว่าเขาเป็นคนมีทุกข์ร้อนที่สุดใน
กรุงโกสุมพิ คือ จะต้องพลัดตกจากตำแหน่งสูงลงไปเป็น
ยาจก, หรือยิ่งไปกว่านั้น จะต้องโทษขังคุกเข้าเครื่องจองจำ,
หรือไม่เช่นนั้นก็ถูกเนรเทศ. และต้นเหตุที่จะเป็นชนทางงนน
ก็เพราะเคราะห์กรรมที่มีความรักใคร่ปานชีวิตในส่วนตัวฉัน;
แต่ฉันมิได้ตอบแทนความรักเขาแม้สักน้อย.

ฉันจึงวอนให้เขาเล่าเหตุการณ์ เป็นหลายครั้งหลายหน,
จนเขาสงบสติอารมณ์ลงบ้างแล้ว จึงได้เล่าเรื่องที่ไปเฝ้า, พุด
พลาบแสดงอาการโทมนัสเสียใจเซ็ดเหงือกที่ไหลเยิ้มหน้าผากไม่
หยุดมือ.

เรื่องเป็นดังนี้ พอไปถึงและเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินมิได้
ทรงต้อนรับตามเคย แม้แต่เรื่องที่ไปชำระสะสางคดีที่หมู่บ้าน
วิวาทกัน ก็ไม่ทรงฟัง, เริ่มขึ้นก็ตรัสให้สาทาเคียร์รับสารภาพ
เรื่อง องค์อุลิมาล ตามสัตย์จริง มิฉะนั้นจะลงราชอาชญาอย่าง
หนัก. สาทาเคียร์ เข้าตาจนต้องกราบทูลความจริงโดยซื่อตรง.
ข้ามาสารภาพผิดต่อฉันด้วย โดยไม่สำคัญคิดแผ่นดินหนึ่ง
ว่าฉันทราบมาดีแล้ว. ลงท้ายบอกว่าทำไปแล้วทั้งนี้ ก็เป็น

เครื่องพิสูจน์ให้เห็นความรักของเขามียู่แก่นั่นแหละ
เพียงไร, แล้วพูดชมความรักที่ฉันมีอยู่ในเธอ ว่าเป็นความรัก
เพียงหนุ่มสาวที่กำลังแรง ย่อมเป็นไปชั่วเล่นเท่านั้น.

เหตุที่เรื่องจะไปทรงทราบถึง พระเนตรพระกรรณพระเจ้า
อุเทน เป็นดังนี้ :

ระหว่างเวลาที่สาตาเคียรไม่อยู่ในกรุง, เจ้าหน้าตำรวจ
จับพรรคพวก องคุลิมาล ได้คนหนึ่ง. เมื่อได้ไต่สวนปากคำกัน
อย่างถี่ถ้วน, จึงได้ความแน่ว่าโจรที่ให้เกิดตื่นตกใจอยู่นั้น คือ
องคุลิมาล นั่นเอง. ความจริง องคุลิมาล ไม่ได้ถูกทรมาน
ตาย อย่างที่ประธานมนตรี คือ สาตาเคียร เพ็ดทูลไว้ แต่
ว่าหนีไปได้. กับยังสารภาพตลอดถึงข่าวที่ทราบว่า องคุลิมาล
คำริจะไปปล้นทวารวดีพระกฤษณ์. พระเจ้าอุเทนทรงทราบความ
จริงก็ทรงพิโรธเป็นที่สุด เพราะสาตาเคียรจงใจปล่อยให้ร้าย
สำคัญหนีไปได้ เป็นข้อหนึ่ง, แล้วตั้งใจหลอกลวงคนทั้งกรุง
ตลอดจนพระเจ้าแผ่นดินโดยเอาศีรษะปลอมไปเสียบแทน ว่า
เอาศีรษะองคุลิมาล เป็นประการที่สอง. พระองค์ไม่ทรงฟังคำ
แก้ตัวอย่างใดหมด, นอกจากคาดโทษว่า ถ้าภายในสามวันไม่
กำจัดองคุลิมาลได้ทั้งที่ประชาชนต้องการ, สาตาเคียรเป็นต้อง

ได้รับความไม่พอพระหฤทัยอย่างยิ่ง อันเป็นผลที่จะมาสู่ตน
อย่างอกุศล.

เมื่อสาตาเคียร์เล่าเรื่องให้ฟังแล้ว, ก็ตอกชกตัวร้องให้
คล้ายคนไม่มีสติ

ฉนั้นจึงพูดว่า “ขอให้ระงับทุกขร้อนเสียเถิด. ถ้าทำตาม
ฉนั้นบอก, อย่าว่าแต่สามวันเลย, เพียงพຼ່ງนั้เท่านั้น ก็จักกลับ
เป็นผู้ที่พระเจ้าแผ่นดินโปรดปรานอีกและจะมีโชคลาภดียิ่งขึ้น
ไปกว่าเก่าด้วย.”

สาตาเคียร์เผยอตัวขึ้นนั่งตรง จ้องมองดูฉนั้นคล้ายกับได้
เห็นอะไรแปลกผิดปรกติ, รีบถามว่า.

“ที่ว่าจะแนะนำนั้น คือให้ทำอย่างไร?”

“ขอให้เรากลับไปเฝ้า ทูลเชิญเสด็จไปยังป่าประดู่ลาย
ที่อยู่พื้นประตูเมืองให้จงได้. เมื่อไปถึงแล้วให้เสด็จเข้าเฝ้า
พระพุทธเจ้าที่เทวาลัยโบราณ แล้วทูลถามขอพระอนุเคราะห์
จากพระพุทธองค์. ส่วนอะไรๆ นอกนั้นก็จะเป็นไปตามเรื่องเอง.”

“หล่อนเป็นหญิงที่มีปัญญามาก. จะอย่างไรก็ตามคำ
แนะนำของหล่อนนับว่าประเสริฐอย่างยิ่ง. เพราะพระพุทธเจ้า
เขาสื่อกันั้นว่าเป็นผู้ทรง พระปัญญา ยอดเยี่ยมยิ่ง กว่ามนุษย์ทั้ง
หลาย. ถึงจะไม่ได้ผลอะไรก็น่าจะลองดู.”

“สำหรับผลที่จะได้ ขอรับรองด้วยเกียรติยศของฉัน.”

สาตาเคียร์ลุกขึ้นจับมือฉัน พลาบพูดว่า “วาสิฏฐี, ฉันเชื่อหล่อน: มีอย่างไหนจะไม่เชื่อ? หล่อนเป็นหญิงวิเศษแท้ ๆ. เคียวนี้ ฉันรู้สึกว่าคุณเคียวเข้าใจผิดถนัด เพราะเวลานั้นยังหนุ่มมีความคิดน้อย. แต่ก็เป็นตัวบุพเพสันนิวาสที่จำเพาะเจาะจงเลือกเธอในหมู่นางงามของกรุงโกสัมพี. ถึงว่าเธอไม่สู้มีมิตรจิตแก่ฉัน, ที่ฉันจะเห็นห่างจากความรักในตัวเธอต่อไปเป็นไม่มีอีกแล้ว.”

อาการกิริยาที่เขาแสดงความชมเชย ให้ออกรำคาญเกือบนึกเสียใจ ที่ไม่ควรจะแนะนำให้อย่างนี้. แต่ถ้อยคำที่เขาพูดต่อไป ทำให้ฉันค่อยโล่งใจ เพราะเขาแสดงความขอบคุณไม่หมดสนสุด จะขออะไรเป็นยอมให้ทั้งนั้น. เพื่อพิสูจน์ว่าจากที่พูดนี้. ฉันจึงพูดว่า “ฉันมีสิ่งที่จะขอยุ่อย่างหนึ่ง. ถ้าให้, ก็เป็นเครื่องพิสูจน์ขอบคุณได้เพียงพอ.”

“บอกมาเคียวนี้ได้ ถึงจะขอร้องให้ส่งวชิรากับลูกชายกลับไปอยู่บ้านเดิมของเขา ก็ยินดียอมทำตามทันที.”

“ฉันขอสิ่งที่เป็นธรรม, หาใช้อย่างเหี้ยมโหดไม่. แต่ฉันอยากขอต่อเมื่อกำแนะนำของฉันสำเร็จผลได้แน่นอนโดย

บริบูรณ์แล้ว. เธอควรจะรีบไปเผ้าทูลเชิญเสด็จพระตำเนินเสีย
เดี๋ยวนี้เถิด.”

เขาออกไปไม่ช้ากลับมา มีสหายมเย้ม, บอกว่า
“พระเจ้าแผ่นดินเต็มพระหฤทัยเสด็จพระราชดำเนินโดยมีรับสั่ง
ว่า ถ้าคำแนะนำไม่ใช่ออกจากหล่อน ก็ไม่ยอมเสด็จเป็น
อันขาด. แต่พระองค์ทรงพระกรุณาหล่อน, ทรงเชื่อถือในสติ
ปัญญาของหล่อน, จึงโปรดเสด็จตามที่แนะนำ. นับว่า ฉันมี
ภริยาที่น่าปลื้มน่ายินดีมเกียรติกษัตริย์แท้ ๆ.”

ถ้อยคำเหล่านี้และถ้อยคำอื่น ๆ ในชนิดเดียวกันที่
สาตาเคียรสรรเอามากล่าวในเวลาปลื้มใจมากมายดูเหมือนไม่รู้
จักหมด แต่ว่าเป็นถ้อยทิวให้ฉันเคียดแค้นเสียจริง ๆ. ถ้าไม่
มีความมุ่งหมายในใจที่คิดไว้, ก็เห็นจะเดือดดาลยิ่งกว่านี้.
แล้วเราพากันไปในพระราชวัง, ซึ่งในขณะนั้นเจ้าหน้าทีเตรียม
การเสด็จพระราชดำเนินไว้พร้อมสรรพแล้ว.

พอแสงแดดอ่อนลงบ้าง พระเจ้าอุเทนเสด็จชนนางพญา
ภทรวตีกาพระกนิษฐาธารตัวลอสอ. ช่างทรงนมอายุมากแล้ว,
จึงใช้แต่ในคราวม้งานสำคัญ. ฝ่ายเราพร้อมด้วยจางวาง
มหาดเล็กขุนคลังขุนเสนาและมุขมนตรีชนผู้ใหญ่นั่งเกวียนตาม

เสด็จมาในกลางกระบวน มีขุนอัสสครนํากองอศวานํิกตามเสด็จ
ทั้งหน้าและท้ายกระบวน กองละสองร้อย.

ถึงราวป่าอุปจารเทวาลัย โปรดให้หยุดกระบวนแล้วเสด็จ
ลงจากช้างพระที่นั่ง, ส่วนพวกที่ตามเสด็จลงจากเกวียน. พระ
เจ้าอุเทนทรงดำเนินด้วยพระบาทไปสู่เทวาลัยพระกฤษณ์ ซึ่ง
พระพุทธรูปประทับคอยรับเสด็จอยู่ เพราะมีผู้ทูลทรงทราบ
ล่วงหน้าไว้แล้ว.

พระผู้มีพระภาคเจ้าโดยที่ใด, พระเจ้าอุเทนเสด็จเข้าไป
ใกล้โดยที่นั้น, ครั้นเข้าไปใกล้แล้ว ทรงอภิวาทพระผู้มี
พระภาคเจ้าแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง. พระผู้มีพระภาค
เจ้าตรัสสัมโมทนียกถาแก่พระเจ้าอุเทนผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรข้าง
หนึ่ง แล้วตรัสถามว่า “ดูก่อนมหาราช, พระองค์เสด็จมา
ด้วยพระธุระสำคัญอะไร, หรือว่าพระเจ้ากรุงพาราณสีหรือเจ้า
สามนตประเทศ กริธาทัพมาเพื่อบราชสงคราม?”

พระเจ้าอุเทน— “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า, พระเจ้ากรุง
พาราณสี หรือเจ้าสามนตประเทศ มิได้ยกทัพมารบกัน. แต่
บัดนี้ มีมหาโจรในดินแดนข้าพเจ้าอยู่คนหนึ่งชื่อ องคุลิมาล
เป็นอ้ายเสือร้ายหยาบซำทารุณฆ่าผู้พ้นคนไม่เลือกหน้า ปล้น
สะดมเผาผลาญบ้านช่องอาณาประชาราษฎร์ทำให้รกร้างพินาศ

อยู่ทั่วไป; ได้มีคนตัดเอานิ้วแม่มือร้อยเป็นมาลาสวมคอ. ด้วย
สนทนาทารุณของมัน มันกำลังจะการจะมาปล้นทันที แล้วจับ
พระองค์และพระสาวกไป. ประชาชนพลเมืองตกใจกันอลหม่าน
ไปร้องทุกข์เข้าพเจ้าถึงหน้าพระลานหลวงแทบถล่มทลายพระ-
ราชวัง คาทันให้กำจัดองกุลิมาลเสียใจได้. ต่อเข้าพเจ้ารับ
ปากคำแล้ว, จึงกระจายกลับไปกันโดยสงบ. ที่เข้าพเจ้ามาเฝ้า
ก็เพราะเรื่องนี้.”

“คุณนมหาราช, หากพระองค์ทอดพระเนตรเห็นองกุลิ-
มาลปลงผมและหนวด นุ่งห่มกาสาอพัสตร์ละเลิกการฆ่าฟัน
ปล้นสะดมได้เด็ดขาด ถ้ามักน้อยบริโภคอาหารแต่เมื่อเดียว
ประพฤติก้อยู่ในทางที่ชอบมุ่งแต่ทางบุญกุศล: ดังนั้น พระองค์
จะทรงทำประการไร?”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค, ข้าพเจ้าจะทำการเคารพนับถือ
เธอลูกชนต่อนับ, นิมนต์ให้เธอนั่ง; แล้วถวายบังจายอันควรแก่
สมณบริโภค, จัดหาที่อยู่อาศัยป้องกันภัยที่จะมีมาสู่เธอ. ข้าแต่
พระผู้มีพระภาคเจ้า, ไฉนบุทกลที่มีใจหมิ่นพิชิตชาติ จะกลับ
เป็นคนเรียบร้อยเห็นแก่ธรรมได้เล่า?”

ขณะนั้น องกุลิมาลซึ่งมีผู้เกรงกลัวกันมาก นั่งเฝ้าอยู่
ไม่ห่างจากพระพุทธเจ้านัก. พระพุทธเจ้ายกพระหัตถ์ขวาทรง

เข้าไปที่ องค์กุลิมาล, แล้วตรัสบอกพระเจ้าอุเทนว่า—

“บพิตร, นี่คือ องค์กุลิมาล.”

ทันใดนั้น พระเจ้าอุเทนแลเห็นถึงตักพระทัยกลัวจนพระ-
พักตร์เผือด, แต่ที่ตกใจยิ่งกว่าพระเจ้าอุเทนหลายเท่า คือ
สาตาเคียร, ลูกตาถลนคล้ายจะปะทุออกมา ผมลุกชันเหวอ
ไหลอาบหน้าผากไม่ขาดสาย, ร้องออกมาว่า “ตายจริง !
องค์กุลิมาลแน่เสียด้วย. เคาระห์ร้ายเหลือประมาณ ที่พาเสด็จ
มาให้ตกในอำนาจมัน.”

สาตาเคียรร้องพลางตัวสั่นเทิ้มหนักขนทุกทีเพราะเข้าใจ
ว่าตกเข้าในเงื้อมมือศัตรูตัวฉกาจแล้ว. แล้วพูดต่อไปว่า “อ้ายคน
ชั่วช้าแสนอุบาทว์น มั่นลวงเราหมดทุกคนจนกระทั่งพระพุทธรูป-
เจ้าและภริยาข้าพเจ้า ซึ่งเป็นคนเชื่อง่ายตามนิสัยผู้หญิง. ตก
ลงเราทางโง่งพากันไหลเข้ามาหา กับที่มันตกไว้เอง.”

สาตาเคียรมองกวาดรอบๆ บริเวณ คล้ายกับตรวจเห็น
พวกโจรซุ่มซ่อนอยู่ตามต้นไม้ตงครั่งก้อนโหล ปากสน มือสน
ทูลพระเจ้าอุเทนให้รีบเสด็จหนีโจรภัยไปเสียทันที.

ทันใดนั้น ฉันทเข้าไป จับตัวสาตาเคียรสนและพูดว่า—

“ขอให้เธอสงบสติอารมณ์เถิด. ฉันทอาจแสดงให้เห็นได้
ว่า ไม่มีการดักกับหรืออันตรายอย่างไรชนเลย.”

แล้วฉันทก็เลาถึงเรื่องทองकुลมาลกับฉันทเคย ปรีกษาหารือ
กันจะฆ่า สาทาเคียร, แต่ความคิดนั้นเป็นอันล้มเลิกไป เพราะ
ด้วยกุศิตของฉันทกลับใจในเวลาหุดหวิด.

เมื่อสาทาเคียรได้ทราบเรื่องราวตนจกเหล่นถึงความตาย
ก็เป็นลมแทบล้มพ้ถึงกับเกาะแขนจางวางมหาตเล็กไว้แน่น.

ฉันทกราบลงเจพาพะพระเจ้าแผ่นดิน ทูลขออภัยโทษสามิ
ในความผิดที่พลาดมาแล้ว ดั่งที่ฉันทเคยกโทษมาแล้ว, และ
กราบทูลข้แจงต่อไปว่า ทั้งนี้เป็นเพราะสามิถูกความโง่เขลาเบา
ปัญญาเข้าครอบงำไม่รู้สีกตนว่าได้ทำความชั่วร้ายอะไรไว้, แต่
ว่าเป็นผลต้อยประการหนึ่ง ที่โจรใจร้ายไม่ต้องถูกประหารแต่
กลับเป็นผู้สำเร็จชน.

เมื่อพระเจ้าอุเทนประทานอภัยแก่สามิฉันท และทรงตั้งไว้
ในตำแหน่งเดิม, ฉันทก็มาพูดกะสาทาเคียร ว่า—

“ฉันทได้จัดทำไปตามสัญญาแล้ว, เพราะฉะนั้นขอให้เธอ
ทำตามสัญญาที่ใดให้ไว้แก่ฉันทบ้าง: คือ ฉันทขออนุญาตออก
บรรพชาเป็นภิกษุณในพระพุทธศาสนา.”

สาทาเคียรจำให้อนุญาตด้วยการกัมศีระษะคุษณ เพราะ
ที่จริงเขาจะปฏิเสธเป็นอย่างอื่นหาได้ไม่.

ครั้นแล้วพระเจ้าอุเทน ซึ่งในบัดนี้ทรงแนพระหฤทัยว่า
ไม่มีเหตุเภทภัยอะไรแล้ว ก็เสด็จเข้าไปหา องคุลิมาล, ตรัส
ประทานอภัยและอารักขา แก่องคุลิมาล, แล้วเสด็จเข้าไป
ถวายอภิวาทแทบเบื้องบาทพระพุทธรูปเจ้ากราบทูลว่า—

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค, เป็นการมหัศจรรย์น่าพิศวงนัก
หนา ที่พระองค์ทรงฝึกผู้ไม่น่าเชื่อให้เชื่อได้ เพราะองคุลิมาล
ข้าพเจ้าไม่สามารถบารบได้ด้วยทัณฑกรรม, แต่พระองค์ทรง
บารบเสียได้โดยไม่ต้องใช้ทัณฑกรรมอย่างไร. ข้าพเจ้าขอ
อุทิศสถานหนึ่ง อันมีความศักดิ์สิทธิ์จนถึงสามครั้ง ให้เป็น
สำนักที่บำเพ็ญพรตของภิกษุสงฆ์ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป. อีก
ประการหนึ่ง ข้าพเจ้าขอประทานพุทธานุญาตจัดสร้างสถาน
สงฆ์वासชนเ็นที่ เพื่อประโยชน์แห่งพระภิกษุและภิกษุณี.”

พระพุทธรูปเจ้าทรงอนุโมทนาราชบรรณาการนี้. พระเจ้า
อุเทนกราบทูลลา เสด็จคืนสู่พระราชวัง พร้อมด้วยราชบริพาร
ส่วนตัวนั้นคงอยู่ต่อไปในที่นั้น ณ ภิกษุณีอุปัชฌาย์, และในวัน
รุ่งขึ้น ก็ถวายตนบรรพชาที่เดียว.

สี่สิบแปด

โอวาทอย่างง่าย ๆ

บัดนี้ ฉันเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาแล้ว. เข้ารู้ไป
บิณฑบาตในกรุงโกสุมพิเวะบ้านนั้นไปบ้านนั้นจนได้อาหารพอ
เยี้ยว. อันที่จริงสาตาเคียรยินดีอยากจะจัดอาหารส่ง จะได้
ไม่ต้องเดินบิณฑบาตให้ลำบาก.

เขาวนหน่ง ฉนย่นคอยรับบิณฑบาตอยู่ที่หน้าบ้านสาตา-
เคียร เพื่อปฏิบัติตามคำแนะนำของภิกษุณีที่เจริญพรรษา ต้อง
การจะให้ฉนย่นหัดอดทน. ขณะนั้นสาตาเคียรไพล่ออกมาตรงประ-
ตู่ใหญ่ มองเห็นฉนย่นแล้วก็ชะงักแล้วหลบหน้า มีอาการเศร้าๆ
สักครู่หนึ่งคนใช้ตุแลบ้านออกมา มีอาการร้องไห้. และขอร้อง
ว่าจะส่งเครื่องอาหารการบริโภคทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการทุกวัน
ไปยังสำนักไม่ต้องลำบากมาทุกเช้า. แต่ฉนย่นปฏิเสธบอกว่า จะ
ต้องทำตามวัตรปฏิบัติที่มีพุทธานุญาตไว้.

เมื่อฉนย่นกลับจากบิณฑบาตและเสร็จกิจตักจีเรียบร้อยแล้ว
ก็ศึกษาพระธรรมวินัย ณ สำนักภิกษุณีผู้แก่พรรษา. ถึงเวลาเย็น
ในที่ประชุมสงฆ์ ฉนย่นไปฟังธรรมของพระพุทธเจ้าหรือบางคราว
ก็ฟังพระสาวกเช่น พระสารีบุตรหรือพระอานนท์เป็นผู้แสดง

เมื่อเสร็จการฟังธรรมแล้ว โดยปรกติ พวกภิกษุณีไปชุมนุม ณ ธรรมสภาสนทนาธรรมกัน ตามอธยาศัย.

ความเป็นไปที่ได้อบรมตนในที่แจ้งอากาศปลอดโปร่ง ปฏิบัติธรรมอยู่เสมอ และสนทนาแลกเปลี่ยนความคิด ก็ช่วยเรื่องธรรมเป็นเหตุ ให้ไม่ได้โอกาสคิดถึงเรื่องความทุกข์ โทมนัสที่มีอยู่ หรือนึกคิดเรื่องที่ไม่มีสาระซึ่งในทันทันเรียกว่า วิสภาคาวรรณ; เป็นอันว่าได้ปลอดตนชำระมลทินความขุ่นมัว ในดวงจิตให้เบาบางลง, กระทำให้กำลังใจกล้าแข็งต้านทาน เครื่องเศร้าหมองอดีตได้อย่างประหลาด รู้สึกได้รับชีวิตใหม่ อันเป็นชีวิตที่ก่อปรด้วยสันติสุขปลอดโปร่งจริงๆ, ซึ่งก่อนหน้านี้เพียงสองสามสัปดาห์นั้น ไม่เคยพบอารมณ์ประณีต เห็นปานนี้.

ครั้นเช้าฤดูฝน ที่อาศัยของภิกษุณี ซึ่งพระเจ้าอุเทน โปรดให้สร้าง ก็เสร็จเรียบร้อย. มีห้องกลางกว้างขวางเป็นที่ประชุม และมีห้องน้อยเฉพาะภิกษุณีอาศัยตามลำพังรูปละห้อง สามฉั่นและเศรษฐีหลายคนทีในกรุงซึ่งเป็นญาติเกี่ยวของหรืออุปฐากแห่งภิกษุณีนำเอาพรมเจียมและข้าวของบางอย่างที่ควรอุปโภคและบริโภคมานถวาย เป็นอันว่าไม่ขาดแคลนในยติแรก สดวกเหล่าน แต่ไม่ถึงกับฟุ่มเฟือย. ระยะเวลาที่เจ้าพรรษาอยู่นั้น

ไต่ล่องไปราบรื่นตามควรแก่ทัศนภาพมีปรกติกคือ บำเพ็ญภาวนา หรือสนทนาไต่ถามข้อธรรม, ตกเพลาเย็น ถ้าอากาศโปร่ง ก็พากันไปฟังธรรมที่พระพุทธรเจ้า และบางทีก็มีพระสาวกมา แสดงในที่ประชุมของเรา.

ครั้นสนฤคุณ ต้นไม้ในป่า ซึ่งเป็นที่ประทับสำราญแห่ง พระพุทธรเจ้ากำลังแตกดอกออกช่อล่อตา. พระภิกษุ ภิกษุณี ซึ่งจำพรรษาอยู่ในเสนาสนะของตน ต่างก็มาชุมนุมกันในที่แจ้ง ไต่ข่าวอันควรจะอาลัย ว่าพระศาสดาเตรียมจะเสด็จจาริกไปยัง แคว้นแดนตะวันออก. จริงอยู่ไม่มีใครนึกหวังว่าพระองค์คง เสด็จประทับอยู่จังหวัดโกสัมพีตลอดไป. และเราก็ไม่บังควร จะเกิดความเสียใจเพราะเหตุนี้.

ด้วยประการฉะนี้ ตกเวลาบ่ายวันหนึ่ง พวกเราพากันไป สู่เทวาลัยพระกฤษณ์เพื่อฟังพระปัจฉิมเทศนาในระยะนี้ซึ่งบางที จะนานอีกหลายปีกว่าจะได้ฟังใหม่และทรงเพื่อจะส่งเสด็จด้วย.

พระศาสดาเสด็จจากพระคันธกุฎีมายืนประทับอยู่บนชน บันใดเทวสถาน ตรัสเทศนาถึงความไม่คงที่แห่งบรรดาสิ่งที่มี ความเกิดตรัสถึงความดับไปแห่งสิ่งทั้งปวงที่ธรรมชาติปรุงแต่ง ขึ้น ตรัสถึงลักษณะความล่องไปเรื่อย เป็นกระแสแห่งบรรดา รูปและนาม, สรรพสังขารธรรมล้วนเป็นของไม่คงที่ เลือกลง

อย่างใจไม่ได้ทั้งนั้น, แล้วทรงแสดงให้เห็นว่าความปรารถนา เพื่อเกิดในภพใหม่ใดๆ ภพนั้นๆ ย่อมไม่ถาวรคงที่อยู่ได้เลย แล้วทรงกล่าวประโยคที่เธอเห็นว่าเป็นการทำลายความหวัง เสียหมด แต่ก็ความจริงที่ประจักษ์อยู่ในขณะนี้คือ—

“สูงลิ่วไปจนถึงความสว่างไสวอันล้นเลิศแห่งสวรรค์มี เกิดแล้วก็มีดับ.

จงรู้ไว้เถิดว่า ความเป็นไปในอนาคตนั่นแลย่อมดับเสีย จนกระทั่งรศมีมหาพรหม.”

พระสาวกองค์หนึ่งได้ประกาศแก่เราเหล่าภิกษุณีว่าเมื่อ จบพระธรรมเทศนาแล้วให้เราเข้าไปเฝ้าถวายอภิवाทคราวละคน เมื่อรับพระพุทธรูจนะ สำหรับเป็นเครื่องใส่ใจภาวนาต่อไปใน เบื้องหน้า, ส่วนตัวฉันมีอาวุโสหน่อยจึงอยู่สุดท้ายแถว. เมื่อฉัน เข้าไปถวายอภิवाทแทบเบื้องพระบาท, พระพุทธเจ้าทอดพระ- เนตรมาที่ฉัน, รู้สึกว่าแววพระเนตรฉายซึ่ง อ่านเข้าไปในดวง จิต. พระองค์ตรัสว่า—

“วาสิฏฐี, เราขอให้ภาวนาบทธรรมนี้ไว้ คือ: ที่ใดมี มีความรัก, ที่นั่นมีความทุกข์.”

“ท่านนหรือพระเจ้าข้า?”

“ท่านน พอแก่การย์แล้ว.”

“เมื่อข้าพระองค์เข้าใจในพระโอวาท^{๕๗}นั้นดีแล้ว. จะประทานอนุญาตให้ข้าพระองค์จาริกไปเฝ้า เพื่อรับพระโอวาท^{๕๘}สูงขึ้นไปอีกได้หรือไม่?”

“ถ้าเห็นจำเป็น, ก็อนุญาต.”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค, โฉนข้าพระองค์จะรู้สึก^{๕๙}ว่าจำเป็นหรือไม่? ก็พระองค์ไม่ใช่^{๖๐}เป็นที่พึ่งของพวกข้าพระองค์ดอกหรือ?”

“จงถือเอาตนเองเป็นที่พึ่ง จงถือเอาพระธรรมเป็นที่พึ่ง, เทานั้น. วาสฏฐี^{๖๑}, จงทำในใจซึ่งวณะของเรานี้ให้จงดี.”

ขณะนั้น พอดี พระเจ้าแผ่นดินพร้อมด้วยราชบริพารมากมาย เข้ามาเฝ้าเป็นการส่งเสด็จพระพุทธเจ้า. ส่วนตัวฉันถอยออกไปอยู่ในที่ชุมนุมห่างไกลไปทางข้างหลังที่สุด ไม่มีแก่ใจดูเหตุการณ์ที่มีอยู่ต่อไปในเย็นวันนั้น เพราะฉันปฏิเสธไม่ได้ว่าไม่รู้สึกน้อยใจในข้อที่ได้รับโอวาทอย่างง่าย ๆ คำนั้น. ส่วนภิกษุณีได้รับพระโอวาท^{๖๒}ที่มึนงงหนักในการภาวนาคึกกว่านกมอยู่หลายท่าน. แต่ฉันก็ทรงดูให้ซึ่ง ก็ออกจะเห็นว่า พระพุทธเจ้าคงมีพระญาณหยั่งเห็นความในใจของฉันอยู่. จึงประทานอนุศาสน^{๖๓}สอนเพื่อกำจัดความรบกวนยังเกราะกรังใจฉันอยู่จริงๆ ให้หมดไป. สำนักใดอย่างนั้น ก็เกิดมานะที่จะภาวนาธรรม^{๖๔}สอน

ไว้ให้แน่ใจ. และเมื่อสามารถรู้แจ้งโอวาทันต์แล้ว จะไปเฝ้า
ทูลขอข้อปฏิบัติใหม่ให้สูงขึ้นไปกว่านี้อีกเมื่อไรก็ได้.

ฉันทรงเห็นแน่ชัดอย่างหนึ่งจะไปส่งเสด็จในวันรุ่งขึ้นเวลา
เช้า, ได้เห็นพระพุทธเจ้าออกเดินทางจาริกมีพระสาวกหลายองค์
เป็นบริวาร รวมทั้งพระอานนทซึ่งเป็นผู้ที่อุปฐากคอยปฏิบัติ
ไม่ห่างไกลด้วยองค์หนึ่ง. พระอานนทองค์นี้ เคยมีความกรุณา
แก่ฉันเป็นพิเศษมาก. ฉันจึงเสียดายด้วย คุณเหมือนจะเสียดาย
ยิ่งไปกว่า พระสารีบุตรเสียอีก. อันที่จริงพระสารีบุตรก็เคยได้
ช่วยเหลือแสดงข้อธรรมอันลึกซึ้งให้ฉันฟังเข้าใจง่าย ๆ.
ณ บัดนี้ ฉันเป็นอันว่าอยู่ลำพังตน และต้องพึ่งตนเอง.

เมื่อฉันกลับจากบิณฑบาต. และกระทำอาหารกิจเสร็จ
แล้ว, ก็ไปสู่คางไม้ใหญ่กลางทุ่งน้อยในป่า เพื่อถือเอาความ
วิเวกเจริญภาวนาให้สะดวก. ฉันได้ดำเนินการปฏิบัติภาวนา
พระโอวาทที่ได้ประทานไว้ ถึงเวลาเย็นกลับสู่ห้องประชุม.
ให้รู้สึกว่ายังไม่พอใจในผลที่ทำมาตลอดวัน เพราะไม่เข้าใจ
ความหมายในพระพุทธรวณะบทนั้น. รุ่งขึ้นอีกวันก็ไปประพฤติ
สมณธรรมเช่นเดียวกัน, เมื่อสัณเวลากลับสู่ห้อง ตอนนั้นจึงรู้
แจ้งในพระพุทธรวณะบทนั้น ว่ามีความมุ่งหมายไว้อย่างไร.

ฉันเชื่อแน่ว่า ได้เดินสู่ทางตรงแห่งศานติสุขแล้ว เพราะได้ชมความรักความอาลัยที่กลมรวมใจทั้งหมด ให้ซาลงแล้ว, แต่ที่จริง ความรักซึ่งเป็นเจ้าหัวใจหาอะไรมาเปรียบไม่ได้ นั่น ไม่ใช่จะยอมหมดหายไปได้ง่าย: เมื่อเห็นว่าฉันดำเนินตนอย่างใหม่, มันก็หนีหลบไปอยู่ก้นบึ้งสุดหัวใจชั่วขณะหนึ่ง รอให้ฉันกว่าจะมีลาตเลาออกมาทำธุระอีก. ความประสงค์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงรู้แจ้งในข้อนี้คือ รังความรักที่ซ่อนเร้นดองหมักในหัวใจออกมาให้เห็น แล้วพยายามประหารมัน ขยมัน กำจัดมันให้จางได้. แต่ที่นั่น ครนความรักก็ออกมาเด่นจริงแล้ว. กลับทำให้อารมณ์ปั่นป่วนรวนเร้นหนักขึ้นไปได้. ตกกลางคืนที่เฝ้าเอาชนะความรักไม่เป็นการกระทำได้ง่าย ๆ เลย.

อันชาวซึ่งไม่นึกคาด คือที่ได้ทราบว่าคนรักของฉันหาได้ถูกฆ่าตายไม่ ยังคงมีชีวิตอยู่ในโลกเดียวกับฉัน. ณ บัดนี้เป็นเวลาที่ได้ทราบมาเกินกว่าครึ่งขบับแล้ว. อดีตอารมณ์ที่เคยเห็นองคฺลิมาลว่าเป็นปีศาจขนมาบนลานบ้านก็ผุดขึ้นใหม่ในวิถีของฉันอก, เห็นความคิดแก่นพยาบาท, เห็นองคฺลิมาลกลายเป็นพระภิกษุ, เห็นตัวฉันได้ฟังพระธรรมของพระพุทธเจ้าบังเกิดความเลื่อมใส, เห็นความไม่คงที่แห่งสรรพสิ่งในโลก ซึ่งมีเกิดแล้วกมตาย: อารมณ์เหล่านี้เกิดขึ้นแล่นมารวดเร็วโดยลำดับ

แล้วหวนกลับมาคิดถึงคู่รักที่ยังมีชีวิตในโลกนี้ แต่ว่าอยู่ห่างไกลกัน. บทพระธรรมพุทธโอวาทที่ประทานให้ทองไว้เลยหายไปหมด!

เขายังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้จริงหรือ? และเขายังคงรักเราอยู่หรือไม่หนอ?

ความผูกใจฝืนในปัญหาข้างต้นนี้ ค่อย ๆ เพิ่มกำลังความรัก ความคิดถึง กลุ้มรุมใจยิ่งขึ้น. แล้วก็จัดการบ้ำเพ็ญภาวนาลง, หมกหมุ่นครุ่นคิดอยู่แต่เรื่องรัก, เลยไม่มีทางบรรลุความเห็นแจ้งซึ่งความดับทุกข์ตามความมุ่งหมายเดิม.

อาการรณฺจวนป่วนปั่นนี้ คงไม่ซ่อนเร้นอยู่ภายในใจ น่าจะปรากฏให้เพื่อนภิกษุณีเห็นถึงกับโพนทะนากันว่า—

“ภิกษุณีวาสฏฐี” เดิมเป็นภริยาประธาน มนตรซึ่งพระสารีบุตรผู้เคร่งครัดในพระวินัย สรรเสริญอยู่เนือง ๆ ว่าเป็นผู้มีเขว้นปัญญาดี. เข้าใจข้อธรรมอันลึกซึ้งได้จับไว; บัดนี้ไม่สามารถยึดหน่วงเอา มาตราว่าพระโอวาทเพียงข้อเดียวและง่าย ๆ.”

คำครหานี้ ทำให้ฉันเกิดความอับอายจนทอดอทอดธุระ พรหมจรรย์ ในที่สุดก็เหลือที่จะทนทานต่ออาการที่งุ่นง่านใจอยู่อย่างนี้.

สตีบสอง

ภิกษุณีอาพาธ

ในตอนนั้น มีพระภิกษุมาแสดงธรรมแก่พวกเราสัปดาหะ
ละครึ่ง ล่วงมาสักหนึ่งถึงเวรพระองคฺลิมาแสดง. นั้น
ไม่ได้ไปห้องประชุมในคราวนั้นเป็นแท่นนอนแช่อยู่ในห้องของ
ตน. และขอร้องภิกษุณีเพื่อนข้างห้องบอกแก่พระองคฺลิมาว่า
ว่าสตีบสองภิกษุณีอาพาธมาฟังธรรมที่ห้องประชุมไม่ได้, เมื่อเสร็จ
แสดงธรรมแล้ว, นิมนต์ไปโปรดว่าสตีบสองในห้องเป็นพิเศษด้วย.

สักครูใหญ่ พระองคฺลิมาก็มา, เมื่อทักทายไต่ถาม
อาการตามธรรมเนียมแล้ว; ท่านก็นั่งลง.

ฉันพูดขึ้นว่า “ที่ท่านมาเห็นอยู่นี้ เป็นสิ่งที่ไม่มีใคร
ปรารถนาพบ คือ ภิกษุณีป่วยเพื่อเหตุความรัก. และที่ป่วย
ครั้งนี้ ก็เพราะท่านเป็นต้นเหตุกระทำผิดไว้ที่พรากกู้รักเขาให้
จากกันไป. จริงอยู่ ตัวท่านก็เป็นผู้นำฉันมาหาแพทย์อัน
ประเสริฐให้รักษาโรคใจที่มีอยู่แล้ว. แต่ถึงพระพุทฺธองค์เป็น
แพทย์วิเศษ, ก็ไม่สามารถจะทรงบำบัดโรคของฉันให้หายขาดลง
ไปได้ด้วยลำพังอำนาจพระองค์ แต่พระองค์ทรงทราบด้วยพระ
ปรีชาญาณในเรื่องนี้ได้ดี. จึงประทานโอสถแก่โรคไว้ให้ฉัน

รักษาเอาเอง โดยอาศัยให้โรคนี้เกิดขึ้นจนถึงขีดหนัก จะได้
กำจัดมันถนัดมือ. แต่ความจริงผลกลับเป็นเช่นท่านเห็นอยู่
เดี๋ยวนี้: ไชยรกกกำลังเพียบสฤตวิสัยทั้นจะให้บรรเทาได้. ฉนั้น
จึงต้องการเตือนถึงสัญญาที่ท่านออกปากให้ไว้มาครั้งหนึ่ง คือ
ในคืนที่ท่านชวนฉนั้นให้เป็น พรรคพวก รู้รวม คิดการ ทุกจริต,
แต่ความคิตต้องเลิกล้มไปเพราะพระบรมศาสดาเป็นเหตุ. ใน
ครั้งนั้น ท่านสัญญาว่าจะไปถึงกรุงอุชเชนี เพื่อนำข่าวกามนิต
มาให้ทราบว่าเขายังมีชีวิตอยู่หรือประการไร. ข้อที่นายโจรใน
ครั้งหนึ่งได้ให้สัญญาไว้, ณ บัดนี้ฉนั้นต้องขอเรียกร้องจากพระ
ภิกษุให้ทำตามสัญญานั้น, เพราะฉนั้นอยากจะทราบแทบใจจะ
ขาดว่ากามนิตเป็นอย่างไรบ้าง. ถ้ายังมีชีวิตอยู่, ได้ดำเนินตน
อย่างไร. ตราบใดยังไม่ทราบความเหล่านให้แน่ใจ, ตราบนั้น
จะไม่มีแก่ใจเปลี่ยนเรื่องคิตเป็นอย่างอื่น, ทั้งจะเป็นเหตุมิให้
ฉนั้นมำใจคือบำเพ็ญพรหมจรรย์ เพื่อความพ้นทุกข์ต่อไปแม้แต่
ก้าวเดียว. เพราะฉนั้นจึงสมควรเป็นหน้าที่ของท่านจะกรุณา
จัดการเรื่องนั้นให้ฉนั้นพ้นจากโรคคลุ้มคลั่งใจ โดยนำข่าวที่ต้อง
การมาบอกให้ทราบบ้าง เท่ากับได้เสพศิลาณปัจฉิมวิเศษชนาน
หนึ่ง."

พอฉนั้นพูดทงนแล้ว. พระองค์ลิมาลกณคฤกลุขนบอกว่า-
"เมื่อต้องการเช่นนั้น, ก็จงจัดการให้; กล่าวแล้วก็

กัมศิระตะเดินออกประตู ตรงไปห้องตนเข้าเครื่องบริกขารมี
บาตรเป็นต้น. และในชั่วโมงเดียวกันนั้นพระองค์คุลิมาลออกมา
จากป่าประคูลายไป ซึ่งใครๆ เข้าใจว่าคงจารึกโดยเสด็จพระ
พุทธเจ้า แต่ฉันผู้เดียวที่ทราบความจริง.

เมื่อเริ่มจัดการตามที่กำหนดไว้แล้ว, อารมณ์ที่พลุ่ง
พล่านค่อยเบาบางลง. อันที่จริงควรจะฝากความคิดถึงไปยังคุ
รูก, แต่มานึกอีกทีก็ออกจะเกินไปไม่บังควรจะใช้พระภิกษุใน
ทางเช่นนั้น. อย่างไรก็ตามเมื่อพระองค์คุลิมาลไปสำเร็จประสงค์
ได้พบปะกามนิต, ฉันก็นึกหวังอยู่ว่าท่านคงใช้ปัญญาตามกาละ
เทศะบอกเรื่องแก่คุรูกให้ทราบด้วยเป็นแน่.

“ฉันจะไปกรุงอุชเชนีเอง และจะพาตัวกามนิตมาให้ได้
ไม่ให้มีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง.” ถ้อยคำเหล่านั้นยังสะเทือน
ดวงใจฉันแรง. พระองค์คุลิมาลจะทำตามสัญญาที่ให้ไว้เมื่อครั้ง
ยังเป็นนายโจรไหมหนอ? ทำไมท่านจะไม่ทำตามสัญญา ถ้าท่าน
เห็นว่าเป็นความจำเป็น ที่เราทั้งสองควรจะได้พบปะพูดคุยจากนั้น?
เมื่อเกิดมีความคิดใหม่เช่นอย่างนี้, ฉันก็เห็นเป็นความหวัง
อย่างที่ไม่เคยนึกเคยฝันขึ้น. มีอาการเพลอเหม่อลอยง่วงแล้ว
เลยชักกระหึ่มในใจ. หากคุรูกของฉันได้มาเห็นหน้า, ก็ไม่มี
เหตุอะไรที่จะกีดขวางมิให้ลาเพศภิกษุณีไปเป็นภริยาเขา.

เมื่อยังนึกกึกกักใจเตลิดจนลอยเหยิง ความเรงอารมณ์
 ยิ่งกำเร็บในดวงจิต โลหิตฉีกขึ้นหน้าเพราะละอายใจ ยกมือ
 ขึ้นปิดหน้าตัวเอง กลัวจะมีใครในขณะนั้นมาสังเกตเห็น จะ
 เกิดเป็นการอดสู ไม่น่าดูเป็นที่ว่าอาศัยผ้าเหลืองเป็นสะพานจาก
 การแต่งงานที่ปราศจากความรัก ซ้ำเข้าไปสู่การแต่งงานซึ่งมี
 ความรักอย่างถูกต้อง. อาการของฉนั้นอาจเป็นปัจจัยให้คนอื่นตี
 ความหมายไปได้หลายสถาน. แต่เมื่อสำเร็จแล้วตามประสงค์.
 ใครจะเห็นอย่างไรก็ไม่น่าจะปรารมภ์ เพราะเป็นอุปาสิกาที่มี
 ความศรัทธามั่นคงในคณะสงฆ์ ก็ยังดีกว่าเป็นภิกษุณีในคณะ
 สงฆ์ ซึ่งมัวคิดพล่านแต่หน้าอกหน้าท. ถ้าพระองค์กุศลมาลนำข่าว
 มาบอกได้มันเหมาะว่า กามนิศของฉนั้นยังชีวิตอยู่, และได้
 ทราบความจากการที่พระ องค์กุศลมาลจากครุฑ ของฉนั้นได้ พบปะ
 สนทนากันว่าเขายังซื่อตรงในความรักที่มีต่อกันอยู่, ฉนั้นอาจ
 ไปกรุงอุชเชนีได้แน่แท้. เมื่อเพลิดเพลิดในความคิดอันถูก
 อารมณ์เรื่อยเจื่อยเช่นนั้น, เลยเกิดเป็นภาพขึ้นในดวงจิต ว่าเช้า
 วันหนึ่งฉนั้นเดินทางจาริกถึงกรุงอุชเชนีไปยื่นรับอาหาร บิณฑ-
 บาตรหน้าประตูบ้านเธอ. เธอออกมาจะใส่บาตรแล้วก็จำฉ
 ได้; ต่างคนมีความปลาบปลื้มเหลือที่จะกล่าวแลวก็ !

อันที่จริงระยะทางไปถึงกรุงอุชเชนีนั้นไกลมากไม่สมควรที่ภิกษุณีจะไปโดยลำพัง, แต่การที่จะแสวงหาเพื่อนเดินทางก็ไม่ใช่เป็นการยากเย็นอะไร เพราะในระหว่างที่คิดวนว่าใจอยู่นี้ โสมทัตต์เกิดมีอันเป็นถึงแก่ความตายไปอย่างน่าอนาถ. กล่าวคือ เขาเป็นนักแสดงกา หลงใหลเล่นสกาจนทรพัยสมบัติย่อยยับหมดตัว แล้วก็ไปโจนน้ำตายในแม่น้ำคงคา เมทินีเสียใจโศกเศร้าเป็นอันมาก, ในที่สุดถวายตนออกบรรพชาเป็นภิกษุณี. ที่เมทินีเป็นภิกษุณี ไม่ใช่เพราะมีศรัทธาเลื่อมใสนัก; ทั้งความเป็นภิกษุณี ย่อมเข้ากรอบวินัยเข้มงวดมาก. ที่ออกบรรพชา ก็ประสงค์จะมาอยู่ใกล้ฉัน เพราะเราทั้งสองรักใคร่สนิทสนมกันมาตั้งแต่เด็กแล้ว. และฉันเชื่อว่า ถ้าเปิดเผยความลับเรื่องที่จะไปกรุงอุชเชนี ก็คงยินดีไปด้วย; หรือยิ่งกว่านั้น ถึงจะไปจนสุดโลก, เมทินีก็คงพอใจไปด้วย. อันที่จริงเมื่อเมทินีมาอยู่ด้วย ทำให้ฉันมีใจกระตือรือร้นขึ้นอีกมาก. ส่วนฉันก็ช่วยเหลือโลมใจให้สร้างกลายทุกซ์โศกที่ต้องเสียสละไป

ครั้นถึงเวลาใกล้เข้ามาที่พระองค์คุลิมาลบอกกำหนดกลับ. ฉันไปคอยรับที่ชายป่าทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ทุกเวลาบ่ายไปนั่งอยู่บนเนินดินใต้ต้นไม้ใหญ่ใบงาม เพื่อจะได้มองดู ไป

ตามถนนใต้ไกล. เพราะพระองค์คุณิมาลจะต้องมาทางนั้น. และ
คาดว่าท่านคงกลับถึงในตอนเย็น

ฉันเพียรตงตากอยอยู่หลายเวลา, ถ้าจำเป็นจะต้องเฝ้า
คอยกันตงเดือนกยิด. พยายามเที่ยวไปจนถึงวันที่แปด เมื่อ
พระอาทิตย์จะตกต่ำอยู่แล้ว, ฉันบึ้งหน้ามองไป เห็นคน
เดินเข้ามาทางป่าใต้ไกล. บัดเดียวใจก็เห็นแววผ้าเหลือง
เมื่อผู้เดินทางคนนั้นสวน กับคนตัดไม้ ซึ่งกำลังจะกลับบ้าน,
สังเกตว่ารูปร่างขนาดใหญ่ผิวดำก็จำได้ทันทีว่า ผิดจาก
พระองค์คุณิมาลแล้ว ไม่มีใครที่มีรูปร่างอย่างนี้. ท่านมิได้พา
กามนิตของฉัน โดยไม่มีภัยอันตรายอย่างใด มาด้วยกับท่าน
แต่ก็ไม่เป็นไร, ถ้าท่านรับรองและบอกได้ว่าคนที่ฉันรักยังมี
ชีวิตอยู่, ฉันก็พยายามไปหาเขาเองได้เหมือนกัน.

เมื่อพระองค์คุณิมาลมาถึง ครั้นจะตรงถามเอาแต่เรื่อง
ของตนกนกกระดาก จึงทำเป็นใจเย็นทักทายปราศรัยถึงการ
เดินทางก่อน.

พระองค์คุณิมาล เล่าว่า “ในการจาริกนั้นแม่ทางจะ
ไกลถึงไหนก็ตาม ฉันเคยบุกป่าฝ่าดง ผ่านกามนิคมชนบท
ราชธานีโดยอาชีพปล้นสะดมมาจนชินแล้ว จึงมิได้ย่อท้อปลง-
เปลยเลยทั้งขาไปและขากลับ. แต่ข้อที่ลำบากตามทางอยู่บ้าง

หน คือ อาหาร, เพราะเป็นทางกันดาร กว่าจะได้พบบ้านแต่ละ
หมู่บ้านหลังคาเรือนเป็นการยาก แล้วมีหน้าชาบางบ้านเมื่อเห็น
ท่าทางจะใจบุญ ฉันได้ไปยื่นบัตรบาทที่หน้าบ้าน. เจ้าน้ำ
ก็ใจบุญจริงอย่างคาด ถืออาหารออกมา, พอสังเกตจำหน้า
ฉันได้ก็ตกใจวากลับ ปิดประตูบ้านหับประตูเรือนซัดลมตอก
สลักโครมคราม เตรียมการป้องกันอย่างตันทัน. เป็นเช่นนั้น.
บางวันก็อดเลย, จะได้อาหารบ้างก็จากผู้ไม่รู้จักฉันเท่านั้น.
คราวหนึ่งเกิดเหตุกาหลใหญ่: ฉันไปยื่นที่หน้าบ้านผู้มีอันจะกิน
ห่างประตูสัก ๖-๗ ก้าว เด็ก ๆ ในบ้านแลเห็นก็เดินอ้อม
ไปทางหลังเรือน ซึ่งฉันเหลือบเห็นตามรั้วไม้โปร่งช่องหนึ่ง
คะเนว่าคงไปบอกให้ผู้ใหญ่ทราบ. สักครู่หญิงกรรมแก่คนหนึ่ง
ถือภาชนะอาหารเปิดประตูบ้านเดินตรงออกมาจะใส่บาตร, พอ
เข้าใกล้จำหน้าฉันได้ตกเสียขวัญหน้าซัดเผือดลงทันที ร้อง
กรีดตะโกนสุดเสียงว่า ‘องค์ลิมล!’ ได้เพียงคำเดียวแล้ว
ต่อไปพูดไม่ออก ยืนตะลึงงันสนสติ, ต่อภาชนะอาหารหล่น
จากมือลงโครมแตกกระจาย จังตันทันจากจิ้งง, ผลวะผละหัน
หลังกลับ ออกไคว้งเต็มฝ่าเท้า, คราวนั้นหาเข้าทางประตูที่ออก
มาไม่ ไฟล์เข้าไปทางช่องรวนน พุงหุบปลงข้างในสองมือ
ยันดิน คัดท้องอยู่ครึ่งตัว เทาทางสองเข็ดตันทันบมอยู่

กระแด้ว ๆ นั้นสงสารเป็นอย่างยิ่ง จะเข้าไปช่วยแหวกช่อง
รวให้กกลัวจะตกใจดีผอหนักชน. ไม่เห็นทางอื่นนอกจากวิธี
ที่ฉันเคยนับถือว่าขลังนัก กล่าวคือ ทำสักกริยา. ได้ตั้ง
สัจจาธิษฐานดัง ๆ ให้ได้ยินว่า

ยโต, หิ ภคินี อริยาย ชาตียา ชาโต, นาภิชานามิ
สณฺจิจฺจ ปาณํ ชวีตา โวโรเปตา, เตน สจฺเจน โสตฺถิตะ
โหตุ โสตฺถิ คพฺภสฺส.

พอสิ้นเสียงสัจจาธิษฐาน^๑ ลูกก็ผลุดจากครรภ์โดยสวัสดิ-
ภาพ แม้มักหายตกใจมีขวัญอยู่กับตัวเป็นปรกติย้อนออกมาให้
ฉันด้วยมือสั่น ๆ ยังไม่สู้ไวใจนัก ริมขมี้ขมั้น อุ้มลูกเข้าไปทาง
ประตู ฉันต้องเลยไปบิณฑบาตข้างหน้า.....

เมื่อพระองค์อุลิมงลกำลังเล่าการเดินทางเพลีนอยู่. ฉัน
ขอลดตรงไปตามข่าวคราวคู่รัก เพราะไม่เป็นอันฟังเรื่องอื่นๆ
ใจร้อนจ้องจ่ออยู่แต่เรื่องที่อยากทราบทุกขณะจิต หัวใจเต้น

๑. สัจจาธิษฐานนี้โบราณนับถือว่าเป็นมนต์ขลังบทหนึ่งใช้เสก-
น้ำมันให้หญิงมีครรภ์คัมเสมอ บ้างเสกแล้วเป่าบนกระหม่อมหญิงผู้เจ็บ
ครรภ์บ้าง. และรวมเข้าไว้ในบทสวดมนต์ เรียกว่าองค์อุลิมาล ปรีกร
สำหรับสวดในการมงคล เช่น ขึ้นบ้านใหม่หรือแต่งงานเพื่ออำนาจสวัสดิ
แก่แม่เจ้าเรือน.

๒. สถานที่ตรงนี้ พระโบราณจารย์ยกว่าเป็นกับัญฐานิมหาเศ
คือที่พิเศษศักดิ์สิทธิ์ตลอดกาล. หญิงมีครรภ์คนใดได้ไปที่นั่นก็คลอดลูก
สะดวกกาย. สุขสบายทั้งแม่และลูกทุกราย

แรงด้วยกำลังยืนที่จะได้ข่าวกระคนกับวิตกจะไม่สมหวัง.

องกุลิมาล บอกว่า “กามนิตยังมีชีวิตอยู่ดีเป็นเศรษฐีมั่งมีมาก. ฉันได้พบกับเขาด้วยตนเอง.”

ท่านเล่าให้ฟังต่อไปว่า เช้าวันหนึ่งเมื่อไปถึงบ้านเธอ ซึ่งเป็นกฤหาสน์ใหญ่ไพศาล, พวกรักรียาเธอออกมาท้าวว่าท่านเบี่ยง ๆ, แล้วเธอก็ออกมา, ไล่กรรียากลับเข้าบ้าน, วิ่งวอนขอโทษ ท่านต่าง ๆ. ต่อไป ท่านเล่าเรื่องโดยตลอดอย่างละเอียด เหมือนที่เธอเล่าให้ฉันฟัง. ท่านเล่าเสร็จแล้ว, ก็ก้มศีรษะหันกลับไปอีกทางหนึ่ง แต่มิได้เข้าไปในป่าประตูลาย. ฉันประหลาดใจ ถามทันทีว่า ไม่เข้าไปในวัดดอกหรือ.

ท่านตอบว่า “ฉันได้จัดการที่ต้องการให้ฉันทำสำเร็จผลเรียบร้อยแล้ว, เป็นอันได้ปล่อยปณิญา และไม่มีอะไรมาเป็นเครื่องกีดขวางแก่การที่ฉันจะเดินทางไปทิศตะวันออกตามรอยพระบาทพระพุทธเจ้าสู่กรุงพาราณสี และกรุงราชคฤห์, ซึ่งฉันคงจะติดตามไปจนพบพระองค์.”

พอพูดจบ พระภิกษุผู้มีกำลังพลกายเป็นพิเศษก็มีได้หยุดพักอีกต่อไป รีบรุดออกเดินสาวก้าวยาวมุ่งหน้าไปตามทางในชายป่า.

ฉันจึงดูพระองค์ลึกลงไปเป็นนาน ดวงตะวันในเวลาเย็นจวนจะตก ฉายกายท่านเป็นเงายาวไปตามทางไหล่เขา ซึ่งอยู่ข้างหน้าเป็นทิวพีตจนจดขอบฟ้า ดูประหนึ่งว่ามีใจอันเร่ร้อนออกไปก่อนกายที่เดินตามไปไม่ทัน. ส่วนตัวฉันยืนตะลึงอึ้งว้าง ไม่มีจุดความมุ่งหมายที่จะส่งความคิดไปที่ไหนแม้แต่

น้อย. หัวใจฉันหมดหวังเสียแล้ว ความที่ไผ่ผันไว้เป็นอันสนไปแล้ว ที่เคยได้ยินนักพรตผู้หนึ่งกล่าวว่า “มูมบ้านของหญิงปากร้ายก็คือ ความเป็นไปของครอบครัว: ความซอ^๕น เข้าไปปรากฏในดวงใจอันเหี่ยวแห้ง ตรึกนึกทบทวนมาอยู่หลายหน. ความรักของฉันอยู่บนลานอโศกอันงาม ภายใต้ดวงดาวและแสงเดือน. ฉันคงไม่เฝ้าพอที่จะแ^๖ไปหาความเป็นอยู่แห่งครอบครัวในกรุงอุชเชนี เพื่อพรา^๗กียรติยศลงเกลือกกลิ้งทะเลาะกับหญิงปากร้ายภริยาเธอ.

ฉันกลานกลับไปสู่ห้องด้วยความลำบาก ไปถึงกัลละเหี้ยหมกกำลังนอนทอดอาลัยอยู่บนที่นอน. ความมุ่งหมายไว้อย่างปลาบปลื^๘มมาพลันละลายไปในทันทีทันใด ดั่งน^๙ เหลือวสยที่จะหาอะไร มาต้านทานพิช^{๑๐}ใช้ใจซึ่งรุ่มรัง อยู่แล้วมิให้กำเริบซ^{๑๑}น. เมื่อนึกสุดสำ^{๑๒}ห้ ประคับประคอง พยาบาลฉัน ซึ่งกำลังเจ็บหนักอยู่

ตลอดทั้งกลางวันกลางคืน นับว่ามีน้ำใจรักใคร่กันจริงๆ การ
พยาบาลเป็นอย่างดีของเมทินี และคอยเล่าโลมเอาใจอยู่เสมอ
กระทำให้นันทสงบความทุกข์โศกปฏิกิริยามีอารมณ์เป็นปกติได้ค
้นเป็นเครื่องช่วยให้ไขและความเจ็บปวดสาหัสเบาไปตามด้วย.
นันทเกิดมีความคิดขึ้นใหม่ที่จะจาริกเดินทางไปอีกทางหนึ่ง, ไม่ใช่
ทางที่นันทขอร้องให้พระองค์ลืมนัลไป, แต่เป็นทางเดียวกับที่พระ
องค์ลืมนัลไปเองก่อนหน้านั้นแล้ว. นันทจะโดยเสด็จตามรอย
พระบาทพระพุทธเจ้า จนกว่าจะพบพระองค์. นันทยังจะไม่รู้
สำนักอยู่หรือว่าถ้าความรักยังหนาแน่นมาก ความทุกข์
โศกนั้น. ก็ยังทับถมหนักด้วย. และด้วยเหตุฉะนั้น นันทก็หวัง
ว่าเมื่อตามไปจนได้เฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว, พระองค์จะทรงพระ
กรุณาประทานความมีชีวิตใหม่ให้แก่ นันท เพื่อสามารถรับเว
รอนทนดำเนินไปสู่วิมุตติหลุดพ้นจากความอาลัยพัวพันในโลก.

นันทบอกความดำรินี้ไว้แก่ เมทินี. เขาก็เห็นพ้องต้องใจ
ด้วย โดยนันทเองก็ไม่นึกคิดว่า จะง่ายถึงเช่นนั้น. เพราะค
เขาบิตยันต์ ถึงกับเขียนภาพขึ้นในใจคล้ายเด็ก ๆ ว่าจะได้รอน
เร่ไปในแดนต่าง ๆ ตามอำเภอใจ เสมือนนกที่ถือเอาอากาศ
เป็นทางโคจรไปแดนประเทศไกล ตามฤดูกาลโดยเสรีภาพ.

แต่การที่ตกลงจะไปใน^๕ ต้องรองจนกว่าฉันจะหายเป็นปกติ มีแรงพอเสียก่อน. แต่ครั้นค่อยมีกำลังวังชาขึ้นบ้าง ก็พอถึง ฤดูแล้ง, ต้องเลื่อนเวลานานออกไปอีก.

ในคราวที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนาท้ายฤดูแล้ง พระพุทธเจ้าเคยตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ครนถึงเดือนสุดท้าย ในฤดูแล้ง ตะวันฉายแสงกำจัดเมฆที่อุ่มน้ำไว้ให้กระจายหายไป, แล้วแผดรัศมีอยู่สูงกลางโพยม เพลามอกหมดสนไป, ปราภฏ ความสว่างจามีอุปมาฉันใด: ความมีชีวิตอยู่เป็นภิกษุสงฆ์ก็มี อุปมาฉันนั้น.”

ครนสนฤดูแล้งแล้ว เราสองคนออกจากสมุทุมพุ่มไม้พระ กฤษณ์ที่อยู่ทางประตูโกสัมพี, เลี้ยวไปทิศตะวันออก มุ่งทาง ช้างปานประหนึ่งดวงสุริยะในบรรดาสังกตสัทธ คือ องค์พระบรมศาสดาสถิตอยู่.

◎

◎

◎

สี่สิบสาม

มหาปรินิพพาน

ฉันยังมีกำลังน้อยอยู่ เดินทางไกลเรื่อยทุกวันไปไม่ไหว จำเป็นต้องหยุดพักในบางวัน เพราะฉะนั้นจึงรอนแรมมาตงหนึ่ง

เดือน กว่าจะถึงเมืองเวสาลี ได้ทราบว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่
เมืองนชานาน แต่ได้เสด็จออกจากเมืองไปเมื่อล่วงมาสักหก
สัปดาห์นั่นเอง

ก่อนหน้านั้นเล็กน้อย ได้ยินข่าวจากชาวบ้านตำบลหนึ่งซึ่ง
เป็นพุทธบริษัทว่า พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะนิพพาน
เสียแล้ว. เมื่อมาไต่ทราบข่าวพระอัครสาวกทั้งสอง ซึ่งเร
นับถือว่าเป็นผู้ยอดเยี่ยมในลัทธิธรรม ไม่ได้อยู่ในโลกนี้ต่อไป
แล้ว, ใจก็สลดผ้อยลง. อันที่จริงมิใช่ไม่รู้ว่ พระอัครสาวกองค์
สมเด็จพระศาสดา ก็มีพระกายพระชีพเป็นมนุษย์อย่างเรา, แต่
เรื่องที่จะต้องละโลกนี้ไปเป็นธรรมดา เราไม่ได้เคยนึกถึง
พระสารีบุตร ซึ่งเป็นผู้เคยอธิบายข้ออรรถธรรมอันลึกซึ้งให้ฉัน
ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งอยู่บ่อยๆ นิพพานเสียแล้ว. ท่านมีรูปลักษณะ
คล้ายพระพุทธเจ้ามาก และมีชนมายุได้แปดสิบพรรษา เสมอ
ด้วยพระชนมายุพระพุทธเจ้า. นี่พระพุทธองค์จะมีจวนเสด็จ
ปรินิพพานอยู่แล้วหรือ?

บางทีจะเป็นเพราะความไม่สบายใจที่คิดวิตกไปอย่างนี้
โรคเรื้อรังในกายซึ่งยังไม่หายขาด กลับกำเริบขึ้นอีก. จะ
อย่างไรก็ตาม ยังพยายามมาถึงเมืองเวสาลีได้, แต่ทว่า
อาการเหนื่อยอ่อนทรุดลง. ในเมืองเวสาลีมีเศรษฐีคนหนึ่ง

เป็นพุทธบริษัทอุปฐากเป็นพิเศษแก่บรรดาภิกษุภิกษุณี ที่จาริกผ่านมา. เมื่อได้ทราบว่าภิกษุณีอาพาธเดินทางมาถึง. นางรีบไปหาทันที, นำเมทินีและฉันทน์ไปพักที่บ้าน, ช่วยเหลือพยาบาลอย่างเต็มใจด้วยความเลื่อมใส.

ฉันรู้สึกในความกรุณาแห่งเศรษฐีนี้ผู้นับเป็นอันมาก. ต่อมาไม่ช้าฉันแสดงความพอใจให้ฟัง ถึงเรื่องวิตกว่าพระพุทธเจ้าก็มีพระชนมายุเท่ากับพระสารบุตร จะมีจวนเสด็จปรินิพพานเข้าบ้างหรือไม่ ?

พูดถึงเรื่องนี้ เศรษฐีนี้ก็นั่นกรอกรอให้น้ำตาไหล, ตอบออกมาเสียงกระเสาะสะอื้นว่า—

“ท่านยังไม่ทราบ. เมื่อสองเดือนที่แล้วมา ครองพระองค์ยังเสด็จประทับอยู่ในเมืองเวสาลี ทรงพระปรารภว่า จะเสด็จปรินิพพาน ในกำหนดราวสามเดือนข้างหน้า. ขอให้คิดดูเถิด: ถ้าพระอานันทมหาชาน์เล่นพอ และกล่าวคำในขณะที่จะกล่าว, เรื่องที่พูดนั้นจะไม่เกิดขึ้น และพระพุทธเจ้าก็คงจะดำรงอยู่ต่อไปในโลกจนจนสนกัลป์”

ฉันถามว่าเรื่องเป็นอย่างไร. หญิงนั้นเล่าว่า—

“เรื่องเป็นอย่างนี้: วันหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่กับ

พระอานนทน์นอกเมืองนั้นฉะพล เทวาลัย* ในขณะที่สนทนากัน มีพระพุทธรูปกล่าวว่า ผู้ใดเจริญอิทธิบาทสี่ประการบริบูรณ์แล้ว หากมีความปรารถนาก็ย่อมอยู่ในโลกนี้ได้จนสิ้นกัลป์ ที่พระพุทธเจ้าตรัสโอภาสอย่างนั้น ถ้าพระอานนทน์จะปรารถนาเหตุอาราธนาให้พระพุทธเจ้าเสด็จอยู่ในโลกจนตลอดกัลป์ก็จะได้ แต่จะเป็นด้วยถูกพญามารเข้าครอบงำหรืออย่างไรไม่ทราบ, ท่านจึงไม่ปรารถนาเรื่องนั้นแต่ก่อนเสียเลย, มักรวมมาจนพ้นเวลาเสียแล้ว.”

ฉันทถามว่า “รู้ได้อย่างไรว่าพ้นเวลามาเสียแล้วเพราะพระพุทธเจ้ายังดำรงพระชนมอยู่?”

นางตอบว่า “เรื่องเป็นดังนี้ : เมื่อหาสิบปีล่วงมาครั้งพระองค์แสวงหาวิโมกษธรรมณอรุณเวลา, ทรงทำทุกกรกิริยาเป็นเวลาถึงเจ็ดปี จนบรรลุปิณธุฎตธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสวยวิมุตติสุขอยู่ควงไม้โคธของนายอชบาล. พญามารเห็นว่าใจเกรงอำนาจตนจะเสื่อมถอย ก็มาทำการกีดขวางเพื่อมิให้ประกาศพระอมฤตธรรม. ได้กราบทูลว่า ‘พระองค์ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาเพื่อปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณ. บัดนี้สำเร็จมโนประณิธานแล้ว และจะกระทำประโยชน์แก่สัตว์โลกให้ลำบากพระกายไปไยเล่า, ขอเชิญเสด็จเข้าสู่พระปรินิพพานเสีย

* ปาวาลเจดีย์

เกิด; พระพุทธเจ้าตรัสว่า ‘ดูก่อนมารผู้ใจบาป, ต้อยเมื่อบริษัท
ของตถาคต คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาเป็น
พหูสูตอันฉลาด อาจทรงไว้ซึ่งพระธรรมวินัยแล้วปฏิบัติศึกษา
เล่าเรียนบอกกล่าวสืบต่อกันไป และสำแดงธรรมเทศนาโปรด
เวไนยนิกรสัตว์เทวดามนุษย์ให้สำเร็จมรรคผลลุลอมฤตมหานิพ-
พานได้ ยังศาสนมรรคพรหมจรรย์ ให้แผ่ไพศาลไปทั่วโลกธาตุ
แล้ว, ตถาคตจึงรับอาราธนาเข้าสู่ปรินิพพานในกาลเมื่อนั้น.

“เมื่อพระพุทธเจ้ายังประทับอยู่ในเมืองนี้ ได้ตรัสสนทนา
กะพระอานนท้อย่างที่เล่าให้ท่านฟัง. แต่พระอานนทมิได้เฉลียว
ใจ กราบทูลขอให้เสด็จอยู่ในโลกต่อไป, และยังออกไปอยู่เสีย
ณวิเวกสถานรูกขมุลแห่งหนึ่งในภายนอก. ขณะนั้นพญามาร
ได้โอกาสก็เข้าเฝ้ากราบทูลเตือนว่า —

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ, ถึงเวลาแล้วที่พระองค์จะเสด็จ
เข้าพระปรินิพพานดังที่ใดตรัสไว้แต่ปางก่อนภายใต้ดวงไม้
นิโครธของนายอชบาลณอรุณเวลา ที่จะเสด็จเข้าพระปรินิพพาน
นั้น. เพราะพระศาสนธรรมกถงซึ่งความมั่นคงแล้ว. ข้าพระองค์
หวังว่า จะได้เสด็จสู่พระปรินิพพานเสียแต่บัดนี้. พระพุทธองค์
จึงตรัสตอบพญามารว่า ‘ดูก่อนมารใจบาป. ท่านไม่ควรวิตก
แต่นไปอีกสามเดือนเราตถาคตจะปรินิพพาน.’

“เมื่อตรัสดังนั้น, แผ่นดินก็ไหว ซึ่งบางที่ท่านคงจะสังเกต
รู้มาบ้างแล้ว.”

ความจริง เมื่ออยู่กรุงโกสัมพี ก่อนหน้าที่จะออกเดินทางมาราวหนึ่งเดือน เรารู้สึกว่ามีแผ่นดินไหวที่นั่นแต่เบา ๆ จึง
ได้กล่าวรับรอง.

หญิงนั้นพูดต่อไป มีอาการอันเด่นชัดว่า “เห็นหรือไม่,
ท่าน? หวั่นไหวไปทั่วทุกแห่ง ทวยเทพตกตะลึงโทมัส
ในเหตุที่พระองค์ทรงรับคำมาร ที่จะไม่เสด็จอยู่ในโลกต่อไป.
น่าเสียใจ! ถ้าพระอานนท์ไหวทัน ซึ่งทูลอาราธนาเสียก่อน
หน้ามาร, ก็จะไม่เป็นอย่างนี้. ครั้นเมื่อเกิดแผ่นดินไหวแล้วสิ
ท่าน จึงรู้สึกกราบทูลปรารภเหตุขอให้ดำรงพระชนม์อยู่ต่อไป.
แต่พระองค์ทรงปฏิเสธเสีย.”

ตามคำบอกเล่าของเศรษฐีผู้ศรัทธา แต่กระตือรือร้น
ในทางเหตุศกตสัทธอยู่บ้างดังนี้ เป็นอันได้ความว่า เมื่อ
พระพุทธเจ้ายังประทับอยู่ในเมืองเวสาลี. ทรงรู้สึกพระองค์ว่า
จวนจะปรินิพพานแล้ว, และคงจะทรงแจ้งเรื่องนแถบรรดาพระ
สาวก. เพราะฉะนั้น ฉันจะรอช้าอยู่ในบ้านหญิงใจดีต่อไป
ไม่ได้แล้ว: จะต้องรีบไปเผ้าให้ทันเวลาก่อนปรินิพพานให้จงได้.
ความมุ่งหมายอันใหญ่ยิ่งอยู่ที่ตรงนี้ เพราะมีแต่พระองค์เท่านั้น

ที่อาจทำลายความพลุ่งพล่านเดือดร้อนในดวงจิตได้. มีแต่
พระองค์เท่านั้น ที่สามารถประทานความสุขสงบใจคืนมาได้
คือ ความสุขสงบใจอย่างที่ไม่รู้สึกมาแล้วครั้งที่ได้เฝ้าอยู่แทบ
พระบาท ณ เทวาลัยเก่าพระกฤษณ์ในป่าประดู่ลายกรุงโกสุมพิ,
แต่ขณะนั้นเสื่อมหายไปแล้ว.

ด้วยประการฉะนี้ เมื่อล่วงมาได้สัปดาห์พอดีนึ่งกำลังพอ
จะเดินทางได้ต่อไป เราก็ก่อเดินทาง. เจ้าของบ้านใจดีไม่
เต็มใจจะให้ไป เพราะเห็นว่าฉันยังกะปลกกะเปลี่ยอยู่, แต่ฉัน
รับรองให้หายวิตกว่าไม่เป็นไร และสัญญาว่า เมื่อได้เฝ้าแล้ว
จะกราบทูลถึงที่แกขอถวายอภิวาทมาแทบพระบาทด้วย เราได้
เดินมุ่งไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ สืบถามทางที่พระพุทธ-
เจ้าเสด็จไปโดยลำดับ.

ฉันไปถึงอัมพคน,^๑ ได้ทราบว่า ได้เสด็จออกจากที่นั้น
ไปแล้วราวแปดวัน. ครั้นตามไปถึงป่าร้าง^๒ เมืองโกคนคร, ก็
ได้ทราบว่าเสด็จไปเมืองปาวา ก่อนหน้าที่เราไปถึงโกคนครได้
สามวัน. เพลาบ่ายลงนิตหน้อยในวันหนึ่ง เราถึงเมืองปาวา
ระทวยใจเหนื่อยอ่อนเต็มที.

๑ อัมพปาลวัน ซึ่งนางอัมพปาลศึกษาถวายเป็นสังฆาราม

๒ ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวน

บ้านแรกที่เรพบ เป็นบ้านนายช่างทองแดงเห็นเครื่อง
ภาชนะรูปภาณัตที่ทำชนไวเรียงอยู่ตามผนังห้องมากมายหลาย
อย่าง. แต่ไม่ได้ยินเสียงสับเป้าแล่น, ดูเหมือนคนในบ้าน
หยุดพักในเวลาตรุษสารทอะไรอย่างหนึ่ง. ที่บ่อในบริเวณบ้าน
พวกคนใช้กำลังล้างชามจานกันอยู่ ทำทางมีพิธีแต่งงานเพิ่งจะ
เสร็จไปใหม่ ๆ.

ทันใดนั้น มีชายร่างเล็กนุ่งหม้อใหม่เข้ามาขอทำบุญ
ใส่บาตร และพูดถามว่า “ถ้าท่านมาเร็วกว่านสกลสองสาม
ชั่วโมง ก็จะเป็นการดีได้มีโอกาสต้อนรับ, เพราะพระพุทธเจ้า
พร้อมด้วยพระสาวกเสด็จประทับเสวยกระยาหารที่บ้านข้าพเจ้า
วันน.”

“เช่นนั้น พระพุทธเจ้าก็ยังเสด็จอยู่ในเมืองปาวา
กระมัง?”

“หามิได้. เมื่อเสวยเสร็จ, ก็ประจวบมีพระอาการเจ็บ
ปวดเป็นที่สุด เกือบจะทรงวิสัยัญ, ทำให้ข้าพเจ้าและคนอื่นๆ
ตกใจอลหม่าน; แต่แล้วภพินพระองค์และเสด็จไปถึงเมือง
กุสินาราเมื่อสักชั่วโมงล่วงมานเอง.”

ฉันสมควรจะรีบตามไปทันที เพราะตามคำบอกเล่าของ นายช่างทองแดงถึงเรื่องประจวบก็เห็นว่าเป็นที่น่าวิตกมาก. แต่จำต้องอยู่บริโภคนอาหาร และพักผ่อนพอมักำลังเสียบ้างเล็กน้อยก่อน.

ทางจากเมืองปาวาถึงกุสินาราไปมาได้ง่าย. ในไม่ช้า เราก็ตกข้ามทุ่งนาตัดป่าหญ้าสูง, เมื่อผ่านลำธารสายหนึ่ง ลงไปชำระส่นานกายรู้สึกชุ่มชื้นขึ้น หยุดพักอยู่สักครู่ แล้วเดินทางต่อไป เวลาจวนโพล้เพล้แล้ว, ฉันแทบหมดกำลัง เดินอีกไม่ไหว.

เมื่อนี้พยายามเอาใจ ชวนให้หาที่พักแรมคืน ณ คงไม่ในที่อันสูงสักหน่อย บอกว่าไม่จำเป็นจะรีบร้อนหักโหมกำลังให้เกินไปนัก, ได้พูดว่า—

“ฉันคาดว่า เมืองกุสินารากงอยู่ไม่ไกลไปกว่าระยะอีกหมู่บ้านหนึ่ง. และดูเหมือนจะเป็นเมืองที่อยู่กลางป่า, ในพระพุทธเจ้าจะเลือกเสด็จเข้าพระ ปรี นิพ พาน ในเมืองนี้ ? พระองค์ควรจะเสด็จปรีนิพพานในสวนป่าเชตวันจังหวัดสาวัตถีหรือไม่เช่นนั้นก็ในสวนป่าจังหวัดราชภัฏ. พระองค์คงจะไม่ปรีนิพพานที่เมืองกัณธารอย่างนี้. ใครเคยได้ยินออกชื่อเมืองกุสินารากันบ้าง?”

“แต่ประชาชนคงจะได้ยินชื่อเสียงเมืองกุสินาราต่อไปในวัน” จันพุกตอบแล้วเดินทางต่อไป. ในไม่ช้าก็ละเหย้าหมดกำลัง, ต้องตะเกียกตะกายขึ้นไปบนเนินสูงที่ไม่มีต้นไม้ เพื่อจะเฝ้าดูว่าจวนจะถึงกุสินาราหรือยัง, มิฉะนั้นจะต้องค้างคืนอยู่ในที่ที่ไม่มีการป้องกันอันตรายจากสัตว์ร้ายงูเงี้ยว และจะต้องกระทบอากาศซึ่งเป็นพิษทำให้เจ็บไข้.

กรณชนไปถึงยอดเนิน มองโดยรอบไม่พบหมู่บ้านที่ไหนสักแห่งเดียว, ดูเป็นป่าสล้างแลเป็นพืดเรื่อยไป. เห็นแต่ต้นไม้ใหญ่ๆ สูงชะลูด, แผ่กิ่งก้านบังแสงแดดกลางจวนรกรเวยเป็นป่าดิบสลบซับซ้อนกันขึ้นไป ถัดไปในที่แห่งหนึ่งเป็นชะเว็กลำธาร คือ ลำธารเดียวกับที่เราลงไปส่นานกายก่อนหน้านี้นี้สักครู่.

อากาศตลอดทั้งวันอบอ้าว ท้องฟ้าพยับ. แต่มาในตอนหมสุมพดฉิวๆ บ้างแล้ว. อากาศเริ่มปลอดโปร่งเห็นภูมิประเทศได้ชัดเจนบ้าง. เห็นภูเขาเป็นกำแพงใหญ่ และตระหง่านขึ้นเหนือยอดไม้ บนยอดเขามีต้นไม้ขนาดใหญ่ มองดูแต่ไกลคล้ายสนามหญ้าเขียวชอุ่มอยู่หลายแห่ง. ยอดที่สูงที่สุดพุ่งหายไป ในท้องฟ้า. มีเมฆสีแดงเรื่อๆ อยู่ก่อนเดียวลอยผ่านเป็นพืดยาว อยู่ไกลลิบ

ขณะเพ่งมองดูเมฆก้อนนั้น อันสอคล้อย่างแปลก, เลย
หวนระลึกถึงความหลัง. ครึ่งที่ใดเห็นบิดาเฝ้าคัมภีรบทองคำที่
หลอมเหลอเนอบรสสุทร แล้วออกจากเตาทางเบา. เมื่อเนื้อทอง
เย็นลง, ก็เอาไปวางไว้บนเบาะแพรสีน้ำเงินอ่อน ลักษณะสีที่
วาน ช่างเหมือนกับสีเมฆที่แลเห็นอยู่ในขณะนี้เสียจริงๆ และ
ค่อยๆ เปลี่ยนสีไปแปลกๆ.

ที่แลเห็นเป็นเมฆเปลี่ยนสีอย่างงามตาน่าดูนี้ หาใช่เป็น
เมฆไม่.

เมื่อนมอการต้นเต็นคล้ายตกใจอะไร มือสั้นเข้ามาจับ
แขนนั้น กระซิบบอกว่า “นั่นคือเขาหิมพาน.”

จริงอย่างว่า เห็นสูงตระหง่านอยู่ข้างหน้า คือ ขุนเขา
แห่งเขาทั้งหลาย, เป็นสถานที่อยู่แห่งหิมะไม่มีขาดคือ หิมาลัย,
เป็นที่สถิตแห่งทวยเทพ และเป็นสำนักของฤๅษีมีผู้สำเร็จ.
ภูเขาคือหิมพาน, ชื่อนี้แต่เมื่อฉันยังเด็กอยู่ ก็นับถือว่าเป็น
นามศักดิ์สิทธิ์กระทำให้รู้สึกทงเคารพทงเกรงอย่างซึ้งใจอย่างไร
พูดไม่ถูก. อันเรื่องราวที่เนื่องด้วยขุนเขานี้มากมายและเคย
ได้ยินอยู่บ่อยๆ เช่นว่า “แล้วจะไปสู่ป่าหิมพาน ประพฤติพรต
เป็นฤๅษี.” ได้เคยมีผู้บิณฑบาตมาแล้ว แต่กาลก่อน นับ
จำนวนเป็นเรือนพันเพื่อหาความเป็นไปในที่สังกัศวะก ให้บรรลุ

ภูมิความสุขโดยการบำเพ็ญตบะโยคะ อันเป็นทางหลุดพ้น. ต่างผู้ต่างแสวงทางวิโมกซ์ ตามวิธีที่เห็นว่าถูก, ซึ่งลงท้ายเป็นมายาเข้าใจผิดทงนนั้น. แต่บัดนี้พระผู้มพระภาคเจ้า ได้เสด็จมาใกล้แดนนั้นแล้ว. พระองค์ท่านนทลวงพณมายาความหลงผิด—พระผู้ซึ่งเราโดยเสด็จตามรอยพระบาทมาในขณะนี้.

ขณะนั้นย่นึกเพลินอยู่ รูปที่เห็นเป็นสรวงเรืองก็เลือนหายไป ประหนึ่งว่าโพยมสวรรค์หุบลงมากลุมเสียหมดไม่ให้เห็น. แต่เมื่อใดเห็นมาแล้ว ก็พอทำให้มีใจชุ่มชื้นเกิดกำลังกระปรกระเปร่าขึ้นอีก.

ฉันทูกะเมทินีว่า “ถึงหากพระพุทธเจ้าจะเสด็จข้ามขุนเขานี้ เพื่อไปสู่ภูมิแดนอันสูงสุดถึงไหนก็ตาม, ฉันทเป็นขอตามเสด็จไปให้พบจนได้.”

เมื่อมีมานะเช่นนั้น ฉันทก็เดินต่อไป. ไม่ทันถึงครึ่งชั่วโมงก็หมดแดนป่าไม้ทรกเรียว. เข้าเขตไร่นาข้างหน้าเรื่อยไปเวลานนมดลงแล้ว, พระจันทร์กำลังชนปรากฏดวงโตอยู่เหนือยอดไม้ ตรงข้ามกับที่ซึ่งเราไปถึงแล้ว คือ เมืองกุสินารา.

อันที่จริง เมืองกุสินาราก็ไม่ใหญ่โตยิ่งไปกว่าหมู่บ้านของพวกมัลละ, มีบ้านและกำแพงเมือง ใช้ไม้สานเอาดินทา. เห็นในครั้งแรก ก็เข้าใจว่าคงจะมีโรคระบาดอะไรอย่างหนึ่งเกิด

ชนแก่มืองน้อยๆ นั้นผู้คนเบาบางไป, ตามประตูบ้าน มีคน
ชราและคนเจ็บนั่งร้องไห้กันอยู่เชิงแซ่.

เราเข้าไปถามว่าเกิดอะไรขึ้น.

พวกนั้นบิดไม้บิดมือตอบว่า “พระศาสดาจะด่วนเสด็จ
เข้าปรินิพพานเสียแล้ว. ในเวลานี้เอง ดวงประทีปของโลกจะดับ
แสงไป. พวกมัลละพากันไปที่ป่าร้าง เพื่อไปเฝ้าถวายบูชาแด่
พระองค์ผู้ทรงพระภาค. เพราะเมื่อก่อนหน้าจะมีศก้าเล็กน้อย
พระอานนท์มาในเมืองตรงไปที่ตลาด ซึ่งเป็นที่ชุมนุม. กำลัง
พวกมัลละประชุมโต้เถียงกันด้วยเรื่องการเมือง. เมื่อพระอา-
นนท์ไปถึง ได้บอกว่า ‘ดูก่อนพวกมัลละ, ในวันนี้ก่อนเวลาเที่ยง
คืน พระพุทธเจ้าจะเสด็จเข้าพระปรินิพพาน. ท่านจงรีบพากัน
ไปเฝ้า. เพราะพระพุทธองค์จะได้เสด็จเข้าพระปรินิพพานใน
เมืองท่าน เป็นโอกาสที่พวกท่านจะได้เฝ้าครั้งสุดท้าย. เมื่อ
พวกมัลละได้ทราบดังนั้นก็ประเทวนการด้วยความเสียใจ. พา
บุตรภริยารีบไปที่ป่าร้าง. ส่วนพวกข้าพเจ้าที่เหลืออยู่เป็นคน
ชราและพิการเดินเหินไม่ไหว จึงจำต้องแกร่วอยู่กับที่ไม่
สามารถไปบูชาพระศาสดาในครั้งสุดท้ายได้.”

เมื่อใดความดังนี้, เรากรับออกประตูเมืองตรงไปยัง

ป้า^{๖๖} รัง^{๖๗} ทน^{๖๘} ที่^{๖๙} ซึ่ง^{๗๐} ชาว^{๗๑} บ้าน^{๗๒} เหล่า^{๗๓} นั้น^{๗๔} ช^{๗๕} ทาง^{๗๖} ให้^{๗๗}. ไป^{๗๘} ตาม^{๗๙} ทาง^{๘๐} เห็น^{๘๑} พวก^{๘๒} มัล^{๘๓} ละ^{๘๔} กลับ^{๘๕} มา^{๘๖} เป็น^{๘๗} หมู่^{๘๘}. อาราม^{๘๙} ที่^{๙๐} ยาก^{๙๑} จะ^{๙๒} ไป^{๙๓} ให้^{๙๔} ถึง^{๙๕} ท้น^{๙๖} ใจ^{๙๗} เรา^{๙๘} รับ^{๙๙} สาว^{๑๐๐} ก้าว^{๑๐๑} ตัก^{๑๐๒} ข้าม^{๑๐๓} ท่ง^{๑๐๔} ตรง^{๑๐๕} ไป^{๑๐๖} ทาง^{๑๐๗} มุม^{๑๐๘} บ้าน^{๑๐๙} น้อย^{๑๑๐}.

กร^{๑๑๑} น^{๑๑๒} ไป^{๑๑๓} ถึง^{๑๑๔} เห็น^{๑๑๕} ภิก^{๑๑๖} ขุ^{๑๑๗} ของ^{๑๑๘} ก^{๑๑๙} หนึ่ง^{๑๒๐} ยืน^{๑๒๑} พิง^{๑๒๒} ร่อง^{๑๒๓} ให้อยู่^{๑๒๔} กับ^{๑๒๕} ต้น^{๑๒๖} ไม้^{๑๒๗}. จ^{๑๒๘} น^{๑๒๙} ร^{๑๓๐} ู้^{๑๓๑} ส^{๑๓๒} ก^{๑๓๓} ต^{๑๓๔} น^{๑๓๕} ช^{๑๓๖} น^{๑๓๗} มา^{๑๓๘} ใน^{๑๓๙} ใจ^{๑๔๐}. ห^{๑๔๑} ย^{๑๔๒} ค^{๑๔๓} ม^{๑๔๔} อ^{๑๔๕} ง^{๑๔๖} ค^{๑๔๗} ดู^{๑๔๘}. ช^{๑๔๙} ณะ^{๑๕๐} น^{๑๕๑} น^{๑๕๒} ภิก^{๑๕๓} ขุ^{๑๕๔} ของ^{๑๕๕} ก^{๑๕๖} นั้น^{๑๕๗} เ^{๑๕๘} ง^{๑๕๙} ย^{๑๖๐} หน้า^{๑๖๑} แ^{๑๖๒} ห^{๑๖๓} ง^{๑๖๔} น^{๑๖๕} ช^{๑๖๖} น^{๑๖๗} ไป^{๑๖๘} บ^{๑๖๙} น^{๑๗๐} ท^{๑๗๑} อ^{๑๗๒} ง^{๑๗๓} ฟ^{๑๗๔} ้า^{๑๗๕}. แ^{๑๗๖} ส^{๑๗๗} ง^{๑๗๘} จ^{๑๗๙} น^{๑๘๐} ทร^{๑๘๑} ว^{๑๘๒} น^{๑๘๓} เพ^{๑๘๔} ญ^{๑๘๕} ส^{๑๘๖} อ^{๑๘๗} ง^{๑๘๘} มา^{๑๘๙} กระ^{๑๙๐} ท^{๑๙๑} บ^{๑๙๒} เ^{๑๙๓} ติม^{๑๙๔} หน้า^{๑๙๕} ท^{๑๙๖} าน^{๑๙๗}. จ^{๑๙๘} น^{๑๙๙} ก^{๒๐๐} จ^{๒๐๑} ำ^{๒๐๒} ได้^{๒๐๓} ว่า^{๒๐๔} เป็น^{๒๐๕} พระ^{๒๐๖} อ^{๒๐๗} น^{๒๐๘} น^{๒๐๙} ท^{๒๑๐}.

จ^{๒๑๑} น^{๒๑๒} เข้า^{๒๑๓} ใจ^{๒๑๔} ว่า^{๒๑๕} คง^{๒๑๖} มา^{๒๑๗} ไม่^{๒๑๘} ท^{๒๑๙} น^{๒๒๐} ก^{๒๒๑} ่อน^{๒๒๒} เว^{๒๒๓} ล^{๒๒๔} า^{๒๒๕} เ^{๒๒๖} ส^{๒๒๗} ต^{๒๒๘} จ^{๒๒๙} ป^{๒๓๐} ร^{๒๓๑} นิ^{๒๓๒} พ^{๒๓๓} พ^{๒๓๔} าน^{๒๓๕} เ^{๒๓๖} เส^{๒๓๗} ย^{๒๓๘}. ก^{๒๓๙} ิด^{๒๔๐} แ^{๒๔๑} ล^{๒๔๒} ้ว^{๒๔๓} ก^{๒๔๔} ็^{๒๔๕} ใจ^{๒๔๖} ห^{๒๔๗} ย^{๒๔๘}. ไม่^{๒๔๙} ท^{๒๕๐} ร^{๒๕๑} า^{๒๕๒} บ^{๒๕๓} ว่า^{๒๕๔} ก^{๒๕๕} ำลัง^{๒๕๖} ว^{๒๕๗} ง^{๒๕๘} ช^{๒๕๙} า^{๒๖๐} ไป^{๒๖๑} ไ^{๒๖๒} ห^{๒๖๓} น^{๒๖๔} ค^{๒๖๕}.

ช^{๒๖๖} ณะ^{๒๖๗} น^{๒๖๘} ไ^{๒๖๙} ต^{๒๗๐} ย^{๒๗๑} น^{๒๗๒} เ^{๒๗๓} เส^{๒๗๔} ย^{๒๗๕} มี^{๒๗๖} ไ^{๒๗๗} ใด^{๒๗๘} ร^{๒๗๙} แ^{๒๘๐} ห^{๒๘๑} ว^{๒๘๒} ก^{๒๘๓} ส^{๒๘๔} ม^{๒๘๕} ท^{๒๘๖} ุ^{๒๘๗} ม^{๒๘๘} ไม้^{๒๘๙}. แ^{๒๙๐} ล^{๒๙๑} ้ว^{๒๙๒} เห็น^{๒๙๓} พระ^{๒๙๔} ภิก^{๒๙๕} ขุ^{๒๙๖} ร^{๒๙๗} ำ^{๒๙๘} ใหญ่^{๒๙๙} อ^{๓๐๐} ง^{๓๐๑} ก^{๓๐๒} หนึ่ง^{๓๐๓} เข้า^{๓๐๔} มา^{๓๐๕}. เ^{๓๐๖} ำ^{๓๐๗} มี^{๓๐๘} อ^{๓๐๙} ท^{๓๑๐} า^{๓๑๑} บ^{๓๑๒} ำ^{๓๑๓} พระ^{๓๑๔} อ^{๓๑๕} น^{๓๑๖} น^{๓๑๗} ท^{๓๑๘} พ^{๓๑๙} ุด^{๓๒๐} ว่า^{๓๒๑} ท^{๓๒๒} าน^{๓๒๓} อ^{๓๒๔} น^{๓๒๕} น^{๓๒๖} ท^{๓๒๗}. พระ^{๓๒๘} ศ^{๓๒๙} าส^{๓๓๐} ต^{๓๓๑} าร^{๓๓๒} ับ^{๓๓๓} ส^{๓๓๔} ัง^{๓๓๕} ให^{๓๓๖} ห^{๓๓๗} ้า^{๓๓๘}.”

เท^{๓๓๙} ำ^{๓๔๐} น^{๓๔๑} เ^{๓๔๒} เอง^{๓๔๓} ก^{๓๔๔} ็^{๓๔๕} เป็น^{๓๔๖} อ^{๓๔๗} น^{๓๔๘} ท^{๓๔๙} ราบ^{๓๕๐} ไ^{๓๕๑} ต^{๓๕๒} แ^{๓๕๓} น^{๓๕๔} ว่า^{๓๕๕} ย^{๓๕๖} ัง^{๓๕๗} มี^{๓๕๘} โ^{๓๕๙} ก^{๓๖๐} าส^{๓๖๑} ไ^{๓๖๒} ต^{๓๖๓} ั^{๓๖๔} เ^{๓๖๕} ำ^{๓๖๖} ท^{๓๖๗} น^{๓๖๘} ใน^{๓๖๙} ค^{๓๗๐} ร^{๓๗๑} ง^{๓๗๒} ส^{๓๗๓} ุ^{๓๗๔} ต^{๓๗๕} าย^{๓๗๖}. แ^{๓๗๗} ร^{๓๗๘} ัง^{๓๗๙} น^{๓๘๐} แ^{๓๘๑} ช^{๓๘๒} ้ง^{๓๘๓} ช^{๓๘๔} น^{๓๘๕} มา^{๓๘๖} ท^{๓๘๗} น^{๓๘๘} ที่^{๓๘๙} ส^{๓๙๐} าม^{๓๙๑} ารถ^{๓๙๒} เ^{๓๙๓} ื^{๓๙๔} น^{๓๙๕} ต^{๓๙๖} ่อ^{๓๙๗} ไป^{๓๙๘} ไ^{๓๙๙} ต^{๔๐๐} อ^{๔๐๑} ก^{๔๐๒}. ช^{๔๐๓} ณะ^{๔๐๔} น^{๔๐๕} พระ^{๔๐๖} อด^{๔๐๗} ก^{๔๐๘} ุ^{๔๐๙} ล^{๔๑๐} ี^{๔๑๑} มา^{๔๑๒} เห็น^{๔๑๓} แ^{๔๑๔} ล^{๔๑๕} ้ว^{๔๑๖} ไ^{๔๑๗} ต^{๔๑๘} ั^{๔๑๙} มี^{๔๒๐} หน้า^{๔๒๑} ต^{๔๒๒} ำ^{๔๒๓} เ^{๔๒๔} ส^{๔๒๕} ด^{๔๒๖} ง^{๔๒๗} วิ^{๔๒๘} ต^{๔๒๙} ก^{๔๓๐} ก^{๔๓๑} ล^{๔๓๒} ัว^{๔๓๓} เรา^{๔๓๔} จะ^{๔๓๕} เข้า^{๔๓๖} ไป^{๔๓๗} ร^{๔๓๘} บ^{๔๓๙} ก^{๔๔๐} ว^{๔๔๑} น^{๔๔๒} พระ^{๔๔๓} พ^{๔๔๔} ุ^{๔๔๕} ธ^{๔๔๖} เจ^{๔๔๗} ้า^{๔๔๘}. จ^{๔๔๙} น^{๔๕๐} จ^{๔๕๑} ึง^{๔๕๒} ช^{๔๕๓} ิง^{๔๕๔} พ^{๔๕๕} ุด^{๔๕๖} ใ^{๔๕๗} เ^{๔๕๘} ำ^{๔๕๙} ใจ^{๔๖๐} เ^{๔๖๑} เส^{๔๖๒} ย^{๔๖๓} ก^{๔๖๔} ่อน^{๔๖๕} ว่า^{๔๖๖}—

๖๖ ต่อมาเรียกว่า อุปวัตตนสาธวันมงคลสถาน.

“ท่านอย่าวิตกเลย. พวกฉันจะไม่รบกวนร้องไห้รำไร
อย่างผู้หญิงธรรมดา ในเวลานี้เป็นปัจฉิมกาลแห่งพระพุทธ-
เจ้า พวกฉันตั้งใจรับแรงจากเมืองเวสาลีมาโดยไม่ไต่หยดพัก,
ความประสงค์ก็เพียงได้เฝ้าพระองค์สักครั้งหนึ่งซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายเท่านั้น. ขอท่านอย่าให้เสียความตั้งใจเลย, โปรดอนุญาต
ให้ไต่เข้าเฝ้า เพื่อจะได้มีอันตรัยกล้าแข็งบำเพ็ญกุศลต่อไป.”

ท่านก็ทำกริยาให้เราตามไป. เราไปไม่ถึงไกลก็มากนัก
ถึงช่องว่างน้อยๆ ในป่าร้าง. มีพระภิกษุราวสองร้อยองค์ยืนเฝ้า
อยู่เป็นรูปอัฒจันทร์. ณ ท่ามกลางนั้น มีต้นรังขนาดใหญ่
สองต้นกำลังออกดอกเป็นกลุ่มก้อนขาวใส. กระจ่างแวววาว
ทงคั่น เห็นพระพุทธเจ้าประทับบรรทมบนพระแท่น ซึ่งปูลาด
ด้วยผ้าสีเหลืองมีพระหัตถ์ขวาหนุนพระเศียร. ดอกรังก็โปรย
เกสรเป็นละอองมาอาบพระองค์

ท่านพระปฤชฏางค์ถนัดไปไกล คือ เขาหิมพาน มีหิมะ
ปกคลุมเป็นนิรันดร์ แต่บัดนี้ถูกความมืดเข้าปกคลุม, ซึ่ง
ฉันดูเหมือนจะเห็นขึ้นในใจ ว่าที่ฉันเกิดมามีกำลังมาไต่ทันเฝ้า
พระพุทธเจ้าถึงขั้น ก็เพราะได้เห็นขุนเขานี้ในคราวแรกเมื่อ
เวลามา.

พระพุทธเจ้าตรัสกะพระอานนทีก่อนกว่าผู้^๑อื่นหมดเพราะ
ท่านมายืนเฝ้าอยู่เฉพาะพระพักตร์แล้วว่า “สำแดงอานนท์,
เรารู้ได้^๒ว่าท่านร้องไห้^๓โศกเศร้าถึงเรา. และท่านคงคิดอยู่^๔ว่า
ท่านยังไม่^๕สิ้นอาสวกิเลส ยังไม่บรรลุนิพพานเห็นแจ้ง, และ^๖บคน
พระศาสดาผู้กรุณาแก่ท่านก็จะเข้า^๗ปรีณิพพานเสียแล้ว. สำแดง
อานนท์. ท่านจงเลิกคิดอย่างนั้นเสียเถิด, จงอย่าปริเทวนา
การ, จงอย่าโศกเศร้า. สำแดงอานนท์. เราได้บอกแก่ท่าน
แล้วมิใช่หรือ ว่าบรรดาสิ่ง^๘ที่ยึดถือรักใคร่ ย่อมมี^๙อันต้องจาก
ไป. ธรรมดาย่อมเป็น^{๑๐}ธรรมดาของ^{๑๑}มันกระนั้น. สิ่ง^{๑๒}ทั้งปวงเกิด
ขึ้นเองโดยสภาพธรรม. เราไม่ได้^{๑๓}จัดการให้^{๑๔}เกิดขึ้น แต่ชอบ
ออก^{๑๕}รับว่า เป็นของเรา; สิ่ง^{๑๖}นั้นๆ ย่อมมี^{๑๗}อาการแปรไปตาม
ธรรมดากิเลส, เราจะ^{๑๘}ค้น^{๑๙}ร^{๒๐}นให้^{๒๑}เป็น^{๒๒}อย่าง^{๒๓}ใจเราคิด^{๒๔}ไม่ได้^{๒๕}นอกจาก
ออก^{๒๖}รับ^{๒๗}เอา^{๒๘}เป็น^{๒๙}ของเราเหลวๆ; และในที่สุด มัน^{๓๐}ก็ต้อง^{๓๑}ล่วง^{๓๒}ลับ
ไปด้วยอำนาจแห่ง^{๓๓}ธรรมดาเราจะ^{๓๔}ฝัน^{๓๕}ให้^{๓๖}คงอยู่^{๓๗}ไม่สำเร็จ^{๓๘}เลย จะ
ได้^{๓๙}ก็แต่ความ^{๔๐}คลง^{๔๑}เพ้อ^{๔๒}ออก^{๔๓}รับ^{๔๔}เอา^{๔๕}เสีย^{๔๖}เต็ม^{๔๗}แปล. นับ^{๔๘}ประสาอะไร,
ตัว^{๔๙}ท่านเองก็อย่า^{๕๐}ทะนง^{๕๑} ย่อม^{๕๒}ตกอยู่^{๕๓}ในอำนาจ^{๕๔}ธรรมดาที่จะ^{๕๕}บัน-
ดาล^{๕๖}ให้^{๕๗}เป็น^{๕๘}อย่างไร^{๕๙}ได้^{๖๐}ทั้งนั้น. เพราะ^{๖๑}ฉะนั้น^{๖๒}ธรรมดา^{๖๓}ทั้งหลายจึง
เป็น^{๖๔}อนัตตา คือ^{๖๕}เลือก^{๖๖}ไม่^{๖๗}ได้; ไม่สำเร็จ^{๖๘}ด้วย^{๖๙}เรา^{๗๐}สัก^{๗๑}อย่าง^{๗๒}เดียว,
มัน^{๗๓}เกิด^{๗๔}ขึ้น^{๗๕}แล้ว^{๗๖}ย่อม^{๗๗}ดับ^{๗๘}ไป, มัน^{๗๙}รวม^{๘๐}กัน^{๘๑}แล้ว^{๘๒}ย่อม^{๘๓}จาก^{๘๔}ไป, ปรุ^{๘๕}

มันชน มันก็แตกสลายไป. สำแดงอาณนท, ท่านได้ปฏิบัติเร
มานานด้วยความเต็มใจจงรัก ไม่มีอคติเอนท้อถอยชื่อว่าได้
พยายามดีแล้ว. จงใช้ความพยายามอันสม่ำเสมอ^๕ มาใน
ทางบำเพ็ญเพียร. ในไม่ช้าท่านจะหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา
ที่ฐิความเห็นเชื่อนและอวิชา ความไม่รู้แจ้งหลงผิดไปตาม
มายา.”

ท่านพระอาณนทพยายามกลั่นสะ^๕อน เพื่อแสดงว่าไม่มี
ความเสียใจต่อไปแล้ว. แข็งใจกราบทูลถามว่า “พระสรระว่าง
จะโปรดให้จัดการอย่างไร?”

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “ไม่ควรวิตกในเรื่องนี้. เพราะ
สาวกที่ทรงสติปัญญาพร้อมทั้งพราหมณ์ และกฤหบดีมหาศาลที่
เขานับถือ คงจะจัดทำกันไปเอง ตามเห็นสมควรแก่การย์. ตัว
ท่านมีสิ่งสำคัญที่จะพึงใส่ใจอยู่ คือ จงนึกถึงอมฤตธรรม. อย่า
ได้นึกถึงสิ่งอะไรเลย: จงเร่งพยายามชวนชวายเป็นไปให้บรรลุ,
อย่าย่อท้อถอยหลัง.”

พระพุทธเจ้าตรัสเฉพาะพระอาณนทแล้ว. ก็ทรงทอด
ทศนาการมายังเหล่าพระสาวกที่ยืนเฝ้าอยู่เป็นวง, ตรัสว่า—

“ภิกษุทั้งหลาย, บางที่ท่านทั้งหลายจะนึกว่า พระธรรม^๕
นั้นชาติศาสดาเสียแล้ว, ท่านไม่มีศาสดาต่อไปแล้ว. คุณก่อน

ภิกษุทั้งหลาย, ท่านอย่าพึงคิดอย่างนี้ ธรรมที่เราแสดงไว้ เมื่อเราล่วงไปจักเป็นศาสดาของพวกท่าน. เพราะฉะนั้น ท่านอย่าพึงยึดเอาสิ่งภายนอกเป็นที่พึ่ง. จงถือพระธรรมเป็นที่พึ่งให้มั่น. พระธรรมนั้นจะเป็นความสว่างแก่ท่านเอง. จะเป็นที่พักแก่ตนเอง."

ส่วนตัวฉันนั้น พระพุทธเจ้าทรงชำเลืองเห็น, พระองค์ซึ่งทรงพระมหากรุณาธิคุณ ได้ทอดพระเนตรเพ่งอยู่ครู่หนึ่ง, ฉันรู้สึกว่าได้บากบั่นเดินทางมา เป็นอันไม่เปล่าผลเลย.

ล่วงมาสักครู่ พระองค์ตรัสอีกว่า—

"ภิกษุทั้งหลาย, บางทีจะมีบางท่านที่เกิดความสงสัยขึ้นในส่วนศาสดา หรือในส่วนพระธรรม ท่านจงถามเสียให้สนระแวงเถิด เพื่อไปภายใน ท่านจะได้ไม่โทษตนเอง ว่าเมื่อพระศาสดายังทรงชีวิตอยู่ ก็ได้ไต่ถามอะไรไว้"

พระองค์ตรัสดังนั้น ประทานโอกาสให้ผู้เฝ้าอยู่กราบทูลข้อสงสัยได้. แต่ถึงกันหมด ใครเล่ายังจะมีใจลังเลสงสัย เมื่อได้มาเฝ้าเฉพาะพระพักตร์แห่งพระองค์ผู้จะเสด็จลับไปแล้ว? พระพุทธเจ้าเสด็จไสยาสน์อยู่ที่นั่น มีแสงเดือนในคืนเพ็ญส่องสีเหลืองอ่อนมาทอวรกาย ประหนึ่งว่า เทพบุตรกำลังเตรียมการสนานพระสรีราพยพในครั้งสุดท้าย กล่าวคือ ไปรยละอองเกสร

คอกไม้ลงมา.

พระอานนท์เต็มตื่นในหฤทัย ประสานหัตถ์กราบทูลว่า—

“ข้าแต่พระองค์, ประหลาดนักหนา พระสัจจธรรม^๕
ข้าพระองค์เชื่อว่าในที่ประชุมสงฆ์^๕ ไม่มีผู้ใดแม้แต่รูปเดียว
ที่ยังมีความไม่สนิทใจในคำสั่งสอนและศาสดาอยู่.”

แล้วพระผู้ประเสริฐสุด ก็ตรัสว่า—

“สำแดงอานนท์, ท่านกล่าวด้วยมีศรัทธาเต็มทีแต่เรารู้
แล้วว่า ไม่มีความกินแหนงตะขิดตะขวงอยู่ในใจผู้ใด. เพราะ
แม้ผู้ทنبวามเขว^๕ บัญญาล่าหลังกว่าเพื่อน ก็โปร่งใจในลัทธิ
ธรรมแล้ว, และในที่สุดก็จะได้บรรลุโมกษธรรมเหมือนกัน.”

ครั้นพระองค์ตรัสดังนั้นแล้ว, ผู้ที่เฝ้าอยู่ก็รู้สึกเยือกประ-
หนึ่งวามม่ออันทรงพลังการอำนาจมาเปิด ทวาร วิถี แห่งความ
เป็นอนิจจาประจำสังขาร สำหรับเชิญพระองค์เสด็จเข้า.

พระองค์เผยพระโอษฐ์อีกครั้งหนึ่ง เป็นพระบังฉิมวาจา
ที่จารึกไว้แก่งสารโลก เป็นพระสัจจธรรมอันเลิศว่า—

“ภิกษุทั้งหลาย, เราตถาคตขอเตือนท่าน; อันสังขาร
ทั้งหลายมีแต่เสื่อมไปเป็นธรรมดา ขอท่านทั้งหลายจงบำเพ็ญ
กุศลให้เต็มทีด้วยความไม่ประมาทเถิด.”

นคือนครโอวาทแห่งพระศาสดาเป็นมฤตกครองสุดท้าย

กรณแล้ว ส่นพระคำรัส ส่นพระสุรเสียง หับพระโอษฐ์
 หลับพระเนตร พระอัสสาสะประสาทซึ่งเคยระบายตามธรรมดา
 ก็ค่อย ๆ แผ่วเบาลง ๆ ทุกที แล้วกสนพระกระแสลมโดยพระ
 อาการอันสงบ. พระภิกษุองค์หนึ่งประกาศว่า พระบรมศาสดา
 เสด็จปรินิพพานแล้ว.

อนิจจา! แสงเดือนเพ็ญส่องกระจ่างจับพระพักตร์อยู่เมื่อ
 กกจางซัดขมุกขมัวลง ท้องฟ้าสลัวมัวพยับครม อากาศเย็น
 เยียบจับหัวใจ น้ำค้างหยดลงเฉาะ ๆ เป็นหยาดน้ำตาแห่ง
 สวรรค์เกสรดอกกรักร่วงพรูเป็นสายสหัสธาราสรลง พระพุทธ-
 สรีระ จักจั่นเรไรส่งตึงเย็บดูไม่มีแก่ใจจะทำเสียง ธรรมชาติ
 รอบข้างต่างสลดหมดความคะนองทุกสิ่งทุกอย่าง.

แล้วจึงมีเสียงกระซิกๆ สะอื้นให้เหงเหงพระภิกษุสงฆ์. ฝ่าย
 พวกมัลลละก็ร้องไห้โฮลงแทบสิ้นสมถะ.

◎

◎

◎

ขณะนั้น อันว่า ปฐวีก็มปนาการก็บังเกิดปรากฏพิลึก
 พึงกลัวทั่วโลกธาตุทั้งปวง อีกทั้งห้วงมหรรณพก็กำเริบตีฟอง
 คະนองคลื่นครนครนณนันทสนั่นในมหาสมุทรสาคร ทั้งหมด

มัจฉาชาติมังกรผูกค้ำกระทำให้ศัพทส์ำนวนนฤโฆษ กรูวนาคู
เสียงบริเทวกถาแซ่ซ้องโศกาครุรกำสรด ทั้งขุนเขาสีเนรราช
พรรพทกันอ้อมยอกโอนอ่อน มีอาการปานประหนึ่งว่า ยอด
หวายถูกอศักคิลน อเนกมหัสจรรย์กับันดาลท่วเมทนีสกลสกลนภา
กาศปางเมื่อพระบรมโลกนาถเข้าสู่ปรีนิพพาน นั้นแล.

◎

◎

◎

สี่สิบสี่

พินัยกรรมวาสิฏฐิ

พระปัจจุณิมพุทธพจน์ ที่ฉันได้ยิน กับหูจริง ๆ เมื่ออยู่ใน
มนุษย์โลกเป็นดังที่เล่าแล้วนั้น.

กำลังร่างกายที่ฉันทรงชีพอยู่ต่อไป เป็นอันหมดเสียแล้ว.
ความไข้เข้ามาสู่ตนหนักลงจนเพียบไม่รู้สีกสติ. ฉันได้เห็นหน้า
คนที่มารูมรอบตัวฉันเป็นเงา ๆ กล้ายในความฝัน. ที่จำเ้าได้
แน่นอน คือหน้าเมทนีสซึ่งประจำอยู่เสมอ. ครนแล้วก็มีควูปไป
หมด. และในทันใดนั้น คุเหมือนมีน้ำอันเย็นชุ่มมาชะโลมให้พิช
ไข้ที่ร้อนแรงจางหายไป เหมือนดังเดินทางมายืนอยู่ริมขอบสระ
ภายใต้แสงแดดที่แผดจ้า. แล้วรู้สึกว่าตนเองเป็นดอกบัวภายใน
น้ำอันเย็นฉ่ำ ได้รับความชุ่มชื้นตลอดถึงก้าน. และในคราว

เดียวกัน นานหนักหม้อยู่ข้างบนค่อยเบาลงทุกที, เห็นคอกบัว
สีแดงขนาดใหญ่ลอยอยู่เหนือตน, ทรัมชอบคอกบัว เห็นแวว
หน้าอ้นงามของเธอกำลังชะโงกลงมาดู, กรนแล้วฉันทกลอยชน
มาเหนือหน้าได้อย่างสบาย, เมื่อตนชนก็เห็นมาอยู่ใกล้เธอ ใน
สวรรค์สุขาวดี.

กามนิท—"ขอความเจริญจงมีแก่ หล่อน เกิดที่ความรัก
ของหล่อนชักนำให้ชนมาอยู่บนนี้ได้. ถ้าหล่อนไม่ตามชนมา
ด้วย. บ่านนั้นจะไปอยู่ในภพไหนอีกต่อไปก็ทราบไม่ได้. จริง
อยู่ในเวลานี้เรายังไม่รู้ว่าจะสามารถช่วยตัวเอง ให้พ้นภัยใน
คราวที่โลกานโลกถึงกาลประลัยได้อย่างไร. แต่กระนั้นถ้อยคำ
ที่หล่อนกล่าวมาแล้ว ทำให้ฉันเชื่อมั่นในใจ: เพราะคุณหล่อน
มิได้มีความวิตกหวาดสะอุ้ง ต่อสิ่งที่จะถึงกาลประลัยได้อยู่แล้ว
แม้แต่น้อย, เปรียบเหมือนแสงแดดอยู่ในกลางพายุ จะสะท้อน
ด้วยก็หาไม่"

"ผู้เคยพบเหตุการณ์ที่ใหญ่กว่า ย่อมไม่มีความหวน
สะท้อนแม้แต่น้อย. เหตุการณ์ครั้งนี้ คือสกลจักรวาลจะต้องถึง
ปางประลัยไป. แม้จะเป็นใหญ่เหลือประมาณ, ถ้าเปรียบกับ,
เหตุการณ์ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จเข้าปรินิพพาน, ก็นับว่า
เล็กน้อย เพราะบรรดาที่เราเห็นอยู่โดยรอบนี้ เป็นแต่อาการที่

เปลี่ยนไปตามธรรมดาเท่านั้น. แล้วชีพทั้งหลายเหล่านั้นก็จะเข้าสู่แดนแห่งความเกิดอีก. ทำมหาพรหมที่เห็นอยู่นั้นกำลังเป็นบำเพ็ญพยายามต้านทานต่อสิ่งที่ต้านทานไม่ได้. เพราะบางทีจะมองดูเราด้วยริษยา ที่เห็นเรายังส่องแสงอยู่เรื่อยๆ ไม่มีลดลง. ทำมหาพรหมนั้น ซึ่งเผอิญมาสนับบุญ เมื่อถึงการประลัยแล้ว คงจะไปเกิดใหม่ในภูมิต่ำลง. และมีผู้ที่ตั้งประณิธานจะได้จุติมาเป็นทำมหาพรหมต่อไป. บุคคลจะไปสู่ภพใดก็ด้วยประณิธานอันแน่วแน่ ประกอบด้วยกรรมเป็นเครื่องชักนำไป. โดยสรุป สิ่งทั้งหลายก็ย่อมเป็นไปตามสภาพของมันไม่ได้ไม่ช้า เกิดมาจากธาตุเดียวกัน : ฉะนั้นจึงว่าเป็นสิ่งเล็กน้อย และเพราะด้วยเหตุเดียวกันนี้ ฉะนั้นไม่เห็นเป็นของน่าตกใจกลัวอย่างไร. ข้าจะเป็นที่น่ายินดีที่เผอิญได้มีชีวิตอยู่เห็นในระหว่างกาลประลัย. เพราะถ้าหลงไปว่า พรหมโลกเป็นอนันตะไม่มีเขตสุดแล้ว. ก็จะเลยไม่มีญาณความหยั่งรู้สิ่งไรที่เลิศกว่า."

"เช่นนั้น หลอนกรูสักสิ่งซึ่งเลิศกว่าพรหมโลกนั้น อย่างนั้นหรือ?"

"พรหมโลกนั้นกำลังสิ้นไปเรอกเห็นอยู่. แต่สิ่งแห่งหนึ่งไม่มีควมสิ้นไป ไม่มีเบืองตันและเขตสุด. ซึ่งพระบรมศาสดาเคยตรัสว่า มีอายตนะ (แดน) อันหนึ่ง ไม่ใช่ ดิน น้ำ ไฟ

ลม ไม่ใช่นามธรรมมีอารมณ์ยึด ไม่ใช่โลกนี้ โลกหน้า ไม่
ตั้งอยู่ในทิศไหน ตำบลไร ไม่ใช่เมืองแก้ววิเศษรุ่งเรืองไพศาล
ไม่ใช่ ที่ไป ที่มา ที่เคลื่อน ที่หยุด ไม่มีที่ยึดเกาะเกี่ยว ไม่มี
เกิด ไม่มีตาย. แต่เป็นที่สุดแห่งทุกข เรียกว่าพระนิพพาน.
เป็นของลึกซึ้ง นึกเห็นเอาด้วยยาก นึกรู้ตามด้วยยาก คาค
กะเนเอาไม่ได้ เป็นของประณีตละเอียด, เพราะร่างบสังขาร
ทงปวง เพราะสลดคณิกเลสทงปวง เพราะสนความเส้อยาก.
จึงเป็นที่สงบเงียบ เป็นที่ดับเย็นสนิท, บันตักกพึงทราบได้
เอง."

"ดูก่อนเจ้าผู้เป็นที่น่าชื่นใจ เป็นผู้มีความบริสุทธิ์, จง
ช่วยฉันด้วย เราทั้งสองจะได้ลอยเด่นขึ้นอีก เพื่อไปสู่แดนแห่ง
ศานตนิม."

"พระบรมศาสดาเคยตรัสว่า ทว่าเราจะลอยเด่นขึ้นอีก
นั้น, ไม่เป็นความจริงแห่งแดนนั้น. ทว่าเราจะไม่ลอยเด่นขึ้น
อีกนั้น, ก็ไม่เป็นความจริงเช่นเดียวกัน. ท่านจะสมมุติบัญญัติ
สิ่งใดที่ท่านทำเช่นนั้นหลากๆ ยุ่งเหยิงอย่างไรๆ และสามารถจะจับ
ถือได้, ย่อมไม่เป็นความจริงแห่งแดนนั้น."

"อ้าว! แล้วมีประโยชน์อะไรแก่นั่น ในสิ่งซึ่งฉันจับถือ
เอาไม่ได้?"

“ขอในสิ่งที่จับถือได้ จะมีค่าควรกับยื่นมือออกไปรับหรือ?”

“วาสิฏฐี, ฉันเชื่อแน่ว่า ในชาติใดชาติหนึ่งฉันคงได้ฆ่าพราหมณ์ หรือกระทำการกุศลกรรมอกุศลกรรมที่คล้ายคลึงอันันตริยกรรม. ผลนั้นจึงตามสนองอย่างรุนแรงไปถึงในถนนน้อย ในกรุงราชคฤห. เพราะถ้าฉันไม่ประสพภัยตายไปในปัจจุบันทันด่วน ณ ที่ตรงนั้น, ฉันก็คงได้ไปเฝ้าแทบบาทพระพุทธรเจ้าแล้ว, และคงจะได้เฝ้าอยู่อย่างเดียวกับหล่อน ในเวลาที่จะเสด็จเข้าปรีนิพพาน, แล้วจะได้มีใจสงบเหมือนกับหล่อนในบัดนี้, มาเถิด, วาสิฏฐี, ในขณะที่เรายังมีสติสัมปชัญญะอยู่นี้, ขอหล่อนเห็นแก่ความรักซึ่งมีแก่ฉัน, จงอธิบายพุทธลักษณะให้ฉันเห็นขึ้นในใจให้ถึถ้วนถูกต้องความเป็นจริง เพื่อฉันจะได้ชมพระลักษณะซึ่งฉันไม่มีโอกาสได้เห็นเมื่อครั้งอยู่ในมนุษยโลก, จะได้ช่วยให้ฉันได้รับศานติสุข”

“ยินดี ที่จะพรรณนาให้เธอฟัง” แล้ว วาสิฏฐี ก็จาระในพุทธลักษณะโดยละเอียดถึถ้วน.

กามนิตตอบด้วยยังมีความไม่พอใจอยู่มากกว่า “มีประโยชน์อะไรที่บอกมา? เพราะเท่าที่ราพรรณให้ฟังทั้งหมดไม่ผิดแม้แต่นิดเดียว กับ รูปพระภิกษุชราที่ฉันร่วมแรมคืน อยู่ด้วยใน

ห้องโถงชายบันหม้อณกรุงราชฤทธิ. ที่นั่นเล่าให้หล่อนฟังแล้ว และซึ่งฉันเข้าใจว่าเป็นผู้ไม่รู้อะไร. แต่บัดนี้รู้สึกวาทักษุชราของคนกล่าวไว้ เป็นความจริงทุกประการ. แต่ช่างเถิด, วาสัญจิ, ไม่ต้องขี้แจง อีกต่อไปดอก. เป็นแต่ขอให้หล่อนนึกเพ่งเป็นนิมิตขึ้นในมนัสของตนเองซึ่งภาพพระพุทธเจ้า จนเห็นชัดเท่ากับได้อยู่เฉพาะพระพักตร์ และอาศัยที่เรามั่นทฤทธิร่วมกันในวิถีนานฉันท์อาจมีส่วนเห็นด้วยพร้อมไปกับหล่อน."

वासัญจิ ยินดีตามที่ขอ, แล้วก็สำรวจมจิตแน่วแน่มประมวลอารมณ์ให้เป็นหนึ่ง นึกหน่วงถึงพระรูปพระพุทธเจ้าตามที่ตนเคยเห็นในขณะที่ยวนเสด็จเข้าพระปรีณิพพาน.

"เธอเห็นพระรูปหรือยัง?"

"ยัง. วาสัญจิ."

वासัญจิตคิดว่า "ถ้าเราจะต้องให้รูปนิมิตที่เกิดในดวงจิตนี้ สมนากับชาวรูปอื่นรวบเข้ากันให้สนิทเสียก่อน." นางมองไปในอากาศธาตุซึ่งหาเขตไม่ได้โดยรอบ ในที่ซึ่งพรหมโลกกำลังอยู่ในอาการจะแตกทลายไป.

อนว่านายช่างหล่อผู้สามารถยอดเยี่ยม จัดทำแม่พิมพ์มหาเทวรูปอันทรงสง่าสำเร็จแล้ว, แต่มารู้สึกว่ามีโลหะธาตุที่จะหล่อไม่เพียงพอแก่แม่พิมพ์นั้น. เทียมมองหาโลหะธาตุที่มีอยู่ในโรงงานของตน. พบวัตถุที่กระจายเกลื่อนอยู่รอบตัว มีเทวรูป

น้อย ๆ และรูปอื่นต่าง ๆ ที่เป็นโลหะธาตุ ซึ่งตนได้ทำมาแล้ว
ทั้งหมด. ก็เอารวมเข้าในเบ้าหลอมด้วยความพอใจเพื่อสามารถ
หล่อรูปทิพย์ให้ได้บริสุทธิ์เลิศเพียงรูปเดียว. ดังนั้น มีอุปมา
นั้นใด. วาสิฏฐีมองหาในอากาศอันหาเขตมิได้อยู่รอบตัว
แล้วเอาบรรดาสิ่งที่เหลือจากกรรมอันกำลังอ่อนแสง และรูป
พรรณสัณฐานต่าง ๆ ในพรหมโลก ซึ่งกำลังจะสลายไป เข้ามา
ไว้ในดวงจิตด้วยอำนาจมโนมฤตย์ รวมลงเบ้า คือ ห่องมนัส
ของนางหลอมลงสู่แม่พิมพ์. ก็เกิดรูปสมบัติครบถ้วนมหา—
บุรุษลักษณะมีสริมหมา แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในขณะที่จะ
เข้าพระปรินิพพาน. ก็มีอุปมาเช่นเดียวกัน, ปราภฏาแจ่มจ้าต่ง
เตือนเพี้ยนเด่นอยู่กลางโพยม.

และขณะที่ได้เห็นพระรูปน้อยเฉพาะหน้าแล้ว. วาสิฏฐี
บังเกิดความรู้ สันความกระหายอันหมกหมมและความทุกข์
อาลัย, แล้วเพ่งตึงแน่วแน่จะให้กามนิตเห็นพระรูปโฉมนนด้วย.
ครั้นแล้วกามนิตก็พูดขึ้นว่า “ฉันเริ่มจะเห็นพระรูปขึ้น
บ้างแล้ว. จงรวมกำลังใจให้มั่น ให้พระรูปเปล่งรัศมีให้เห็นชัด
เจนีงชน.”

वासिष्ठีกก็แบ่งอำนาจแห่งฤทธิ์วิธี นำเอารูปท้าวมหาพรหม
ที่เหลืออยู่สู่เบ้าหลอมเข้าแม่พิมพ์ คือ ห่องมนัสอีก เพิ่ม
ประกอบพระสรีระรูปให้ชัดเจนที่สุด.

ขณะนั้นกามนิทกพูดขึ้นว่า “เดี๋ยวฉันเห็นชัดขึ้นแล้ว.”

ส่วนวาสิฏฐีรู้สึกประจักษ์แก่मान เป็นพระพุทธรูป
อย่างที่ทรงไสยาสน์จะเสด็จปรินิพพาน ทรงชำเลืองเห็น และ
ทอดพระเนตรเพ่งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วตรัสกะนางว่า “มาแล้วหรือ?
บทโอวาทที่ให้ระลึกแจ้งจบแล้วหรือ?”

กราบทูลสนองในวิถิจิตว่า—

“จบแล้ว, พระเจ้าข้า.”

“ดีแล้ว, วาสิฏฐี. หนทางอันไกลที่ต้องเดินทรมาณกาย
มา ไม่ทำให้เหนื่อยบ้างหรือ? ยังต้องการให้ตถาคตช่วยเหลือ
อยู่อีกหรือไม่?”

“พอความต้องการแล้ว, พระเจ้าข้า.”

“ดีแล้ว. ตัวท่านยังยึดถือตนอยู่หรือเปล่า?”

“ข้าพระองค์รู้แจ้งซึ่งตนแล้ว, พระเจ้าข้า, เหมือนผู้
ลอกจากกล้วยออก จะไม่พบแก่นในต้นกล้วยนั้นไหนใด. ข้า-
พระองค์ก็ใคร่เรียนรู้แจ้งซึ่งตนว่า เป็นสภาพแปรปรวน ไม่คง
ที่ถาวรเพราะหาแก่นสารมิได้, แล้วข้าพระองค์ก็ยอมละความ
อาลัยยึดถือตอตั้งเสีย ด้วยความหยิ่งทราบเท่าที่เป็นจริงว่า น
ไม่ใช่ของเรา, นไม่ใช่ของเรา, นไม่ใช่อาตมมันของเรา, มีแต่
มายาเท่านั้น.”

“ดีแล้ว. บดินทาทนยังยึดถืออยู่แต่พระธรรมอย่างเดียว หรือ?”

“ข้าแต่พระองค์ พระธรรมเป็นเครื่องนำให้ข้าพระองค์ ไปสู่จุดที่หมาย, เปรียบเหมือนผู้ที่ข้ามลำธารโดยอาศัยแพเป็น เครื่องข้าม, ครั้นเมื่อถึงฝั่งที่หมายแล้ว, ก็ไม่ข้องแวะแพนั้น ต่อไป หรือไม่ลากเอาแพนั้นขนไปด้วย. เพราะฉะนั้น ใน บดินทาทนได้ปล่อยอะไรๆทิ้งสน จนพระธรรมนั้นแล้ว: ไม่ได้เกาะ เกี่ยวอะไรอีกต่อไป.”

“ดีแล้ว. เมื่อไม่เกาะเกี่ยวในสิ่งใดปราศจากความพัวพัน ในสิ่งใดๆ มีสติรู้ตัวอยู่เสมอว่ามีแต่มนโธธาตุ นั้นเพียงเป็นคู่ สำหรับญาณ คือความรู้อันแจ่มใสและสำหรับสติโดยเฉพาะ ที่ไม่อาศัยเกาะเกี่ยวอะไรๆ ในภพเลย ดังนั้น, ท่านก็จะขึ้นไป สู่อันเป็นแดนแห่งศานติอย่างตกาศตกได้.”

ขณะนั้น กามนิตพูดขึ้นมาว่า “บดินทาทนอาจเห็นพระพักตร์ พระพุทธเจ้าแล้ว, แต่จำได้รางๆ คล้ายเห็นในน้ำใส.”

วาสิฏฐี ก็แบ่งอำนาจมโนยิตธิไปในอากาศอันว่างเปล่า จนสุดสามารถอีก.

กามนิตสังเกตเห็นวาสิฏฐี บัดใจก็อันตรธานวับไป แต่กอนตรธานเหมือนดังผู้กำลังจะตาย ได้ทำพินัยกรรมเป็น

มฤตกไว้ให้. กล่าวคือ วาสัญญีได้มอบพระรูปโฉมซึ่งเหมือนดังองค์พระพุทธเจ้าให้ไว้แก่กามนิต อยู่ในท่ามกลางความว่างเปล่า. ซึ่งบดินกามนิตเห็นได้ชัดเจนและจำได้.

“อ้อ ! พระภิกษุชราที่อาตมาได้แรมคิณร่วมอยู่ด้วยในกรุงราชคฤห์ และดูเหมือนว่าโง่เชอะ ก็องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง. อาตมาน่าจะเสียดายจริงๆ จะมีใครโง่เชาเหมือนอย่างอาตมาน่าไหมหนอ ? สิ่งที่อาตมาปรารถนาคือความสุขอันสูงสุด เพื่อความหลุดพ้นนั้น ก็มอยู่ในญาณแห่งอาตมาแล้วนับได้หลายอสงไขยกลับไป.”

ครั้นแล้วพระรูปพระพุทธเจ้าก็เข้ามาใกล้มนิวัตกามนิต เต็มชนทุกที จนดูประหนึ่งว่าเป็นเมฆเลื่อนลอยเข้ามา, แล้วหุ้มกามนิตเป็นดังหมอกที่มรสุมรุ่งเรืองใสกระจ่างฉะฉาน.

๐

๐

๐

สี่สิบห้า

กลางคืนและรุ่งเช้าในสกลจักรวาล

อันว่าในห้องโถงที่ประชุมเลี้ยงดูกันเมื่อดับโคมไฟต่างๆ หมดแล้ว ก็เหลือแต่โคมเล็กอยู่ดวงเดียวริบหรือยุบมห้องหน้ารูปบูชา ดึงนัยน์ตา. กามนิตก็เหลืออยู่ที่หลังเพื่อนริบหรือแต่

ผู้เดียวในท่ามกลางแห่งวิศวราตรีคือกาลอันเป็นราตรีไปหมด.

อันรูปธรรมกามนิต มีตารกะธาตุแห่งความเหมือนในองค์พระพุทธเจ้าห่อหุ้มอยู่แล้ว, นามธรรมก็มีความรักในองค์พระพุทธเจ้าเข้าไปซึมซาบอยู่. นี้นแหละเป็นเสมือนน้ำมันที่หล่อเลี้ยงไฟในโคมน้อยไว้มิให้ดับ.

ถ้อยคำที่ตนได้เคยสนทนากับพระบรมศาสดาในห้องโถงช้างหม้อกรุงราชคฤห์ ได้กลับมาปรากฏโดยสิ้นเชิง ตั้งแต่ต้นจนอวสาน: ประโยคต่อประโยคและคำต่อคำ. เมื่อหวนระลึกถ้อยคำเหล่านั้นได้ตลอดแล้ว, ก็เริ่มทวนต้นไปใหม่. ในข้อความที่ระลึกได้เป็นประโยคๆ ไปนั้น, ประโยคหนึ่งๆ เป็นเสมือนทวารต้นทางที่จะเข้าวิถีใหม่แห่งธรรมรส, ซึ่งเข้าไปตรองเห็นแล้ว ก็ลงเข้าอีกทวารหนึ่ง แล้วก็ผ่านอีกทวารหนึ่งเป็นลำดับติดต่อกันไป. พลังกามนิตตรวจค้นตามระยะวิถีแห่งความรักนึก, จนไม่มีสิ่งไรเหลืออยู่นอกจากความมคตอซึ่งล้อมอยู่รอบตน.

ขณะที่ดวงจิตเป็นไปอยู่อย่างนทงมีความเพ่งพินិតห่วงองค์พระพุทธเจ้าเข้าไว้เป็นอารมณ์ จนหมดสิ้นไม่มีอารมณ์อะไรอื่นเหลืออยู่, ประกอบทั้งรูปธรรมก็จำเอาตารกะธาตุที่อยู่รอบตน เข้าไปรวมเนืออยู่ด้วยทวชน, จนสิ่งที่เหลืออยู่

ไปร้องบางไปหมด: ครั้นแล้วความมืดแห่งวิศวราตริกก็ปรากฏมี
เป็นสนาเงินอนงาม แลวกเข็มชนทุกท.

เป็นดังนี้ กามนิตจึงกล่าวว่า—

“ออกไปในทันที เป็นความมืดอันกว้างขวางมหิมาหนา
แน่นแห่งวิศวราตริก. แต่ก็จะต้องมีคราวถึงกำหนด เป็นความ
รุ่งเช้า เกิดมีท้าวมหาพรหมขึ้นใหม่. ถ้าว่าความตริกนิกและ
มโนธาตุของเราพุ่งแสงไปทางที่จะจุดเป็นท้าวมหาพรหม ซึ่งมี
หน้าที่รังสรรค์สกลโลกชน, ก็คงไม่มีใครจะดีไปกว่าเรา.
เพราะในขณะจะสนกल्पกำลังถึงกาลประลัยไปอยู่นั้น สิ่งทั้งปวง
ก็ย่อยยับดับตามกันหมด คงเหลือแต่ท้าวมหาพรหมประจำ
หน้าที่มีความรู้สึกได้พร้อมอยู่ในท่ามกลางวิศวโลกานุโลกแต่
ผู้เดียว. จริงอยู่ถ้าเราปรารถนาก็คงจะทำได้ในทันที กล่าวคือ
รังสรรค์สิ่งทั้งปวงให้กลับมีชีวิตขึ้น, แล้วจัดให้อยู่ตามตำแหน่ง
ในโลกานุโลกที่ปรากฏใหม่. แต่ก็มีอยู่อย่างเดียวกับที่เรารังสรรค์
หาได้ไม่ คือไม่สามารถชুবวาสัญรู้ขึ้นมาได้อีก. วาสัญรู้ได้ส่น
ชาติสนภพไปแล้ว ล่องไปในลักษณะซึ่งไม่มีเชื้อเกิดเหลืออยู่
เลย, ถึงพระเป็นเจ้ามหาอนุภาพองค์ใดองค์หนึ่งหรือเทวดามาร
พรหม จะค้นหาก็ไม่พบร่องรอย. เมื่อไม่มีวาสัญรู้ผู้งามเลิศ
และดีเลิศแล้ว. จะมีผลอะไรในความเกิดมีชีวิตอยู่? มีประโยชน์

อะไรด้วยชีวิต ของ ทำมหาพรหมที่ต้องล่องไปเหมือนกัน ?
อะไรคือความเป็นชั่วคราว ? และอะไรคือความคงที่ ?

“ไม่ต้องคิดอย่างอื่น. ความคงที่นั้นมี, และทางไปสู่
ความคงที่นั่นก็มี.

“พราหมณ์ชาวผู้หนึ่งเป็นวานะปรัสถ์ ถือความมกน้อย
สันโดษอยู่ในป่า ได้เคยสอนเราว่า ในบริเวณรอบหัวใจ มี
เส้นโลหิตอันละเอียดห่อหุ้มอยู่นับด้วยร้อย สำหรับอาตมมัน
จะได้ส่งความคิดความรู้สึกแล่นไปตลอดกาย. แต่ว่ามีเส้นหนึ่ง
ซึ่งชนไปสู่กระหม่อมศีรษะ นั่นแหละเป็นทางที่อาตมมันออก
จากร่าง. โลกานโลกก็อย่างเดียวกัน ย่อมมีวิถีนับด้วยร้อยด้วย
พันด้วยแสน ผ่านไปในแดนทุกข์ สันบ้าง ยาวบ้าง และแผ่
ซ่านไปจบภวานุภพ. แต่ก็มีวิธีอยู่อย่างเดียวกันนั้น, ที่ออก
จากภพเหล่านั้นไปได้อย่างแท้จริง. นั่นคือวิถีไปสู่แดนความคง
ที่, ไม่มีเครื่องกีดขวางอีกแล้ว ในขณะที่เรากำลังดำเนินเข้าสู่
ทางนั้น และจะไปจนถึงที่สุด”

แล้ว กามนิต ก็ยึดเอาพระพุทธรูป นิมิตไว้ในมโนธาตุแน่น
แน่น มุ่งแต่วิถีทางที่จะไปสู่ความสันแห่งทุกข์. ขณะนั้นวิศว-
ราตรีที่ใสเห็นได้ตลอด ก็มั่นคงแน่นหนักเข้าทุกที.

ครั้นเมื่อมีตอติดทบถึงที่สุด ก็บังเกิดสยัมภูองค์ใหม่ฉาย

แสงแปลบขึ้นมา คือ ท้าวมหาพรหม ผู้จะส่องความสว่างและ
ถนอมสกลจักรวาลนับได้แสน ให้คงสืบปวัตยาการไปตลอด
อีกกัลป์หนึ่ง.

และขณะนั้น ท้าวมหาพรหมกับันดาลสิ่งทั้งปวงให้มีชีวิต
ขึ้น:

“ดูก่อน สรรพชีพ ซึ่งได้พักอยู่ตลอดคืนหนึ่ง ของ
พรหมโลก ในความว่างเปล่า, จงตื่นเถิด แล้วเข้าประจำ
ตำแหน่งตามอำนาจกำลังที่เราเฉลี่ยแก่ตน รับความบันเทิงไป
ชั่ววันหนึ่งของพรหมโลก”

ครั้นแล้วชีพและโลกานุโลก ก็ผุดขึ้นจากมหันธการ
ความมืดแห่งความว่างเปล่า, ดุจลูกกลมยลมไพล่สลอนขึ้นมาใน
กลางหาว, เป็นดาวต่อดาว, ชีพต่อชีพ, ส่งเสียงแซ่ซ้องยินดี
กึกก้องตลบนภาภาควา—

“ข้าแต่ท้าวปรเมษฐ์, พระองค์ตรัสเรียกพวกข้าพเจ้า
ทั้งหลาย ให้อุบัติในสกลจักรวาลที่สร้างใหม่, และเริ่มเป็น
วันใหม่เพื่อให้พวกข้าพเจ้าได้รับความชื่นบานในพรหมโลก
จากส่วนความบันเทิงสุขที่พระองค์มีอยู่รุ่งเรืองฉายมาให้.”

เมื่อ กามนิมิตได้เห็น และได้ยินเสียงสำรวจว่า ครกครน
รื่นเรงโดยตลอด ก็บังเกิดความสังเวชใจ:

“ชีพและโลกานุโลก และดาวเทพ และแม้ถึงท่าวมหาพรหมเอง ต่างแซ่ซ้องยินดีปรีดาต้อนรับวันใหม่แห่งพรหมโลก. เพราะอะไร? ก็เพราะไม่รู้แจ้งซึ่งความจริง.”

อัน ความสมเพชโลกทวยเทพ และท่าวมหาพรหม^๕เอง เป็นทางให้ประหารมานะความสำคัญตน และภวราคความติดใจ เกิดที่ยังเหลือเป็นเศษอยู่ หมดสิ้นไป, และบัดนี้^{๕๔}ก็มารำพึงว่า-

ระวางวันหนึ่งของพรหม^๕ ย่อมมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาตรัส และประกาศพระธรรมคือสัจจะ, และทวยเทพที่เราเห็น อยู่รอบข้างเหล่านี้ ก็อาจได้ยินสัจจะ อันส่องทางวิสุทธิแห่ง ตนๆ เป็นอุปนิสัยแล้ว. ถ้ามาระลึกได้ว่าในเวลารุ่งเช้าแห่ง วันในพรหมโลกได้เห็นผู้หนึ่งออกไปพ้นชาติภพแล้ว, นั้นจะเป็นอุทาหรณ์แห่งสัจจธรรม ที่ตนได้ยินมาสำแดงผลประจักษ์ แก่ตน, และเมื่อโงะกัณว่า ‘ผู้หนึ่งซึ่งอยู่ในท่ามกลางพวกเรา หรือจะเรียกว่าส่วนหนึ่งแห่งพวกเราก็คงได้ ได้ล่องหน้าไปใน วิถีที่เป็นทางวิมุตติแล้ว,’ ก็จะเป็นเหตุให้นำเขาเหล่านั้นเข้าสู่วิถี ถูกด้วย. เพราะฉะนั้นเราจักช่วยนำทางเขาทั้งหมด: จะไม่เอา ตัวรอดแต่ผู้เดียว. เพราะตามความจริง ไม่มีใครช่วยตนเองได้ โดยตนเองมิได้ช่วยผู้อื่น.”

ในเวลาไม่ช้า ดาวเทพบางองค์ ก็เริ่มสังเกตเห็น ว่ามีดาวเทพอยู่องค์หนึ่ง ท่ามกลางพวกตนหาได้ส่องแสงรุ่งเรืองสว่างขึ้นโดยลำดับไม่ กลับมีลักษณะตรงกันข้าม คือหม่นวลงไป

เหล่าดาวเทพจึงร้องเตือนว่า—

“ท่านผู้เป็นภราดา, ท่านพึงหนีไปเพ่งท่าวมหาพรหม เพื่อได้รับแสงให้เกิดความสว่างรุ่งเรืองยิ่งขึ้น. เพราะท่านก็ผู้หนึ่งเป็นภราดาในหมู่เรา อันท่าวมหาพรหมได้เรียกให้มาร่วมเสวยความบันเทิงสุข ด้วยอาศัยรัศมีแห่งท้าวเธอฉายส่องมาให้.”

แม้ทวยเทพร้องบอกมาเช่นนั้น, กามนิตจะได้เอาใจใส่หรือได้ฟังก็ไม่.

ทวยเทพคงจ้องดู เห็นดาวกามนิตยังหริ่แสงลงเสมอ ก็เกิดความวิตก, ร้องทุกข์ต่อท่าวมหาพรหมว่า—

“ข้าแต่ท้าวสุรเชษฐ์ ผู้เป็นแสงสว่างและเป็นผู้ถนอมของเหล่าพวกข้าพเจ้า, ได้โปรดเถิดพระเจ้าข้า. ดวงดาวนั้นไม่มีความสามารถจะส่องรัศมี มีแต่จะลดน้อยถอยแสงลงไป. ขอประทานแสงสว่างจากพระองค์ เพื่อให้พินชนจะได้ร่วมความบันเทิงสุข ภายในรัศมีอันรุ่งเรืองของพระองค์.”

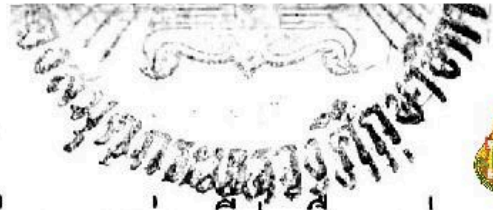
ครนแล้ว ท้าวจตุพกตรมหาพรหมผู้เต็มเปี่ยมด้วยพรหม
วิหาร ก็เพ่งพระเนตรในพระพักตร์ท่านที่แปรไปทางกามนิค
สงมทานภาพให้พนักาลังชน.

แต่แสงของกามนิตยั้งคงปรากฏว่าลดน้อยลงทุกที. ท้าว
มหาพรหมทรงสมเพช ในเหตุที่ว่าดาวดวงนี้ไม่ยอมรับรัศมีที่
พระองค์ฉายไปประทาน. แม้แต่ดวงอาทิตย์ต่งแสง ซึ่งล้วนได้
รับแสงไปจากพระองค์ยังยินดีปรีดา, ไม่เหมือนกับดาวดวงนี้.
พระองค์จึงประมวลเอาแสงทิพย์ที่มีอยู่ในสกลจักรวาล อันเป็น
แสงมีอำนาจพอที่จะเผาผลาญโลกลานโลก ได้ต่งพ่นให้เป็นถ่าน
เถ้าในพริบตา ส่องพุ่งตรงไปที่กามนิค.

แต่แสงของกามนิตก็คงหรือลดลงอยู่เรื่อยประหนึ่งว่าใกล้
ความดับอยู่แล้ว.

ท้าวมหาพรหมทรงปริวิตก ว่า—

“ดาวนี้ดวงเดียวที่พนักาลังเราไปได้, เช่นนั้นเป็นอัน
ว่าเราไม่ได้ทรงสรรพศักดิ์แท้จริงเสียแล้ว. เราไม่แจ้งว่าดาว
ดวงนี้จะไปทางไหนด้วย, เช่นนั้นเป็นอันว่า เรามิได้เป็น
สัพพัญญู เพราะดาวเทพดวงนี้จะมิได้ดับไปเหมือนความดับ
คือความตายทมแกชพอนทงหลาย ซึ่งแล้วไปเกิดใหม่ตามกรรม
ปรุงแต่งไว้. ดาวดวงนี้ไม่ยินดียรับแสงของเรา เพราะเห็นทาง

สว่างในวิถีไหนหนอ? เช่นนั้นคงมีความสว่างทรงเรืองกว่าเรา
อยู่ในวิถีตรงข้ามจากเรา. เราควรจะไปทางไหนด้วย ดีหรือ
ไม่หนอ?”

และในขณะที่เดียวกันนั้นชาวत्मन्แห่งเหล่าดาวเทพก็บังเกิด
ปริวิตกเช่นเดียวกันว่า—

ดาวดวงน้อยอยู่ห่างจากอำนาจท้าวมหาพรหม, เช่นนั้น
เป็นอันว่า ท้าวมหาพรหมมิได้ทรงสรรพศักดิ์. แสงอะไรหนอ
ที่ส่องนำทางดาวดวงนั้น จนปรากฏว่าดาวนั้นมิใช่ดีต่อธรรม
ท้าวมหาพรหม? ถ้าเช่นนั้นต้องแสวงหานอกแห่งหนึ่ง ที่รุ่ง
เรืองดีกว่าแสงซึ่งเราได้รับความบันเทิงสุขอยู่ ณ บัดนี้, และ
อยู่ในวิถีทางที่ตรงข้ามจากเรา. เราควรจะไปทางไหนดีหรือไม่
หนอ?

ผ่ายท้าวมหาพรหม ทรงรำลึกว่า—

“เราตกลงใจแล้ว, ถ้ากระไร. เราพึงรวมรัศมีแห่งเรา
ซึ่งซ่านไปทั่ววิสุวากาศ คืนมาสู่เรา, แล้วให้จักรวาลเหล่านี
งหมดถึงแก่ประลัย เป็นกลางคืนๆ หนึ่งของพรหมโลก และ
เมื่อรวบรวมรัศมีมาอยู่ในเราแห่งเดียวหมดแล้ว, จักได้แผ่รัศมี
นั้นตรงไปที่ดาวเทพดวงนั้นโดยเฉพาะ เพื่อจะให้กลับคืนมา
อยู่ใหม่ในพรหมโลกจงได้.”

ครั้นแล้ว ท้าวมหาพรหมก็ทรงเรียกเอาบรรดาศักดิ์ที่แผ่
ไปทั่ววิศวากาศ. โลกานโลกก็ถึงระยะกาลประลัย, เข้าสู่ความ
มืดแห่งพรหมราตรีกาลอีกครั้งหนึ่ง. และท้าวมหาพรหมก็
รวบรวมรัศมีให้มาอยู่ในที่แห่งเดียว นายพุงตรงไปที่กามนิท,
อันเป็นแสงอำนาจพอที่จะให้สกลโลกนับด้วยแสนโกฏิลูกเป็น
ไฟ. แล้วให้รัศมีนั้นกลับคืนสู่พระองค์ และแผ่ปล่อยไปใน
วิศวากาศชนเป็นกำรบใหม่.

ถึงตอนนั้น ท้าวมหาพรหมควรทอดพระเนตรดาวกามนิท
สุกสว่างชน, กลับเห็นแสงริบหรี่หนักลงเรื่อยไป จนดับวูบไม่
มีเหลือ.

ระวางกลางวิศวากาศอันหาเขตกำหนดมิได้ สกลจัก
วาลานุจักรวาล เกิดขึ้นแล้วชั่วแล่นหนึ่ง ก็ประลัยลาญ, เกิด
เป็นวันใหม่ของพรหมโลกเป็นวันหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าหนึ่งกลับ.
ส่วนกามนิทก็ถือเอาซึ่งสัญจาริกเป็นบุญยวัตร ก็ดื่บรอบ
จรมจิตสันเชอไปเอง, เหมือนแสงไฟในโคมที่ดับ เพราะหมด
น้ำมันหล่อเลี้ยงไส้ไว้นจนหยาดสุดท้าย ฉะฉนแล.

อด

ศุภกามนิทสูตร สัมปยุตต
กามนิทสูตรบริบูรณ์ โดยประสงค์แล

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
นายกำธร สติรกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

๑๔ เมษายน ๒๕๑๓
พิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๑๑

